

LITERATURA
română și universală

Lilia Govornean
Doina Colesnicov

2025

Lilia Govornean,
Doina Colesnicov

LITERATURA română și universală

REȚINEȚI!

SIMBOLUL este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări.

PARABOLA este o narațiune care transmite într-un mod accesibil adevăruri ezoterice (care sunt destinate unui număr restrâns de inițiați într-o doctrină religioasă sau filozofică) și are un scop didactic, adică conține o învățătură.

MITUL este o povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor (antice) despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, etc. Mitul este o poveste, o legendă, un basm.

ARHETIPUL este un simbol vizual sau energetic al imprimărilor subconștiente care există în psihicul fiecărei ființe umane.

NUVELA ISTORICĂ este o nuvelă inspirată din trecutul istoric (cronici, lucrări științifice, folclor).

PERSONAJ-SIMBOL este un personaj cu valoare de simbol. Personaj simbolic poate fi oricare dintre ele, a carei existență reprezintă o idee majoră sau aspect al societății.

POEMUL este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

NUVELA este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, urmărind un conflict unic, concentrat; personajele nu sunt numeroase, fiind caracterizate succint, în funcție de contribuția lor la desfășurarea acțiunii.

REȚINEȚI!

ODA (din limba greacă: aedin înseamnă cântec) este o specie a poeziei lirice, alcătuită din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc.

LEGENDĂ (din latină legenda înseamnă „lucruri de citit”) este o povestire fantastică cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală. Legenda este o narațiune populară în proză sau în versuri, în care se împletesc realitatea și ficțiunea.

LEGENDA ISTORICĂ este o povestire fantastică în proză sau în versuri cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală, care explică prin fapte imaginea evenimentelor și personajelor istorice

EPOPEEA este un poem epic de mari dimensiuni, în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, ale unui singur personaj, ale unui grup de oameni sau ale unui popor, dominate adesea de acțiuni cu totul ieșite din comun care se petrec în locuri străni și depărtate, personaje extraordinare și/sau supranaturale.

DRAMA este o specie a genului dramatic, caracterizată prin ilustrarea vieții reale prin intermediul unui conflict complex și puternic al personajelor, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au un destin nefericit.

CRONICA este o lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale (letopisete, hronic).

TERȚINA este o strofă alcătuită din trei versuri. Se folosește de obicei la construirea sonetului italian, care este alcătuit din două catrene și două terține. Capodopera lui Dante Alighieri, Divina Comedie, este scrisă în versuri endecasilabice grupate în terține (terza rima).

UMANISMUL reprezintă o mișcare de afirmare liberă a personalității umane, un curent cultural apărut în timpul Renașterii italiene (sec. XV) care-și propunea așezarea omului în centrul tuturor căutărilor de ordin filozofic, poetic, istoric, moral, retoric sau lingvistic.

Лілія Говорнян, Дойна Колесникова

РУМУНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ

Підручник інтегрованого курсу
для 8 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Lilia Govornean, Doina Colesnicov

LITERATURA română și universală

Curs integrat

Manual pentru clasa a 8-a a instituțiilor
de învățământ mediu general

Recomandat de Ministerul Educației și Științei al Ucrainei

Львів
Видавництво «Світ»
2025

УДК 821.135.1:821(4/9):373.5.016(07)
Г 57

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 10.03.2025 № 431)

Видано за рахунок державного бюджету. Продаж заборонено

Підручник розроблено відповідно до модельної навчальної програми
«Інтегрований курс румунської та зарубіжної літератур. 5–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(авт. Говорнян Л. С., Колесникова Д. О., Мирон Л. Д., Криган Л. Г.)

Інтерактивний електронний додаток до підручника розміщено
за посиланням <https://lms.e-school.net.ua/courses/join/7b0aad47/>
або QR-кодом

Говорнян Л. С.

Г 57 Румунська та зарубіжна літератури : підруч. інтегр.
курсу для 8 кл. з навч. румун. мовою закл. заг. серед. осв. /
Л. С. Говорнян, Д. О. Колесникова. – Львів : Світ, 2025.
– 240 с.

ISBN 978-966-914-484-3

Підручник призначений для учнів та учениць 8-го класу закладів загальної середньої освіти. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту» та модельній навчальній програмі «Інтегрований курс румунської та зарубіжної літератур. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Усі художні твори розглядаються в межах чотирьох тематичних розділів. Кожен підрозділ включає коротку біографічну довідку про письменника, текст програмового твору, його аналіз, здійснений відповідно до найновіших досягнень літературознавства, інформацію про визначені програмою теоретичні поняття.

Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнівства 8-го класу.

УДК 821.135.1:821(4/9):373.5.016(07)

ISBN 978-966-914-484-3

© Говорнян Л.С., Колесникова Д.О., 2025
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2025
© Видавництво «Світ», оформлення, 2025

CUVÂNT ÎNAINTE

„Literatura este exprimarea vieții în cuvinte de adevăr și frumusețe.” **Charles Kingsley**

Dragi elevi și eleve!

Bine ați venit în universul fascinant al literaturii, un spațiu, unde cuvintele se transformă în emoții, imagini și idei care ne formează cultura și identitatea.

Într-o eră în care literatura devine un pod între epoci și culturi, acest manual se prezintă ca o oportunitate prețioasă pentru a explora bogăția și diversitatea patrimoniului literar. Vom începe această călătorie cu studiul operei *Monastirea Argeșului*, un simbol al spiritualității și al artei românești medievale, care ne oferă o perspectivă profundă asupra tradițiilor și valorilor vremii. Apoi, ne va purta printre operele cronicarilor, acești păstrători ai memoriei naționale care au conturat cu măiestrie istoria și cultura poporului român. Vom explora, de asemenea, contribuțiile unor figuri emblematice precum Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, precum și lucrările lui Ion Heliade Rădulescu și Bogdan Petriceicu Hașdeu, care au lăsat o amprentă deosebită asupra evoluției limbii și literaturii noastre.

Vom analiza și istoria limbii și literaturii române din Bucovina, regiune cu un patrimoniu literar unic, în care cuvântul scris a fost întotdeauna o formă de rezistență culturală. De asemenea, vom aduce în prim-plan opere din literatura universală, inclusiv creațiile lui Homer, cu epopeile sale care au marcat începuturile literaturii occidentale, Francesco Petrarca, cu sonetele sale care au influențat literatura europeană, Dante Alighieri, cu viziunea sa impresionantă în *Divina Comedie*, Omar Khayyam, cu poeziile sale filosofice și pline de înțelepciune, și Jules Verne, cu imaginația sa fascinantă. Fiecare autor pe care îl vom studia devine o fereastră către o epocă, o cultură și o viziune despre lume. Prin lectură, vă veți apropia nu doar de creațiile lor, ci și de înțelesurile profunde ale umanității. Veți învăța să observați, să analizați, să interpretați și, mai ales, să simțiți.

Manualul nostru nu doar că va explora moștenirea literară românească, dar va oferi și o viziune globală asupra influenței și evoluției literaturii, pregătindu-vă pentru o înțelegere mai profundă și mai cuprinzătoare a lumii literare. El este mai mult decât un ghid de studiu; este o invitație de a vă lăsa inspirați de puterea cuvintelor și de a vă îmbogăți cunoștințele prin lectură și reflecție.

Vă dorim să aveți parte de un an școlar plin de curiozitate, pasiune pentru lectură și deschidere către frumusețea lumii literare. Să vă bucurați de fiecare descoperire, de fiecare autor și de fiecare poveste care vă va atinge sufletul. Vă dorim o călătorie plină de descoperiri literare și de momente de neuitat în lumea fascinantă a literaturii.

Autoarele

LITERATURA – ARTA CUVÂNTULUI

„Literatura este arta cuvântului, o magie care transformă gândurile în eternitate.”

Jorge Luis Borges

Literatura, ca artă a cuvântului, reprezintă una dintre cele mai vechi și mai complexe forme de exprimare umană, ce reflectă și modelează, deopotrivă, gândurile, emoțiile și experiențele umane de-a lungul timpului. De la poezie la proză, de la mituri la romane moderne, literatura are capacitatea unică de a transcende barierele culturale și temporale, oferind cititorilor posibilitatea de a explora lumi noi și de a înțelege mai bine realitatea înconjurătoare.

Începuturile literaturii pot fi regăsite în tradițiile orale, în care poveștile și miturile erau transmise din generație în generație, având rolul de a educa, de a oferi modele morale și de a explica fenomenele naturale și sociale. De-a lungul timpului, aceste povești au fost consemnate în scris, ceea ce a permis păstrarea și răspândirea lor pe scară largă. Astfel, literatura a devenit un mijloc de conservare a cunoștințelor și tradițiilor culturale, dar și un spațiu de inovare și explorare artistică.

Arta și literatura, două domenii esențiale ale culturii umane, se intersectează frecvent, creând o sinergie unică și fascinantă. Arta cuvântului, sau literatura, este una dintre cele mai vechi și mai universale forme de expresie umană. Ea include poezie, proză, teatru și multe alte forme de scriere creativă care ne permit să explorăm și să înțelegem lumea din jurul nostru și pe noi înșine.

Literatura are puterea de a ne transporta în timpuri și locuri îndepărtate, de a ne face să trăim experiențe noi și de a ne deschide mințile către perspective diferite. Poezia, de exemplu, folosește ritmul, rima și imagistica pentru a evoca emoții și a transmite mesaje profunde. În poeziile lui Mihai Eminescu, natura și cosmosul sunt adesea descrise cu o sensibilitate extraordinară, invitând cititorii să reflecteze asupra existenței și a locului nostru în univers.

Proza, pe de altă parte, poate lua forma romanelor, nuvelor și povestirilor scurte, oferind narative complexe și detaliate. În opera lui Ion Creangă, poveștile sale despre viața rurală românească ne oferă o perspectivă autentică și plină de umor asupra tradițiilor și valorilor noastre culturale. Prin intermediul personajelor sale memorabile, cum ar fi Nică, Creangă reușește să capteze esența copilăriei și a umanității.

Teatrul este o altă formă importantă a artei cuvântului, unde dialogul și acțiunea scenică sunt folosite pentru a spune povești și a explora teme complexe. Piesele lui William Shakespeare, de exemplu, combină lirismul poetic cu analize psihologice profunde ale personajelor, abordând teme universale precum dragostea, trădarea și puterea. Prin intermediul teatrului, publicul este invitat să reflecteze asupra condiției umane și să își pună întrebări fundamentale despre viață și societate.

Literatura nu este doar un mijloc de divertisment, ci și un instrument de educație și iluminare. Ea ne ajută să dezvoltăm empatia, să înțelegem diversitatea experiențelor umane și să ne lărgim orizonturile culturale. Prin citirea operelor literare, elevii pot învăța despre istorie, filozofie, psihologie și multe alte domenii, îmbogățindu-și cunoștințele și înțelegerea lumii.

Un aspect esențial al artei cuvântului este abilitatea de a manipula limbajul pentru a crea efecte stilistice și emoționale. Scriitorii folosesc diverse tehnici literare, cum ar fi metafora, simbolismul și aliterația, pentru a da profunzime și nuanță textelor lor. De exemplu, în poeziile lui George Bacovia, utilizarea simbolurilor și a imaginilor reflectă stările de anxietate și alienare ale autorului, creând o atmosferă apăsătoare și melancolică.

Literatura are și un rol terapeutic. Lectura poate oferi refugiu și confort în momente de stres și dificultate, permițându-ne să ne pierdem în povești și să găsim alinare în cuvintele autorilor. În plus, scrisul creativ este adesea folosit ca o formă de terapie, permițând oamenilor să își exprime sentimentele și să își proceseze experiențele prin intermediul artei cuvântului.

Prin studierea diverselor genuri și autori, putem descoperi frumusețea și complexitatea limbajului, precum și capacitatea acestuia de a comunica idei și emoții într-un mod unic și puternic. Fie că este vorba despre poezia lirică a lui Eminescu, proza realistă a lui Creangă sau dramele shakespeariene, fiecare operă literară oferă o fereastră către o lume nouă și fascinantă.

Așadar, arta cuvântului este o parte fundamentală a culturii și educației. Ea ne îmbogățește viața prin explorarea diversității experiențelor umane și ne oferă instrumentele necesare pentru a înțelege și a comunica mai bine, a ne dezvolta abilitățile lingvistice și analitice, dar și a învăța să apreciem frumusețea și puterea cuvintelor.

Caracteristicile literaturii ca artă a cuvântului

1. Expresie creativă: Literatura este o formă de artă ce folosește cuvintele pentru a exprima idei, emoții și povești. Prin stilul și tehnicile folosite, scriitorii creează opere care nu doar informează, ci și provoacă reacții emoționale și intelectuale puternice.

2. *Explorare*: Literatura explorează diverse aspecte ale condiției umane, incluzând teme precum iubirea, moartea, fericirea, suferința și căutarea identității. Ea reflectă complexitatea și diversitatea experiențelor umane, oferind perspective profunde asupra vieții.

3. *Narațiune și personaje*: Una dintre trăsăturile distinctive ale literaturii este abilitatea de a crea narațiuni captivante și personaje memorabile. Prin aceste povești și figuri, cititorii sunt transportați în alte lumi și trăiesc experiențe care le îmbogățesc imaginația și înțelegerea.

4. *Stil și tehnici*: Literatura ca artă a cuvântului implică utilizarea unei varietăți de tehnici literare, precum metafore, simboluri, imagini și aliterații, pentru a crea efecte stilistice și emoționale. Aceste tehnici adaugă profunzime și nuanță textului, făcându-l mai captivant și semnificativ.

5. *Reflecție culturală*: Literatura reflectă și contribuie la cultura și societatea în care este creată. Ea poate documenta și analiza valorile, credințele și conflictele unei epoci, oferind o înțelegere mai profundă a contextului istoric și social.

6. *Instrument de educație*: Literatura joacă un rol esențial în educație, dezvoltând abilitățile lingvistice, critice și analitice ale cititorilor. Prin lectură, oamenii învață despre diverse subiecte și perspective, lărgindu-și cunoștințele și înțelegerea lumii.

7. *Impact emoțional și terapeutic*: Literatura are capacitatea de a oferi confort și alinare, de a stimula empatia și de a încuraja introspecția. Fie prin lectura unei povești care rezonază personal, fie prin scrierea creativă ca formă de exprimare, literatura poate avea și un efect terapeutic puternic.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Cum definește literatura conceptul de „artă a cuvântului”?
2. Care sunt principalele genuri literare și cum se manifestă arta cuvântului în fiecare dintre ele?
3. Ce tehnici literare folosesc scriitorii pentru a crea efecte stilistice și emoționale în operele lor?
4. Cum influențează contextul istoric și cultural literatura și modul în care aceasta exprimă arta cuvântului?
5. În ce moduri poate literatura să promoveze schimbarea socială și politică?
6. Cum contribuie literatura la dezvoltarea empatiei și înțelegerii diversității experiențelor umane?
7. Ce rol are simbolismul în literatură și cum ajută acesta la aprofundarea mesajului unei opere?
8. Cum poate lectura literaturii să ofere refugiu și confort în momente de stres?
9. Care sunt diferențele și asemănările dintre poezia lirică și proza narativă în ceea ce privește arta cuvântului?

Literatura populară

Literatura populară este un aspect fascinant al patrimoniului cultural al fiecărei națiuni, aducând la viață tradițiile, legendele și valorile oamenilor dintr-o anu-

mită regiune. Acest gen literar se caracterizează printr-o mare diversitate de forme, inclusiv povești, legende, basme și colinde, care au fost transmise oral din generație în generație. Literatura populară este adesea considerată oglinda sufletului colectiv al unei comunități, reflectând credințele, obiceiurile și visele sale.

Un element esențial al literaturii populare este oralitatea, care presupune transmiterea poveștilor și a cântecelor prin recitare sau cântare, nu prin scris. Această tradiție orală permite adaptarea și transformarea textelor, făcându-le mai accesibile și mai relevante pentru diverse contexte culturale și istorice. În România, literatura populară include o gamă largă de creații, de la basme și legende, până la poezii populare și colinde.

Basmele populare sunt povestiri pline de fantezie care adesea conțin elemente magice și personaje fantastice, precum zâne, vrăjitori și eroi. Aceste povești au rolul de a educa și a distra, oferind lecții despre bine și rău, curaj și înțelepciune, pline de umor și învățăminte, îmbinând realitatea cu elemente fantastice într-un mod captivant.

Legende populare, pe de altă parte, sunt povești care explică originile și faptele eroice ale strămoșilor sau ale locurilor sacre. Acestea sunt adesea asociate cu evenimente istorice sau naturale și sunt menite să transmită valori culturale și să păstreze memoria colectivă. Legendelor le sunt adesea atribuite caracteristici epice și sunt populate de personaje mitice sau istorice.

Poezia populară include cântece de dor, balade și alte forme de poezie care reflectă sentimentele și trăirile cotidiene ale oamenilor. Aceste texte sunt adesea recitate sau cântate în cadrul diferitelor sărbători și ceremonii, oferind un sentiment de comunitate și continuitate culturală. Colindele și cântecele de petrecere, de exemplu, sunt elemente importante ale sărbătorilor tradiționale, aducând un plus de bucurie și festivitate.

Literatura populară este, de asemenea, un important instrument educativ, având rolul de a transmite norme și valori sociale prin intermediul poveștilor și cântecelor. Aceasta ajută la formarea identității culturale a tinerelor generații, oferindu-le modele de comportament și exemple de virtute. Prin intermediul acestei literaturi, putem înțelege mai bine tradițiile și obiceiurile strămoșilor.

În plus, literatura populară contribuie la diversitatea culturală și la bogăția patrimoniului național. Studiind poveștile și cântecele populare, putem descoperi aspecte interesante ale istoriei și ale vieții cotidiene ale oamenilor din diferite perioade. Acest lucru ne permite să apreciem și să înțelegem mai bine complexitatea și frumusețea tradițiilor lor culturale.

Trăsăturile caracteristice ale literaturii populare sunt determinate de ceea ce are ea specific și particular față de literatura cultă. Ca și operele scrise ale autorilor culti, creațiile folclorice se nasc prin intermediul creatorilor individuali, dar ele devin, în procesul de circulație pe cale orală, *anonime* și *populare*. Acest proces este de durată și, în cadrul lui, operele folclorice sunt supuse în permanență unor schimbări și șlefuiuri, până devin creații artistice desăvârșite.

Opera folclorică are și un caracter *sincretic*. Coexistând și exprimând o stare de spirit, poezia, muzica, dansul și chiar portul popular dovedesc, în primul rând, ca-

pacitatea creatorului anonim de a realiza unitatea de expresie în diversitate.

Tematica literaturii populare este extrem de variată, reflectând desigur complexitatea vieții umane. Bogăția temelor și motivelor este confirmată și de multitudinea speciilor literare. Cele mai răspândite teme sunt: lupta împotriva nedreptății și întrajutorarea, motivul jertfei întru zidire, motivul Zburătorului și cel al transumanței. Cele mai frecvente specii ale literaturii populare sunt: doina, balada, basmul, legenda, precum și poezia obiceiurilor.

Literatura populară este cea dintâi literatură a oricărui popor, ea născându-se concomitent cu poporul respectiv, care a crescut cântându-și dorurile, suferințele și credințele în doine, balade, legende, basme. Se poate spune că literatura populară este folclorul literar.

Literatura populară a servit un nesecat izvor de inspirație pentru mulți dintre clasicii culturii românești. Eminescu a dat cel mai strălucit exemplu de valorificare creatoare a literaturii noastre populare.

Literatura populară reprezintă o parte esențială a moștenirii culturale, oferind o fereastră către trecutul și sufletul unei comunități. Prin poveștile sale, cântecele și legendele, literatura populară ne ajută să înțelegem mai bine tradițiile și valorile strămoșilor noștri, îmbogățindu-ne cunoștințele și aducându-ne mai aproape de rădăcinile culturale ale poporului nostru.

Explorarea literaturii populare poate fi o experiență plină de descoperiri și învățături. Ne dă posibilitatea de a învăța să apreciem diversitatea și bogăția tradițiilor literare, să ne dezvoltăm abilități critice de analiză și să ne îmbogățim cunoștințele despre patrimoniul cultural. Literatura populară nu este doar o sursă de distracție și relaxare, ci și un mediu de învățare și explorare culturală.

Monastirea Argeșului este o capodoperă a literaturii populare românești, care îmbină armonios legenda și istoria într-o narațiune captivantă și emoționantă. Ea evocă sacrificiul suprem al Meșterului Manole, transformând actul construcției într-un simbol al creației și al dăruirii absolute. Frumusețea stilului și profunzimea temelor abordate fac din această operă o adevărată bijuterie a patrimoniului cultural. Balada transmite un mesaj puternic despre prețul creației și despre jertfa personală în numele idealului. Personajele sunt învăluite într-o aură de mister și tragism, reflectând concepțiile poporului român despre destin, credință și nemurire.

Această baladă nu este doar o simplă poveste, ci o meditație profundă asupra sensului vieții și al artei. Fiecare vers poartă amprenta unei înțelepciuni strămoșești, iar finalul tragic e ca o lecție de dragoste, destin și nemurire prin creație.

ACTIVITATE DE PRE-LECTURĂ

1. Prezentați, într-un text de volum mic, o valoare culturală românească pe care o considerați reprezentativă pentru poporul nostru.
2. Menționați trei creații aparținând patrimoniului arhitectonic românesc din provincii istorice diferite. Prin ce elemente se definesc?
3. Descrieți oral un monument de arhitectură cunoscut, precizând și unele date istorice. Ați citit legenda despre Monastirea Argeșului?
4. Ce știți despre Mănăstirea Argeșului? Ați citit legenda despre ea?
5. Ce știți despre arhitectura acestei mănăstiri? Ați vizitat această mănăstire?

Monastirea Argeşului

I

Pe Argeş în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăşi zece,
Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Şi Manole, zece,
Care-i şi întrece.
Merg cu toţi pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de mănăstire
Şi de pomenire.
Iată, cum mergeau
Că-n drum ajungeau
Pe-un biet ciobănaş
Din fluier doinaş,
Şi cum îl vedea
Domnul îi zicea:
„Măndre ciobănaş,
Din fluier doinaş!
Pe Argeş în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeş în jos
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit
La loc de grindiş,
La verde-aluniş?”
„Ba, doamne, am văzut
Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit.
Câinii cum îl văd,
La el se repăd
Şi latră-a pustiu
Şi urlă-a morţiu.
Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Şi curând pleca,
Spre zid apuca

Cu nouă zidari,
Nouă meşteri mari
Şi Manoli – zece
Care-i şi întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de mănăstire
Şi de pomenire.
Deci voi, meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Curând vă siliţi
Lucrul de-l porniţi,
Ca să-mi ridicaţi,
Aici să-mi duraţi
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!”

II

Meşterii grăbea,
Sforile-ntindea,
Locul măsură,
Şanţuri largi săpa,
Şi mereu lucra,
Zidul ridica,

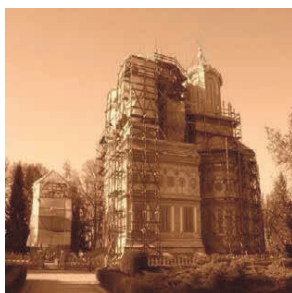

*Negru Vodă
(portret de Pirre Bellet)*

Dar orice lucra
 Noaptea se surpa!
 A doua zi iar,
 A treia zi iar,
 A patra zi iar
 Lucrau în zadar!
 Domnul se mira
 Ş-apoi îi muştra,
 Ş-apoi se-ncrunta
 Şi-i ameninţa
 Să-i puie de vii
 Chiar în temelii!
 Meşterii cei mari,
 Calfe şi zidari,
 Tremura lucrând,
 Lucra tremurând
 Zi lungă de vară
 Ziua pân-în seară,
 Iar Manole sta,
 Nici că mai lucra,
 Ci mi se culca
 Şi un vis visa,
 Apoi se scula
 Ş-astfel cuvânta:
 „Nouă meşteri mari,
 Calfe şi zidari!
 Ştiţi ce am visat
 De când m-am culcat?
 O şoapta de sus
 Aievea mi-a spus
 Că orice-am lucra
 Noaptea s-a surpa
 Pân-om hotărî
 În zid de-a zidi
 Cea-ntâi soţioară,
 Cea-ntâi surioară
 Care s-a ivi
 Mâini în zori de zi
 Aducând bucate
 La soţ ori la frate.
 Deci dacă vroţi
 Ca să isprăviţi
 Sfântă mănăstire
 Pentru pomenire

**Statuia lui Neagoe Basarab
 (Curtea de Argeş, România,
 sculptor Doina Lie, 1969)**

Noi să ne-apucăm
 Cu toţi să jurăm
 Şi să ne legăm
 Taina s-o păstrăm:
 Ş-orice soţioară,
 Orice surioară
 Mâini în zori de zi
 Întâi s-a ivi,
 Pe ea s-o jertfim
 În zid s-o zidim!"

III

Iată-n zori de zi
 Manea se trezi,
 Ş-apoi se sui
 Pe gard de nuiiele
 Şi mai sus, pe schele,
 Şi-n câmp se uita,
 Drumul cerceta.
 Când, vai! Ce zărea?
 Cine că venea?
 Soţioara lui,
 Floarea câmpului!
 Ea s-apropia
 Şi îi aducea
 Prânz de mâncătură,
 Vin de băătură.
 Cât el o zărea,
 Inima-i sărea,
 În genunchi cădea
 Şi plângând zicea:
 „Dă, Doamne, pe lume
 O ploaie cu spume,
 Să facă pâraie,
 Să curgă şiroaie,
 Apele să crească,
 Mândra să-mi oprească,
 S-o oprească-n vale
 S-o-ntoarcă din cale!”
 Domnul se-ndura,
 Ruga-i asculta,
 Norii aduna,
 Ceru-ntuneca
 Şi curgea deodată

Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și umflă șiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
„Sufală, Doamne,-un vânt
Sufală-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoiaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!”
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt
Un vânt pe pământ
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia
Și amar de ea,
Iată c-ajungea!

IV

Meșterii cei mari
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,

Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
„Stai, mândruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!”
Ana se-ncredea
Și vesel râdea.
Iar Manole ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-implinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Ajungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge!”
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare,
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge!”

Manole turba
Și mereu lucra.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare,
Pân' la buzișoare,
Pân' la ochișori,
Încât, vai de ea,
Nu se mai vedea,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manole, Manole
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!"

V

Pe Argeș în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-vodă vine
Ca să se închine
La cea mănăstire,
Falnică zidire,
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Și se-nveselea
Și astfel grăia:
„Voi, meșteri zidari,
Zece meșteri mari!
Spuneți-mi cu drept,
Cu mâna la piept,
De-aveți meșterie
Ca să-mi faceți mie
Altă mănăstire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă!
Iar cei meșteri mari,
Calfe și zidari,
Cum sta pe grindis,
Sus pe coperiș,
Vesel se mândreau
Ș-apoi răspundeau:

„Ca noi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sânt
Pe acest pământ!
Află că noi știm
Oricând să zidim
Altă mănăstire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă.
Domnu-i asculta
Și pe gânduri sta,
Apoi porunca
Schelele să strice,
Scări să le ridice.
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindis,
Sus pe coperiș.
Meșterii gândeau
Și ei își făceau
Aripi zburătoare
De șindrili ușoare,
Apoi le-ntindeau
Și-n văzduh săreau
Dar pe loc cădeau,
Și unde picau
Trupu-și despicau.
Iar bietul Manole,
Meșterul Manole,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea

Din zid că ieșea
Un glas nădușit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâțșoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge,
Viața mi se stinge!”
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Și de pe grindis,
De pe coperiș,
Mort bietul cădea!

Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântâna lină,
Cu apa puțină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

**Fântâna
Meșterului Manole
(Curtea de Argeș, România)**

PROGRESAȚI!

Balada populară *Monastirea Argeșului* este o capodoperă a literaturii populare românești, care fascinează și emoționează cititorii prin povestea sa plină de dramatism și simbolism. Originară din tradiția orală a poporului român, această baladă ne transportă într-o lume în care legendele și realitatea se împletesc într-un mod fascinant.

În centrul baladei se află construcția mănăstirii de la Argeș, o realizare monumentală și simbolică, care este construită de către un meșteșugar dedicat, cu multă dăruire și pricepere. Balada ne povestește despre strădania meșterului și despre jertfa sa supremă, care este împletită cu elemente de mitologie și credințe populare. Construcția mănăstirii devine un simbol al devotamentului și al sacrificiului, reprezentând un ideal de frumusețe și desăvârșire spirituală.

Legende care înconjoară această baladă sunt adesea însoțite de elemente fantastice, care adaugă o dimensiune mistică baladei. Astfel, balada *Monastirea Argeșului* nu este doar o relatare a unei construcții fizice, ci și o explorare a puterii magice a artei și a credinței. Meșterul, în efortul său de a împlini această sarcină imposibilă, devine un simbol al artistului dedicat, care își investește întreaga energie și pasiune în realizarea visului său.

Istoria din baladă este marcată de o notă de tragedie, iar sacrificiul personal al meșterului pentru realizarea mănăstirii reflectă teme universale precum dragostea, loialitatea și prețul pe care trebuie să-l plătim pentru idealurile noastre. Balada este plină de imagini vii și emoționante care evocă imagini de frumusețe și suferință, oferind cititorului o experiență literară profundă și memorabilă.

Un alt aspect important al baladei *Monastirea Argeşului* este utilizarea limbajului poetic și a ritmului pentru a amplifica emoțiile transmise de poveste. Versurile sunt adesea încărcate de metafore și simboluri care adâncesc semnificația textului și fac ca mesajul baladei să rezoneze cu cititorii la un nivel emoțional profund. Acest stil poetic contribuie la crearea unei atmosfere mistice și captivante, care atrage atenția și stimulează imaginația.

În plus, balada *Monastirea Argeşului* este o reflecție a tradițiilor și credințelor populare românești, oferind o fereastră către valorile și convingerile oamenilor din trecut. Prin intermediul acestei balade, putem înțelege mai bine cum arta cuvântului a fost folosită pentru a transmite povești și lecții importante din generație în generație.

Balada începe cu alegerea locului pe care va trebui să fie ridicată mănăstirea. Locul este ales foarte minuțios de către Negru-Vodă, voievod ambițios și hain. Tot ceea ce construia ziua Meșterul Manole, noaptea se dărâma. Pornind de la un vis pe care-l are, Manole este nevoit să le destăinuie meșterilor săi că pentru a vedea lucrul împlinit, este nevoie de o jertfă, de un sacrificiu uman (conform unor superstiții din Balcani). Deci, în ziduri trebuia zidită o ființă umană, pentru ca ele să fie mai trainice. De aici pornește ideea principală a baladei.

Ana, soția lui Manole este cea care, înfruntând ploaie și furtună, vine la ei prima. Devotamentul și grija pentru soț sunt mai puternice decât obstacolele care-i ies în cale. Înnebunit de durere, Manole este nevoit să o zidească de vie în pereții bisericii. Din zid răsună glasul sfâșietor al Anei, dar din această durere coplesitoare se naște o clădire frumoasă și sfântă, iar meșterul se vede oarecum împlinit. La întrebarea lui Negru-Vodă dacă va mai putea zidi și altele tot atât de frumoase, Manole răspunde că este gata să construiască și altele, mai frumoase și mai mărețe. Dar Negru-Vodă nu acceptă aceasta și poruncește să fie doborâte schelele, iar meșterii să fie lăsați să moară de vii pe acoperiș. Manole nu poate primi această moarte și, asemenea lui Dedal și Icar, se aruncă în văzduh. În locul în care a căzut s-a ivit un izvor. Izvorul este un simbol al continuității, deci Manole va trăi veșnic prin ceea ce a creat. Obligat să accepte un sacrificiu aproape imposibil, el se afirmă și domină cu superioritatea talentului său. Pentru Marele Meșter, mai presus de iubire și de familie este idealul creator și munca istovitoare, până la sacrificiu, pentru împlinirea idealului său artistic.

Studiile aprofundate asupra acestei balade ne dezvăluie nu doar aspectele sale literare, ci și impactul său asupra culturii și istoriei românești. Balada *Monastirea Argeşului* este mai mult decât o simplă poveste, este un testament al creativității și al spiritului uman care transcende timpul și spațiul.

Monastirea Argeşului este o bijuterie a literaturii populare, care ne oferă o lecție despre puterea și frumusețea artei. Prin intermediul acestei balade, avem oportunitatea de a explora profunzimea și complexitatea literaturii românești, învățând să apreciem modul în care baladele populare pot reflecta valorile și credințele unei culturi. Balada nu doar că ne încântă prin narativul său captivant, dar ne inspiră și ne provoacă să reflectăm asupra propriilor noastre idealuri și sacrificii.

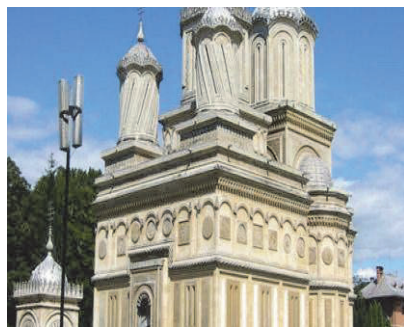
Sacrificiul în numele idealului artistic. Legea armoniei și a echilibrului

Sacrificiul în numele idealului artistic este o temă centrală în literatura română, reflectând profunditatea și angajamentul creatorilor față de visul lor artistic. În balada populară *Monastirea Argeșului*, acest sacrificiu este ilustrat prin efortul extrem al meșterilor care construiesc o mănăstire grandioasă, dedicată idealului de perfecțiune artistică. Legea armoniei și a echilibrului se regăsește în modul în care acești meșteșugari îmbină măiestria cu dedicarea absolută, transformând visul într-o realitate magnifică. Căutând să atingă idealul artistic suprem, meșterii își sacrifică timpul, energia și, în cele din urmă, viețile, pentru a finaliza construcția. Această alegere de a pune binele colectiv și idealul artistic mai presus de sine subliniază caracterul eroic și tragic al sacrificiului. Balada ne arată cum idealul artistic poate cere prețul suprem, dar și cum armonia și echilibrul sunt esențiale în realizarea acestuia. Prin sacrificiul lor, meșterii nu doar că împlinesc un ideal artistic, ci creează și un simbol al devotamentului și al perfecțiunii.

Astfel, *Monastirea Argeșului* nu este doar o operă de artă, ci și o lecție despre angajamentul total față de idealuri și despre impactul profund al sacrificiului personal în atingerea lor. În această baladă, armonia între dorința artistică și realitatea fizică este realizată printr-un echilibru delicat, demonstrând că adevărata măiestrie implică nu doar talent, ci și o dedicare neclintită. Sacrificiul este, astfel, văzut ca o parte integrantă a procesului creativ, esențial pentru atingerea excelenței artistice și a echilibrului perfect.

Personajele baladei. Meșterul Manole – creatorul arhetipal

Personajul central, meșterul Manole, reprezintă și creatorul arhetipal. În balada populară *Monastirea Argeșului*, Meșterul Manole se conturează ca un personaj arhetipal, simbolizând creatorul dedicat și sacrificiul suprem pentru realizarea unei opere mărețe. Manole este un meșter iscusit, ale cărui abilități de ziditor sunt recunoscute și admirate, însă destinul său este marcat de o tragică predestinare. În căutarea perfecțiunii și a împlinirii visului său de a construi o mănăstire impozantă, el se confruntă cu o serie de obstacole care reflectă dificultățile și sacrificiile inerente în procesul creației. Săpând temelia, Manole descoperă că zidurile ridicate pe timpul zilei sunt distruse peste noapte, și astfel este confruntat cu imposibilitatea de a finaliza construcția.

Într-o viziune dramatică, meșteșugarul suprem află că singura soluție pentru a asigura stabilitatea și durabilitatea edificiului este sacrificarea unui om viu. Astfel, Manole, împins de disperare și de dorința de a împlini visul său artistic, își sacrifică soția, Ana, zidindu-i trupul în temelie. Actul său devine un simbol al sacrificiului suprem și al dedicării totale pentru împlinirea idealului artistic. Deși finalizarea construcției aduce recunoaștere și onoruri, prețul plătit de Manole subliniază temele tragice ale creativității și ale destinului nemilos. Figura sa devine

un arhetip al artistului sacrificat, al celui care își dăruiește întreaga ființă în numele artei. În balada populară *Monastirea Argeșului*, alături de Meșterul Manole, apar și alte personaje care contribuie la dezvoltarea narațiunii. Împăratul, ca figură autoritară, dă ordinul de a construi mănăstirea și este responsabil pentru con-strângerea meșteșugarilor să finalizeze lucrările, indiferent de costuri. Soția lui Manole, care joacă un rol esențial, devine simbol al sacrificiului suprem, fiind zidită în zidurile mănăstirii pentru a asigura finalizarea construcției. De asemenea, meșteșugarii care lucrează alături de Manole sunt și ei personaje importante, reprezentând forța colectivă și dedicația echipei care luptă pentru realizarea unui proiect monumental. Aceste personaje, fiecare cu rolul său distinct, aduc profunzime și complexitate poveștii, subliniind temele sacrificiului și dăruirii. Astfel, *Monastirea Argeșului* rămâne o baladă emblematică care explorează complexitatea și dramatismul procesului creativ și al dedicării artistice.

CURIOZITĂȚI...

1. *Originea baladei:* Balada *Monastirea Argeșului* se bazează pe o legendă populară românească despre construcția mănăstirii de la Curtea de Argeș, care este considerată una dintre cele mai importante și misterioase lucrări arhitecturale din România medievală.

2. *Motivul sacrificiului:* În baladă, se povestește despre sacrificiul făcut de meșterul Manole, care este nevoit să-și îngroape soția în zidurile mănăstirii pentru a asigura durabilitatea construcției. Acest motiv reflectă temele sacrificiului și destinului inevitabil.

3. *Construcția mănăstirii:* Conform legendei, mănăstirea a fost construită de către meșterul Manole și meșterii săi, dar zidurile se dărâmau, până când meșterul a fost forțat să sacrifice pe cineva drag pentru a finaliza construcția.

4. *Versuri și stil:* Balada este scrisă în stilul tradițional al baladelor populare românești, cu un ritm și o structură care reflectă modalitățile vechi de povestire și transmitere a tradițiilor orale.

5. *Importanța culturală:* Balada *Monastirea Argeșului* este considerată un exemplu de referință al folclorului românesc și ilustrează tradițiile și mitologia populară.

6. *Tematica sacrificiului:* Sacrificiul personal pentru binele colectiv este o temă centrală în baladă, care reflectă concepțiile medievale despre datorie și onoare în cadrul comunității.

7. *Interpretări multiple:* Balada a fost interpretată și adaptată în diferite forme de artă, inclusiv muzică și teatru, fiecare versiune aducând o interpretare proprie a temelor și simbolismului original.

8. *Inspirație pentru artiști:* Balada a inspirat lucrări de artă și literatură, inclusiv opere de pictură și sculptură care reprezintă scena dramatică a sacrificiului și construcției mănăstirii.

9. *Simbolismul mănăstirii:* *Mănăstirea Argeșului* este simbolică pentru stabilitatea și permanența, dar și pentru sacrificiul personal necesar pentru a atinge măreția și succesul.

10. Legătura cu istoria: Deși balada este bazată pe legendă, ea reflectă realitățile istorice și sociale ale epocii medievale în România, oferind o perspectivă asupra valorilor și credințelor vremii.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. În balada *Monastirea Argeșului*, culeasă de Vasile Alecsandri, acțiunea, spre deosebire de alte balade populare, poate fi plasată și localizată într-un timp relativ precis. Această concretizare artistică și ficțională adaugă un plus de dramatism și emoție. Deduceți timpul și locul desfășurării acțiunii.
2. Notați în caiete momentele-cheie ale subiectului baladei și analizați-le.
3. Stabiliți motivul central și tema textului lecturat. Argumentați de ce balada poate fi considerată o legendă.
4. Recitiți și identificați fragmentele în care este descrisă alegerea locului pentru mănăstire. Motivați semnificația acestui loc.
5. Notați în caiete personajele principale din baladă și descrieți trăsăturile lor de caracter.
6. Ce visează Manole și în ce mod se realizează visul lui? Susțineți-vă răspunsul prin argumente.
7. Extrageți din textul baladei figurile de stil cunoscute și scrieți câteva exemple în caiete.
8. Ce motiv îl face pe Meșterul Manole să fie considerat un arhetip? Justificați-vă răspunsul.
9. Comparați baladele populare *Monastirea Argeșului* și *Miorița*: ce asemănări și deosebiri există între ele? Analizați în acest context ideea morții ca sacrificiu.
10. Memorizați un fragment semnificativ din balada *Monastirea Argeșului*.
11. Redactați un eseu, având ca temă: „Balada *Monastirea Argeșului* – un mit al creației prin jertfă”.
12. Exprimați-vă opinia cu privire la sacrificarea femeii iubite, percepută ca o jertfă supremă în baladă.

LUCRAȚI ÎN ECHIPĂ!

1. Ce ați aflat despre balada *Monastirea Argeșului*?
2. Ce știți despre contextul istoric și cultural în care a fost scrisă balada *Monastirea Argeșului*?
3. Ați citit undeva despre teme principale abordate în această operă? Cum sunt acestea reflectate în text?
4. Ce știți despre arhitectura Monastirii Argeșului? Ați vizitat această mănăstire?
5. Ce personaje importante apar în balada *Monastirea Argeșului* și ce rol joacă fiecare în dezvoltarea operei?
6. Cum contribuie balada *Monastirea Argeșului* la înțelegerea și aprecierea tradițiilor și valorilor culturale românești?

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Creațiile arhitectonice de patrimoniu sunt mărturii vii ale trecutului, asociate unei anumite memorii a spațiului și timpului.
2. Mănăstirea Argeșului este o creație arhitectonică înscrisă în categoria edificiilor religioase și constituie o sursă de documentare valoroasă privind identitatea și experiența spirituală a poporului român.
3. Mănăstirea Curtea de Argeș este un lăcaș ortodox din România, construit de Neagoe Basarab între anii 1515–1517.
4. Pictura interioară a mănăstirii a fost realizată de zugravul Dobromir și a fost terminată în 1526.
5. Dintre monumentele care au fost făurite de-a lungul veacurilor, din câte au împodobit Argeșul voievodal, biserica înălțată de Neagoe Basarab este cea mai valoroasă construcție de artă și arhitectură bisericească.
6. Balada *Monastirea Argeșului* este una dintre cele mai vechi balade românești culeasă de Vasile Alecsandri și este considerată unul dintre miturile fundamentale ale literaturii noastre populare.

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Ce elemente de context istoric și cultural sunt importante pentru înțelegerea operei *Monastirea Argeșului*?
2. Cum influențează descrierea arhitecturală a *Monastirii Argeșului* în narațiunea operei și ce simbol este asociat cu acest loc?
3. Cum sunt caracterizate personajele din *Monastirea Argeșului* și ce rol joacă acestea în dezvoltarea acțiunii și al mesajului operei?
4. În ce măsură *Monastirea Argeșului* utilizează elemente de legendă și tradiție populară, și cum contribuie acestea la atmosfera și tematica lucrării?

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Definiți ca „sacrificiul în numele frumosului” și „jertfa creației”, tema baladei *Monastirea Argeșului* include și alte „microteme” pe care le putem descoperi în conținutul său bogat și voluminos. Identificați-le și explicați-le.
2. Balada *Monastirea Argeșului* este inclusă de criticul George Călinescu printre miturile fundamentale românești, alături de *Zburătorul*, *Miorița*, *Traian și Dochia*. Confirmați ideea unui „mit fundamental” prin care se reflectă poporul român ca fiind capabil să sacrifice viața, sănătatea și timpul în numele frumo-sului. Dați exemple din viața unor cunoscuți sau apropiați ai voștri care se dedică frumosului.
3. Redactați un eseu pe tema „Balada Meșterul Manole – între mit și legendă”.
4. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre literatura populară și despre balada populară *Mo-*

nastirea Argeşului. Rezolvați fișele propuse și explorați în profunzime balada, dezvoltându-vă abilitățile de analiză literară.

Oamenii iluștri despre...

„...Balada românească nu e numai superioară din punct de vedere al echilibrului și expresiei artistice, ci și datorită conți-nutului său mitic și metafizic. În ea, străvechiul mit cos-mologic reînvie, împreună cu o serie de consecințe și semnificații metafizice.”

Mircea Eliade

TEORIE LITERARĂ

Simbolul arhetipal

În teoria literară, simbolul arhetipal este un concept esențial care ajută la înțelegerea modului în care anumite imagini și teme universale sunt utilizate în literatură pentru a transmite sensuri profunde și comune. Arhetipurile sunt simboluri, motive sau personaje care apar în diferite culturi și epoci, având semnificații similare și recurente. De exemplu, figura eroului este un arhetip care apare frecvent în literatură și mitologie, reprezentând caracterul care înfruntă provocări și se dezvoltă prin experiențele sale.

Un alt arhetip important este călătoria eroului, care descrie parcursul personajului principal de la un punct de plecare familiar către o aventură plină de obstacole, pentru a reveni transformat. Această structură poate fi găsită în multe povești, de la miturile antice ale Greciei până la romanele moderne. De asemenea, simbolul apei este adesea folosit ca un arhetip al purificării și al renașterii, sugerând transformarea și începuturi noi.

Arhetipurile pot include și teme precum lupta dintre bine și rău, care apare adesea în conflictele principale ale poveștilor. De exemplu, în basmele populare, personajele negative, cum ar fi vrăjitoarele sau zmeii, simbolizează forțele răului care trebuie învinse. Pe de altă parte, simbolurile naturale, cum ar fi lumina și întunericul, pot fi utilizate pentru a exprima contraste între cunoaștere și ignoranță sau între salvare și distrugere.

Arhetipurile nu sunt doar elemente de bază ale narațiunii, ci și instrumente care ajută cititorii să se conecteze emoțional cu operele, recunoscând tipare și teme familiare și nu numai. Aceste simboluri universale contribuie la profunzimea și rezonanța operei literare, făcând-o relevantă și accesibilă pentru publicul din diverse culturi și perioade istorice. Înțelegerea arhetipurilor permite analiza literaturii, descoperind semnificațiile ascunse și legăturile între diferite lucrări. Astfel, simbolul arhetipal devine un element crucial în explorarea și aprecierea artei cuvântului în literatura română și universală.

Cuvântul „*arhetip*” aparține lui Jung, care a teoretizat faptul că ființele umane au un inconștient colectiv, care este un depozit al experiențelor repetate constant ale umanității un fel de izvor nesecat gata de a reproduce mereu și mereu aceleași, sau unele similare, idei mitice. Această memorie împărtășită a experiențelor a rezultat într-o rezonanță a conceptelor care transcend timpul, locul și cultura. Jung a denumit aceste personalități arhetipale de la cuvântul grecesc *archetypōn*.

Cuvântul „*arhetip*” derivă din latinescul *archetypum*, dar mai ales și din grecescul *arkhetypon* – ce înseamnă primul format, modelul. *Arkhe* – prim, original + *typos* – model, tipologie, suflu.

REȚINEȚI!

Arhetipul este un simbol vizual sau energetic al imprimărilor subconștiente care există în psihicul fiecărei ființe umane.

Arhetipul este un concept central în studiul literaturii, psihologiei și mitologiei, referindu-se la modele fundamentale sau tipare universale care apar în mituri, povești și visuri și care sunt recunoscute de-a lungul diferitelor culturi și perioade istorice. Arhetipurile sunt simboluri sau teme primordiale care se repetă și se regăsesc în diferite contexte culturale și literare.

PROGRESAȚI!

În literatură distingem:

1. *Arhetipuri de personaje*: Acestea sunt figuri recurente care apar în diferite opere literare, cum ar fi eroul, mentorul, călăuza sau răufăcătorul. De exemplu, arhetipul eroului este reprezentat de personaje precum Hercules în mitologia greacă sau Harry Potter. Acest arhetip este caracterizat prin trăsături comune precum curajul, determinarea și dorința de a depăși obstacolele.

2. *Arhetipuri de povești*: Acestea sunt structuri narrative fundamentale care se regăsesc în diferite culturi și tradiții. De exemplu, „călătoria eroului” este un arhetip de poveste în care protagonistul pornește într-o aventură, întâlnește dificultăți, primește ajutor și, în final, își îndeplinește misiunea. Această structură apare în povești de la „*Odiseea*” lui Homer până la „*Star Wars*” („*Războiul stelelor*”).

În psihologie distingem:

1. *Arhetipurile jungiene*: Carl Jung, psihanalistul care a popularizat conceptul de arhetip, le definește ca fiind structuri psihologice universale în inconștientul colectiv. Potrivit lui Jung, arhetipurile sunt tipare de gândire și comportament care sunt moștenite și împărtășite de toți oamenii. Exemple de arhetipuri jungiene includ „umbra” (aspectele inconștiente ale personalității) și „anima /animus” (dimensiunile feminine și masculine ale psihicului).

În mitologie distingem:

1. *Arhetipurile mitologice* – simboluri și teme universale, prezente în mituri și legende din diferite culturi. De exemplu, arhetipul „*Eroului*” este ilustrat de personaje precum *Achille* din mitologia greacă sau *Gilgamesh* din mitologia mesopotamiană, simbolizând curajul, lupta cu destinul și căutarea sensului vieții.

Arhetipurile sunt importante pentru că ele reflectă aspecte fundamentale ale experienței umane și permit o înțelegere mai profundă a temelor universale și a motivelor recurente care traversează literatura, mitologia și psihologia. Prin studierea arhetipurilor, putem descifra mai bine sensul și mesajul operelor literare

și putem explora cum acestea reflectă și influențează experiențele și credințele umane fundamentale.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Ce înseamnă „arhetip” și cum este definit acest concept în literatura și psihologia literară?
2. Cum influențează arhetipurile asupra structurii și temelor unei opere literare?
3. Care sunt cele mai frecvente arhetipuri întâlnite în literatură și cum se manifestă acestea în diferite genuri?
4. Cum contribuie arhetipurile la dezvoltarea personajelor și a conflictelor într-o operă?
5. Ce rol joacă simbolurile arhetipale în crearea atmosferei și în transmiterea mesajelor profunde ale unei opere literare?
6. Cum se diferențiază simbolul arhetipal de alte tipuri de simboluri utilizate în literatură?
7. În ce mod pot arhetipurile și simbolurile arhetipale contribui la înțelegerea universalității temelor literare?
8. Cum pot cititorii identifica arhetipuri și simboluri arhetipale în lucrările literare clasice și contemporane?
9. Care sunt exemplele de arhetipuri și simboluri arhetipale specifice literaturii române și cum contribuie acestea la complexitatea textelor?
10. Cum au evoluat arhetipurile și simbolurile arhetipale de-a lungul istoriei literaturii și care sunt tendințele actuale în utilizarea acestora?
11. Încercați să inventați câteva simboluri proprii și să le încadrați într-o scurtă compunere. Alegeți un titlu sugestiv pentru compunere și argumentați alegerea simbolurilor.
12. Scanați codul QR pentru a afla mai multe informații despre simbolul arhetipal. Completați în caiete fișele propuse.

ÎNCEPUTURILE LITERATURII ROMÂNE

ACTIVITATE DE PRE-LECTURĂ

1. Ce știți deja despre primele texte scrise în limba română?
2. Ce înseamnă termenul „scriere” și de ce este el important în evoluția culturii și istoriei?
3. Cum credeți că își exprimau oamenii ideile și cum păstrau informațiile înainte de apariția scrisului?
4. Ce suporturi de scriere credeți că utilizau civilizațiile antice înainte de inventarea hârtiei?
5. Cum a evoluat scrisul de la pictograme și simboluri simple la forme mai complexe de scriere?

6. De ce credeți că este important să studiem primele scrieri în limba română și ce impact ar putea avea asupra înțelegerii istoriei noastre?
7. Ce genuri de texte credeți că ar fi putut fi scrise în primele zile ale limbii române, având în vedere contextul istoric și social?
8. În ce mod au contribuit primele scrieri în limba română la dezvoltarea limbii române și la apariția literaturii române?
9. Care sunt avantajele și dezavantajele utilizării limbii vorbite pentru transmiterea informațiilor comparativ cu utilizarea limbii scrise?
10. Cum vă imaginați că arată un manuscris în limba română în perioada apariției primelor scrieri?
11. Ce curiozități aveți legate de modul în care au fost păstrate și transmise primele scrieri în limba română de-a lungul timpului?

Primele scrieri în limba română

Primele scrieri în limba română datează din secolul al XVI-lea și reflectă începuturile literaturii române. Acestea includ texte religioase, juridice și documentare, scrise în alfabetul chirilic slavon, utilizat oficial în Țările Române până în secolul al XIX-lea.

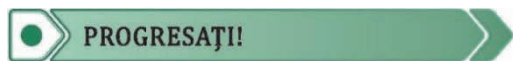
Un exemplu important este *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*, apărut în anul 1521, cel mai vechi document păstrat până azi scris în limba română. Această scrisoare, adresată judeului Johannes Benkner din Brașov, are o valoare istorică și lingvistică deosebită, atestând folosirea limbii române într-un context administrativ și diplomatic.

Tot în prima jumătate a secolului al XVI-lea apar *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, un text, cu profunde conotații religioase și morale, considerat una dintre primele lucrări literare românești cu caracter educativ și filosofic.

Aceste scrieri sunt esențiale pentru înțelegerea evoluției limbii române și a culturii medievale românești, oferind o imagine de ansamblu asupra dezvoltării spirituale și politice a vremii. Literatura acestei perioade este profund influențată de tradițiile slavone, de cultura bizantină și de creștinismul ortodox.

Textele religioase predomină, fiind traduse sau adaptate din slavonă, iar scopul lor principal este transmiterea învățăturii creștine și consolidarea credinței ortodoxe. Totodată, aceste scrieri reflectă și preocupările sociale și politice ale epocii, contribuind la formarea unei conștiințe culturale românești.

De-a lungul timpului, literatura română se dezvoltă și se diversifică, dar aceste prime texte rămân fundamentale pentru patrimoniul cultural și identitar al popoului român.

Cel mai vechi document păstrat scris în limba română este *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*, o epistolă documentară, oficială, și este cel mai vechi text epistolar cunoscut scris în limba română datat cu anul 1521, trimis de Neacșu de la Câmpulung judeului de la Brașov, Hans Benkner.

Cultura română a fost puternic influențată de creștinism încă de la începuturile sale, chiar Sfântul Apostol Andrei, Cel dintâi chemat, fiind propovăduitor al *Sfintei Scripturi* în aceste locuri. Cu toate acestea, primele scrieri religioase apar în cadrul Bisericii Ortodoxe, aduse în țară de către slavi. De aceea, cele mai timpurii traduceri ale cărților în limba română au fost textele religioase ale Bisericii Slave, din secolul al XV-lea. *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzaki* și *Codicele Voronețean* sunt texte rotacizante, a căror traducere a fost alcătuită în partea sud-vestică a țării, iar copiile au fost efectuate în Moldova.

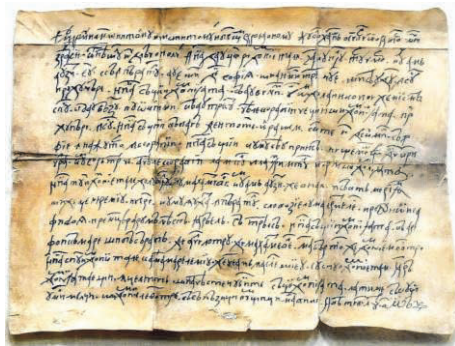
Prima carte imprimată în România a fost o carte religioasă în slavonă, în 1508, *Liturghierul lui Macarie*, iar prima carte imprimată în limba română a fost *Catehismul de la Sibiu* din 1544, care însă s-a pierdut. Prima tipăritură care s-a păstrat este *Evangheliarul slavo-român* al lui Filip Moldoveanul (Sibiu, 1551–1553). Prima carte tipărită română cu litere latine este culegerea de *Cântece religioase calvine* din 1560, a episcopului român Pavel Tordasi. Alte traduceri din greacă și slavonă au fost tipărite în secolul al XVI-lea. Dosoftei, un cărturar moldovean care a publicat în Polonia în 1673, este autorul celor mai vechi poezii românești cunoscute.

Primele eforturi de a publica *Biblia* în limba română au început în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cu tipărirea în 1582 în Orăștie a *Paliei de la Orăștie* – o traducere a primelor cărți ale *Vechiului Testament*, realizată de Diaconul Șerban (fiu al Diaconului Coresi) și Marien Diacul. Palia a fost tradusă de episcopul Mihail Tordasi și colaboratorii săi, iar traducerea a fost verificată pentru corectitudine, folosindu-se traduceri ale *Bibliei* existente în limba maghiară.

Întreaga *Biblie* a fost publicată în limba română abia la sfârșitul secolului al XVII-lea, când călugării de la mănăstirea Snagov, de lângă București, au tradus și tipărit o *Biblie* în română în 1688 *Biblia de la București*. Această ediție are la bază traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu între anii 1661–1668.

Primul text în limba română

Primul text în limba română, cunoscut sub numele de *Scrisoarea lui Neacșu*, este un document istoric important, datând din anul 1521. Acest text a fost scris de Neacșu, un negustor din Câmpulung, și este considerat prima mențiune scrisă în limba română, utilizată pentru a comunica cu autoritățile din Brașov. *Scrisoarea lui Neacșu* a fost adresată unui magistrat din Brașov și conține informații despre problemele comerciale și administrative ale vremii. Textul este redactat în dialectul românesc vorbit în acea perioadă și oferă o imagine valoroasă asupra limbii și culturii din secolul al XVI-lea. Scrisoarea este importantă nu doar pentru istoria limbii

Un fragment din „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*”

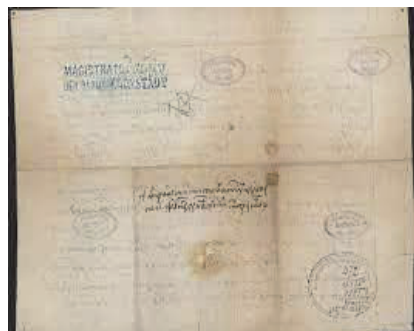
române, ci și pentru înțelegerea relațiilor comerciale și politice din epocă. În „Scrisoarea lui Neacșu”, se observă influențele limbilor slave și maghiare, care erau prezente în zona respectivă. Documentul este scris cu litere chirilice, specifice acelei perioade istorice. De asemenea, textul oferă indicii despre organizarea socială și economică din regiune. Studiul *Scrisorii lui Neacșu* ne ajută să înțelegem evoluția limbii române și influențele externe asupra acesteia. Acest document rămâne o piatră de temelie în istoria literaturii române și a limbii noastre.

În anul 1521 la Câmpulung-Muscel, vechea capitală a Țării Românești, a fost redactat primul document scris, compact și unitar, din câte sunt cunoscute până astăzi în limba română: Scrisoarea lui Neacșu ot Dlăgopole (Câmpulung Muscel). Scrisoarea conține un secret de mare importanță, avertizându-l pe Johannes Benkner, judele Brașovului, despre o invazie a turcilor asupra Ardealului și Țării Românești ce tocmai se pregătea la sudul Dunării.

Autorul ei este un Neacșu Lupu din Câmpulung. Cu numele întreg îl cunoaștem încă din timpul domniei lui Vlad cel Tânăr (1510–1512), dintr-un document care îl menționează ca având un proces de datorii cu negustorii brașoveni. Se pare că el însuși făcea negoț cu mărfuri turcești și avea oameni (printre alții chiar pe ginerele său, Negre, pomenit în textul scrisorii) le treceau din sudul Dunării prin Țara Românească și de aici în orașele din Transilvania. Așa s-ar explica legătura lui cu judele Brașovului care și-l făcuse corespondent informator în legătură cu manevrele armatelor turcești.

Destinatarul: Hans Benkner: Despre adresant, Ioan, Johannes ori Hans, Hanăș, Benkner, Bengner, Beagnăr – în funcție de pronunțiile română, germană sau maghiară ale acestui nume – știm că era județul (primarul, primul magistrat, Burgermeisterul) cetății Brașovului. Documentele arată că ocupa această funcție și în 1511, dar și multă vreme după data primirii scrisorii de la Neacșu din Câmpulung, în 1545 și în 1559. (Putem însă presupune foarte bine că au fost doi Burgermeisteri ai Brașovului cu acest nume, tată și fiu, știut fiind că, în multe cazuri, magistratura cetății se moștenește). La 1559 sprijinea pe diaconul Coresi spre a tipări *Întrebarea creștinească*, care nu este altceva decât traducerea *Catehismului lutheran*. Împreună cu alți doi fruntași ai comunității săsești, Fuchs și Honterus (acesta din urmă fiind celebrul predicator și cărturar, militantul cel mai activ al lutheranismului), întemeiasă la Brașov o „moară” de hârtie, prima întreprindere de acest fel de pe teritoriul românesc.

Știa bine românește și încuraja scrisul în limba română, îndemnând pe români la îmbrățișarea lutheranismului, cum aflăm din *Cronicon Fuchsis-Lupinae Oltarium* (editată de J. Trausch în 1848). În acest sens, Coresi îl și pomeneste în *predoslovie* *Evangeliiarului* de la 1560.

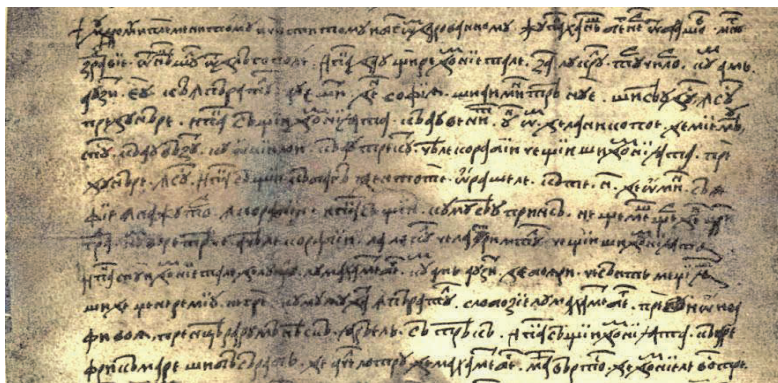
Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung

„Mudromu I plemenitomu, i cistitomu i bogom darovanomu jupan Hanăș Bengner ot Brașov mnogo zdravie ot Nécsu ot Dlăgopole”. (Preaînțeleptului și cinstitului, și de Dumnezeu dăruitului jupân Hanăș Bengner din Brașov multă sănătate din partea lui Neacșu din Câmpulung, n. n.).

I pak (și iarăși) dau știre domnie tale za (= despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia, și aimintrea nu e, și se-au dus în sus pre Dunăre. I pak să știi domniia ta că au venit un om de la Nicopole de miie me-au spus că au văzut cu ochii lor că au trecut ciale corăbii ce știi și domniia ta pre Dunăre în sus. I pak să știi că bagă den toate orașele câte 50 de omin să fie de ajutor în corăbii.

I pak să știi cumu se-au prins nește meșter(i) den Țarigrad cum vor trece ceale corăbii la locul cela strimtul ce știi și domniia ta.

I pak spui domnie tale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiaș(i) și de generemiiu Negre, cum i-au dat împăratul sloboziie lui Mahamet beg, pe io-i va fi voia, pren Țeara Rumânească, iară el să treacă. I pak să știi domniia ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniile voastre. I pak spui domniietale ca mai marele miu, de ce am înțeleș și eu. Eu spui domniietale iară domniia ta ești înțelept și aceste cuvinte să ții domniia ta la tine, să nu știe umin mulți, și domniile vostre să vă păziți cum știți mai bine. I bog te veselit. Amin.” (Și Dumnezeu să te bucure. Amin).”

Un fragment din „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung”

IMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Se afirmă adesea că primele scrieri în limba română, datând de la începutul secolului al XV-lea, sunt așa-numitele „*texte rotacizante*” sau „*texte maramureșene*” și că acestea ar fi fost redactate într-o mănăstire din Maramureș, fără alte precizări.

Totuși, din perspectiva exigențelor cercetării științifice, această afirmație întâmpină o serie de dificultăți reale, care nu pot fi trecute cu vederea.

a) În primul rând, nu s-a păstrat niciunul dintre originalele acestor texte, astfel că obiectul cercetării lipsește în mod direct.

b) Sunt cunoscute doar patru texte, devenite celebre, denumite „rotacizante” (*Codicele voronețean*, *Psaltirea voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzaki* și *Psaltirea scheiană*), despre care se știe cu certitudine că sunt copii ale unor manuscrise mai vechi. Se presupune că unele dintre aceste copii au fost realizate la mănăstiri din Moldova, în special la Voroneț, unde unele documente au fost descoperite în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

c) Este evident că aceste patru texte sunt copii, însă în conținutul lor nu se regăsesc informații despre copist, despre manuscrisul-sursă, despre locul sau data la care a fost realizată copierea.

d) Nu există dovezi directe care să ateste circulația sau transferul textelor rotacizante din Maramureș către Moldova.

e) Rămâne, astfel, întrebarea deschisă: de ce s-ar fi realizat primele traduceri ale cărților bisericești în limba română tocmai în Maramureș, în secolul al XV-lea, și nu într-un alt loc sau într-o altă perioadă?

Obiecțiile de mai sus sunt, de fapt, chestiuni ce țin de metodă științifică, de o îndoială metodică de tip cartezian, specifică încercărilor de a fundamenta o știință cât mai riguroasă cu putință, dar care pot fi, cel puțin parțial, depășite printr-o analiză detaliată a subiectului. Faptul că nu se mai păstrează niciunul dintre originalele acestor texte, supranumite de către lingviști nu doar „texte rotacizante”, ci și „texte maramureșene”, nu înseamnă nicidecum că aceste originale nu ar fi existat.

Copiile sunt numite, „*texte maramureșene*”, în virtutea faptului că acestea conservă o particularitate lingvistică de ordin fonetic – rotacismul, specific graiului maramureșean, dar nu și celui moldovenesc. Rotacismul nu este cunoscut, nu a fost semnalat în vorbirea curentă și nici atestat istoric în graiul local din zona Moldovei, însă era încă uzual în Maramureș, adică se regăsea în mod firesc în vorbirea generațiilor vârstnice și neștiutoare de carte, neexpuse influențelor livrești și mediatice, până în urmă cu două-trei decenii.

Este de notorietate publică faptul că în Maramureș se spunea până de curând (iar poate încă se mai spune, în unele cazuri, de către persoane mai în vârstă): „*cer sărin*” în loc de *cer senin*, „*nimăru*” în loc de *nimănu*, „*verin*” în loc de *venin*, „*gerunt’e*” în loc de *genunchi* etc.

Putem, așadar, considera rotacismul ca pe un element specific local, ușor de localizat, o marcă lingvistică distinctivă a graiului și scrisului vechi maramureșean, un indiciu clar prin care pot fi recunoscute cu certitudine nu doar originalele, ci și copiile acestora, indiferent de locul în care au fost realizate în cadrul arealului românesc.

Mai mult decât atât, în textele rotacizante sunt vizibile și urme ale influenței lingvistice maghiare (de exemplu: „*gioc*” în loc de *joc*, „*gios*” în loc de *jos* etc.), influențe prezente în graiul maramureșean, dar care, din punct de vedere istoric, nu s-ar fi putut manifesta în Moldova.

Manuscrisele denumite „*texte maramureșene*” sau „*texte rotacizante*”, copii după originalele pierdute care proveneau din Maramureș, au fost numite după locul în care au fost descoperite sau după numele donatorilor și sunt următoarele:

1. *Codicele voronețean*, descoperit de către prof. I. Crețu în 1871 în Mănăstirea Voroneț și publicat în 1885 de G. Sbiera; manuscrisul este incomplet și conține o parte din *Faptele Apostolilor*, începând de la cap. 18 până la final, precum și *Epistola Sf. Iacob* și cele două *Epistole ale Sf. Apostol Petru*.

2. *Psaltirea Scheiană*, denumită după donatorul Sturza Scheianul; cuprinde *psalmii lui David*, plus o serie de cântări și rugăciuni, dintre care unele se regăsesc în *Vechiul Testament*, iar altele sunt adaosuri de rugăciuni uzuale, realizate de autori necunoscuți;

3. *Psaltirea Voronețeană*, descoperită de Simion Florea Marian în 1882 în podul Mănăstirii Voroneț; manuscris incomplet, care cuprinde textul slavon al *Psaltirii*, alături de traducerea în limba română;

4. *Psaltirea Hurmuzaki*, denumită după donatorul ei, istoricul bucovinean Eudoxiu Hurmuzaki; reprezintă o altă versiune a *Psaltirii*, diferită de *Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea Voronețeană*, despre care specialiștii susțin că ar fi fost tradusă tot în Maramureș, la aceeași mănăstire ca și celelalte.

Toate aceste texte, copii, nu originale, sunt datate de către savanți, în funcție de fabricarea hârtiei pe care au fost scrise, ca fiind realizate în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

CURIOZITĂȚI...

1. Primele scrieri în limba română datează din secolul al XVI-lea, acestea fiind documente religioase și administrative care reflectă evoluția limbii și a culturii românești.
2. *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*, datată în 1521, este considerată cel mai vechi document păstrat, scris în limba română, fiind o scrisoare comercială adresată lui Hans Benkner din Brașov.
3. *Scrisoarea lui Neacșu* este un exemplu timpuriu al limbii române literare, îmbinând elemente de limbă slavonă și română, reflectând influențele culturale și lingvistice ale epocii.
4. Textul *Scrisorii lui Neacșu* a fost scris cu caractere chirilice, alfabet folosit în acea perioadă, pentru scrierea oficială și bisericească.
5. *Scrisoarea lui Neacșu* a fost descoperită în arhivele Brașovului de către istoricul Friedrich Stenner în anul 1894 și a fost publicată pentru prima dată în 1895.
6. Conținutul *Scrisorii lui Neacșu* avertizează asupra unui posibil atac otoman, arătând rolul esențial al informației și al comunicării în epoca medievală.
7. Neacșu, autorul scrisorii, negustor înstărit și influent din Câmpulung, având relații comerciale și diplomatice cu diverse orașe din Transilvania.
8. *Scrisoarea lui Neacșu* este un document valoros nu doar pentru studiul limbii române, ci și pentru înțelegerea contextului istoric și geopolitic al Țărilor Române în secolul al XVI-lea.
9. Păstrarea documentului până în zilele noastre a fost posibilă datorită condițiilor bune din arhivele Brașovului și a interesului istoricilor pentru documentele medievale românești.

10. Studiul *Scrisorii lui Neacșu* oferă perspective valoroase asupra evoluției limbii române, ilustrând trecerea de la utilizarea predominantă a limbii slavone la afirmarea limbii române în domeniul administrației și al culturii scrise.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Care este semnificația istorică a *Scrisorii lui Neacșu din Câmpulung* în contextul primelor scrieri în limba română?
2. Ce evenimente istorice au influențat redactarea și transmiterea *Scrisorii lui Neacșu*?
3. Cum reflectă *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* stadiul de dezvoltare a limbii române la începutul secolului al XVI-lea?
4. Ce elemente de vocabular și gramatică din *Scrisoarea lui Neacșu* demonstrează influențele slavone asupra limbii române?
5. Care este contextul în care a fost scrisă *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* și cui îi era adresată?
6. Cum a fost descoperită *Scrisoarea lui Neacșu* și ce importanță are aceasta pentru studiul filologiei românești?
7. Ce particularități stilistice și lingvistice remarcabile pot fi observate în *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*?
8. Cum contribuie *Scrisoarea lui Neacșu* la înțelegerea relațiilor politice și comerciale din Țara Românească în secolul al XVI-lea?
9. În ce mod a influențat *Scrisoarea lui Neacșu* dezvoltarea scrierilor oficiale și comerciale în limba română?
10. Care sunt principalele dificultăți întâmpinate de lingviști în analiza și interpretarea *Scrisorii lui Neacșu* și a altor texte vechi în limba română?

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. *Analiză textuală*: Citiți un fragment din *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*:
 - a) Identificați și explicați importanța contextului istoric în care a fost scrisă această scrisoare.
 - b) Care sunt principalele teme abordate în acest document?
 - c) Identificați și explicați trei cuvinte sau expresii care reflectă caracteristicile limbii române vechi.
2. *Comparație literară*: Comparați *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* cu un alt text medieval românesc.
 - a) Identificați asemănările și diferențele dintre cele două texte în ceea ce privește stilul și limbajul utilizat.
 - b) Cum reflectă fiecare text contextul social și cultural al epocii respective?
 - c) Care dintre cele două texte vi se pare mai relevant pentru înțelegerea evoluției limbii române și de ce anume?
3. *Interpretare și contextualizare*: Imaginați-vă că sunteți un istoric care studiază

primele scrieri în limba română.

- a) Explicați importanța *Scrisoarei lui Neacșu din Câmpulung* în contextul dezvoltării limbii române.
- b) Descrieți modul în care această scrisoare contribuie la înțelegerea contextului politic și social al aceluși timp.
- c) Cum credeți că a influențat această scriere dezvoltarea ulterioară a scrisului românesc și a literaturii române?

4. Creativitate și reconstituire istorică:

- a) Scrieți o scrisoare imaginară din perspectiva unui contemporan al lui Neacșu, folosind un limbaj arhaic asemănător celui din epocă.
- b) Includeți în scrisoare referiri la evenimente istorice și realități sociale ale vremurilor respective.
- c) Explicați, într-un scurt comentariu, modul în care ați ales să structurați scrisoarea și cum ați încercat să reflectați stilul și temele specifice perioadei medievale.

TEORIE LITERARĂ

Umanismul

Umanismul este o mișcare culturală și intelectuală care a apărut în perioada Renașterii, punând accent pe valoarea și potențialul individului. Această mișcare a fost influențată de redescoperirea operelor literare, filozofice și artistice clasice ale Greciei și Romei antice. Umaniștii considerau că educația și cunoașterea sunt esențiale pentru dezvoltarea completă a ființei umane. Ei au promovat studiul gramaticii, retoricii, poeziei, istoriei și filozofiei, considerând că acestea ajută la formarea unui spirit critic și independent.

Un aspect central al umanismului este antropocentrismul – ideea că omul se află în centrul universului și că viața umană are o importanță profundă și necondiționată. Umaniștii au susținut libertatea de gândire și de exprimare, opunându-se dogmelor religioase și autorităților ecleziastice rigide. Printre figurile emblematice ale umanismului se numără Erasmus din Rotterdam, Petrarca și Giovanni Boccaccio. Acești gânditori au pus bazele unei noi viziuni asupra lumii, în care rațiunea și experiența personală erau valorizate.

Umanismul a avut un impact profund asupra dezvoltării culturii și științei, contribuind la progresul în diverse domenii – de la literatură și artă, până la știință și politică. Umanismul celebrează capacitatea umană de a înțelege și de a transforma lumea prin cunoaștere și creativitate. Această mișcare continuă să influențeze gândirea modernă, promovând valorile demnității umane, libertății și responsabilității individuale.

Termenul **Umanism** (din latină: *humanitas* = omenie, umanitate) are două semnificații:

1. Poziție filozofică care plasează omul și valorile umane mai presus de orice, o orientându-se în special asupra omului ca individ. Omul constituie astfel valoarea

supremă, fiind un scop în sine și nu un mijloc.

Umanismul implică un devotament față căutarea adevărului și moralității prin mijloace umane, în sprijinul intereselor umane. Axându-se pe capacitatea de autodeterminare, umanismul respinge justificările transcendente, cum ar fi dependența de credință, supranaturalul sau textele considerate a fi revelații divine. Umaniștii susțin existența unei moralități universale bazate pe condiția umană ca element comun, sugerând că soluțiile problemelor sociale și culturale umane nu pot fi provinciale.

2. Mișcare spirituală care a stat la baza Renașterii, apărută în Italia în secolul al XIV-lea și care s-a extins treptat în Europa Apuseană până în secolul al XVII-lea. Ea este caracterizată prin reîntoarcerea la textele antichității greco-romane, care servesc drept modele ale modului de viață, de gândire și de creație artistică. Umanismul renescentist subliniază superioritatea literaturii latine și grecești, în special a valorilor acestora în ceea ce privește morala personală și publică.

REȚINEȚI!

Umanismul reprezintă o mișcare de afirmare liberă a personalității umane, un curent cultural apărut în timpul Renașterii italiene (sec. XIV–XV) care își propunea să așeze omul în centrul tuturor căutărilor de ordin filozofic, poetic, istoric, moral, retoric sau lingvistic.

Născut după Evul Mediu al epidemiilor, al cruciadelor, al inchiziției și al dogmei, al sărăciei și al umilinței provocate din lipsa libertății și restricționării accesului la cultură (la tainele textelor scrise), umanismul propune înlăturarea imaginii lui Dumnezeu din centrul Universului, loc în care este așezat omul, care trebuie acceptat în virtutea condiției sale de human, adică în virtutea atât a calităților, cât și a defectelor sale.

PROGRESAȚI!

Umanismul românesc

Umanismul românesc valorifică tradiția culturală a Antichității în scopul demonstrării originii romane a poporului nostru și a originii latine a limbii române.

În spațiul autohton de civilizație, umanismul a avut o dezvoltare particulară, legată de redescoperirea romanității noastre și de afinitățile lingvistice și culturale cu numeroase țări europene. Legăturile celor mai de seamă voievozi ai noștri din secolele al XV-lea și al XVI-lea cu papii și principii umaniști s-au datorat, în primul rând, contextului istoric, observându-se o incipientă comuniune de spirit european în vederea apărării valorilor creștine și spiritualității laice a ale bătrânului continent, aflat deja față în față cu agresiunea turcească și expansiunea mahomedană (islamică, a păgânismului, în sensul medieval al termenului).

Primii reprezentanți de seamă ai umanismului românesc sunt: domnitorul Neagoe Basarab, care, prin *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie re-*

Nicolaus Olahus

Grigore Ureche

Miron Costin

Constantin Cantacuzino

alizează o sinteză românească de înțelepciune medievală și cărturarul Udriște Năsturel; în Transilvania, în aceeași perioadă, se afirmă Nicolaus Olahus.

Umanismul românesc este preponderent legat de istoriografia în limba română, care s-a născut odată cu ridicarea noii boierimi la confluența secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, ca o consecință a renunțării la uzul limbii slavone în actele de cancelarie și a tendinței marilor boieri de a-și subordona puterea domnească.

Un rol însemnat în dezvoltarea istoriografiei, mai ales a celei moldovenești, l-a jucat umanismul târziu al școlilor iezuite din Polonia, cunoscut de viitorii cronicari în mod direct. Umanismul tardiv a afectat concepția cronicarilor în privința rolului educativ al istoriei, a importanței personalităților în devenirea unui popor, a viziunii asupra războiului și gloriei în sensul sporirii renumelui individului al monarhilor și principilor Europei.

Ideea apartenenței poporului român și a limbii sale la ginta latină, aceea a originii comune și a legăturilor de neam și limbă între toți românii, a integrării idiomului nostru în familia lingvistică romanică, alături de îndemnul la studiul limbii latine și al autorilor clasici trebuie puse, de asemenea, pe seama influenței umanismului.

Același curent cultural și literar a influențat stilul cronicarilor, oferindu-le modele de întocmire și redactare savantă a letopisetelor. Fraza lui Miron Costin, influențată de construcția latină, se distinge prin claritate, precizie și naturalitate.

Scrisul cronicăresc s-a născut dintr-o necesitate stringentă: provinciile românești parcuseseră veacuri de istorie, care riscau să fie acoperite de uitare. Prima intenție a istoricilor-cronicari a fost să recupereze trecutul: „*ca să nu să înece a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat...*” (Grigore Ureche); „*ca să nu să uite lucrurile și cursul țării...*” (Miron Costin).

În viziunea umaniștilor noștri, un popor fără istorie, care își ignoră trecutul, nu va ști să-și construiască prezentul și nici să-și imagineze viitorul. Un astfel de popor nu are conștiință, nici forță vizionară, asemănându-se „*fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte*” (Grigore Ureche). Așadar, istoria unui neam este purtătoarea unor valori educative și scrierea ei devine o responsabilitate integral asumată: „*Eu voi da samă de ale mele, câte scriu...*” (Miron Costin).

În celebra *Predoslovia* la opera cu cel mai pronunțat caracter umanist pe care a

redactat-o, *De neamul moldovenilor*, Miron Costin critică vehement activitatea copiștilor iresponsabili, care modificaseră cronică originală a lui Grigore Ureche, afirmând că moldovenii ar fi provenit din tâlharii Romei exilați pe teritoriul Daciei, făcând, în acest mod, „neamul de ocară”. Miron Costin era convins că „a scrie ocară vecinică unui neam”, înseamnă a-i leza mândria devenirii istorice.

Ideile, atitudinile, sentimentele – evidențiate atât în *Predoslovie*, cât și în opera propriu-zisă despre etnogeneza românilor – nu sunt doar ale lui Miron Costin, ci aparțin tuturor cronicarilor: patriotismul discret, dar clar exprimat, preocuparea față de originea noastră romanică, dar și convingerea de sorginte umanistă că românii trebuie să iasă din întunericul neștiinței, conștiința că scrisul lor trebuie să slujească adevărul (devenind un act de responsabilitate istorică), sentimentul unei continuități (prin contribuția fiecăruia) a efortului de „a scoate la știrea tuturor” istoria poporului român.

Ion Neculce îmbină faptele istorice cu povești cu tâlc în cele 42 de legende din *O samă de cuvinte*, scrise înaintea cronicii propriu-zise. El reușește să redeva trecutul într-un mod viu și interesant și, atunci când povestește întâmplări la care a fost martor, folosește un ton trist sau emoționant, ca un adevărat scriitor de memorii. Stilul său este plin de ironie, iar felul în care își exprimă părerile amintește de Miron Costin, dar cu o notă de umor și bună dispoziție.

Cronicarii din Țara Românească (fie că le știm numele sau nu) sunt mai puțin diferiți între ei decât cei din Moldova, dar seamănă prin stilul lor combativ. Ei critică dur, folosind adesea cuvinte aspre. De aceea, din punct de vedere istoric, trebuie să fim prudenți când citim cronicile lor, pentru că uneori țin partea unor domnitori. Totuși, din punct de vedere literar, tocmai aceste opinii subiective și stilul lor ironic îi transformă în adevărați scriitori. Cel mai combativ cronicar muntean este Radu Popescu, care a scris în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat. Pamfletele sale vor influența mai târziu scriitori precum Ion Heliade-Rădulescu, N. D. Cocea și Tudor Arghezi.

O figură importantă printre cronicarii din Țara Românească este stolnicul Constantin Cantacuzino, care a învățat la Universitatea din Pavia și a preluat ideile umanismului. În lucrarea sa *Istoria Țării Românești*, vorbind despre cucerirea Daciei de către romani, Cantacuzino subliniază, dintr-o perspectivă umanistă, rolul civilizator al coloniștilor romani. El scria că aceștia „erau oameni deosebiți, viteji, bine educați, aleși și pricepuți în înțelepciunea lumii, așa cum niciun alt neam sau limbă nu a mai fost”.

Pentru Constantin Cantacuzino, civilizația înseamnă respectarea legilor și a dreptății. Omul civilizat este cel care trăiește după reguli, în societate (pe care o numește „soțiirea”), nu cel care se lasă condus de instincte, ca „barbarul”.

Tot un om de cultură umanistă a fost și Nicolae Milescu, cunoscut traducător al Bibliei în limba română (manuscrisul său a fost folosit mai târziu de frații Șerban și Radu Greceanu, în traducerea Bibliei de la București, din 1688) și autor al unui renumit jurnal de călătorie, scris în slavonă, intitulat *Descrierea Chinei*.

Prin scrierile lui Nicolae Milescu, literatura română veche intră pe un drum nou, diferit de cel religios și istoriografic de până atunci – un drum literar și ar-

tistic, care duce la apariția a două genuri noi: eseul și romanul. Acestea sunt reprezentate de un singur autor important – voievodul Moldovei Dimitrie Cantemir, care a fost mai târziu și consilier al țarului Petru cel Mare.

Eseul său, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau judecata sufletului cu trupul*, a fost scris în greaca veche și română și a apărut la Iași în 1698. Cartea este un mic tratat de etică, inspirat de dialogurile filosofului Platon și are ca temă schimbarea destinului (*fortuna labilis*). În ea sunt citate și versuri din poemul *Viața lumii* de Miron Costin.

Romanul *Istoria ieroglifică*, al lui Cantemir, scris la Constantinopol, în 1705, este o fabulă alegorică, personajele aparținând lumii animale, sub ale căror măști se ascund protagoniștii certurilor dintre casa domnitoare a Țării Românești, în frunte cu Brâncoveanu *Corbul* și aceea a Moldovei, conduse de Cantemir însuși *Inorogul*. Făcând dovada culturii sale clasicizante, savantul român împrumută procedeul tehnic din *Etiopica* lui Heliodor, decorurile fabuloase din Halima, măștile din Bestiarii și cugetări din Homer, Hesiod, Horațiu, Sfântul Augustin.

Deși epicul este sărac și adesea sufocat de încifrarea întâmplărilor adevărate în hieroglife și de ascunderea fizionomiei eroilor sub nume de animale reale sau himerice, în schimb darul de a construi portrete grotești, caricaturale ființelor satirizate, fantezia umoristică și gustul proiecțiilor fantastice sunt tot atâtea aspecte ale talentului unui scriitor veritabil – unicul scriitor propriu-zis din literatura română veche.

O altă lucrare reprezentativă este *Descrierea Moldovei*, în care eruditul domnitor prezintă, pentru prima dată, științific una din țările romane; de asemenea, el se afirmă ca fiind primul care valorifică folclorul ca obiect de studiu științific. Moldova, descrisă de Cantemir, devine o matrice a spiritualității românești, un teritoriu idealizat.

Ultima sa lucrare, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, scrisă în limba română, este opera unui umanist care demonstrează, pe baza a peste 150 de izvoare, nu numai romanitatea și continuitatea românilor în Dacia, dar și rolul urmașilor acestora, de apărători ai civilizației europene în fața invaziilor barbare tătarăști și turcești: „*De le vom căuta firea, nima și cea eroicească vitejie, aieve este că a hotarilor românești împotriva sirepelor neamuri tătarăști, ca niște ziduri de aramă puși și nebiruiți apărători s-au socotit*”. Fiind un spirit încrezător în forța providenței, Dimitrie Cantemir opinează, precum Nicolae Bălcescu mai târziu, că această misiune a fost hărăzită poporului român de o rațiune superioară a progresului: „*Acea de sus pronie, purtând de grijă mântuții acestor crivățene no-roade, cu neamul româno-moldo-vlahilor ca cu un zid prea vârtos și nebiruit să se fi slujit, spre carile împotriva a vrăjmașe săriturile păgânilor punându-i cu pieptul lor, întregi încă, până acum și în scaunile sale înfiți și odihniți să-i fie păzit*”.

Umanismul și Renașterea ne-au redat sentimentul comunității de civilizație, limbă și cultură cu țările Europei Apusene, conștiința unității teritoriale a provinciilor românești, idealuri din care ne-am tras învățămintele dure ale noastre ca neam, ca permanență spirituală și ca misiune istorică.

- Umanismul este un curent cultural laic dominant în timpul Renașterii.

• Termenul provine din francezul „humanisme”, latinescul „humanus” („omesc”) și exprimă o atitudine ce recunoaște demnitatea, valorile și posibilitățile ființei umane, atitudine manifestată încă din Antichitatea greacă și latină – redescoperită în epoca Renașterii.

• A fost o expresie ideologică a epocii ce a luptat împotriva sistemului feudal și a învățaturii scolastice.

- A promovat valoarea omului și a dezvoltării lui multilaterală.
- A susținut ideea primatului rațiunii și a spiritului critic.
- A evaluat în două forme: umanismul civic și umanismul critic.

Umanismul civic

Era un nou sistem de educație care tindea să asigure poziția dominantă a burgheziei. Considera că valoarea omului nu se datora provenienței sociale ci meritelor personale.

Umanismul critic

A izvorât din spiritului civic.

A contribuit la redeschiderea interesului pentru cultura antică, care putea oferi argumente și modele pentru noile valori cultivate.

Opere de artă din perioada Renașterii

EXERCITII. APLICAȚII

I. Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Ce este umanismul și care sunt principalele sale caracteristici?
2. Cum a influențat Renașterea dezvoltarea umanismului în Europa?
3. Care sunt diferențele și asemănările dintre umanismul italian și cel francez?
4. Cine sunt principalii reprezentanți ai umanismului românesc și care au fost contribuțiile acestora?
5. Cum a contribuit Gheorghe Asachi la dezvoltarea umanismului românesc?
6. Ce rol a jucat Costache Negruzzi în promovarea valorilor umaniste în literatura română?
7. Cum a influențat umanismul dezvoltarea artelor și științelor în perioada Renaș-

terii?

8. În ce moduri s-au manifestat ideile umaniste în operele lui Ion Heliade Rădulescu?
9. Ce impact a avut umanismul asupra educației și culturii în perioada Renașterii?
10. Cum a fost reflectat umanismul în literatura română și universală din secolul al XIX-lea?
11. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre umanism. Completați în caiete fișele propuse. Aceste fișe pot fi utilizate pentru a stimula gândirea critică și pentru a aprofunda cunoștințele voastre despre umanismul românesc. Evaluarea o puteți realiza prin discuții de grup, prezentări sau eseuri scrise.

II. Rezolvați următoarele exerciții:

1. *Analizați un text umanist:* Alegeți un text scris de un autor umanist român (de exemplu, o scrisoare, un eseu sau un fragment de discurs) și analizați-l, evidențiind principalele idei umaniste prezente în text.
2. *Comparați operele a doi autori umaniști:* Realizați un tabel comparativ în care să prezentați asemănările și diferențele dintre Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, în ceea ce privește contribuțiile lor la umanismul românesc.
3. *Scriveți un eseu despre influența umanismului:* Scrieți un eseu de 1–1,5 pagini, în care să prezentați, cum a influențat umanismul dezvoltarea literaturii și culturii românești în secolul al XIX-lea.
4. *Metoda proiectului despre Renaștere:* Creați un proiect în format PowerPoint sau poster, în care să prezentați principalele realizări ale Renașterii în domeniul artelor și științelor, subliniind legătura acestora cu ideile umaniste.
5. *Dezbateri:* Organizați o dezbatere în clasă pe tema „Umanismul și influența sa asupra societății moderne”. Împărțiți-vă în două grupe, una va argumenta influența pozitivă a umanismului, iar cealaltă va prezenta posibilele limitări și critici aduse umanismului.

Proza istoriografică medievală

Proza istoriografică medievală reprezintă un segment important al literaturii române, concentrându-se pe descrierea evenimentelor istorice și a personalităților marcante din Evul Mediu. Aceste scrieri au fost adesea realizate de cronicari, care, prin operele lor, au documentat momente cruciale ale istoriei. Printre cei mai cunoscuți cronicari se numără Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, ale căror lucrări oferă o imagine detaliată și adesea subiectivă a epocii.

Evul Mediu românesc a cunoscut o dezvoltare a prozei asemănătoare cu ceea ce s-a petrecut în întreaga Europă. Limbile naționale vorbite și chiar scrise au fost folosite în același timp cu existența limbilor de cult religios, considerate limbi de cultură. Dacă în Europa catolică aceasta era latina, în spațiul românesc ortodox s-a folosit slavona, dar și limba greacă veche și latină. Limba slavonă, adusă în bisericile românești de călugării misionari din sudul Dunării, a fost introdusă în Biserică prin textele religioase aduse din această zonă. Au fost mai întâi copiate, apoi, prin contribuția unor cărturari de renume (Mitropoliții Varlaam, Simion

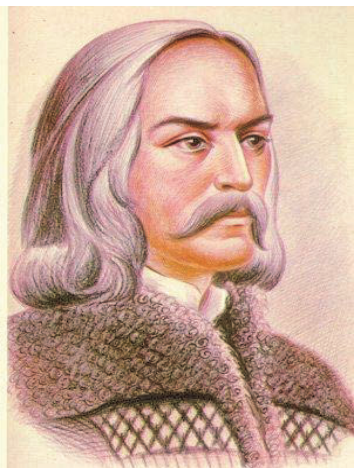
Ștefan, Antim Ivireanul etc.) au fost traduse în limba română. *Tipăriturile lui Coresi la Brașov* au pătruns în bisericile din toate provinciile românești și au contribuit la formarea limbii române literare. Într-o primă perioadă, ca și în Apusul Europei, cartea s-a aflat sub egida Bisericii, influențele umanismului și clasicismului făcându-se simțite în activitatea culturală a epocii.

Cu secolul al XVII-lea cartea se desprinde de Biserică și pătrunde în cultura laică, în special prin proza istoriografică a unor mari cărturari, precum Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino. În paralel cu istoriografia se dezvoltă și alte genuri de proză: proza oratorică, proza savantă, proza de ficțiune.

În proza medievală se pot descoperi elemente importante ale literaturii artistice – proza narativă, descriptivă și proza dialogată. Ea se caracterizează printr-un stil narativ, combinând relațiile faptelor cu reflecții personale și morale. Aceste scrieri nu doar informează despre trecut, dar și educă, subliniind lecțiile învățate din istorie și reprezintă o punte între trecut și prezent, oferind o perspectivă asupra rădăcinilor și evoluției culturale și naționale. În „*Letopisețul Țării Moldovei*” de Grigore Ureche sunt prezentate atât realizările domnitorilor, cât și greșelile lor, cu scopul de a oferi învățături pentru viitor. Miron Costin, în „*De neamul moldovenilor*”, încearcă să stabilească originea poporului moldovean și să argumenteze dreptul său istoric asupra teritoriului. Aceste lucrări sunt valoroase nu doar pentru conținutul lor istoric, ci și pentru contribuția lor la dezvoltarea limbii și literaturii române. Proza istoriografică medievală reprezintă un gen literar care îmbină relatarea faptelor istorice cu elemente narrative și literare, reflectând gândirea și concepțiile despre lume ale perioadei medievale. În spațiul românesc, această formă de literatură a jucat un rol esențial în consolidarea identității culturale și naționale, deoarece a fost utilizată pentru a documenta și a interpreta evenimentele majore ale istoriei locale, de la întemeierea statelor medievale până la luptele pentru apărarea creștinătății în fața invaziilor otomane. Textele istoriografice din această perioadă sunt marcate de o combinație de tradiții orale, cronici și legende, oferind o perspectivă atât factuală, cât și simbolică asupra trecutului. În plus, proza istoriografică medievală era profund influențată de contextul religios și de ideologia creștină dominantă în acea perioadă. Evenimentele istorice erau adesea interpretate ca manifestări ale voinței divine, iar cronicarii medievali vedeau în ele lecții morale sau exemple de virtute creștină. Această perspectivă religioasă nu numai că oferea un sens și o justificare evenimentelor istorice, dar conferea și legitimitate autorității politice și ecleziastice. Prin urmare, proza istoriografică medievală servea atât ca document istoric, cât și ca mijloc de legitimare a puterii, reflectând o interdependență între istorie, religie și cultură în Evul Mediu.

Grigore Ureche (1590 - 1647)

Unul dintre cei mai mari cărturari români din prima jumătate a secolului al XVII-lea este cronicarul Grigore Ureche. Istoricul și scriitorul Grigore Ureche ne-a lăsat moștenire cronică originală în limba română, intitulată *Letopisețul Țării Moldovei*. Această cronică se deosebește în mai multe privințe de cele scrise în secolele XV-XVI. În primul rând *Letopisețul Țării Moldovei* este scris nu în limba slavonă, ci în română, pentru prima dată în istoria cronografiei țării. În al doilea rând, spre deosebire de letopisețele slavo-moldovenești din secolele XV-XVI, cronică lui Grigore Ureche nu a fost scrisă la comanda unui domnitor, ci din propria inițiativă. În al treilea rând, *Letopisețul Țării Moldovei* nu mai era scris de un prelat bisericesc, cum se făcuse de atâtea ori până atunci, ci de o persoană laică, reprezentantă a marii boierimi, cu înaltă funcție în aparatul de stat al Moldovei.

Grigore Ureche provenea dintr-o veche familie boierească. Nu întâmplător, unii istorici încearcă, nu fără temeiuri documentare, să-i urmărească arborele genealogic până la un „Ureache” contemporan cu Ștefan cel Mare și Sfânt. Tatăl cărturarului, Nestor Ureche, era un mare boier moldovean, care pe parcursul vieții sale a ocupat în repetate rânduri înalte dregătorii în sfatul domnesc al Țării Moldovei, acumulând de-a lungul anilor moșii întinse.

La începutul anilor '90 ai secolului al XVI-lea, în anumite împrejurări politice nefavorabile, Nestor Ureche, împreună cu familia sa a fost nevoit să se refugieze în Țara Leșească, cum era numită pe atunci Polonia, unde s-a aflat cu întreruperi, mai multă vreme. În această țară cu bogate tradiții culturale și cărturărești, Grigore Ureche și-a făcut studiile la școala Frăției ortodoxe din Lvov, al cărei membru devenise ceva mai târziu (1612) tatăl său. După alți cercetători, el ar fi studiat chiar la unul din colegiile iezuite din Polonia, cum a procedat mai târziu Miron Costin, urmașul său direct în ale scrierii istoriei naționale.

Ajuns la maturitate, Grigore Ureche a devenit o personalitate cu o rară cultură umanistă, cu un vast orizont cărturăresc pentru timpul său, cunoscând în afară de limba maternă, limbile latină, polonă, slavă veche. După mai mulți ani de studii și ședere în Polonia, tânărul Grigore Ureche se întoarce în patrie în jurul anului 1617, unde se află mai mulți ani în umbră. Abia în 1627 Grigore Ureche devine al treilea logofăt, pomenindu-se astfel în anturajul apropiat al domnilor Moldovei. Ajunge apoi în cele mai înalte dregătorii de stat, între care și în cea de mare vornic al Țării de Jos pe timpul domniei lui Vasile Lupu (cu începere din 1643), funcție pe care o deține până la sfârșitul vieții.

Grigore Ureche a lăsat posterității o singură, dar deosebit de valoroasă operă

istoriografică: *Letopisețul Țării Moldovei, ce când s-au descălicat țara și cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș vodă pînă la Aron Vodă*, numit mai frecvent *Letopisețul Țării Moldovei*. Cronica cuprinde perioade de la întemeierea Statului Moldovenesc în 1359 pînă la domnia lui Aron Vodă (1594), când se întrerupe brusc, probabil din cauza morții cărturarului, deși acesta avea intenția de a ajunge cu descrierea evenimentelor pînă în timpul domniei contemporanului său Vasile Lupu.

Din nefericire, letopisețul lui Grigore Ureche nu s-a păstrat în original, ajungând pînă la noi prin câteva copii mai târzii, care au fost destul de mult refăcute prin diferite adaosuri, numite interpolații ale copiștilor de mai târziu – Simion Dascălul, Misail Călugărul și Axinte Uricarul. Se mai cere arătat totuși că unii cercetători îl exclud pe Misail Călugărul din numărul interpolatorilor. Pierderea manuscrisului autograf al autorului a făcut ca *Letopisețul Țării Moldovei* să devină cunoscut posterității datorită mai ales unei copii-redacții realizate în anii '60 ai secolului al XVII-lea de către Simion Dascălul. Această împrejurare a făcut ca problema paternității scrierii în cauză să fie pusă sub semnul întrebării în literatura de specialitate. Astfel, diverși cercetători l-au considerat drept autor al acestui letopiseț pe Nestor Ureche – tatăl cronicarului, Simion Dascălul, în aceeași măsură, drept coautori pe Grigore Ureche și Simion Dascălul.

Pentru a scrie letopisețul său, Grigore Ureche a folosit pe larg nu numai izvoare interne moldovenești, ci și străine, în special cele ale istoricilor polonezi și transilvăneni. Dintre izvoarele interne, cel mai important, așa cum reiese din cronică, este *Letopisețul Moldovenesc*, o sursă narativă complexă. Dintre autorii polonezi au fost folosite în mod critic mai ales operele istoricilor M. Bielski și ale fiului său I. Bielski, ale lui M. Kromer și M. Miehovski, diverse lucrări cu caracter informativ și enciclopedic, care aveau circulație, în acea perioadă, în spațiul cultural polonez, unde pătrunsese masiv și cartea vest-europeană.

Alături de izvoarele scrise, Grigore Ureche a folosit pe larg și tradiția populară orală, amintirile tatălui său, ale boierilor bătrâni din anturajul familiei sale. Autorul a utilizat toate aceste informații în mod critic, filtrându-le prin rațiunea și sufletul său. Cărturarul a știut să aleagă cu grijă adevărul istoric și să-l aștearnă pe hârtie într-o limbă frumoasă și înțeleasă.

PROGRESAȚI!

În *Letopisețul Țării Moldovei* sunt descrise cele mai importante evenimente din istoria Moldovei, pe parcursul a circa două secole și jumătate. Autorul își începe cronică cu o *Predislovie...*, în care arată importanța cunoștințelor despre trecut, a istoriei ca domeniu de cunoaștere (știință), despre originea romanică (latină) a poporului român și a limbii sale, despre unitatea și rădăcinile comune ale tuturor românilor.

Referitor la perioada de început a istoriei Țării Moldovei și la evenimentele de la mijlocul și din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, autorul cronicii nu dispune decît de date cu totul și cu totul sumare, cunoscînd destul de aproximativ chiar și numele primilor voievozi moldoveni, în ordinea în care au urcat la tron.

Doar începând cu domnia lui Alexandru cel Bun, știrile incluse în *Letopiseț* devin mai ample.

Locul central în cronică îl ocupă, fără dubii, epoca glorioasă a lui Ștefan cel Mare, lupta eroică a poporului împotriva cotropitorilor străini și mai ales împotriva celor otomani. Un număr destul de mare de compartimente ale cronicii sunt dedicate perioadelor de domnie ale voievozilor care au urmat după Ștefan cel Mare. Pagini interesante și pline de învățăminte sunt dedicate fiilor lui Ștefan cel Mare – Bogdan III-lea cel Grozav și Orbu (1504–1517), Petru Rareș (1527–1538; 1541–1547), precum și altor domni cum ar fi Alexandru Lăpușneanu (1522–1561; 1564–1568), Ioan Vodă cel Viteaz (Cumplit) (1572–1574), Petru Șchiopul (1574–1577; 1578–1579; 1582–1591) etc.

Ca reprezentant al mării boierimi moldovene, Grigore Ureche descrie evenimintele, faptele și acțiunile diferitelor personalități din istoria țării sale prin prisma reprezentărilor proprii, specifice clasei sociale din care făcea parte, astfel încât uneori întâlnim aprecieri clar tendențioase. În același timp, trebuie de menționat faptul că același cronicar tinde să-și scrie opera de pe poziții obiective, ale intereselor patriei, ale luptei împotriva cotropitorilor străini și ale luptei de eliberare națională – scop nobil, care se impune cu deosebită acuitate în timpul vieții celebrului cronicar. *Letopisețul Țării Moldovei* este scris într-un limbaj fluent, deosebit de plastic și înțeles, fiind un apreciat monument de limbă și literatură medievală românească. În epocile următoare (a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea) cronica lui Grigore Ureche a avut o răspândire destul de mare în manuscris, contribuind la formarea multor generații de cărturari și de luptători pentru independența patriei.

Paralel cu asemenea importante aspecte cum sunt glorificarea trecutului Țării Moldovei, lupta contra invadatorilor străini, perioada de domnie a lui Ștefan cel Mare ș.a., în cronica sa, Grigore Ureche acordă atenție și unui subiect important, anume obârșia poporului român și a limbii sale. Datorită studiilor făcute, mai cu seamă în mediul cultural polonez, cronicarul moldovean a cunoscut îndeaproape cultura umanistă europeană a epocii, iar cunoașterea limbii și a culturii latine l-a ajutat, după cum observă Petre P. Panaitescu, neobositul cercetător al operei lui Grigore Ureche, pe celebrul nostru cărturar să-și dea seama de apropierea dintre limba latină și limba română, ceea ce l-a condus la înțelegerea unității de origine și de limbă a poporului român. Aceasta l-a și făcut să afirme în capitolul despre limba moldovenească cu deplină convingere, că „*de la Rîm ne tragem*”, aducând drept exemplu cuvintele: carne, găină, muiare, părinte, al nostru; cu echivalentul lor latin, „...și altile multe din limba latină, că de ne-am socoti pre amănuntu, toate cuvintele le-am înțelege”.

Ideea este continuată în capitolul „*Pentru Țara Ungurească de Jos și Ardealul de Sus*”, în care se constată că în Transilvania locuiesc „și români peste tot locul, de mai multu-i țara lațită de români de câtu de unguri”. Iar ca un fel de concluzie la cele arătate mai sus, Grigore Ureche conchide că „*rumânii, cîți se află lăcuitori la Țata Ungurească și la Ardeal și la Maramureșu, de la un loc sîntu cu moldovenii și toți de la Rîm se trag*”.

Analizând aceste extrem de importante pasaje din cronică pentru viziunea cronicarului nostru, același Petre P. Panaitescu arată că această din urmă teză este cea mai importantă în concepția lui Grigore Ureche despre originea românilor și că avem în fața noastră cea mai veche afirmație din Moldova despre unitatea neamului și în același timp despre originea sa comună, reprezentând o idee de mare valoare nu numai pentru epoca în care a trăit și a activat cărturarul.

Din anul 1845, când Mihail Kogălniceanu editează pentru prima dată opera cronicărească a lui Grigore Ureche și până în prezent, au apărut zeci de ediții, inclusiv la Chișinău, ale acestei monumentale lucrări. Pe această cale „*Letopisețul Țării Moldovei*” a căpătat o largă răspândire, intrând masiv și pentru totdeauna în patrimoniul de valori culturale ale poporului român.

ACTIVITATE DE PRE-LECTURĂ

1. Argumentați, într-un text scurt, rolul și importanța primelor scrieri în limba română.
2. Precizați, cu sprijinul cunoștințelor dobândite la orele de istorie, care au fost primele lucrări istoriografice în evoluția fiecărui popor.
3. Explicați semnificația termenilor „*cronică*” și „*letopiseț*” și demonstrați atât valoarea lor științifică, cât și pe cea artistică.
4. Efectuați un dialog imaginat cu titlul: „*De vorbă cu istoria*”.
5. Care sunt episoadele din istorie care vă plac cel mai mult? Motivați răspunsul.

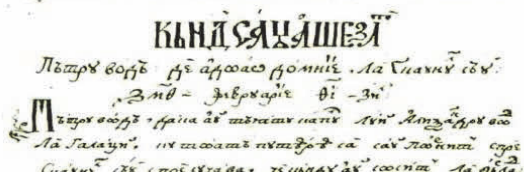
Letopisețul Țării Moldovei

Letopisețul țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă

Predisliovia descălicării a Țării Moldovei dinceputul ei. Cartea este însemnată de Ureche vornicul din letopisețul cel latinescu izvodită

Vor unii Moldovei să-i zică că au chiebat-o Știtia sau Schithia pre limba slovenească. Ce Știtia coprinde loc mult, nu numai al nostru, ce închide și Ardealul și Țara Muntenească și câmpii preste Nistru, de coprinde o parte mare și de Țara Leșască. Chiebatu-o-au unii și Flachia, ce scriu létopisețile latinești, pre numele hatmanului râmlenescu ce l-au chemat Flacus, carile au bătut războiu cu știtiu pre acéste locuri și schimbându-să și schimosindusă numele, din Flachia i-au zis Vlahiia. Ce noi acésta nume nu-

pruimim, nici-l putem da țărâi noastre Moldovei, ci Țării Muntenești, că ei nu vor să dispartă, să facă doao țări, ci scriu că au fostu tot un loc și o țară și noi aflăm că Moldova s-au discălicat mai pe urmă, iar munténii mai dintâi, măcară că s-au tras de la un izvod, munténii întâi, moldovénii mai pre urmă, de păstorii nemerit, că umblându păstorii de la Ardeal, ce să chiimă Maramoroș, în munți cu dobi-

toacile, au dat de o hiară ce să chiamă buor și după multă goană ce o au gonit-o prin munți cu dulăi, o au scos la șesul apei Moldovei. Acolea fiindu și hiara obosită, au ucis-o la locul unde să chiamă acum Buorénii, daca s-au discălicat sat. Și hierul țării sau pecetea cap de buor să însemnează. Și cățea cu care au gonit fiara acéia au crăpat, pre carea o au chiebat-o Molda, iară apei de pre numele cățelii Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajjidirea și țării, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

Scriu alte istorii pentru țara noastră a Moldovei, cum au stătut pustie 600 de ai, trecând împărăția slăvitului și putérnicului Traian împărat, carele să cunoscú sémnele puterii lui pe unde au tras Troian peste multe țări și preste această țară, trecându oștile lui peste câmpii și preste ape. Atâția ai s-au aflat pustie, pân' în vrémea ce au vrut milostivul Dumnedzău a nu lăsarea acestú pământ făr' de oameni. Ce cu voia sfinții sale, îndemnându-să o samă de ficiori de domni den domniile ce au fost pre acéle vremi la Râm și cu oamenii lor den Maramurăș, viind preste munții ungurești și preste munții țărâi Moldovei, vânându heri sălbatece pân' au ieșit la apa ce-i dzice Moldoa, gonind un dzimbru, carele l-au și dobânditu la un sat ce să chiamă Buoreni, pre aceia apă. Ș-au pus acei ape numele Moldova, pre numele unii țânci ce s-au înecatu într-acea apă, ce o au chemat pre țâncă Molda și pre numele ei să dzice acmu și țărâi Moldova, pân' astăzi. Ieșindu la loc frumos și deșchis, socotindu cu toții că-i loc bun de hrană și plăcându-le tuturor, s-au întorsu înapoi iarăși în Maramurăș ș-au scos oamenii lor toți într-această țară.

Pentru limba noastră moldovenească

Mulți scriitorii au nevoit de au scris rândul și povéstea țărâlor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și réle, să rămâie feciorilor și nep le fie de învățatură, despre céle réle să să ferească și să să socotească, iar duple céle bune să urméze și să să învéțe și să să îndireptéze. Și pentru acéia, unii de la alți chizmindu și însemnând și pre scurtu scriind, adecă și răposatul Gligorie Uréche ce au fost vornic mare, cu multa nevoință cetind cărțile și izvoadele și ale noastre și cele striine, au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorât în țară și s-au înmulțit și s-au lățit, ca să nu să înnéce a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să sa asémene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Pre acéia urmând și chizmând, măcar că să află și de alții semnate lucrurile țărâi Moldovii, apucatu-s-au și dumnealui de au scris începătura și adaosul, mai apoi și scádérea care să véde că au venit în zilele noastre, după cum au fost întâiu țării și pământului nostru Moldovei. Că cum să tâmplă de sârgu de adaoge povoii apei și iarăș de sârgu scade și să împuținează, așa s-au adaos și Moldova, carea mai apoi de alte țări s-au descălecat, de s-au de sârgu lățit și fără zăbavă au îndireptatu. Acéstea cercând cu nevoință vornicul Uréche, scrie de zice că "nu numai létopisețul nostru, ce și cărți streine au cercat, ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflú scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate, că létopisețul nostru cel moldovenescu așa de pre scurt scrie, că nici de viața domnilor, carii au fost toată cârma, nu alége necum lucrurile denlăuntru să aleagă și pre scurt scriind și însemnând de la început până la domniia lui Pătru Vodă Șchiopol și s-au stinsu, că

de acia înainte n-au mai scris nimenea până la Aron Vodă.

Nici este a să mira, că scriitorii noștri n-au avut de unde strânge cărți, că scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașăzați și nemérnici, mai mult proști decât să știe carte. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne și den povești ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu și de agiunsu scriu, carii au fost fierbinți și râvnitori, nu numai a sale să scrie ce și céle striine să însemnéze. Și de acolo multe luund și lipindu de ale noastre, potrivindu vrémea și anii, de au scris acest létopiseț, carile de pre în multe locuri de nu să va fi și nemerit, gândescu că cela ce va fi înțeleptu nu va vinui, că de nu poate de multe ori omul să spuie așa pre cale tot pre rându, cela ce véde cu ochii săi și multe zmintéște, de au spune mai mult, au mai puțin, dară lucruri vechi și de demult, de s-au răsufat atâta vréme de ani? Ci eu, pe cum am aflat, așa am arătat."

De răsipirea țării dentăi

Află-să această țară să fie fostu lăcuit și alții într-înșa mai nainte de noi, de unde cetățile țării să cunoscă că-i lucru frâncescu, de au lăcuit oștile Râmului și au iernatu de multe ori, bătându-să uneori cu știti sau tătarii, uniori cu Bosna și cu Rumele și la perși trecându.

Ce fiindu în calea răotăților și stropșindu oștile, care de multe ori să făcea războaie pré acesta loc, cum încă sémnile arată, carile le vedem multe pretitindirile: movili mari și mici și șanțuri pre Nistru, pre Prut, prin codri, n-au mai putut suferi, ce s-au răsipit și s-au pustit.

Cându s-au întors craiul înapoi

Într-acéia Albrihtu, craiul leșescu, fiindu de inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toți bucuroși să-l auză, să să întoarcă de la atâta flămânziciune la casile lor. Și în 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au întorsu craiul de la Suceava și s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era țara întreagă, spre Codrul Cozminului.

Simțindu décii Ștefan Vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis după dânsul de l-au pohtitu să nu ia pre acéia cale, spre codru, ci pre urmă, pre unde venise, că făcându într-alt chip, văzându țara paguba ce să va face de oastea leșască, nu vor răbda, ci vor vrea să-și apere ale sale, de unde toate să vor ațița de iznoavă spre vreun lucru rău, carile va strica și pacea. Ci craiul mai bucuros fusése să meargă di dreptul, să iasă în țara sa și n-au băgatu în samă, ci ș-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhiebântatu Ștefan Vodă de războiu, socotindu că are vréme de a-și răscumpărarea strâmbătatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea véche o au călcat-o, care avusése domnii Moldovei cu craii

Ștefan cel Mare, domnitor al Moldovei

leşăşti, ce şi jurământul şi şi pacea ce legase atuncea de curându, aşezându-să să să întoarcă pe urmă pre unde şi venise, decii îl aţîta ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea şi oastea sa toată gata strânsă şi odihnită, văzându dobânda di pre cei flămânzi şi slăbiţi, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înţineaze, ca să o poată porni asupra oştii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au intrat după dâşii şi cu doao mii de turci. Şi a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu şi cu ruga Preacistii şi a sfântulu marelui mucenic Dimitrie şi lovindu-i de toate părţile şi oborându copacii cei înţinaţi asupra lor, multă oaste leşască au pieritu, unii de oşténi, alţii de ţărani, că le coprinsése ca cu o mreajă calea, alţii de copacii cei înţinaţi. Aşa pierzându puşcile, lăsându steagurile care toate le-au adunatu Ştefan Vodă şi ei cine cum au putut, în toate părţile s-au răşchiratu prin păduri, de au scăpat puţini afară. Şi însuşi craiul cu puţini rămăsése, strângându-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Şi de acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuţi. Iară oastea lui Ştefan Vodă cu dâşii mergându împreună, să bătiia şi să tăia. Ci şi acei puţini ce ieşisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noştri în carăle crăieşti şi în carăle altor boieri, de le-au datu vréme de au ieşit.

Şi acoloa veni véste lui Ştefan Vodă că vine şi altă oaste leşască, într-ajutoriu craiului. Atuncea au chiepatu pre Boldur vornicul şi i-au datu lui oaste de ajunsu şi au trecut Prutul împotriva acei oşti, sâmbătă sara. Şi duminică dimineata, octovrie 29 zile, le-au datu războiu şi pre toţi i-au răsipit îndată şi i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu şi cu norocul lui Ştefan Vodă şi mare moarte şi tăiere s-au făcut atuncea în oastea leşască, la locul ce să chiiamă Lănţeştii satul. Şi nimica n-au ştiut craiul de venirea acei oşti, nici de pierirea lor.

Şi într-acéiaş duminică, trecându craiul Prutul la Cernăuti, iarăşi fu lovit de oastea lui Ştefan Vodă, de i-au răsipit şi i-au tăiatu, de-abiia au scăpat însuşi craiul cu puţină oaste de a sa.

Décii trecând craiul spre ţara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noştri, ales pre craiul, că mazurii întorcându-să să dea războiu şi să apere pre craiul şi pre cei scăpaţi dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile îl trimisése Ştefan Vodă împotriva acei oşti leşăşti ce venia într-ajutoriu craiului şi mare moarte au făcut într-înşii. Şi la sat la Şipinţi puţini au scăpatu din oastea de era strânsă pre lângă craiul. Décii craiul cu multă nevoie strecurându-să, au tras la Sneatin şi de acolo au slobozit oastea pre acasă de cătă rămăsése, iară el s-au dus la Liovu.

Când au sfinţit Ştefan Vodă mănăstirea Putna

Deaca se întoarse Ştefan Vodă de la acel război cu noroc ce izbândi pre acei tătari, spre lauda acéia, mulţămind lui Dumnezeu, au sfinţit mănăstirea Putna, carea era zidită de dânsul, septevrie 3 zile, întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfinţenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul şi Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul şi igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi şi episcopi şi preoţi şi diiaconi 64 la jirtăvnic.

De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012 (1504)

Nu multă vreme, dacă s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocutiia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-atâtea războaie și osteneală și neodihnă, în 47 de ani în toate părțile să bătea cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mânios și de grabu vărsătoriu

Mormântul lui Ștefan cel Mare. Mănăstirea Putna, România

de sânge nevinovat; de multe ori la ospéte omorâea fără județu. Amintrilea era om intreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știia a-l acopieri și unde nu gândii ai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vâriia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpteze și pentru acéia raru război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Mănăstirea Putna, România

Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna care, era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apăratură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și ge-

roasă, câtu n-au fostu așa nici odinioară, și décii preste vară au fostu ploi gréle și povoaie de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țitiuriu preste toată țara. Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chiebat-au vlădicii și toți sfétnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai putérnicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și décii au stătut la domnie fiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu.

◀ ▶ ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE! ▶

Letopisețul lui Grigore Ureche, probabil neterminat din cauza morții autorului, prezintă istoria Moldovei începând cu descălecatul (1359) și până la cea de-a doua domnie a lui Aron Vodă. Conștient de romanitatea poporului și a limbii „moldovenesti”, cronicarul aduce argumente lingvistice pentru a susține ideea că „de la Râm ne tragem”: „...de la râmieni, cele ce zicem latină, pâine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găină, ei zicu galina, muiere, mulier...”

Din cauza lipsei documentelor, prima parte a lucrării este, în mare parte, o înșiruire de domnii și de nume. Totuși, o secțiune consistentă a cronici este consacrată celor 47 de ani ai domniei lui Ștefan cel Mare. Perspectiva narativă este profund influențată de imaginea legendară a domnitorului, care devine, în viziunea cronicarului, un autentic cavaler medieval, înconjurat de o aură mitică. Această imagine inspiră pana artistică a autorului, care trece, pe alocuri, dincolo de rigoarea documentară, estompând granița dintre realitatea istorică și ficțiunea literară. În acest sens, Ureche deschide drumul prozei artistice în limba română.

Letopisețul Țării Moldovei se deschide cu o prefață în care autorul își motivează demersul:

dorința ca lucrarea sa să rămână „feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură”, pentru ca aceștia să urmeze pilda faptelor bune ale strămoșilor și să evite greșelile trecutului. Folosind izvoare străine și românești, pe care le citează, Ureche încearcă să clarifice originile Moldovei, accentuând caracterul latin al poporului și al limbii, prin argumente de natură lingvistică. Dacă până la domnia lui Alexandru cel Bun cronica este dominată de o simplă enumerare a domnilor, din lipsa surselor, partea consacrată domniei lui Ștefan cel Mare capătă o dimensiune narativă și valorică aparte. Domnitorul este prezentat ca model de conducător medieval, remarcabil prin arta războiului și prin dragostea față de țară și neam. Deși opera are un caracter preponderent istoric, în spiritul

umanismului medieval, apar frecvent pasaje cu valoare literară: narațiuni despre fapte eroice, (de exemplu, în capitolul dedicat celei de-a doua domnii a lui Alexandru Lăpușneanu). Limbajul folosit de cronicar este expresiv, îmbogățit cu proverbe și zicători de sorginte folclorică, prin care autorul caracterizează o situație sau un personaj. În paginile primului dintre letopisețele moldovenești, apar numeroase pasaje de proză artistică, care fac lectura plăcută chiar și la o distanță atât de mare în timp.

Letopisețul lui Grigore Ureche, cunoscut și sub numele de *Letopisețul Țării Moldovei*, este una dintre cele mai importante cronică ale literaturii române vechi. Grigore Ureche, cronicar al secolului al XVII-lea, a scris această operă pentru a consemna istoria Moldovei, de la întemeierea ei până la domnia lui Aron Vodă.

Lucrarea este apreciată pentru stilul său clar și concis, dar și pentru echilibrul și obiectivitatea cu care sunt prezentate evenimentele. Grigore Ureche îmbină relatările, faptele cu portrete de domnitori și descrieri de bătălii, oferind cititorilor o imagine detaliată și vie a trecutului Moldovei.

Una dintre contribuțiile sale importante este introducerea unor observații morale și reflecții personale, elemente care adaugă profunzime textului. De asemenea, *Letopisețul* constituie o sursă valoroasă de informații despre limba și cultura română din acea perioadă.

Opera lui Grigore Ureche a influențat generații de cronicari și scriitori, devenind un model de referință în literatura istorică românească. Studiul *Letopisețului* ne ajută să înțelegem mai bine contextul istoric și cultural al Moldovei medievale. Prin lectura acestei cronică, descoperim importanța păstrării și transmiterii memoriei colective.

CURIOZITĂȚI...

1. Grigore Ureche este considerat întemeietorul literaturii medievale cronică-rești. A fost un boier instruit care a deținut mai multe funcții politice.
2. În repetate rânduri a fost purtător de solii la Poarta Otomană și mare vornic al Țării de Jos în timpul domniei lui Eremia Movilă.
3. Lucrarea lui Grigore Ureche a avut ca bază informativă manualele slavone de curte, cronică Poloniei a lui Joachim Bielski și o cosmografie latină.
4. Valoarea incontestabilă a *Letopisețului* lui Grigore Ureche constă în integrarea faptelor istorice într-un sistem coerent de gândire istorică și politică.
5. Însuși cronicarul menționează despre scrierea acestui letopiseț din simplul pretext „...ca să nu se înece anii cei trecuți”, dorind să lase urmașilor amănunte despre cele ce au fost să se petreacă în anii de demult.
6. Versiunea originală a cronicăi lui Ureche a circulat într-un mediu foarte restrâns și s-a pierdut foarte devreme. La baza tuturor copiilor ulterioare au stat versiunile interpolate de Simion Dascălul.
7. Până în ziua de astăzi s-au păstrat 22 de copii și manuscrise, conținând integral sau parțial cronică lui Ureche.
8. Prima publicare a textului s-a făcut în 1852, de către Mihail Kogălniceanu.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Grigore Ureche este considerat primul cronicar autentic al literaturii române. Demonstrați acest fapt în urma lecturii fragmentelor din *Letopisețul...*
2. Efectuați o analiză a limbajului operei lui Ureche. Faceți o paralelă între caracterul arhaic al limbajului lui Ureche și cel al limbii române contemporane.
3. Cum este prezentată perioada istorică propusă de Ureche în cronica sa? Care sunt cele mai importante evenimente ale acestei perioade și pe care dintre ele punctează autorul?
4. Ureche face o incursiune referitoare la proveniența poporului nostru și a limbii pe care o vorbim. Ce teze desprindem din această incursiune? Notați câteva dintre ele în caiete ca repere actuale.
5. Cea mai mare parte a *Letopisețului* lui Ureche este dedicată lui Ștefan cel Mare. De ce credeți că autorul pune accent anume pe această personalitate din istoria Moldovei?
6. Redactați un text, în care să evidențiați Moldova ca stat în timpul domniei lui Ștefan cel Mare.
7. Cum este construit *Letopisețul* lui Ureche din punct de vedere al structurii?
8. Cronicarul prezintă în lucrarea sa evenimente istorice, politice, familiale. Selectați câteva fragmente care demonstrează acest fapt.
9. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre Grigore Ureche și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Citiți fragmentele din cronica lui Ureche și analizați textele din punct de vedere al vocabularului. Faceți o paralelă a limbajului arhaic din *letopisețul* cu limba română actuală.
2. Identificați personalitățile istorice prezentate de Grigore Ureche în *Letopisețul Țării Moldovei*. Vorbiți despre câteva dintre ele.
3. Ce perioadă din istoria Moldovei este prezentată de Grigore Ureche în cronica sa? Efectuați o comunicare despre cea mai importantă secvență istorică a acestei perioade.
4. Recitiți fragmentul din cronică în care autorul vorbește despre proveniența limbii și a poporului nostru.
5. Cum este prezentat Ștefan cel Mare în cronica lui Grigore Ureche? Recitiți fragmentul. Argumentați că acesta este un portret artistic.
6. Ce trăsături de caracter ale lui Ștefan cel Mare desprindem din descrierea făcută de autorul cronicii (în special, analizând lupta lui Ștefan cel Mare de la Dumbrava Roșie)? Argumentați-vă răspunsul.

7. Analizați modul în care privește Ureche intenția lui Albert de a invada Moldova, „...prin surprindere și prin minciună”. Extrageți pasajele din text care scot în evidență această atitudine.
8. Cum sunt prezentate evenimentele istorice, politice și familiale în cronica lui Ureche?
9. De ce Grigore Ureche consideră că scrierea unui *Letopiseț* este importantă?
10. Redactați o compunere despre personalitatea domnitorului moldovean, pornind de la portretul pe care îl face cronicarul domnitorului Ștefan cel Mare.

PROGRESAȚI!

Letopisețul lui Grigore Ureche, o lucrare de referință în istoria literaturii române, oferă o privire detaliată asupra luptei moldovenilor împotriva coteropitorilor străini și a ideii de unitate națională. Scris în secolul al XVII-lea, *letopisețul* lui Ureche documentează evenimentele majore din istoria Moldovei, evidențiind rezistența poporului român împotriva invadatorilor și eforturile de a-și păstra identitatea și autonomia.

Una dintre temele centrale ale *letopisețului* este lupta neîntreruptă a moldovenilor pentru a-și apăra teritoriul și libertatea. În paginile sale, Ureche descrie cu detalii vii bătăliile și strategiile folosite de domnitorii moldoveni pentru a respinge invaziile străine. Personalități marcante, precum Ștefan cel Mare, sunt prezentate ca eroi naționali care au luptat cu curaj și determinare pentru a proteja țara. Descrierile acestor lupte sunt pline de dramatism și oferă cititorilor o înțelegere profundă a dificultăților și sacrificiilor întâmpinate.

Un alt aspect important al *letopisețului* este ideea unității naționale a poporului român. Ureche subliniază importanța coeziunii și solidarității în fața amenințărilor externe, evidențiind cum unitatea a fost esențială pentru supraviețuirea și prosperitatea Moldovei. Prin exemple concrete, *letopisețul* arată cum diverși domnitori au încercat să consolideze această unitate, să îmbunătățească relațiile cu celelalte principate române și să promoveze interesele comune ale poporului.

Arta narațiunii și a portretului este deosebit de remarcabilă în *letopisețul* lui Grigore Ureche. Stilul său narativ este captivant și accesibil, combinând relatările istorice cu elemente literare care aduc la viață evenimentele descrise. Portretele personalităților istorice sunt realizate cu măiestrie, evidențiind trăsăturile lor fizice și morale, precum și impactul lor asupra destinului Moldovei. Ureche reușește să creeze imagini memorabile ale domnitorilor și ale altor figuri importante, făcându-le ușor de recunoscut și memorabile pentru cititori.

Letopisețul lui Ureche nu este doar o cronică a evenimentelor politice și militare, ci și o reflecție asupra valorilor și identității poporului moldovean. Prin descrierile sale, autorul evidențiază virtutea, curajul și devotamentul față de patrie, încurajând cititorii să prețuiască aceste calități și să le cultive. Astfel, *letopisețul* devine un instrument educativ important, oferind lecții valoroase pentru generațiile viitoare.

Studierea *Letopisețului* lui Grigore Ureche reprezintă o ocazie de a înțelege

Portretul lui Ștefan cel Mare. Un epizod din luptele duse de el împotriva cötropitorilor

mai bine istoria și cultura Moldovei lui Ștefan. Prin intermediul acestei lucrări, putem descoperi modul în care strămoșii noștri au luptat pentru libertate și unitate și putem înțelege importanța păstrării identității naționale în fața provocărilor istorice. Letopisețul oferă, totodată, un exemplu de excelență literară, demonstrând cum pot fi îmbinate arta narațiunii și a portretului pentru a crea opere durabile și influente.

Letopisețul Țării Moldovei este o lucrare fundamentală, care aduce la lumină pagini esențiale din istoria luptei moldovenilor împotriva invaziilor străine. Ideea unității naționale, stilul narativ viu și arta portretizării sunt elemente esențiale care transformă această cronică într-o operă nu doar istorică, ci și literară, o sursă prețioasă de cunoaștere și inspirație. Ea ne ajută să ne formăm o imagine clară și profundă asupra trecutului și asupra rădăcinilor identității noastre naționale.

EXERCITII. APLICAȚII

I. Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Cine a fost Grigore Ureche și în ce perioadă a trăit?
2. Care este titlul integral al *Letopisețului* scris de Grigore Ureche?
3. Ce evenimente istorice importante sunt descrise în *Letopisețul Țării Moldovei*?
4. Cum a contribuit Grigore Ureche la afirmarea și dezvoltarea literaturii române?
5. Care au fost sursele principale de informare ale lui Grigore Ureche pentru scrierea letopisețului său?
6. Ce trăsături de stil și ce tip de limbaj utilizează Grigore Ureche în lucrarea sa?
7. În ce mod reflectă *Letopisețul* lui Grigore Ureche realitățile politice, sociale și culturale ale epocii sale?
8. Ce valori morale și principii reies din scrierile lui Grigore Ureche?
9. Ce rol a avut *Letopisețul* în conservarea și transmiterea memoriei istorice a Moldovei?

10. Cum a influențat opera lui Grigore Ureche evoluția ulterioară a literaturii și istoriografiei românești?

II. Rezolvați următoarele exerciții:

1. *Cronologia evenimentelor*: Identificați și ordonați cronologic cinci evenimente majore descrise în *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche. Explicați importanța fiecărui eveniment în contextul evoluției istorice a Moldovei.
2. *Analiza stilului literar*: Citiți un fragment din *Letopisețul Țării Moldovei* și analizați stilul literar folosit de Grigore Ureche. Notați observațiile voastre privind limbajul arhaic, modul de relatare a faptelor istorice și organizarea textului.
3. *Compararea sursei primare cu sursele secundare*: Alegeți un eveniment specific descris în letopiseț și comparați relatările lui Grigore Ureche cu cele din sursele istorice moderne. Identificați punctele comune și diferențele și discutați despre posibilele motive ale acestor variații, ținând cont de contextul în care a fost scris textul.
4. *Reflectarea valorilor și principiilor morale*: Redactați o compunere scurtă, în care să discutați despre valorile și principiile morale promovate de Grigore Ureche în scrierile sale. Folosiți exemple concrete din *Letopisețul Țării Moldovei* pentru a vă susține opinia.

TEORIE LITERARĂ

Cronica

Cronică – izvor de inspirație pentru scriitorii din sec. al XIX-lea

Cronicile, ca forme de scriere istorico-literară, au jucat un rol crucial în cultura română, mai ales în perioada Evului Mediu și în secolele următoare, devenind surse de inspirație esențiale pentru scriitorii vremii. Aceste texte, adesea scrise de către cronicari, aveau scopul de a relata evenimentele istorice, faptele eroice și aspectele cotidiene ale vieții din vremuri trecute. Cronicile ofereau nu doar informații, ci și o imagine detaliată a societății și a culturii, devenind astfel o sursă valoroasă de inspirație pentru literatura modernă.

În secolul al XIX-lea, literatura română a început să se contureze ca un domeniu distinct, influențat profund de tradițiile și istoria națională. Scriitorii din această perioadă au găsit în cronicile medievale și în scrierile istorice o bogăție de material care le-a inspirat operele literare. De exemplu, operele cronicarilor, precum cele ale lui Miron Costin și Grigore Ureche, au fost studiate și reinterpretate pentru a reflecta valorile și temele contemporane.

Cronicile erau adesea scrise cu un stil narativ detaliat și cu un accent pe faptele eroice ale conducătorilor și ale poporului. Acest stil a influențat scriitorii români ai secolului al XIX-lea, care au adoptat și adaptat tehnici similare în propriile lor lucrări. Prin intermediul cronicilor, aceștia au reușit să reconstruiască epoci istorice și să aducă în prim-plan eroi și evenimente importante, îmbinând faptele istorice cu elementele de ficțiune și de mitologie.

Literatura romantică a fost în mod special influențată de cronicile istorice, scriitorii romantici fiind atrași de idealizarea trecutului și de temele eroice. Astfel, Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, printre alții, au integrat în operele lor motive și personaje inspirate de cronică, reînviind și reinterpretând tradițiile și

valorile trecutului. Asachi, în operele sale, a explorat teme precum eroismul și naționalismul, inspirându-se din istoria și tradițiile relatate în cronicile medievale.

Ion Heliade Rădulescu, un alt important scriitor al epocii, a fost, de asemenea, influențat de cronicile istorice. Prin intermediul lucrărilor sale, Rădulescu a promovat idealuri naționale și a subliniat importanța moștenirii culturale. Scrierile sale au fost adesea îmbogățite de elemente istorice și mitologice, reflectând influența cronicilor asupra imaginației și creativității sale literare.

Literatura de factură istorică a beneficiat enorm de pe urma cronicilor, deoarece acestea oferă o bază solidă pentru explorarea și înțelegerea contextului istoric. Cronicile au furnizat detalii prețioase despre viața cotidiană, obiceiurile și tradițiile vremii, oferind scriitorilor o sursă autentică și valoroasă de inspirație. Astfel, prin integrarea acestor detalii în lucrările lor, scriitorii din secolul al XIX-lea au reușit să creeze opere literare cu un fundament istoric solid și cu o profunzime tematică autentică.

Impactul cronicilor asupra literaturii secolului al XIX-lea poate fi observat și în modul în care acestea au influențat dezvoltarea tematicilor literare. Scriitorii au fost inspirați de poveștile despre eroism, lupta pentru libertate și valorile naționale, teme care au devenit centrale în literatura vremii. Prin reinterpretarea cronicilor, aceștia au reușit să creeze lucrări care nu doar că reflectau trecutul, dar și răspundeau preocupărilor și aspirațiilor contemporane.

Astfel, cronicile au avut un rol esențial în formarea și dezvoltarea literaturii române din secolul al XIX-lea. Ele au oferit scriitorilor materiale pentru explorarea tematicilor istorice și naționale, permițându-le să creeze lucrări literare care sunt atât informative cât și inspiratoare. Prin integrarea elementelor din cronicile istorice, literatura epocii a câștigat în adâncime și complexitate, contribuind la dezvoltarea unei identități literare naționale.

Cronicile nu sunt doar surse de informație istorică, ci și izvoare de inspirație literară. Ele au avut un impact profund asupra scriitorilor din secolul al XIX-lea, influențând stilul și temele literare ale vremii.

Prin studierea și reinterpretarea cronicilor, acești scriitori au reușit să aducă în prim-plan valorile și tradițiile naționale, creând opere literare care continuă să fie apreciate și studiate până în prezent.

Cronica este o lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale (letopiseț, hronic).

Letopisețul

Letopisețele sunt lucrări deosebit de importante în literatura și istoria română, având rolul de a păstra și transmite memoria evenimentelor istorice, tradițiile și legendele vremurilor trecute. Aceste scrieri sunt considerate documente fundamentale ale istoriei medievale românești și reprezintă o sursă valoroasă pentru studiul trecutului nostru național.

Letopisețele sunt, în esență, cronicile sau registrele care relatează faptele și întâmplările importante ale vremii, adesea scrise de autori care aveau rolul de a păstra memoria colectivă a comunității. Ele sunt caracterizate printr-un stil narativ care urmărește să ofere o imagine detaliată și obiectivă a evenimentelor istorice, politice și sociale.

În literatura română, letopisețele au apărut în perioada medievală, când cronicarul avea sarcina de a înregistra evenimentele majore ale domniei și ale țării. Aceste lucrări erau adesea comisionate de domnitori și mănăstiri, având scopul de a lăsa o moștenire culturală și istorică pentru generațiile viitoare.

Unul dintre cele mai cunoscute letopisețe este *Letopisețul Țării Moldovei*, care oferă o descriere detaliată a istoriei Moldovei din perioada domniei lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi. Acest letopiseț este scris de cronicarul Grigore Ureche și este apreciat pentru acuratețea și obiectivitatea sa în prezentarea evenimentelor istorice.

Un alt exemplu important este *Letopisețul de la Bistrița (Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei)*, versiune a cronicii alcătuite în limba slavonă, la curtea lui Ștefan cel Mare, în a doua jumătate a sec. 15 și începutul sec. 16; relatează evenimentele petrecute în istoria Moldovei între 1359 și 1507, oprindu-se îndeosebi asupra domniei lui Ștefan cel Mare, descoperit de I. Bogdan la Tulcea, care relatează istoria Țării Românești și a Moldovei, oferind informații valoroase despre conducătorii și evenimentele importante ale vremii. Acest letopiseț a fost scris de anumiți autori anonimi și este cunoscut pentru stilul său detaliat și documentar.

Letopisețele sunt importante nu doar pentru istorici, ci și pentru toți cei care sunt interesați de cultura și tradițiile românești. Ele ne oferă o imagine clară asupra modului în care se desfășurau evenimentele istorice, despre viața cotidiană și despre valorile și credințele oamenilor din acele vremuri.

Prin studiul letopisețelor, elevii pot înțelege mai bine contextul istoric al perioadei medievale și pot descoperi informații esențiale despre domnitorii, războaiele și alianțele care au modelat istoria țării. Aceste scrieri sunt de asemenea utile pentru a înțelege evoluția limbii și a stilului literar în perioada respectivă.

Letopisețele sunt adesea scrise într-un stil sobru și solemn, reflectând seriozitatea și importanța evenimentelor istorice pe care le descriu. De asemenea, ele sunt adesea bogate în detalii și descrieri, oferind o imagine vie și colorată a vremurilor trecute. Este important de menționat că letopisețele nu sunt doar simple cronici, ci și lucrări care reflectă perspectivele și valorile autorilor lor. Acest lucru înseamnă că, pentru o înțelegere completă a textelor, este necesar să ținem cont de contextul în care au fost scrise și de influențele care au modelat viziunea cronicarilor.

REȚINEȚI!

Letopisețul este o criere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică.

De asemenea, letopisețele sunt adesea legate de mănăstiri și biserici, care aveau un rol important în educația și cultura vremii. Mănăstirile erau centre de învățatură și de conservare a cunoștințelor, iar letopisețele erau adesea scrise și păstrate în aceste lăcașuri de cult.

Studiul letopisețelor poate ajuta elevii să dezvolte abilități de analiză critică și să înțeleagă mai bine complexitatea și diversitatea istoriei românești. Aceste lucrări oferă nu doar informații despre faptele istorice, ci și despre modul în care oamenii le percepeau și interpretau evenimentele din jurul lor.

Letopisețele sunt o parte esențială a patrimoniului literar și istoric românesc, oferind o sursă prețioasă de cunoștințe și perspective asupra trecutului nostru național. Prin studierea acestor texte, avem ocazia să explorăm și să înțelegem mai bine rădăcinile culturale și istorice ale poporului român.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Cronicile și letopisețele sunt două forme importante de scriere istorică în literatura română, care au avut un rol crucial în conservarea și transmiterea istoriei naționale. Deși ambele genuri documentează evenimente istorice și oferă informații despre trecut, ele diferă în mod semnificativ în stil și abordare.

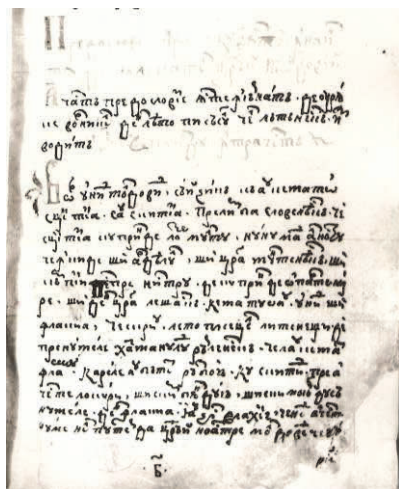
Cronicile sunt lucrări care descriu evenimentele istorice și viața cotidiană a unei perioade, adesea cu o perspectivă subiectivă și influențată de opinia autorului. Ele sunt scrise într-un stil narativ, care poate include detalii despre faptele de vitejie ale liderilor sau despre conflictele politice și sociale. Exemple de cronici românești sunt *Cronicile Moldovei* sau *Cronicile Țării Românești*, care adesea pun accent pe evenimentele majore și personalitățile importante.

Pe de altă parte, letopisețele sunt lucrări mai sistematice și mai organizate, ca-

re se concentrează pe prezentarea cronologică a evenimentelor istorice. Ele sunt adesea scrise de autori care încearcă să ofere o relatare obiectivă și detaliată a evenimentelor, fără a adăuga opinii personale. Letopisețele sunt considerate surse esențiale pentru cercetarea istorică, deoarece prezintă o înșiruire ordonată a faptelor istorice.

În timp ce cronicile pot avea un stil mai colorat și descriptiv, letopisețele se caracterizează printr-o abordare mai factuală și analitică. Cronicile sunt adesea folosite pentru a ilustra contextul și atmosfera vremii, oferind detalii despre viața cotidiană și cultura epocii respective. Letopisețele, în schimb, se axează pe furnizarea unei imagini clare și precise a evoluției istorice.

De asemenea, cronicile pot include elemente legendare și mitologice, care adesea îmboğătesc narațiunea și contribuie la formarea unui mit național. Letopisețele sunt mai puțin influențate de asemenea elemente și se concentrează pe raportarea factuală a evenimentelor. Ambele forme literare sunt valoroase pentru înțelegerea istoriei și culturii românești, fiecare aducând perspective diferite asupra trecutului. Cronicile oferă o viziune personalizată și adesea subiectivă, în timp ce letopisețele furnizează o relatare mai obiectivă și sistematică a evenimentelor. Astfel, studiul ambelor forme ne ajută să apreciem complexitatea și diversitatea surselor istorice.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Ce este o cronică și care este rolul său în documentarea istoriei naționale?
2. Cum diferă cronicile de letopisețe în ceea ce privește structura și conținutul?
3. Care sunt principalele surse de informații istorice oferite de cronicile medievale românești?
4. Ce caracteristici specifice au cronicile scrise de Grigore Ureche și Miron Costin?
5. Cum contribuie letopisețele la înțelegerea contextului istoric și cultural al vremii în care au fost scrise?
6. Care sunt principalele teme și subiecte abordate în cronicile și letopisețele din perioada medievală românească?
7. Ce rol au avut cronicarii în păstrarea și transmiterea tradițiilor și evenimentelor istorice ale poporului român?
8. Cum influențează perspectiva subiectivă a cronicarilor interpretarea evenimentelor istorice din cronicile lor?
9. Care sunt cele mai importante letopisețe românești și ce impact au avut asupra istoriografiei naționale?
10. Cum au fost influențate cronicile și letopisețele de sursele externe și de contactul cu alte culturi și civilizații?

Miron Costin (1633 - 1691)

Miron Costin, fiul lui Ion (sau Iancu) Costin și al Saftei Scoarțeș, s-a născut în anul 1633. Tatăl său, asemenea lui Grigore Ureche, provenea din nobilimea poloneză și fusese apropiat al domnitorului Miron Barnovschi-Movilă, cu care avea legături de rudenie prin soție. L-a însoțit pe acesta la Țarigrad, unde voievodul a fost executat în 1628, în urma uneltirilor vornicului Vasile Lupu. După eliberarea sa, Iancu Costin a luat trupul decapitat al domnului și l-a înmormântat. În semn de omagiu, și-a botezat primul fiu cu numele lui.

În acea perioadă, Imperiul Otoman a început o invazie în Polonia, atrăgând în conflict și oștirile muntene și moldovene. Hatmanul Costin a răspândit zvonul că armatele cazace sosesc în sprijinul leșilor, iar această stratagemă a dus la retragerea turcilor. Totuși, Abaza-Pașa a aflat adevărul și a căutat răzbunare împotriva lui Moise Movilă și a hatmanului, care s-au refugiat în Polonia cu familiile.

În 1634, Iancu Costin închiriază moșia Nowosilka Nowa, lângă Bar, și în 1638 obține, cu susținerea regelui, dreptul de indigenat pentru sine și pentru fiii săi, în semn de recunoștință pentru serviciile aduse coroanei, printre care și salvarea cetății Camenița de la ocuparea de către Abaza-Pașa. Iancu Costin se dovedește a fi un diplomat abil, mijlocind între reprezentanții polonezi și cei otomani, precum făcea și fratele său, stabilit în Muntenia, locul de origine al familiei Costin.

Tânărul Miron își începe studiile în 1647 la colegiul iezuit din Bar, apoi le continuă la Camenița, unde se face remarcat prin inteligență și noblețea caracterului. Învățătura sa cuprinde istoria, retorica și poezia, iar pe lângă limba polonă, învață latina și greaca veche, dobândind o cultură clasică similară cu cea a lui Grigore Ureche.

După moartea tatălui său în 1650, Miron este înrolat ca nobil polonez în armata regală și participă în 1651 la bătălia de la Beresteczko, împotriva cazacilor lui Bogdan Hmelnițki și a aliaților lor tătari. În 1653, pe finalul domniei lui Vasile Lupu, revine în Moldova împreună cu frații săi. Aici începe ucenicia în slujba vistiernicului Iordache Cantacuzino, căruia îi va aduce mai târziu un omagiu în *Letopiseț*. În anul 1658 este numit sulger de către Gheorghe Ștefan, domnitorul Moldovei, și este trimis în Țara Românească într-o misiune diplomatică, pentru a încheia o alianță împotriva otomanilor cu Constantin Șerban Basarab. Ulterior, în 1659, este avansat paharnic și apoi pârcălab, participând la campania împotriva lui Rakoczi în Transilvania.

În 1661, Istratie Dabija îl trimite în solie la regele Ioan Cazimir al Poloniei, iar în 1663 îl însoțește pe domnitor într-o campanie militară în Muntenia, în cadrul

războiului turco-austriac. Cu acest prilej, Miron Costin vede ruinele podului lui Traian, eveniment ce va rămâne în memoria sa culturală.

Este numit mare comis în 1664, vornic al Țării de Sus în 1667 de către Iliș Alexandru Vodă și, în 1669, Gheorghe Duca Vodă îi încredințează rangul de mare vornic al Țării de Jos, funcție deținută odinioară și de Ureche. În 1671, este sol al domnului Ștefan Petriceicu către hatmanul Ioan Sobieski, viitorul rege al Poloniei, cu care Miron Costin avea relații apropiate.

Începând din 1672, redactează poemul filosofic *Viața lumii*. După căderea Cameniței în mâinile otomanilor, marele vizir Ahmed Köprülü îl întreabă dacă moldovenii se bucură de această cucerire. Miron răspunde cu demnitate: „Noi, moldovenii, ne bucurăm să se lărgească cât vor în alte părți, dar peste țara noastră nu ne pare bine.” Reușește astfel să-l convingă să nu ierneze trupele otomane în Moldova, invocând sărăcia țării.

Traducerea operei *Origines et occasus Transsylvanorum* a lui Laurențiu Toppeltin începe în această perioadă. În 1673 îi sunt publicate, în lucrarea *Psaltirea pre versuri tocmită* a lui Dosoftei, versuri despre originea românilor și *Apostroful*. În 1674, odată cu urcarea pe tron a lui Ioan Sobieski, este numit mare logofăt de către Dumitrașcu Cantacuzino și trimis în misiuni diplomatice la Constantinopol și în Polonia.

Pe timpul domniei lui Antonie Ruset, îl întâmpină pe solul polon Ioan Gninski, căruia îi înmânează *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei*, cunoscută și ca *Cronica polonă*, scrisă sub forma unei epistole în limba polonă, dedicată lui Marcu Matezynski. Lucrarea argumentează originea latină a limbii și poporului român, având scopul de a convinge polonezii să sprijine eliberarea Moldovei de sub dominația otomană. Astfel, înainte de *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, Miron Costin oferă Europei o imagine detaliată asupra istoriei și culturii românești.

Scrie *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, o lucrare mai analitică decât cea a lui Ureche, pe care o continuă în anul 1675. În anul 1680, Miron Costin îi adresează regelui Sobieski un apel de a porni lupta împotriva turcilor. Când izbucnește războiul dintre creștini și otomani (1683), logofătul se află în tabăra otomană, dar primește cu bucurie victoria regelui polonez, interpretând-o ca începutul declinului Imperiului Otoman. După înfrângerea otomanilor la Viena, Duca Vodă și boierii moldoveni sunt capturați de către leși, însă Costin, protejat de Sobieski, rămâne în Polonia.

În anul 1684, boierii moldoveni refugiați în Polonia îi trimit regelui un memoriu redactat de Costin, solicitând eliberarea Moldovei de sub dominația turcească și recunoașterea unor drepturi similare cu cele ale nobilimii polone.

Tot în acest an, cărturarul compune *Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și Munteniei (Poema polonă)*, o amplă creație lirică în 750 de versuri, dedicată lui Ioan al III-lea Sobieski. Inspirat de modelele literaturii polone, textul combină ficțiunea cu descrierea poetică a ținuturilor românești, oferind o viziune idealizată și măreață, aproape vizionară, asupra acestora – o imagine ce prefigurează lirismul patriotic al lui Bălcescu.

În anul 1685, fratele său Velicico, întors deja în Moldova, îi transmite invitația domnitorului Constantin Cantemir de a reveni în țară. Deși apropiat de polonezi, Costin este numit staroste de Putna, o funcție la graniță, departe de Curtea domnească, ceea ce reflectă prudența domnului. Se înțelege bine cu bătrânul oștean, ajuns conducător al țării la dorința boierimii. În 1686, în contextul unei noi confruntări dintre Sobieski și turci, moldovenii luptă de partea otomanilor. Se produce atunci faimoasa rezistență a plăieșilor de la cetatea Neamț, eveniment evocat mai târziu de Negruzzi în schița *Sobieski și românii*. Din această perioadă datează și capodopera lui Costin, *De neamul moldovenilor*. După anul 1691, relațiile cu domnul Constantin Cantemir se înrăutățesc. Cărturarul cade victimă intrigilor boierilor care îl influențau pe domnitor și este ucis în apropiere de Roman, fără a i se permite să-și apere cauza.

Moartea sa este relatată diferit de sursele vremii: Dimitrie Cantemir, în *Vita Constantini Cantemirii*, apără imaginea tatălui său și acuză familia Costin de uneltiri, în timp ce Ion Neculce oferă o relatare mai obiectivă: „*De ce Cantemir-Vodă, cum au înțeles acel sfat, din Ilie Frige-vacă, a boierilor, au și răpedzit într-o noapte boierinași d-e lui și slujitori, să-i prindză pe toți pe acie...*”

Opera

Activitatea literară și istoriografică a lui Miron Costin este strâns legată de perioada marcată de dominația otomană asupra Moldovei, de prăbușirea economică și de ruinarea unei mari părți a boierimii. Prin scrierile sale, el a inaugurat o direcție nouă în cultura moldovenească, racordând-o la curentele barocului european. Raționalismul exprimat în lucrările sale se concretizează în dorința de a instrui, dar și de a încânta publicul cititor. Miron Costin și-a imaginat Moldova eliberată de influența otomană, condusă de un suveran luminat, iar pentru clasa socială din care făcea parte, aspira la o situație similară cu cea a nobilimii poloneze, bucurându-se de drepturi largi și de o poziție privilegiată.

Viața Lumii reprezintă prima creație originală a lui Miron Costin, un poem cu tematică filozofică ce abordează ideea instabilității norocului (*fortuna labilis*), fiind conceput cam în aceeași perioadă cu psalmii scriși de Dosoftei. În introducerea intitulată *Predoslovia voroavă la cititor*, autorul își exprimă intenția de a demonstra în limba română ce înseamnă poezia metrică. Lucrarea aduce în atenție o serie de teme recurente în literatura veche: efemeritatea timpului, viața percepută ca o iluzie ori vis, amintirea, soarta nedreaptă. Anumite versuri din această operă au avut o rezonanță deosebită în epocă, fiind reluate în numeroase compuneri lirice: „A lumii cînt cu jale cumplită viața/ Cu griji și primejdii cum este și ața/ Prea subțire și-n scurtă vreme trăitoare/ O lume vicleană, o lume-nșelătoare.” Poemul se încheie într-o notă moralizatoare: dacă existența omului este o aparență înșelătoare, atunci adevărata alinare rămâne credința în divinitate.

Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace, care continuă narațiunea începută de Grigore Ureche, acoperă perioada cuprinsă între anul 1594 și 1661, anul dispariției lui Ștefăniță Lupu. Pentru redactarea acestei cronici, Miron Costin a apelat la o serie de surse externe, printre care se numără lucrările istoricului

transilvănean Laurențiu Toppeltin (*Despre originea și căderea transilvănenilor*), cronica episcopului de Przemyśl, Paul Piasecki (*Chronika gestorum in Europa singularium*), precum și scrieri semnate de Gvagnin-Paszkowski, Otwinowski și Twardowski (cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 320). Partea finală a letopisețului capătă accente memorialistice, iar tonul devine mai grav, reflectând realitățile dificile ale epocii. Au fost păstrate 56 de manuscrise ale operei. În *Istoria critică a literaturii române*, N. Manolescu evidențiază următoarele trăsături definitorii:

– o perspectivă mai modernă comparativ cu cea a lui Ureche, cu accent pe analiza cauzelor istorice în plan economic, politic și social;

– utilizarea frecventă a dialogurilor: textul abundă în conversații expresive, unele devenite emblematice. De exemplu, Vasile Lupu, aflat în fața unei trădări, rostește: „În zadaru această slujbă acum; să-mi hie spus acestea pînă era în Iași logofătul.”;

– interesul pentru culisele evenimentelor istorice: autorul relatează zvonuri, intrigi, stratageme diplomatice, iar prin portrete amănunțite anticipează stilul lui Ion Neculce. Astfel, Ștefan Tomșa al II-lea este descris drept un tiran ce ține alături de sine un călău „pierzător de oameni”, iar naivitatea lui Vasile Lupu este contrastată cu perfidia sfetnicului Gheorghe Ștefan;

– frazarea este amplă, ritmată, cu o construcție tipic latinească, în care verbul apare de obicei la sfârșitul frazei.

De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor este o lucrare incompletă, păstrată în 29 de copii manuscrise și publicată pentru prima oară de Mihail Kogălniceanu în 1852. Textul este elaborat cu un rafinament intelectual ce îi va asigura un statut de referință pentru Școala Ardeleană. În prefață, autorul își expune scopurile:

a) susținerea ideii de origine comună pentru românii din Moldova, Țara Românească și provinciile aflate sub dominație străină: „lăcuiitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesti și românii din țările ungurești, care toți un neam și odată descălecați sîntu”;

b) punerea în valoare a importanței documentului scris ca formă de păstrare a memoriei colective: „Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții ome-nești, scrisoarea...”;

c) combaterea falsurilor răspândite de anumiți copiiști ai cronicii lui Ureche, precum Simion Dascălul „om cu multă neștiință și minte puțină” și Misail Călugărul, care susțineau că moldovenii descind din tâlhari romani;

d) completarea istoriei Moldovei, începând cu primul descălecat, oferind astfel o viziune coerentă asupra originii neamului;

e) omagierea lecturii și a scrisului: „... căci nu este alta și mai frumoasă și mai cu folos în toată viața omului zăbavă decît cetitul cărților”.

Structura operei cuprinde șapte capitole:

I. Prezentarea geografică și etnografică a Italiei;

II. Constituirea Imperiului Roman;

III. Descrierea Daciei;

IV. Cucerirea și colonizarea Daciei de către Traian;

V. Mărturii arheologice privind originea românilor;

VI. Dovezi filologice și etnografice;

VII. Tentativa de a acoperi perioada dintre colonizarea Daciei și formarea statului moldovean.

Miron Costin a mai redactat și două cronici în limba polonă: *Cronica țărilor Moldovei și Munteniei, Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească* (Poema polonă, 1684)

Letopisețul Țării Moldovei **Prédoslovie adecă voroava cătră cititoriul**

Fost-au gândul meu, iubite cititoriule, să fac létopisețul țărâi noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostu de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura létopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vrémi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gându slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vrémi și cumpănă mare pământului nostru și noaă. Deci priiméște, în ceasta dată, atâta din truda noastră, cât să nu să uite lucrurile și cursul țărîi, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Uréche vornicul.

Aron Vodă

Afla-vei de la Dragoș-Vodă, din descălecatul țărâi cel al doilè, la létopisețul lui, pre rîndul său scrise domniile țărâi, până la Aron-Vodă. Iară de la Aron-Vodă încoace începe acesta létopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănuntul toate. Că létopisețele céle streine lucrurile numai ce-s mai însămnate, cum sintu războaiele, schimbările, scriu a țărâlor megiiase, iară céle ce să lucrează în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Și de locu létopiseță, de muldovanu scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rîndu toate.

Și priiméște această dată această puțină trudă a noastră, care amū făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și letopiseț întrég să aștepți de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țărîi aceștiia țenchiu și soroc de sfârșire.

Capul I

Încep. 1. Până la cumplita domniia lui Aron-Vodă (așe-i dzice acei domnii răpăusatul Ureche vornicul), ieste scris letopisețul țărîi de Ureche vornicul, început de la Dragoș-Vodă, carele au descălecatu din Maramureș această țară al doilè rîndu, după ce să pustiisă de tătari și fugisă toți lăcuiorii și a Țărâi Moldovei și Țărâi Muntenesti în Ardeal. Iară întâiu descălecată de Traian, împăratul Rîmu-

lui, căruia împărat numele trăiește între noi pân astăzi cu șanțul acela ce să dzice Troianul.

Iară de la Aron-Vodă scris nu să află, nice de altul, nici de Ureche vornicul, ori că l-au împiedecat datoriia oamenească, moartea, care multe lucruri taie și să să obîrșască nu lasă, ori că izvoadele lui au răsăritu, ce va hi mai scris și de la Aron-Vodă încoace. Deci, de unde au părăsit elu, începem noi, cu agiutoriu lui Dumne-dzau.

Zac. 2. Domniei lui Aron-Vodă cu cale i-au dzis că au fostu cumplită, că așe au fostu, desfrânată domniia și nediriaptă foarte, cât de răul lui, ce era fruntea boierilor fugisă mai toți în Țara Leșască.

Zac. 3. Să sfădiia și pre acele vremi domnii de Ardeal cu Crăiia Leșască, care de care să cuprindză țara, să fie suptu ascultarea sa. (Domnilor de Ardealu dzicem crai ungurești; eu să le dau acestu nume nu pociu, că ei crai nu sintu, ce direpți domni sau cnédzi. Iară și Ardealul tot de Crăiia Ungurească au fostu și tot o țară, ce după ce au ruptu o parte Împărăția Turcului, cu Buda și altă parte de crăiie au cuprinsu Neamțul cu Pojunul, unde sta și cununa Crăiei Ungurești s-au osebit acestu unghiū și s-au aședzat suptu cnédzi. Deci crai direptu Crăiei Ungurești ieste Neamțul, că la dînsul ieste cununa Crăiei Ungurești cu Pojunul.)

Zac. 4. Ține domniia pre atunce la Ardealu Bator Jigmontu și aflîndu vrême pre voie a supunere țara cătră sine, s-au agiunsu cu boierii lui Aron-Vodă, carii era de casa lui, că li să urîsă și lor cu faptele lui Aron-Vodă, anume Ștefan Radul vornicul și Răzvanu hatmanul. Și cu știrea lor au trimis oști Bator și l-au luat pre Aron-Vodă cu toată casa lui și l-au dus la sine la Belgrad, unde și s-au firșit și viața. Iară în locul lui pusesă pre Ștefan Radul vornicul domnū în Suceavă.

Ieremia Movilă

Zac. 5. La lésii crăiia Jigmontu pre atunce, ficiorul craiului șvedzăscu, iară hatman mare era Zamoyschii. Vădzîndu lésii c-au pus Bator de la sine domnū în Muldova și o scriia pe atunci lésii Muldova că ieste Crăiei Leșești soțiie, după niște legături ce făcusă lésii cu Ștefan-Vodă cel Bun la Colomiia și mai pre urmă cu Bogdan-vodă, după ce să împăcasă cu dînsul, n-au suferit pre Ștefan Radul-Vodă, ce îndată au trimis oști cu boierii carii era ieșiți în Țara Leșască, unii de răutățile lui Aron-Vodă, iară Movileștii, precum scrie Ureche vornicul, încă cu Pătru-Vodă Șchiopol ieșisă în Țara Leșască, asupra lui Ștefan Radului-Vodă și l-au scos din țară. Și au pus domnū din partea sa pre Ieremiia Movila-Vodă cu alesul boierilor de țară, puindū deodată și pen toate cetățile țării slujitori de ai săi lésii. Fost-au acéstea în anul 7104 (1595).

Zac. 6. Împărăția Turcului luptă pre acéle vrême pentru Crăiia Ungurească cu némții, pentru Buda, pentru Ostrogonul și Enicul. Iar vădzîndu că cuprîndu lésii Țara Moldovei, au orînduit pre Caazi Cherei-soltan, hanul Crîmului, și trimițîndu-i

și 2.000 de iniceri; cătră 70.000 de oaste ce avea tătarască. (Vestit era acél han de războaie, care au avut război și cu persii cu izbîndă în cîteva rînduri.) Îi trimisă împărăția și steagul cu tuiuri de Muldova, să așeadă pre cine va socoti el la domnie, să fie din partea împărăției.

Zac. 7. Prindzind vestele lésii de clătirea lui Caazi Cherei-soltan la Muldova, cu rușine a fi socotind să lasă pre domnă la sminteală, pus de dînșii, și era pe atunci și Crăia Lésască în virtute, au orînduit și ei pre Zamuyschii hatmanul, cum spune Hronica leșască, mai mult de 7.000 de călări și 3.000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă), fără slugile lor, ce au ei pururea, peste céia ce sint slujitori în catastije.

Zac. 8. Octovrie 9 dzile, v leato 7104 (1595), au sosit Zamoyschii la Țuțora cu ostile lui și a doa dzi după sositul lui Zamoyschii, octovrie 10 s-au vădzut și străjile tătarăști, octovrie 11 au sosit și singur hanul cu toată oastea.

Zac. 9. N-au putut răbda lésii fără șanțuri, cît au vădzut atîta putere, ce ș-au întărit tabăra cu șanțuri pinpregiur și au făcut cu socoteala lui Zamoyschii hatmanul și denafară de șanțuri băști de pămînt, de la șanțul taberii așe departe, cît agiunge glonțul pușcei. Și într-acéle băști au scos și Zamoyschii oastea leșască împotriva grosimei cei tătarăști. Năvăliia tătarîi cu toată oastea asupra lésilor, ce lésii sta neclătiți și din băști da tunurile. Dosul iarăș să le ia, nu putea tătarîi de tabără și așea au stătut războiul într-acea dzi, toată dziua.

Zac. 10. A doa dzi, socotind hanul cu meștersug să depărtédză pre Lési de la șanțuri, au orînduit o samă de oști, să dea năvală la lési și să facă a fugi. Ce lésii, pricepînd meștersugul, sta între băști neclătiți și așea au stătut până la vremea de chindie. Atuncea, și deprindzind amu pre tătari și vădzind că să temă și de foc tătarîi, i-au luat lésii în goană până la oastea cea supusă și cu acéia dacă s-au tumpinat, în loc au stătut și au ținut războiul, cît s-au mirat și hanul, mai puțină oaste fiind lésii. Și de acolo, iară încet, sprijenindu-să de năvala tătarîlor, au venit iară la loc între băști, că trimisesă Zamoyschii totdeauna trâmbițele să dzică de întorsă.

Zac. 11. Nu dormiè Ieremiia-Vodă, ce, de ave și în leși nedejde, iară dindată au agiunsă la hanul și de atuncea céle 7 sate de țară, ce să dzică hănești, li-au dat Ieremiia-Vodă hanului și au legat și miere, să dea hanilor în toți ani cîte... <mii> cîntare și alte daruri. Și așea, cu nevoința lui Ieremiia-Vodă, au stătut între hanul și între Zamoyschii tractate, adecă legături de pace, dînd și hanul zălog la lési și lésii la hanul, păn să va închide tocmala.

Zac. 12. Capetele de pace au fostă aceste: Ieremie-Vodă să fie domnă în țară, birnic împărății din an în an, după obicei, iară hanului să deadin an în an daruri și cîte... <mii> cîntare de miere și 7 sate să fie de cășlele hanului în Bugeag. Oștile leșești să nu mai între în Țara Muldovei. Sol de la leși să margă la Împărăția Turcului pentru întăritura păcii. Iară despre partea hanului era aceste ponturi: Steagul și tuiurile să le dea pe mîna lui Ieremii-Vodă și de la Împărăția Turcului să scoată dirés de domnie neschimbată în dzilele lui, ce-i dzic ei pe limba lor barat. Și să iasă din pămîntul Muldovei hanul până în patru dzile cu oștile lui. Și așea obîrșindu-să pace, hanul întâiu au purces cătră Crîm și Zamoyschii cătră țara

sa, lăsîndu pe lîngă Ieremia-Vodă pre Albertu Hanschii și pre Ian Potoțchii cu 3.000 de oameni, că să teme Ieremia-Vodă de unguri. Și așea au purces și Ieremia-Vodă și s-au așădzat la Suceavă. Războiul acesta la Țuțora este mai întăiū de acela, cîndu au perit Jolcovschii hatmanul leșescū. Vei afla și acela la rîndul său.

Zac. 13. Bine n-au ieșit Zamoyschii din Muldova, iară Bator Jigmontū alége pre Răzvan domnū în Muldova și orînduiește 12.000 de oaste ungurească, să margă asupra Ieremii-Vodă, dîndū vina lui Ștefan Radul-Vodă că au lăsat scaunul să cuprindză leșii cu blăstămăția lui.

Zac. 14. Luândū veste Ieremia-Vodă de pogorîtul ungurilor, precum au putut, au strînsū oastea țărâi și s-au gătit a stare cu războiū împotiva lui Răzvan. Într-o dumeneacă era, cîndu au apropiat oștile ungurești de Suceavă. Și-au tocmit oștile Ieremia-Vodă asupra tîrgului, la sat la Aréni. Iară oastea leșască ce avè cu sine, o au tocmit mai la cîmpū, despre Șchéia, pe suptū un mal, ce ieste alătura cu drumul Băiei. Singur Ieremia-Vodă fiindū în besérecă la sfînta leturghie, i-au dat știre, cum oștile lui Răzvan amu să vād și să apropiie de oștile țărîi. Ce n-au vrut să iasă din besérecă păn nu s-au săvîrșit sfînta slujbă. Și să agiungea amu hărății lui Răzvan cu oștile țărîi, cîndu au ieșit Ieremia-Vodă la oști den besérecă. S-au tîmpinat oștile de îmbe părțile și după cîțava luptă între oști, au lovit leșii pe oastea ungurească din aripa despre Șchéia. Îdată îmbărbătîndu-să și fruntea oștilor, unde era Ieremia-Vodă, au înfrîntū pe unguri.

Zac. 15. Supt Răzvanū-Vodă au cădzut calul atuncea în războiū, ce încălecîndū pre altū calū, îdată au silit să oprească oastea ungurească și au opritu-oă și pusésă războiul iară la locū. Ce îndemnîndu-să iară oștile lui Ieremii-Vodă și amu și leșii în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan-Vodă, la care fugă l-au prinsū oștile lui Ieremii-Vodă și pre Răzvan și l-au adus la Ieremie-Vodă. Stă movila și acmu pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomenești Movila lui Răzvan pănă astădzi.

Zac. 16. Cît l-au adus pre Răzvan la Ieremie-Vodă, după cîțava mustrare, i-au tăiat îdată capul și l-au pus într-un parū împotiva cetății. Iară pre unguri i-au gonit oștile pănă la munți, cu mare vărsare de sînge. Fost-au acesta războiū în anul 7104 (1595), dechevrie 5 dzile. Așea s-au plătit și lui Răzvan răul ce făcusă și el lui Aron-Vodă.

Zac. 17. După acesta războiū și perirea lui Răzvan-Vodă, s-au aședzat domniè lui Ieremiei-Vodă, fără grije. Nici Bator Jigmontū, domnul Ardealului, nu s-au mai ispitit să mai trimațe oști în Muldova, ce avîndū bănat pre leși de paguba oamenilor săi cu Răzvan, au trimis soli cu jalobă la Rodolfū împăratul nemțescū, cumnatu-său și la papa de Rîm, jeluindū de mare pagubă ce i-au făcut leșii în oastea lui, luptîndū el să dezbată țara de suptū mîna turcului, să cuprindză Țara Muldovei, să-i împreune și pre moldoveni cu sine împotiva turcilor, iar leșii au împiedicat acestū lucru, spre scăderea creștinătăției, ce-au aședzat Moldova suptū birul turcilor, de suptū care bir amu era ieșită țara, cu nevoința lui.

Zac. 19. Au trimis și craiul leșescū sol la papa, făcîndu-i știre că are el de grije Muldovei, să nu hie cu turci și mai denainte vreme fiindū suptū grija sa, cum și de curundū acmu pre Cazi Cherei-soltan l-au scos cu puterea sa din Țara Moldovei.

Iară domnul de Ardeal, neavîndu putere să să apere pre sine, nu poate să apere Moldova de turci și de tătari, mai avîndu prilej de oști hiie cîndu Crăia Leșască.

Zac. 20. Aceste pricini avè ei în de sine pentru Moldova, iară Ieremie-Vodă domnia cu pace și cu lucruri aședzate pre acele vrèmi a țării, că ținea oști streine și pădzia și datorii sa ce avè spre împărăție.

Capul al doilea

Încep. 1. Țara Muntenească într-acesta an, vara, la mare răutăți era de turci, că din doao părți avîndu oști Împărăția Turcului asupra Crăiei Ungurești, o samă de oști despre Buda, iară altă oaste asupra Ardealului avè, că și împăratul nemțescū oștile lui într-acelea împotriva turcilor era orînduite. Iară aicea despre Ardeal Bator Jigmontū fiindū cumnat împăratului nemțascū, alte oști avea împotriva turcilor și luasă de la turci cîteva orașe de Crăie Ungurească, iară cătră Ardealū.

Zac. 3. Domnū era atunce la munteni de curundū Mihai-Vodă, acel vestit între domni, încă bine neaședzat după moartea Mihnei-Vodă. Vădzindū țara cuprinsă de turci, singur au năzuitū la Bator, domnul Ardealului si au trimis soli și la

Mihai Viteazul

împăratul nēmțascū, dîndu-i știre că, cuprindzindū Sinan-pașea Țara Muntenească, prea lesne va putea să supuie și Ardealul.

Zac. 4. Dat-au Bator îndată oști într-agiutor lui Mihai-Vodă, vădzindū că să apropie de dînsul focul. Și durîndu-i inima și pre munteni pentru moșiile sale, în puține vreme s-au strînsū si întăiū au împinsū ostile lui Sinan-pașea di pen orașe și apoi la Giurgiuū au stătut si la războiū de față Mihai-Vodă cu Sinan-pașea. Și au fostū

cîtăva luptă, au înfrîntū Mihai-Vodă oastea lui Sinan-pașea, cît si el singur pașea, să nu

fie aflat îndemîna o luntre mică, cu care au scăpat peste Dunăre, ar hi cădzut la prinsoare. Și așè s-au curățit Țara Muntenească de turci într-acéia dată cu osîrdia lui Mihai-Vodă, însă avea și oaste nēmțască cu sine de la Batorū Jigmontū.

Zac. 5. După acesta război multe pagube au făcut Mihai-Vodă turcilor peste Dunăre, ardzindū și prădzindū satele, orașele, până aproape de Pravadiia.

Fost-au acestea toate într-aceia anū, v leato 7104 (1595) și apoi în anul 7105 (1596). Iară precum izbîndele dintîiū a mulți au fostū mai pre urmă spre scădere, așea și acestui domnū, lui Mihai-Vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rîndul său. Neștiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă. Ce pentru un lucru sau doaa pre voie ce i să prilejescū, bietul om purcede desfrînatū și începe lucruri peste puterea sa și apoi acolo găsește perirea.

Zac. 9. Prea lesne au priimit Mihai-Vodă acestū lucru, ca un om de oști pururea pofitoriū și fără zăbavă au strînsū oastea Țării Muntenești, ca 30.000 și au intrat în Ardeal, până la Sibiu și acolea s-au pus tabăra, așteptîndū pe Baste Giurgiu cu

oștile nemțești.

Zac. 12. Vesăl și tare Mihai-Vodă după izbîndă, pre lesne cuprinde orașele pre sama sa și să închina și cetățile, dîndu-i nume de domnul lor, priimindū pen cetăți și oșteni de a lui. (De pe acele vrēmi are nume de-i dzic Mihai-crai.) Și au făcutū și episcopie la scaunul domnilor de Ardeal, la Belgrad. Iară capul lui Bator Andreieș l-au trimis pre solii săi la împăratul nēmțască, pentru care slujbă au trimis împăratul nēmțască daruri lui Mihai-Vodă și l-au făcut prințipe, adecă din domnii împărăției unul. Iară nu îndelungū au ținut Mihai-Vodă domniia țării aceea, cum nice împăratul nēmțascū au putut a aședza Ardealul în partea sa nici într-un chip, numai ce au fostū pricina de multe vărsări de sînge între creștini și au făcut turcilor îndemînă să poată a cuprinde locurile cele mai bune de Ardeal. Fost-au aceste în anul 7107 (1599).

Capul al treilea

Încep. 1. Stîndū Mihai-Vodă după aședzarea Ardealului, iară de aicē din țară, Ieremia-Vodă, îndemnatū de turci, au strînsū oaste și cîtă oaste avē și streină, au purces asupra Țării Muntenești. Și neavîndū cu nime nici un război nicăiure în Țara Muntenească, au mărșū la București si au aședzat domnū pe frate-său, pre Simionū-vodă. Lăsîndu-i oaste de a sa pe lîngă dînsul, singurū s-au întorsū la Suceavă.

Zac. 2. N-au fostū îndelungată domniia acēia a lui Simion-Vodă, căînțelegîndū Mihai-vodă de cuprinsul Țării Muntenești de Ieremia-Vodă, îndată au purces asupra lui Simion-Vodă, lăsîndū pin cetățile Ardealului slujitori din oștile sale.

Zac. 3. N-au stătut Simion-Vodă împotriva lui Mihai-Vodă dendată, ce s-au dat spre marginea țării, spre Focșeani, pentru agiutoriu de la frate-său, Ieremie-Vodă, de la care vinisă slujitori de Țara de Gios la Simion-Vodă. Și dacā s-au strînsū cîtăva samă de oști și la Simion-Vodă, au stătut și au așteptatū pre Mihai-Vodă cu războiul la o vale ce se chiamă Milcovulū cel Mare în Țara Muntenească. (Are și altū nume grozav acel pîrîu și spun că de atunci). Și au stătut războiul cîteva ceasuri și apoi au pierdut Simion-Vodă războiul.

Zac. 4. După războiū, oastea, care încotro i-au fostū calea mai îndemînă, s-au răsipit, iară Simion-Vodă au năzuit la Suceavă, la frate-său, Ieremiia-Vodă. Ce nu s-au destulit Mihai-Vodă cu atîta, ce îndată, fără nimica zăbavă au tras oștile sale asupra lui Ieremii-Vodă, spre Suceavă, cu mare sirguială.

Zac. 5. La grabă ca acēie, neavîndū nimica pas, nice vreme de gătire Ieremiia-Vodă, numai ce i-au cătatū a lăsa Suceava și a năzui spre Hotin. Așe-i pripise Mihai-Vodă de aproape pe Ieremie-Vodă, cît niște haiduci pedestri, cu cîteva cară, pre urma lui Ieremiei-Vodă, i-au agiunsū fruntea oștii a lui Mihai-Vodă și au stătut haiducii la războiū, apărîndu-se cîteva ceasuri.

Ce dacā s-au mai înglotitū oaste de-a lui Mihai-Vodă, i-au spartū pe haiduci, pre Jijie, la un sat anume Verbie, unde stă o movilă mare peste trupuri, apoi de Ieremiia-Vodă făcută. Și era așea de groznic Mihai-Vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, cît îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului, la cetăți puindū oșteni de ai sei pedestrași. Singurū nici

cu atîta n-au vrut să hie, ce de la Suceavă au purces gonindă pre Ieremie-Vodă și pre Simion-Vodă pînă la Hotin.

Zac. 6. Cetatea Hotinului grijisă bine Ieremie-Vodă cu slujitori de ai săi nemți ce avea, iară el singur au trecut la leși pentru agiutoriul. Pusesă Mihai-Vodă și un domnișor, anume Marcul-Vodă, căruia numele nu să nice povestește, pentru scurtă vrême ce au avut acel domnișor și nu să află numele aceștii domnii la létosăște streine.

Zac. 9. Mihai-Vodă cu toată osirdiia bătè cetatea Hotinului, glonțurile lui să cunoștè în zidiurile cetății pînă la suruparea cetății, avîndu nedejdea că dacă va lua și acéia cetate, va putea stăpîni prea lesne și Țara Moldovei.

Zac. 11. După ruptul săimului a lëshilor, îndată au purces hatmanul și canțelarul Zamoyschii la tabără și apoi fără zăbavă s-au pornit cu oștile împrotiva lui Mihai-Vodă. Vestit era acéia hatman la leși, căruie faptele nici Conețpolschii hatmanul, amu din vacul nostru, n-au agiunsă.

Zac. 12. Prindzindă veste Mihai-Vodă că au purces oștile leșești asupra lui, au lăsat Hotinul și au purces spre Suceavă. Ieremie-Vodă cu Zamoyschii încă, dacă au oblicit de purcesul lui Mihai-Vodă, au lăsat drumul Hotinului și au trecut Nistrul la un sată Colodrubca, la ținutul Cernăuților și apoi Prutul la tîrgă la Cernăuți și au mărșu pe la Codrii Cozminului, la Suceavă, unde Mihai-Vodă întărise cetatea cu oamenii săi. Iară singur au tras spre țara sa, pentru să-și mai înglotească oaste și să mai obosască și pre leși.

Zac. 13. Aflîndă Zamoyschii cu Ieremiia-Vodă cetatea Sucevei grijită bine de oamenii lui Mihai-Vodă, au ales cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să margă întinsă după Mihai-Vodă. Și așa au făcut, fără nemică zăbavă, au purces spre Țara Muntenească.

Zac. 14. Împărăția Turcului avîndu treabă tot cu némții pentru Crăiia Ungurească, bucuroasă era că să sfădește Ieremie-Vodă cu Mihai-Vodă. Așa s-au tras cuvîntul pînă astădzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Ieremie-Vodă, să facă oști asupra lui Mihai-Vodă și diresă, ce-i dzicū ei atșirif, de domnie vécinică lui și seminții lui.

Zac. 15. Simțindă Mihai-Vodă că-i tot vină asupra lëshii cu Ieremie-Vodă, ș-au mai înglotit oastea și ș-au ales locul de a dare războiū lëshilor, pe apa Teleajinului. Avè la acela războiū Mihai-Vodă 60.000 de oameni, unguri, munteni, sirbi; némți încă avè puțini. Și au tocmit oastea pre malul dincolo, călăreții au pus de îmbe părțile la arepi, iară pedestriimea cu pușcile au tocmitu-o tocma asupra vadului, unde era vadul. Și așa au așteptat pre leși, puind apa ca o piedecă între oști, pînă or deprinde oștenii lui acel fél de oaste și să vadză pînă încîtă sintū de sămeți lëshii la războaie.

Zac. 16. Oastea lui Zamoyschii era la număr ales 30.000 de leși și 10.000 la Ieremie-Vodă de oaste de țară. Însă oastea leșască tot aleasă în leafă, că și lefecii cei vechi, ce le dzic ei lëshii cvarciana, era toți cu Zamoyschii și lefecii noi, cari-i făcuse craiul, să-i fie împrotiva șvedzilor, tot era cu Zamoyschii, fără oameni de pe la domni, ginerii lui Ieremie-Vodă. De toată oastea cu Zamoyschii și cu Ieremie-Vodă 40.000 era, între carii era 4.000 de husari. Acél fel de oaste este tot în hierū,

temeinică, oaste foarte și neînfrântă, ales de oștile cum sintă ale noastre și muntenești.

Zac. 24. I-au dat știre lui Mihai-Vodă de pedestrima lui că s-au spartă de la vad, și acoloa iarăș nu era puțințe să să înfrîngă oastea leșască numai ce au căutată a da dos oștilor lui Mihai-Vodă. Inșă nu de tot răsipa, ce cu tocmală, întorcîndu-se singur Mihai-Vodă cu capul său unde era greul. Și tot așa au mărșă apărîndu-să până la un oraș ce să dzice Tîrșor.

Zac. 25. Știindă Zamoyschii de Mihai-Vodă cine este la războaie, să nu să mai depărtédză oastea lui cea călăreață, temîndu-să cumva în goană de sminteală, au trimis trimbițași de au dzis de întorsă oștii și porunca la capete, numai să să întoarcă. Și s-au întorsă oastea leșască. Cădzut-au la acela războiă 1.000 de trupuri de îmbe părțile, iară vii prinși din oastea lui Mihai-Vodă mulți. Fost-au acestă războiă în anul 7108 (1600).

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce rol are apelul la originea latină în consolidarea identității poporului român, așa cum este prezentat de Miron Costin în *Letopisețul* său?
2. Cum se reflectă viziunea umanistă în modul în care autorul prezintă trecutul neamului românesc?
3. Analizați modul în care Miron Costin îmbină relatarea faptelor istorice cu elemente de reflecție personală.
4. Ce mijloace stilistice folosește autorul pentru a da expresivitate și forță narativă scrierii sale?
5. Cum se conturează idealul de conducător în viziunea lui Miron Costin și ce trăsături morale sau politice sunt puse în evidență?
6. În ce mod contribuie *Letopisețul* lui Miron Costin la formarea conștiinței naționale în epoca în care a fost scris?

PROGRESAȚI!

Miron Costin este recunoscut drept una dintre figurile marcante ale culturii române, un cărturar de seamă care, în ciuda sfârșitului său tragic și a vremurilor dificile pe care le-a traversat Moldova, a lăsat o moștenire literară valoroasă în ambele limbi în care a scris: română și polonă.

Ca urmaș al lui Grigore Ureche în tradiția cronicarilor, Miron Costin continuă firul istoric în *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă până la Dabija-Vodă (1595–1661)*. Această perioadă istorică este dominată de instabilitate politică, succesiuni frecvente la tron și numeroase comploturi. În lucrarea sa, autorul se remarcă prin stilul narativ captivant, presărat cu dialoguri vii și portrete caracteristice. Printre figurile centrale se numără Vasile Lupu, descris ca un conducător luminat și cult, dar ușor influențabil de cei din jur, și Gheorghe Ștefan, un ambițios lipsit de scrupule, care trădează valorile prieteniei. Cronicarul nu își propune să păstreze o poziție neutră, ci își exprimă deschis trăirile și părerile față

de faptele relatate.

Lucrarea neterminată *De neamul moldovenilor...* se remarcă prin tonul său polemic, fiind scrisă ca o reacție împotriva celor care au alterat manuscrisul lui Grigore Ureche prin adăugarea unor pasaje jignitoare la adresa originii românilor. În paginile sale, Miron Costin manifestă o profundă mândrie națională și aduce o serie de argumente convingătoare – de ordin arheologic, lingvistic, etnografic – în sprijinul ideii că poporul român își trage obârșia din nobila stirpe latină. Valorificând puterea cunoașterii, el subliniază importanța scrisului și responsabilitatea celui ce ia condeiul în mână, numind cartea „iscusita oglindă a minții omenești”.

Umanismul românesc, reflectat în opera și atitudinea lui Miron Costin, este strâns legat de dezvoltarea scrisului istoric în limba română, fenomen care s-a consolidat în secolul al XVII-lea, odată cu renunțarea treptată la slavonă în cancelarii, scrieri religioase și opere literare. Prin educația sa dobândită în centre universitare poloneze de prestigiu, Miron Costin a acumulat o vastă cultură umanistă, integrându-se astfel în rândul intelectualilor cu viziune largă ai epocii. El susține cu tărie ideea dezvoltării unei culturi naționale solide, nu doar prin scrierile istorice, ci și prin educație și literatură, recunoscând valoarea istoriei și a literaturii ca forme esențiale ale conștiinței unui popor.

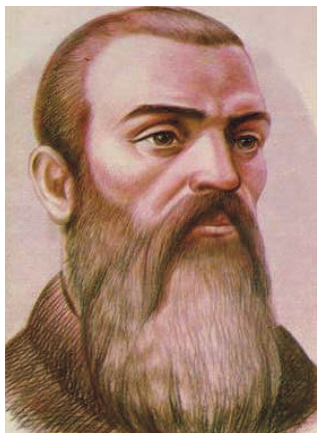

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Extrageți ideile esențiale exprimate de autor cu privire la formarea poporului roman din fragmentele propuse din *Letopisețul* scris de Miron Costin .
2. La ce epocă istorică a Moldovei face referire Miron Costin în lucrarea sa? În ce manieră redă el această perioadă?
3. Identificați cele mai importante episoade și figuri istorice prezentate de Miron Costin în *letopisețul* său. Notați în caiete câteva dintre personalitățile ilustrate în text.
4. Care sunt asemănările și deosebirile dintre scrierea lui Miron Costin și cea a lui Grigore Ureche? Susțineți-vă opinia prin exemple concrete.
5. Formulați un punct de vedere argumentat, privind caracterul dramatic al destinului lui Miron Costin.
6. Care este ideea principală a poeziei *Viața lumii*? În ce mod își exprimă autorul reflecțiile asupra vieții în această creație?
7. Realizați o analiză a stilului și mijloacelor de exprimare utilizate în acest poem.
8. Demonstrați, prin analiza limbajului artistic, că Miron Costin nu este doar un simplu cronicar, ci și un autor cu vocație literară.
9. Ce atitudine are Miron Costin față de evenimentele istorice pe care le consemnează și cum transpune această atitudine din text?
10. Accesați informațiile suplimentare despre viața și scrierile lui Miron Costin prin scanarea codului QR. Completați în caiete fișele de lucru propuse.

Ion Neculce (1672 - 1745)

Ion Neculce a fost un cronicar de seamă al Moldovei, un boier de rang înalt, care s-a remarcat prin activitatea sa în slujba domnitorului Dimitrie Cantemir. De-a lungul vieții, a deținut diverse funcții de mare importanță în administrația țării, având un rol esențial în deciziile politice ale vremii.

Ion Neculce s-a născut în 1672, în localitatea Prigoreni Mici, astăzi redenumită Ion Neculce, din județul Iași. Tatăl său, Enache Neculce, era vistiernic, posibil de origine greacă, iar mama sa, Catrina, era fiica vistiernicului Iordache Cantacuzino și a Catincăi Bucioc. După moartea tatălui, Catrina s-a recăsătorit cu Enache (Ienachi) grămăticul, tatăl vitreg al viitorului cronicar. În 1686, un atac al unui grup de ostași polonezi a distrus conacul familiei din Prigoreni, iar Enache a fost ucis. Catrina, împreună cu cei trei copii și mama sa, Iordăchioaia, a căutat refugiu în Țara Românească, la rudele lor, la stolnicul Constantin Cantacuzino. În 1691, Ion Neculce s-a întors în Moldova și a obținut funcția de postelnic, iar în 1700 a devenit vătaf de aprozi, avansând ulterior la rangul de vel-agă, fiind responsabil de primirea solului polon Rafael Leszczyński la Iași.

În aceeași perioadă, s-a căsătorit cu Maria, fiica hatmanului Lupu Bogdan și nepoata lui Dimitrie Cantemir. În timpul domniei lui Antioh Cantemir, Neculce a ajuns vel-spătar, iar în 1710-1711, în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir a fost numit mare hatman.

După înfrângerea în bătălia de la Stănilești din 1711, Ion Neculce l-a urmat pe domnul Dimitrie Cantemir în exil, unde a locuit mai mulți ani. A rămas acolo până în 1719, când a primit permisiunea de a se întoarce în Moldova, sub domnia lui Mihai Racoviță.

Fugit, alături de voievodul Dimitrie Cantemir după înfrângerea de la Stănilești din 1711, avea să cunoască gustul amar al exilului. Principala problemă a boierilor moldoveni refugiați s-a dovedit tocmai protectorul lor vodă Dimitrie Cantemir. Cronicarul Ion Neculce avea să constate o schimbare în rău a acestuia, provocată fără îndoială de înfrângerea și detronarea suferite: „*I să schimbasă hirea într-un altu chipu, nu precum era domnu în Moldova, ce precum era mai nainte, tânăr, pre când era beizade în zilele frăține-său, lui Antiohie-vodă, încă și mai rău și iute la beție. Se scârbie și ușa îi era închisă și nu lăsa pre moldoveni nicăieri din târgu să iasă afară, fără ucazul lui...*”

Renumitul cronicar Ion Neculce, unul dintre cei mai înstăriți moșieri ai Moldovei, avea o legătură aparte și cu satul Boian. Dacă analizăm tradițiile și trăsăturile specifice locuitorilor din Boian, putem înțelege de ce acest sat a ajuns să fie, după Prigoreni, a doua reședință preferată a cronicarului. Atracția lui Ne-

culce față de Boian se poate explica atât prin farmecul locului, cât și prin ospitalitatea și spiritul boincenilor, care i-au oferit cronicarului nu doar un loc de odihnă, ci și un spațiu în care își putea găsi inspirația și liniștea.

Ion Neculce a început cariera sa politică ca postelnic în timpul primei domnii a lui Constantin Duca (1693–1695). Un an mai târziu, Neculce devine Vel-Aga, iar în 1702 își împarte moșiile mamei cu surorile sale, primind o parte considerabilă, inclusiv Boianul de lângă Cernăuți și alte moșii importante din Lehațeni, Halici, Drepcăuți și Nicorești.

Dimitrie Cantemir l-a numit hatman și l-a considerat cel mai apropiat sfetnic, toate deciziile domniei fiind luate cu consultarea sa. Totuși, după bătălia de la Stănilești, moșiile lui Neculce, inclusiv Boianul, i-au fost confiscate și date boierului Lupu Costache, deoarece fusese acuzat de trădare. Neculce, aflat în depărtare, a suferit pierderi mari și n-a reușit să-și apere moșia, pe care o considerase de mare valoare.

În cronica sa Ion Neculce scrie că „*Iară lui Ion Neculce biv ce fusese hatman ca să nu poată veni în țară să-și stăpânească el moșiile*”. Aflându-se în părăzie cronicarul ajunsese la concluzia că „*oricât veți fi în cinste la vreun domnu, bine este să-i slujești cu dreptate, că și de la Dumnezeu ai plată. Iar cu domnul niciodată sa nu pribegești, măcară cum ar fi și nu numai în țară streină, ce nici în Țarigrad cu dânsul să nu mergi, fiindu tu moldovan, ce să-i slujești în țara ta. Pentru că streinii caută numai pre domnu să-l miluiască și să-l cinstească, iară pre boierii ce sint pribegi cu domnul, într-o nimica sint*”.

După întoarcerea în țară, și-a trăit viața la moșia din Boian. În 1731, Grigore al II-lea Ghica i-a oferit înalta funcție de vel-vornic al Țării de Sus. După ce a reușit să obțină permisiunea de a se întoarce în țară, Neculce s-a oprit la granița cu Polonia, de unde a trimis în mai multe rânduri cereri către Nicolae Mavrocordat pentru a-i permite să revină în țară. Cu toate acestea, dorința sa de întoarcere a fost blocată de Lupu Costache și mitropolitul Ghedeon. Pe durata exilului său, Neculce s-a interesat de soarta moșiei sale, Boian, fiind nerăbdător să afle dacă aceasta îi va fi restituită după ce va reveni în Moldova. După nouă ani de părăzie, a obținut în sfârșit permisul și s-a întors pe meleagurile natale, preocuparea sa principală fiind recuperarea moșiei Boian. În anul 1720, a avut loc procesul de judecată între el și Iordache, fiul lui Lupu Costache. După ce a recuperat Boianul, Neculce s-a stabilit acolo, rămânând o perioadă fără nici o funcție oficială.

Revenind la Boian, a descoperit că moșia îi era disputată atât de familia Volcinești, cât și de călugări. Neculce menționează că, după moartea lui Matias Gavrilaș și a lui Iordache Cantacuzino, precum și a lui Isac Starcea, au apărut anumite pretenții din partea unor Volcinești, care aduceau scrisori vechi, acu-

Bustul cronicarului Ion Neculce, Boian, Ucraina

zând-o pe Iordachioaia Visterniceasa, fiica lui Gavrilaş, de nereguli privind împărțirea moșiei.

Lucrarea principală a lui Ion Neculce, în afară de compilarea cronicilor anterioare este *Letopisețul Țării Moldovei*, ce acoperă evenimentele din perioada 1662–1743, perioadă în care cronicarul a fost martor direct sau a avut cunoștință personală. Se crede că Neculce a început să scrie după 1732, pe la vârsta de 60 de ani și și-a continuat munca până în 1744. În prefață, autorul menționează că, până la domnia lui Duca-Vodă, s-a bazat pe diverse surse externe, dar de la Duca-Vodă înainte a scris din propria experiență, fără a consulta alte izvoare, susținând că evenimentele s-au întipărit în inima lui. Letopisețul este precedat de un capitol intitulat *O samă de cuvinte*. Aici se cuprind o serie de informații despre diferiți domni și care ulterior au format subiectele legendelor și poemelor din literatura noastră modernă, precum: *Daniil Sihastru*, *Cupa lui Ștefan* de D. Bolintineanu, *Aprodul Purice* de C. Negruzzi, *Altarul mănăstirii Putna*, *Dumbrava Roșie*, *Visul lui Petru Rareș* de V. Alecsandri ș.a. Aproape toți domni, despre care vorbește Neculce în cursul cronicii sale, au câte un scurt portret sau câte o caracteristică „o samă de istorii mai alese”, adică cele 42 legende istorice din *O samă de cuvinte*. Aceste legende și povestiri au o deosebită valoare istorică și literară. Limba cronicii lui Neculce are un caracter vorbit sau oral, cum se vorbea pe vremea lui, adică limba poporului. De-a lungul timpului, cronica lui Neculce a supraviețuit în 14 manuscrise, cel mai vechi dintre ele, cu corecturi făcute de autor.

**Mormântul
lui Ion Neculce**

Se stinge din viață în anul 1745 la Prigoreni Mici, lângă Targu Frumos. În trecut, Ion Neculce avea o mosie mare în satul Prigoreni Vechi, pe dealul Coasta Buznii (față în față cu dealul pe care se află și acum biserica familiei Neculce). Aici se afla un conac, din care nu a mai rămas nimic. Mormântul cronicarului se află lângă latura de apus a bisericii, având la cap un monument cu bust al cronicarului realizat de sculptorul Iftimie Bârleanu.

Ion Neculce a jucat un rol esențial atât în istoria, cât și în literatura română, fiind unul dinre cei mai importanți cronicari moldoveni. Scrierile sale au îmbogățit cronica istorică cu observații asupra mentalității și vieții cotidiene din Moldova, lăsând o moștenire prețioasă generațiilor viitoare.

Letopisețul Țării Moldovei

*Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui
Constantin Mavrocordat (1662–1743)*

Predislovie

Acest pământ al Moldovii n-au fost așezat de demult de oameni, să fie fost trăit într-însul cu pace, ce în câteva rânduri au fost și pustiiu. Deci pentru acee nu să află letopisețe scrisă de pământeni vechi. Ce de la o vreme, de la descălecatul lui Dragoș-Vodă, târziu s-au apucat Urechi vornicul de au scris istoriile a doi isto-

rici leșești. Și l-au scris până la domnia lui Aron-Vodă.

Apoi au mai făcut după Ureche vornicul și un Simion dascal, și un Misail călugărul, și un Evstratie logofătul, și iar l-au scris, cât au scris Ureche vornicul, până la Aron-Vodă. Numai aceștie, poate-fi, au fost oameni neînvățați, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sunt din tălhari. Pentru aceasta dară nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, audzite sau vădzute a lor, nu le pot oamenii crede.

Iară pre urma acestora s-au apucat dumnealui Miron Costin, vel-logofăt, de au făcut un letopisățu. Și cât n-au putut istovi Miron logofătul l-au istovit fiu-său, Nicolai Costin, logofăt, și l-au scris di-nceputul lumii, arătând cine au trăit pre acest pământ, cu mărturii a istorici sreini. Și l-au scris până la Dragoș-Vodă, și de la Dragoș-Vodă l-au scris di pe izvodul lui Ureche vornicul până la Aron-Vodă. Însă mult l-au mai împo-dobit, mai frumos, și Miron logofătul și fiu-său Nicolai Costin. Iar mai înainte nu să mai găsește scris de Miron sau de fiu-său Nicolai. Poate-fi, de ar fi și scrise de Nicolai logofătul, dar or fi poate tăinuite, și până acmu la ivală n-au ieșit.

Iară de la Dabije-Vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Însă până la Duca-Vodă cel bătrân l-au scris di pe nește izvoade ce au aflat la unii și alții și din audzitele celor bătrâni boieri; iară de la Ducă-Vodă cel bătrân înainte, până unde s-a vidè, la domnia lui Ion-Vodă Mavro-cordat, nici de pre un izvod a nemărui, ce au scris sânгур, dintru a sa știință, cât s-au tâmplat de au fost în viața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein, să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa. Deci vă poftescu, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiu mieu, să priimiți, să nu gândiți că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tâmplat, cu adevăr s-au scris. Doar niscaiva veleaturi a anilor de s-or fi greșit, iară celelalte întru adevăr s-au scris.

Mai socotit-au și din letopisățul lui Evstratie logofătul și a lui Simion dascalului și a lui Misail călugărului nește cuvinte câteva, de nu le-au lăsat să nu le scrie, ce le-au scris, măcar că dumnealui Miron logofătul și cu Nicolai fiu-său nu le-au scris, și-i ocărește. Și să cade să-i ocărăscă, unde face că sunt moldovenii din tălhari. Bine face că-i ocărește și dzice că sunt basne. Iar pentru Dumbrava Roșie, cum că au arat-o Bogdan-Vodă cu leșii, Miron logofătul au lăsat de n-au scris. Dar acee dzicū să nu fie basnă. Și pentru neamul Movileștilor, și cum li s-au numit acest nume, dintru Ștefan-Vodă cel Bun, Moghila, iar nu-i basnă. Și altele multe n-or fi știut istoricii streini, ca să le pomenească toate. Deci o samă de istorii mai alese și noi nu le-am lăsat să nu le scriem. Însă nu le-am scris la rândul lor, ce s-au pus de o parte, înaintea domnii Dabijii-Vodă s-au scris. Ce cine va vrè să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face. Că mulți istorici streini, de alte țări, nu le știu toate câte să fac într-alt pământu. Tot mai bine știu cei de locū decât cei streini, însă ce să face în viața lor,

iară nu în delungate vremi, iar istoriile celi vechi mai bine le știu istoricii, că le au scrisă, iară nu audzite.

Deci, fraților cetitorilor, cu cât veți îndemna a ceti pre acest letopisățu mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste.

O samă de cuvinte

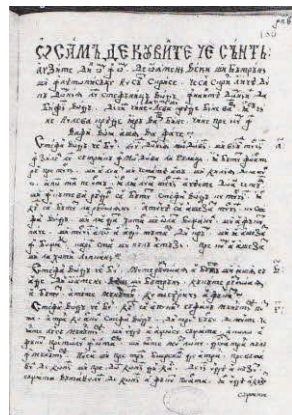
O samă de cuvinte ce suntu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni, și în letopisețu nu sunt scrise, ce s-au scris aice, după domnia lui Ștefăniță-Vodă, înaintea domniei Dabijii-Vodă. Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face.

I. Ștefan-Vodă cel Bun, luund domnia Moldovii și viind turcii în dzilele lui să treacă în Moldova la Galați, i-au bătut foarte rău pre turci și au luat și Cetatea Albă și Chilia de la turci. Apoi mai pe urmă iar le-au luat turcii aceste doao cetăți. Și în câteva rânduri s-au bătut Ștefan-vodă cu turcii. Iar când s-au bătut la Războieni, atunce s-au aședzat turcii cu Ștefan-Vodă. Și le-au dat hotar și olat Bugeacul și au făcut pace. Și turcii apoi au adus tătarî din Crâm și i-au aședzat în Bugeac, carii stau și până astăzi, precum au aședzat și la Hotin Lipcani.

II. Ștefan-Vodă cel Bun multe războaie au bătut. Și așe să aude din oameni vechi și bătrâni că, câte războaie au bătut, atâtea mănăstiri cu biserici au făcut.

III. Ștefan-Vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan-Vodă dintr-un vârvu de munte ce este lângă mănăstire. Și unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras până în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vătavul de copii și pre doi copii din casă. Deci unde au cădzut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au cadzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ștefan-Vodă și să-i fie cădzut săgeata într-un delușel ce să cheamă Sion, ce este lângă mănăstire. Și este sămnu un stâlpu de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să știe, numai oamenii așe povestescu. Fost-au și bisericuță de lemnu întru acel delușel și s-au răsipit, fiind de lemnu. Și așe au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară, și acoperită cu plumbu. Și dzic călugării să fie fost făcut și sfeșnicile cele mari și cele mici și policandru și hora tot prisne de argint, și pe urmă să li fie luat un domnu și să fie făcut alteli de sprije, care le-am apucat și noi. Iar stricându-să un clopot mare la mănăstire și făcând călugării clopotul a doa oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ștefan-Vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui și un păhar, ce vorbiē călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul mar-

murii albe și al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfânta mănăstire. Și arcul l-au fost trăgând cu vârtej. Și la vremea lui Constantin Cantemir-Vodă, fiind răscoale, au venit niște căzaci cu leși, cu moldoveni joimiri, vrând ca să jecuiască ce ori găsi în mănăstire. Deci fiind un turnu cu bună tărie, nu putè să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să dè turnul, că nu vor lua a mănastirii nemică. Iar călugării necredzind, nu vrè să dè turnul. Iar acei căzaci cu leși și cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, vădzând că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunce, îndată, având puști de apă, acei căzaci, leși și moldoveni au stânsu focul. Deci atunce au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri și a negușitori, iar a mănăstirii n-au luat nemică, fără numai arcul lui Ștefan-Vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviță-Vodă. Și scoțindu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliță, și vrând să să fălească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ștrfan-vodă, cu niște slugi boierești, ce era zlotăși. Și bând mult cu acel păhar, s-au îmbătat și, fiind beți, au stricat un lucru scumpu domnescu și de minune ca acela.

IV. Ștefan-Vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mârșu să intre în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strângă oaste, că izdânda va fi a lui. Și așè, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strânsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului. Și au suit pușcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Și au început a bate Cetatea Neamțului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamțu închis în cetate. Și vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan-Vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobozindu-l pre acel neamțu de la închisoare, s-au și apucat acel neamțu de au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Și au și lovit în gura unii puști turcești, de au sfărmat-o. Și au început a bate în corțurile turcilor, cât și boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vârșu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturi de la acel loc. Iară Ștefan-Vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mârșu pe la Voroneț, unde trăie un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătând Ștefan-Vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-Vodă afară până ș-a istovi ruga. Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-Vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-Vodă la dânsul. Și-au întrebat Ștefan-Vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-Vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de

feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, înțelegând că va să vie Ștefan-Vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunare. Iar Ștefan-Vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorchându-s-înapoi Ștefan-Vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

V. Ștefan-Vodă cel Bun, când s-au bătut cu Hroît ungurul, precum dzică unii la Cașen, iar letopisățul scrie că s-au bătut la Șcheie pe Siretiu, au fost cadzut calul cu Ștefan-Vodă în războiu. Iară un Purice aprodul i-au dat calul lui. Și nu putè în grabă încăleca Ștefan-Vodă, fiind om mică. Și au dzis Purice aprodul: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încalecă”. Și s-au suit pe dânsul Ștefan-Vodă și au încălecat pre cal. Și atunce au dzis Ștefan-Vodă: „Sărace Purece, de-oi scăpa eu și tu, atunci ți-i schimba numeli din Purice Movilă”. Și au dat Dumnedzeu și au scăpat amândoi. Și l-au și făcut boier, armaș mare, pre Purece. Și dintru acel Pureci aprodul s-au tras neamul Movileștilor, de au agiunsu de au fost și domni dintru acel neam. Dar și aprodzii atunce nu era din oameni proști, cum sunt acum, ce era tot ficiori de boieri. Și portul lor: era îmbrăcați cu șarvanele, cu cabanițe. Așè trebuie și acum să să afle slugi, să slujească stăpânului, și stăpânul să miluiască pre slugă așè.

VI. Când au aședzat pace Ștefan-Vodă cel Bun cu leșii, fiind Ion Tăutul logofăt mare, l-au trimis sol la leși. Și au dăruit craiul leșescu Tăutului aceste sate la margine: Câmpul Lungu rusescu, Putila, Răstoaceli, Vijnița, Ispasul, Milie, Vilavce, Carapciul, Zamostie, Vascăuții, Voloca. Toate acestea le-au dăruit craiul leșescu Tăutului logofătului. Și au pus hotar apa Cirimușul, întru o duminică dimineața.

VII. Ștefan-Vodă cel Bun, vrând să margă la biserică întru o duminică dimineața, la liturghie, în târgu în Vasluiu, și ieșind în polimari la curțile domnești ce era făcute de dânsul, au audzit un glas mare de om strigând să aducă boii la plug. Și mirându-să ce om este acela să are duminica, și îndată au trimis în toate părțile, ca să-l găscă pre acel om, să-i aducă la dânsul. Și l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arând la o movilă ce să cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Și ducându-l pre acel om la Ștefan-Vodă, l-au întrebat Ștefan-Vodă: el au strigat așè tare, și pentru ce ară duminica? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, și ară duminica, că este om sărac, și într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dè plugul, și acum duminica i-au dat. Deci Ștefan-Vodă au luat plugul fratelui celui bogat și l-au dat fratelui celui săracă, să fie a lui.

VIII. Ștefan-Vodă cel Bun și cu fiul său Bogdan-Vodă, de multe ori au avut războaie cu leșii. Și multe robii au făcut în Țara Leșască, cât au pus pe leși în plug de-au și arat cu dânșii, de au sămănat ghindă, de au făcut dumbrăvi pentru pomenire, ca să nu să mai acolisască de Moldova: Dumbrava Roșie la Botășeni și Dumbrava Roșie la Cotnari și Dumbrava Roșie mai gios de Roman. Și leșii încă nu tăgăduiescu, că scrie și în cronica, în letopisățul lor. Numai mă mier de Miron logofătul, cum au acoperit acest lucru de nu l-au scris. Și așè vorbăscu oamenii, că, când au fost arând cu dânșii, cu leșii, i-au fost împungând cu strămurările, ca pre boi, să tragă. Iar ei să ruga să nu-i împungă, ce să-i bată cu biciușcile, iar când îi

bătè cu biciușcile, ei să ruga să-i împungă.

IX. Când au murit Ștefan-Vodă cel Bun, au lăsat cuvânt fiului său, lui Bogdan-Vodă, să închine țara la turci, iar nu la alte neamuri, căci neamul turcilor sunt mai înțelepți și mai puternici, că el nu o va pute ține țara cu sabia, ca dânsul.

X. După ce au luat Bogdan-Vodă domnia, au și triimis pre Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat țara la turci. Și așè vorbăscu oamenii, că l-au pus viziriul de au ședzut înaintea viziriului pre măcat, și n-au fost având mestei la nădragi, că, trăgându-i cibotile, numai cu colțuni au fost încălțat. Și dându-i cahfè, nu știè cum o va bè. Și au început a închina: „Să trăiască împăratul și viziriul!”. Și închinând, au sorbit felegeanul, ca altă băutură.

XI. Când au pus țara întâi domnu pre, el nu era acasă, ce să tâmplase cu măjile lui la Gălăți, la pește. Și au triimis boierii și mitropolitul haine scumpe domnești și

*Ștefan cel Mare,
domnitor al Moldovei*

carătă domnească cu slujitori, unde l-ari întâmpina să-l aducă mai în grabă la scaon, să-l puie domnu. Deci el, întorcându-să de la Gălăți, au fost agiunsu la Docolina, de au mas acolo cu dzece cară, câte cu șase boi carul, pline de pește. Și piste noapte au visat un vis, precum dealul cel di cee parte de Bârlad și dealul cel di-ncoaci era de aur, cu dumbrăvi cu totul. Și tot sălta, giuca și să pleca, să inchina lui Rareș. Și deșteptându-să din somnu dimineața, au spus visul argaților săi, celor ce era la cară. Iar argații au dzis: „Bun vis ai visat, giupâne, că cum om sosi la Iași și la Suceavă, cum om vinde peștile tot”. Și au și îngiugat carăle dimineața, și au purces Petru-Vodă înaintea carălor. Și când s-au pogorât în vadul Docolinii, l-au și întâmpinat gloata. Și au început a i să închina și a-l îmbrăca cu haine domnești. Iar el s-au zimbbit a

râde și au dzis că „de mult așteptam eu una ca aceasta să vie”. Și când au purces de acolo, argații lui au dzis: „Dar noi ce-om face, doamne, cu carăle cu peștile?” Iar el au dzis: „Să fie carăle cu pește, cu boi cu tot, a voastre. Și viniți după mine, să vă fac cărți de scuteală, să nu dați nemică în dzilele mele”.

XXXVII. Ghica-Vodă, de neamul lui fiind arbănaș, copil tânăr au purces de la casa lui la Țarigrad, să-ș găscă un stăpân să slujască. Și cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului 1. Și mergând amândoi dempreună la Țarigrad, multe vorbe bune au vorbit: de vor găsi pită, să să caute unul pre altul. Și au dzis Ghica-Vodă: „Tu ești turcu, poți să agiungi să fii om mare, și ce mi-i face pre mine atunce?” Iar turcul au dzis atunce: „De voi fi eu om mare, te voi face de vii fi mai mare în Chipru, giudecătoria.” Și mergând în Țarigrad, s-au despărțit unul de altul, să-ș caute stăpâni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă, ce era de curtea împărătească. Și au slujit așè din stăpân în stăpân, până au agiunsu de era pașe. Și fiind pașe sărac, avè un priietin musaip împărătescu. Și mergè totdeauna la vorbă la acel musaip

împărătescu. Și pre acee vreme să tâmplasă de era multe zorbale în Țarigrad, de nu să mai putè aședza Poarta. Deci Chiupruliolul au dzis cătră acel priietin musaip de casa împărătească: „De m-ar pune pre mine viziriu, aș potoli eu zorbaleli aceste“. Iar împăratului i să supărasă cu zorbaleli, și să miera ce va face, și întreba sfat și pre unul și pre altul. Și aflând vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un pașe sărac, și el dzice să-l pui măria ta vizir, că a potoli toate gâlcevile aceste, pre careli îl cheamă Chiupruliolul“. Deci împăratul îndată l-au adus și l-au pus viziriu. Și cum l-au pus viziriu, îndată au și pus și au strigat oastea, și pre de altă parte au început a tăie capetili celor vicleni, până i-au spăriiat, de au aședzat toate zorbaleli. Și au rămas viziriu laudat la turci, precum s-au vădzut și să vede și până astăzi neamul lui.

Iară Ghica-Vodă, intrând în Țarigrad, au nemerit la capichihăile moldovenesti de au slujit, apoi au vinit la Moldova cu neșuitorie, apoi la Vasilie-Vodă, lipindu-să de curte, fiind și Vasilie-Vodă tot de un neam, arbănaș. Și vrând și Dumnedzeu, au agiunsu de au fost capichihaie la Țarigrad și vornic mare aici în Moldova. Deci tâmplându-să atunce, la vremea lui Gheorghii Ștefan-Vodă, de au fost la Poartă cu alți boieri, viziriul vădzându-l l-au și cunoscut cine este. Iar Ghica-Vodă nu-l cunoștè pre viziriul. Deci viziriul Chiupruliolul au și chemat pre haznatariul lui și i-au dzis în taină: „Vedzi cel boieriu bătrân moldovan ce este la Divan? Să-l iei și să-l duci la odaia ta, până s-a rădica Divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină cum trebuiește“. Iar Ghica-Vodă, după ce îl luasă dintre ceialți boieri, să spăriiasă tare, că nu știè povestea ce este. Și după ce s-au rădicat Divanul și l-au adus la viziriul, l-au îndrebat viziriul ce om este și de unde este, și au dzis: „Cunoști-mă pre mine, au ba?“ Iar Ghica-Vodă s-au spus de unde este de locul lui, iar a cunoaște pre viziriul nu-l cunoștè. Atunce viziriul Chiupruliolul s-au spus și au dzis: „Ții minte ce am vorbit când viniam amândoi pre cale?“ Și au dzis: „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, și iată că te voi face domnu în Moldova; numai să taci mâlcom“. Iar Ghica-Vodă au și mârșu de i-au sărutat mâna și s-au rugat atunce pentru stăpănu-său, să-l lasă să fie domnu, să nu-l mazilească. Iar viziriul au răspunsu: „Acum deodată îl las să fie, iar mai pre urmă cuvântul meu gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pre tine“. Și pre urmă, chemând la Poartă pre Gheorghii Ștefan-Vodă, și nevrând Gheorghii Ștefan-Vodă să margă, au pus pre Ghica-Vodă domnu în Moldova, după cum scrie letopisățul. Așe au fost povestea ieșirii acestor doi oameni, Chiupruliolului viziriului și Ghicai-Vodă, că unde este voia lui Dumnedzeu să biruiescu toate firili omenești.

PROGRESAȚI!

Letopisețul lui Ion Neculce redă una dintre cele mai tulburi perioade din trecutul Moldovei, marcând destrămarea domniilor autohtone și începutul epocii fanariote. Această cronică acoperă evenimentele dintre domnia lui Istrate Dabija

Vodă (1661) și a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1775).

Lucrarea se concentrează în mod special pe scurta, dar intensă domnie de nouă luni a lui Dimitrie Cantemir, alături de care cronicarul a fost nu doar sfătuitor, ci și prieten apropiat. Ion Neculce, aliat al domnitorului în coaliția creștină, participă activ la bătălia de la Stănilești (1771) și împărtășește exilul cu Cantemir în străinătate, trăind aceleași deziluzii ca și el. Deși relatează faptele istorice, autorul nu renunță la o perspectivă personală: narațiunea este impregnată de emoție și subiectivitate, fiind scrisă la persoana I. Asemenea unei scrieri literare, textul se îndepărtează de cronica strictă și se apropie de proză, prin construcția unor portrete sugestive și expresive.

Portretul lui Dimitrie Cantemir realizat de Neculce este nu doar fidel din punct de vedere istoric, ci și plin de nuanțe literare, autorul reușind să evidențieze atât aspectele generale, cât și trăsăturile individuale ale domnitorului. La fel de remarcabile sunt descrierile altor personaje, precum spătarul Nicolae Milescu și țarul Petru cel Mare, transformând relatările istorice în adevărate tablouri literare.

Cronicarul își începe *Letopisețul* cu o colecție de 42 de legende istorice, reunite sub titlul *O samă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în Letopiseți nu sunt scrise*. Chiar de la început, autorul avertizează că nu garantează autenticitatea acestor relatări, lăsând cititorului libertatea de a le crede sau nu: „*Cine va ceti și le va crede, bine va fi, iar cine nu le va crede, iar va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face*”.

Inspirația acestor legende provine dintr-o varietate de surse: tradiția orală, cronică străine, însemnări istorice și chiar influențe ale poeziei medievale occidentale. Aceste texte diferă între ele: unele au o construcție narativă complexă și valoare artistică, în timp ce altele sunt simple notații despre personaje sau fapte semnificative.

Stilul lui Ion Neculce este accesibil și expresiv, apropiindu-se de limba vie a poporului. În multe privințe, stilul său evocă scrisul lui Ion Creangă, prin tonalitatea lirică și cursivitatea exprimării. Descrierile sale sunt puternic marcate de emoții și trăiri legate de destinul Moldovei. Oralitatea este evidențiată prin adresări directe către cititor, dar și prin proverbele și zicalele strecurate în text – mai ales în conturarea caracterului unor personaje „capul plecat nu-l prinde sabia”, „mielul blând sughe două maice”, „calul râios găsește copacul scortșos” etc. Multe dintre aceste expresii populare s-au păstrat în uz până în prezent.

Contribuția lui Ion Neculce la dezvoltarea literaturii artistice este incontestabilă, fiind recunoscut nu doar pentru valoarea istorică a operei sale, ci și pentru frumusețea limbii utilizate. Inspirându-se din expresivitatea vorbirii populare, cronicarul reușește să accentueze dramatismul, să redea cu acuratețe figuri istorice pitorești și să caracterizeze trăiri și atitudini. Stilul său artistic a fost una dintre sursele de inspirație pentru limbajul narativ al lui Mihail Sadoveanu.

Ion Neculce a fost cronicarul care a înveșnicit istoria Moldovei prin măiestria narativă și înțelepciunea relatărilor. Prin obiectivitatea și claritatea sa, Neculce a ridicat cronica la rang de artă, îmbinând narativul cu înțelepciunea istorică.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce evenimente istorice majore sunt surprinse în *Letopisețul* lui Ion Neculce și ce semnificație au acestea pentru istoria Moldovei?
2. Cum este prezentat Dimitrie Cantemir în cronică și ce elemente literare contribuie la conturarea acestui portret?
3. Care este rolul colecției de legende *O samă de cuvinte* în cadrul operei și ce semnificație are avertismentul autorului legat de veridicitatea acestora?
4. În ce mod stilul oral și folosirea proverbelor contribuie la expresivitatea cronicii? Oferă exemple.
5. Cum se reflectă implicarea personală și subiectivă a cronicarului în relatarea evenimentelor?
6. Ce influențe se pot identifica în scrierea lui Ion Neculce și cum a inspirat el, prin limbajul său, creația literară a lui Mihail Sadoveanu?

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Lecturați câteva legende din creația lui Ion Neculce și alegeți una pentru a-i realiza o scurtă redare a conținutului.
2. Observați modul în care autorul conturează personalitățile istorice în fragmentele lecturate. Ce trăsături morale și fizice le sunt atribuite?
3. Ion Neculce adresează un mesaj generațiilor următoare. Recitiți fragmentul respectiv și explicați de ce acest îndemn are relevanță și în zilele noastre.
4. Cum este înfățișat Ștefan cel Mare în scrierile lui Neculce? Comparați această imagine cu cea realizată de Grigore Ureche. Ce asemănări și deosebiri găsiți?
5. Ce alte personaje istorice apar în *Letopisețul* lui Ion Neculce? Notați-le în caietele voastre.
6. Ce rol ocupă figura lui Dimitrie Cantemir în *Letopisețul Țării Moldovei* de la Ion Neculce? Cum este descris acest domnitor și ce legături îl uneau cu autorul?
7. Care bătălie din trecutul Moldovei este evocată ca fiind printre cele mai sângeroase în cronică lui Neculce? Documentați-vă despre acest eveniment și notați câteva idei importante în caiete.
8. Analizați stilul și vocabularul folosit în *Letopisețul* lui Ion Neculce. Ce particularități lingvistice se evidențiază? Comparați limbajul său cu cel al lui Grigore Ureche și Miron Costin.
9. Pregătiți o prezentare despre o personalitate istorică menționată de Ion Neculce în scrierile sale. Precizați contextul istoric în care a trăit și activat.
10. Citiți alte legende cu temă istorică și discutați-le împreună. Care sunt caracteristicile esențiale ale legendei istorice ca specie literară?
11. Accesați informațiile disponibile din codul QR și aprofundați cunoștințele despre Ion Neculce și opera sa. Completați în caiete fișele de lucru.

Oamenii iluștri despre...

„...Neculce este un scriitor, un om care vede lumea cu ochi de artist și, drept urmare, înfățișează cu mijloace artistice evenimentele și chipurile oamenilor, făcându-le să trăiască în mintea cititorului...”

Iorgu Iordan

Legenda

Legenda, spre deosebire de basm, are la bază un element central – fie un loc, un obiect, un personaj istoric ori fantastic – și urmărește explicarea originii acestuia sau a unui eveniment anume. În structura sa, legenda îmbină realitatea istorică sau geografică cu ficțiunea, alternând episoade verosimile cu momente pur imaginare. Deseori, legendele caută să ofere o explicație simbolică sau mitică pentru apariția unor plante, animale, ființe sau fenomene naturale. Pe lângă funcția explicativă, aceste creații populare au și un rol educativ și moralizator, punând în lumină valori precum curajul, jertfa, devotamentul sau credința.

Spre exemplu, în legenda *Monastirea Argeșului*, se evocă sacrificiul meșterului Manole și mitul creației prin jertfă, în timp ce în *Legenda Dochiei* se conturează o explicație mitologică a trecerii de la iarnă la primăvară. Aceste texte nu doar că transmit o versiune simbolică a unor evenimente, ci fixează în conștiința colectivă repere ale identității culturale. Prin urmare, legenda este o formă narativă prin care oamenii și-au exprimat, din cele mai vechi timpuri, dorința de a înțelege lumea înconjurătoare și de a păstra vie memoria eroilor și a momentelor fondatoare ale comunității.

REȚINEȚI!

Legendă (din latină *legenda* înseamnă „lucruri de citit”) este o povestire fantastică cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală. Legenda este o narațiune populară în proză sau în versuri, în care se împletesc realitatea și ficțiunea.

Noțiunea de legendă este adesea asimilată cu mitul, desemnând o povestire despre un fapt sau un personaj a cărui realitate nu a fost niciodată pe deplin confirmată.

Caracteristici principale ale legendei:

combină elemente reale cu fabulosul, fantezia și credințele populare;
are, de regulă, o întindere redusă din punct de vedere narativ.

Clasificări ale legendelor

După conținutul tematic:

Etimologice (sau explicative): Acestea propun o explicație mitico-poetică a originii unor plante, animale sau fenomene cosmice. Exemple ilustrative: *Legenda ciocârliei* de Vasile Alecsandri, *Stigletele* de Mihail Sadoveanu.

Mitologice sau religioase: Născute în contextul scrierilor apocrife, aceste legende evocă întâmplări din sfera sacralului sau portrete ale sfinților și martirilor. Exemple: *Alixandria*, *Varlaam și Ioasaf*.

Istorice: Îmbină realul cu ficțiunea pentru a da sens și culoare unor evenimente ori figuri marcante din trecutul istoric. Exemple: *Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare*, *Mircea cel Mare și solii* de Dumitru Bolintineanu, *Monastirea Putna* și *Codrul Cosminului* de Miron Costin.

După autor:

Legende populare: Provenite din folclor, acestea reflectă mentalitatea, valorile și imaginația colectivă a unui popor. Exemple: *Soarele și luna*, *Legenda albinei*.

Legende culte: Elaborate de autori cunoscuți, aceste texte literare se inspiră adesea din motivele, structura și atmosfera legendelor populare, dar poartă amprenta stilistică a creatorului. Exemple: *Lostrîța* de Vasile Voiculescu, *Dumbrava Roșie* de Vasile Alecsandri.

După formă:

În proză: Narate într-un registru narativ continuu, fără rimă sau ritm.

Exemplu: *Stejarul din Bozești* de Eusebiu Camilar.

În versuri: Legenda este transpusă poetic, adesea cu tonalitate lirică sau eroică.

Exemplu: *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri.

Legenda istorică este o povestire fantastică în proză sau în versuri cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală, care explică prin fapte imaginare evenimente și personaje istorice.

Legende istorice îmbină realitatea cu ficțiunea, oferind o interpretare simbolică a unor evenimente sau personaje din trecut. Prin intermediul legendelor istorice, faptele eroice ale unor domnitori sau momente importante din istoria națională sunt transmise într-o formă artistică și memorabilă.

● **ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!**

Legenda istorică

Codrul Cosminului de Dimitrie Bolintineanu

I

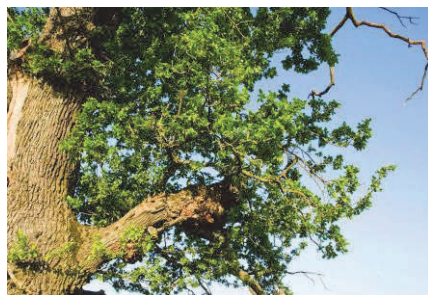
Vânturile negre, într-a lor turbare,
Nu bat fața mării fără încetare;
Iar tu, dragă țară, pace nu mai ai!
Nu se șterse bine sângele pe plai
Și alt râu de sânge mâine o să-l ude!
Mâine, alte lupte! Alte doruri crude!
Fiii tăi trec viața sub armele lor;
Pruncii lor îi uită, părăsiți în dor!
Iată, vântul luptei geme cu turbare!
Un minut, o, țară, câtă dezmiardare!
Crude au sa fie luptele ce vin!
Dar nepieritoare fi-vor cel puțin;
Ale tale lupte, splendide, sublime,
Te-or scăpa de moarte pe viitorime!

II

— „Nu a geme numai și-a vărsa suspine
E lăsat la inimi nobile, sublime!
Plângerea purcede din suflet robit
Unei vieți trândave ce l-a umilit!
Cel brav nu s-abate când cel rău îl frânge,
Ci cu arma-n mână se îmbată-n sânge.”
Astfel strigă Ștefan și cu bravii săi
Pleacă cu urgie la Cosmin în văi.
Au intrat polonii pe văi la Cosmin;
Între două măguri ei coboară lin.
Soarele răsare; focul splendid luce,
P-armele lor mândre cade și străluce.

Liberă de grijă, moarte sau robie,
Inima lor zboară către bucurie.
Gândul lor întrece pasurile lor,
Către dulcea țară alergând cu dor.
Dar mai sus de măguri cei din țară vin,
Herăstrez stejarii câți pe râpi se-nclin;
P-ale lor tulpine aninați îi lasă;
Iar mai jos de dâșii armile pasă.
Un semnal, și-aceste cete vor pieri.
Soarele dispăre... Ceru-ngălbeni! ...
Muntele tresare! Trăsnete, mugiri,
Șuierări bizare, vaiete, răcniri
Să ridic în aer, cresc, se variază,
Și, din munte-n munte, trec, se repetază,
Brazii vechi ca lumea peste tot s-abat,
Cad din râpă-n râpă; orișunde bat,
Stâncile, pe cale, gem, trăsesc și saltă,
Se sfărâmă, pleacă, bubuiesc, tresaltă...
Cerule și pământul parcă se lovesc,
Parcă se confundă și se nimicesc.
Și-unde se revarsă pe văile-adânci,
Alți munți se formează din copaci și stânci.
Muntele rămâne negru dezvelit;
Râul schimbă cursu-i, geme năbușit;
Caii, cavalerii, cetele făloase,
Armele iau forme crude și hidoase,
Râuri largi de sânge din pământ țâșnesc,
Codri-n fum și-n umbră saltă, clocotesc!...
Ștefan însă vine cu a lui armie.
Ce mai e cu viață, sfărâmă c-urgie.

Dimitrie Cantemir (1673 - 1723)

Dimitrie Cantemir, una dintre cele mai marcante figuri ale culturii românești din perioada secolelor XVII–XVIII, a fost un erudit de tip renascentist, un adevărat promotor al spiritului umanist și preiluminist în spațiul românesc.

S-a născut la 26 octombrie 1673, fiind fiul domnitorului Constantin Cantemir și al Anei Bantăș. Formarea sa intelectuală a fost influențată în mod decisiv de dascălul grec Ieremia Cacavelas, sub îndrumarea căruia tânărul principe a pășit pe drumul cunoașterii. A studiat limbi clasice precum latina, greaca și slavona și a acumulat vaste cunoștințe în domenii variate – de la teologie și filosofie, până la strategii militare și istorie, ajungând să stăpânească, de-a lungul vieții, paisprezece limbi. În

această etapă a redactat lucrări fundamentale precum *Divanul*, *Metafizica* și *Logica*, în care se conturează deja capacitatea sa de sinteză și spiritul analitic.

Aflat o lungă perioadă la Constantinopol, ca ostatic politic al Porții Otomane, Cantemir a avut ocazia să studieze la Academia Grecească a Patriarhiei, intrând în contact cu tradițiile și cultura Orientului. Aici s-a familiarizat cu înțelepciunea arabă, religia islamică și limbile orientale, devenind astfel primul orientalist român.

Frecventând cercurile diplomatice și intelectuale din marile ambasade europene aflate la Constantinopol, Cantemir a reușit să impună valorile și istoria spațiului românesc în lumea savanților europeni. El s-a afirmat ca una dintre cele mai respectate autorități în materie de istorie otomană, menținându-și acest statut pentru mai bine de un secol.

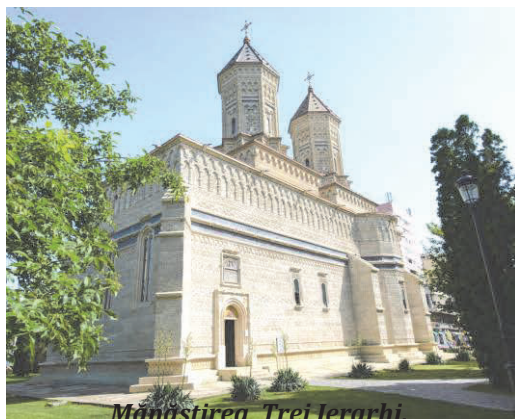
În 1710 a fost numit domn al Moldovei și, deși domnia sa a fost de scurtă durată, a încercat reformarea statului prin centralizarea puterii domnești. După înfrângerea de la Stănilești (1711), a fost silit să se refugieze. În această perioadă, stimulat de gândirea filosofului Leibniz, redactează lucrarea *Descriptio Moldaviae*, în care formulează o concepție clară privind organizarea și identitatea Moldovei. Ca o recunoaștere a meritelor sale științifice, este primit ca membru al Academiei Regale din Berlin, la propunerea lui Leibniz.

În paralel, și-a continuat activitatea intelectuală, scriind lucrări valoroase precum *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*, tradusă ulterior în toate limbile de circulație europeană, și *Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor*, o sinteză istorică de mare importanță pentru conștiința identitară a românilor. Ultima sa implicare politică majoră a fost participarea la campania persană din 1722, eveniment ce i-a oferit prilejul realizării unor ample cercetări privind Orientul. Din aceste observații s-a născut manuscrisul *Collectanea Orientalia Principis*

Demetrii Cantemiri variae schedae et excerpta e autographo descripta, ce cuprinde note de folclor, observații etnografice și arheologice, precum și hărți.

Dimitrie Cantemir a murit pe 21 august 1723, la Dimitrievka, moșia primită în dar pentru contribuțiile sale.

În 1935, osemintele sale au fost readuse în România și reînhumate la Biserica Trei Ierarhi din Iași. Pe lespedea de mormânt stă scris cu solemnitate: „*Aici, întors din lunga și pre greaua pribegie înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei*”.

**Mănăstirea Trei Ierarhi,
Iași, România**

Dimitrie Cantemir – un spirit enciclopedic

Una dintre cele mai impresionante figuri ale culturii românești din perioada premodernă este, fără îndoială, Dimitrie Cantemir. Cărturar desăvârșit, om politic și savant recunoscut pe plan internațional, el a fost primul român primit, în 1714, ca membru al prestigioasei Academii din Berlin. Activitatea sa intelectuală, puternic influențată de idealurile umaniste ale Renașterii, dar și de curentele progresiste din acele vremi, reflectă cu fidelitate realitățile social-istorice ale Moldovei la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Lucrări de referință ale lui Dimitrie Cantemir

Una dintre primele sale creații, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Gudețul sufletului cu trupul*, redactată în limba română și tipărită la Iași în 1698, este considerată cea dintâi lucrare filosofică scrisă în limba română. Aceasta propune o reflecție profundă asupra relației dintre trup și suflet, discutând concepte precum timpul, conștiința, natura și esența umană. Cantemir afirmă supremația omului în univers și promovează valorile spirituale ca fiind superioare celor biologice, încercând totodată să creeze un limbaj filosofic autohton. În anul 1700, el redactează *Imaginea tainică a științei sacrosante*, lucrare în care realizează o sinteză între gândirea științifică și cea religioasă.

Acest demers ilustrează efortul său de a împăca fizica cu teologia, specific epocii de tranziție de la gândirea medievală la cea modernă. În această operă, se remarcă atracția pentru astrologie și științele oculte, atât de caracteristice Renașterii târzii.

Cea mai cunoscută creație literară a sa, *Istoria ieroglifică*, scrisă între 1703 și 1705 la Constantinopol, constituie prima tentativă de roman alegoric și politic din literatura română. Sub forma unei fabule complexe, Cantemir ironizează conflictul pentru tron dintre facțiunile boierești din Țările Române, alegorizând disputa prin simbolurile a două animale: Inorogul și Corbul. Textul abundă în reflecții filosofice, proverbe și versuri inspirate din înțelepciunea populară.

O contribuție semnificativă aduce și cu lucrarea *Istoria Imperiului Otoman*, cunoscută și sub titlul în latină *Historia incrementorum atque decrementorum Aulæ Othomanicæ*, scrisă între 1714 și 1716. Aceasta prezintă evoluția imperiului otoman, analizând cauzele care ar fi putut duce la decăderea sa, precum și șansele popoarelor subjugate de a-și recâștiga libertatea. Lucrarea a fost tradusă în mai multe limbi de circulație europeană: engleză, franceză și germană.

În perioada 1719–1722, Cantemir scrie *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, lucrare fundamentală pentru istoriografia românească. Deși inițial redactată în latină, textul a fost tradus de autor în limba română. Aici, el reia ideea centrală a cronicarilor moldoveni, susținând originea comună a românilor din toate provinciile istorice. Pentru realizarea acestui studiu, savantul a cercetat peste 150 de surse istorice românești și străine, scrise în limbi precum latina, greaca, polona.

Un alt monument cultural deosebit este *Descriptio Moldaviae*, adică *Descrierea Moldovei*, redactată în limba latină la cererea Academiei din Berlin, între 1714 și 1716, în timpul exilului său. Această lucrare se structurează în trei părți distincte:

Prima parte conține o descriere geografică detaliată a Moldovei: munți, ape, câmpii, dar și târguri, orașe și capitale istorice ale țării. Tot aici apare prima hartă precisă a Moldovei, realizată de Cantemir.

În partea a doua este analizată organizarea politică și administrativă a principatului. Autorul oferă informații prețioase despre forma de guvernare, mecanismele de alegere și mazilire a domnilor, dar și despre ceremoniile legate de logodne, nunți sau înmormântări.

Ultima parte este dedicată elementelor de cultură și limbă. Cantemir menționează trecerea de la alfabetul latin la cel slavon, dar și specificul graiului moldovenesc. Lucrarea are o valoare deosebită și prin contribuțiile sale în domeniile etnografiei și folclorului – autorul fiind primul cărturar român care abordează aceste domenii în mod științific.

Prin întreaga sa operă, Dimitrie Cantemir s-a dovedit a fi un veritabil precursor al gândirii moderne în spațiul românesc, un savant complet, cu o viziune europeană, care a reușit să îmbine armonios raționalismul cu tradiția, știința cu religia, istoria cu literatura. Opera sa, vastă și complexă, reflectă o îmbinare armonioasă între știință, filosofie, literatură, muzică și teologie, toate abordate cu rigoare academică, a fost cunoscută și citită de către marii scriitori europeni, precum Voltaire, Byron, Hugo și alții, iar unele manuscrise de ale sale au fost găsite în biblioteci precum cea de la Universitatea Harvard, SUA, afirmă academicianul Andrei Țșanu: „*Cantemir este actual. Operele lui sunt pline de învățăminte, de concepte, de idei, din care pot să se inspire și oamenii de știință, și cei de artă, și politicienii. În comportamentul lor, în atitudinea lor față de moștenirea culturală, față de știință, învățământ și cunoștințe, în general...*” Dimitrie Cantemir reprezintă o valoare fundamentală a culturii române și europene, fiind un cărturar enciclopedic, domnitor al Moldovei și membru al Academiei din Berlin. Prin opera sa vastă, care îmbină istoria, filosofia, muzica și geografia, el a contribuit la afirmarea identității românești în contextul culturii universale.

Descrierea Moldovei

Partea întâia, a geografiei

CAP. I. Despre numirile vechi și cea de astăzi a Moldovei

Toată țara pe care o numim astăzi Moldova, împreună cu ținuturile învecinate de către apus, au fost dintr'un început stăpânite de cuceritorii celor trei părți ale lumii, Sciții, dar fără să aibe locuințe statornice, ci strămutându-se, după datina lor, dintr'un loc într'altul. După mai multe numiri ce deteră acestor țări, hoardele lor care urmau unele după altele, Grecii chiemară pe locuitorii țării, când Geți, când Daci; în fine, sub stăpânirea Romanilor, le ziseră Daci peste tot. Iar după ce Decebal regele acestora, fu învins prin vitejia lui Nerva Traian, Dacii fiind toți, parte stinși, parte răspândiți în toate părțile, toată țara lor fu prefăcută în provincie romană, dată cetățenilor romani și împărțită în trei părți, numite: *Ripense, Mediterana și Alpestre*. Decea dintâi ținea o parte a țării ungurești și țării românești, Transilvania se numea Mediterana și în fine, partea cea mai mare a Moldovei noastre dintre Dunăre și Prut, împreună cu marginile învecinate țării românești, Alpestre. Iar după ce mai la urmă începu să scadă domnia Romanilor, Moldova fu adesea călcată de barbari, de Sarmați, Huni și Goți și coloniile romane se văzură nevoite a se trage la munți și a-și căuta scăparea în contra furiei barbarilor în partea muntoasă, în Maramureș. Apărați aci prin greutatea locurilor în curs de câteva secole, trăind sub legile și domnia lor, în fine, văzând cât crescuse numărul locuitorilor, Dragoș, fiul lui Bogdan, își propuse să treacă munții spre răsărit sub chip de vânătoare, însoțit de vreo 300 oameni. În această călătorie dete din întâmplare peste un bou sălbatic, căruia Moldovenii îi zic bour, și luându-l la goană, descinse la poalele munților. Iar o tânără cățea de vânat ce avea, pe care o iubea foarte mult și-i zicea Molda repezindu-se asupra fiarei, aceasta se aruncă în valurile unei ape curgătoare, unde vânătorii o uciseră cu săgețile lor, iar cățeaua ce o urmărea cu fuga și 'n apă, se 'necă în repedele ei unde. În memoria acestei întâmplări, Dragoș numi râul Moldova; locul unde se întâmplase aceasta, dete numele gintei sale Roman; iar capul bourului voi să rămână semn al noului său principat.

Cercetând apoi locurile cele mai apropiate și descoperind acolo câmpuri mănoase, cu râuri adăpate, orașe, cetăți întărite, dar lipsite de locuitori, spune toate acestea compatrioților săi și-i invită să ocupe un pământ atât de fertil.

Nu fără multă voie bună urmează tinerimea română pe Domnul său, trece munții în cete numeroase, se așează în aceste locuri aflate cu acest chip minunat și se 'nchină lui Dragoș aflătorul lor, ca celui dintâi Domn al acestor locuri. Astfel, această țară intrând iarăși în stăpânirea vechilor ei posesori, pierzând domnia Romei, perdu și numele roman și dacic și de la râul Moldova se numi Moldova, atât de străini cât și de indigeni. Dar numirea aceasta încă nu rămase pretutindeni. Căci Turcii, intrând adeseaori în Moldova pentru țările vecine ce ocupară în Europa, pe Moldoveni îi numiră la început Ak Ulach.

Iar după ce Bogdan, închină țara conform ultimei voinți a părintelui său, Ștefan cel Mare, Otomanii, după datina ce au de a da țărilor numele domnitorilor săi, numiră pe Moldoveni Bogdanli, iar vechea numire rămase până azi în limba Tătarilor. De altă parte, vecinii Poloni și Ruși numesc pe Moldoveni Valachi, adică Italieni, iar pe Români, Munteni, adică oameni de peste munte.

CAP. II. Despre situațiunea Moldovei, marginile ei cele vechi și cele de astăzi și despre clima ei

Moldova se 'ntinde în lat de la gradul 44°, 54', până la 48° și 51'.

Lungimea ei nu este determinată, dar cei mai mulți partea ei occidentală care atinge Transilvania, o așează la 45°, 39', iar cealaltă extremitate, care formează un unghiu ascuțit lângă Alba Iulia sau Cetatea Albă, cum o numesc locuitorii, la 53°, 22', precum se poate vedea din chartă. Dealtmintrea, fiindcă o parte a țării, cea despre Transilvania, e muntoasă, iar ceea ce se întinde spre Ucraina Poloniei, spre Basarabia și spre Dunăre, e șes, clima nu pretutindeni este aceeași. În partea muntelui suflă vântul mai rece, dar și mai sănătos, iar în partea câmpului, mai cald, dar mai puțin princios sănătății.

Cu toate acestea însă Moldova nu cunoaște multe boale, zic aceasta în asemănare cu alte țări mai călduroase; câte odată, dar rar, e cercetată de pestă și de friguri rele. Experiența a arătat că pesta nu se naște din vițierea aerului, ci observăm că ea pătrunde 'n țările noastre, uneori din Polonia, unde mai aspru domnește, alte ori prin rasele egiptene și constantinopolitane care debarcă în portul Galați. Frigurile rele d'aici sunt de altă natură ca în celelalte părți ale Europei. În genere sunt foarte tari și aproape pestilențiale, așa încât cei prinși de friguri mai toți mor a treia zi, rari care o duc șapte zile și prea puțini se reînsănătoșesc. Și atât este de lipicioasă această boală, încât locuitorii mai mult se tem de dânsa decât de ciură și se feresc și de amicii cei mai intimi prinși de această boală. Dacă locuitorii nu ajung adânci bătrânețe, cauza nu poate fi alta, decât ori repezile schimbări ale temperaturii ori traiul vieții, ori vreo slăbiciune firească a puterilor. Prea rare ori vei găsi om de șaptezeci

Cetatea Albă

de ani, d'abia vreunul de optzeci. Dar viața și-o petrec mai mult cu sănătate, și astfel scurttimea vieții le este compensată că, atât cât au de trăit, trăesc mulțumiți și nesupărați de boalele care răpesc cea mai mare parte a fericirii omenești. (...)

Înăuntrul acestor margini Moldova coprinde cale de 237 ore sau 711 miliarde italiene, calcul ce oricine ușor poate face consultând alăturata chartă geografică. Iar mai înainte, până a nu fi Basarabia ocupată de oștire turcească și tătarască,

coprirea Moldovei era de 247 ore și 822 mil.

Moldova se'nvecinește la apus cu Transilvanii și cu Români, la miază-noapte cu Polonii, la miazăzi cu Turcii.

Cu toți aceștia aveau a se lupta ager Moldovenii, pe când își apărau încă libertatea. Despre aceste lupte iată cum vorbește un scriitor polon demn de credință: „Acești moldoveni prin natura, datinele și limba lor nu diferă mult de italieni, sunt oameni feroci, dar de o mare virtute, nici este vr'un alt neam, care având o țară așa de mică, să se lupte pentru gloria resbelului cu atâta bărbăție, cu atâți inimi deodată, ori că aceștia îi fac resbel, ori că se apără contra lor”. Mai adaugă apoi zicând: „Ei sunt așa de viteji, în cât cu toate aceste neamuri cu care se mărginesc, în același timp făcând resbel neîncetat și eșiră învingători, pentru că Ștefan care pe timpul părinților noștri domnia în Dacia, bătut și învins într'un mare resbel, mai în aceeași vară, pe Baiazet Turcul, pe Matia Ungurul și pe Ion Albert Polonul”. (Ovichoviu, anul 5 an. 1552).

Dar mai în urmă după ce țara Moldovei căzu sub puterea Turcilor, nu mai fu cercată de alte rezbe, afară de acelea îndreptate în contra Turcilor, având cu aceștia aceiași amici și aceiași inimi. Numai Tătarii Nogai, cărora Turcii le dedeseră Basarabia spre locuire, devastară Moldova prin desele lor incursiuni și'n mijlocul păcii, aducând-o în mizeria în care se află și astăzi.

Partea a doua, *politicească*

CAP. I. Despre ocârmuirea stăpânirii Moldovenesti

Cela ce voește să facă o descriere politică pentru Moldova, trebuie după cum gândesc, întâi să cerceteze chipul și mijlocirea cu care se ocârmuește, pentru că aflăm, că încă și oamenii cei mai învățați au greșit în descrierea ei. Mărturiile cele lumina te ale istoricilor celor vechi, nici de cum nu ne lasă să fim la îndoială cum că toată Dacia, când era încă a Romanilor, nu numai că s'a ocârmuit de stăpânitorii Românești, ci încă și despre legile lor; iar după căderea Monarhiei, ne mai trimițând Romanii întru dânsa nici oști, nici ocârmuitori; și bejenarii Românești ne mai putând suferi năvălirile cele multe ale barbarilor, pentru că nu avea nici ostași, nici ocârmuitori, se vede că au fost nevoiți ca să-și pue loru'și stăpânitorii dintre dânșii, după pilda vecinilor lor; însă închipuirea stăpânirii aceștia nu se înțelege luminat, pentru că istoria tuturor popoarelor de pe vremile acelea este întunecată, ci numai aceasta este știut, că locuitorii Moldoveni, cari venise de la Italeia și după aceea ș'au căutat scăparea lor prin munți, pentru năvălirile Sciților și a barbarilor, au avut însuși Craii sau Domnitorii lor. De la Crai se trage Ioan cel Românesc, carele a fost așa de vestit, precum arată Nechita Honieat și tatăl lui Dragoș I, carele a sfătuit pe strămoșii noștri să se întoarcă iarăși înapoi în patria lor cea veche, primind și dregătoria domniei sale de la cel ce a venit în Moldova după dânsul. Ai săi următori au ocârmuit cu atâta de mare socotință stăpâni-

rea care o dobânda ei prin alegerea boerilor, încât, măcar că pentru puterea și mărirea țării nu era asemenea cu cei mai mulți principii creștinești, dar nici unii dintr'aceia nu avea a porunci nimica asupra supușilor lor.

Pompele împărătești cu care se slăvesc stăpânitorii cei mai mari, nu le lipsia lor nici una și în țară nu avea pe nimeni asupra lor afară numai de Dumnezeu și legea și nici la o stăpânire străină nu era nici închinați, nici supuși. Războiul, pacea, viața, moartea și averea tuturilor supușilor lor era numai la însuși voia lor și la toate aceste avea să poruncească după plăcerea lor, fără de a avea ei împotrivire de la cineva, măcar de urma cu dreptate sau cu strâmbătate.

Încă și împăratul grecesc Ioan Paleologul, pe vremea soborului de la Florenția a dăruit lui Alexandru celui bun coroana Crăească împreună cu numele de Despot. Și a pricinuit acestui domn ridicarea vrăjmașului asupra lui, pentru care fiind el nevoit să-și isbândească împotriva vrăjmașului acelaia, a poruncit de a apuca tot neamul arme în mâini; și cu acest chip nu numai că s'a păzit și s'a apărat

Moldova numai singură de către năpădirea megieșilor ei, ci încă și de către tulburarea Turcilor. Iățindu-se încă și hotarele mult mai înăuntru în țările vrăjmașilor ei, adică în vremea stăpânirii lui Ștefan V, celui mare. Însă stăpânirea lui a fost o prea scurtare de vreme pentru Moldova, întru care a stâmpit de a mai crește; și a început când și când a scădea, până când a căzut mai la urmă în stările cele mai sereimane întru care o vedem acum. Căci subț Bogdan un fiu al său, de odată s'a stins raza cea de frunte a slavei Moldovenești, voia de a mai face război și a lega pace, jurând el împăratului turcesc jurământul credinței, făgăduindu-i să plătească pe tot anul patru mii de galbeni semn de închinăciune. Iară o bucată de vreme tot a rămas o umbră a slavei ei vechi și se părea că republica ar fi mai mult supt paza Turcilor decât sub supunerea lor; poate pentru că Turcii nu voia să tulbere cugetele cele ce încă nu era de tot plecate a le supușilor lor celor noi și purta frică că de-i vor purta ca pe niște robi le vor fi la vedere vrăjmași și rescolnici; iar apoi după ce s'a stins neamul cel vechi al Drăgoșeștilor cu Ștefan VIII, fiul lui Petru Voevod Rareș, apoi lăcomia de cinste a celor mai mari cari-i făcea gâlceavă pentru stăpânire, a dat prilej Turcilor ca să mai mărească birul Moldoviei și să o mai prade încă și de slobezania care mai avea până atunci.

Și mai după vreme a ridicat de tot și puterea de a mai alege pe Domn, pe care o mai avea boerii, trimițând în scaunul acesta pe alți domni străini cari li se părea lor, pe cari îi scotea și apoi iarăși îi punea; amestecând așa una cu alta, încât a căzut la urmă subț Otomani puterile cele mai înalte, care le avea domnii mai înainte. Aici nu se poate să nu zicem, că și o seamă din cei străini lacomi de cinste, nu au fost pricină la această stricăciune, cari numai ca să aibă nume de domni, nu socotea întru nimic a tăgădui Turcilor orice și a se lipsi de toate ale lor și apoi neputând trăi numai din dările cele obicnuite, se afla siliți ca să stârneasă alte chipuri de sarcini și să le arunce asupra țării.

Și într'acest chip Moldova care își luase asuprași întâi numai un jug singur și nu prea greu, a fost silită pe urmă să-l poarte îndoit, atât de la Turci, cât și de la domnii cei străini. Și ca să zic de toate pe scurt; înțelepții împărați ai Turcilor, ș'au oprit pentru dânșii în vremile aceste tulburate toate acele ce au socotit că le sunt

trebuincioase; iar aceia de unde n'avea ei să nădăjduiască nici o dobândă, a lăsat-o domnilor, ca să mulțumească cât de puțin cugetele cele iubitoare de cinste a le acelor ce voia să se facă domni.

Puterea de a începe război și a face pace, a lega alianții și a trimite soli cu trebuința republicei pe la stăpânirile de prin prejur, s'a oprit stăpânitorilor Moldovei; însă li s'a îngăduit toată volnicia și mai tot aceeași putere care avea ei și mai înainte, a pune legi, a pedepsi pe supușii lor, a face boeri, sau și a le lua boeria, a arunca biruri încă și a pune arhieriei împreună și altele de acestea.

CAP. II. Despre alegerea Domnitorilor

Fiindcă am vorbit de puterea Domnilor Moldovinești, cere orânduiala ca să scriem oareși ce mai pe larg și pentru alegerea lor cea veche și cea de acum.

Lenevirea celor ce au fost mai înainte de noi, căroră le sta mai mult la inimă să facă fapte bune, decât să scrie, este vinovată la aceasta, de nu putem spune nimica cu adevărînță pentru vremile cele dintâi ale neamului nostru; iară dacă se vor ținea în seamă prepusurile, atuncea poate că nu se zice fără de cale, cum că Domnia Moldovenească a fost moștenitoare în vremile vechi și cum că puterea alegerei n'a aflat loc fără numai atuncea când era stins de tot neamul Domnesc.

Și osebit de temeiul acesta, cumcă la toate popoarele cele de frunte ale Europei a fost tot aceștia obicei pe vremile acele, se mai întărește zicerea aceasta și prin arătarea aceasta care nu este grea adică catastihul Domnilor celor dintâi care arată luminat, că rar s'a pus în stăpânire altul strein, până când mai era vreo stâlpăre de neamul celui mai dinainte; și ca să se poată vedea mai bine aceasta, socotesc că nu va fi de prisos ca să arat aici de rând pe toți Domnii Moldovei, până pe vremile noastre.

CAP. VI. Despre Boierii Moldovinești și despre stările lor

Fiindcă până aici am pomenit de multe ori pentru boierii Moldovei, după cum și în capetele următoare avem să vorbim încă și mai de multe ori, socotim a fi de folos ca să arătăm cetitorului celui iubitor de știință și pentru boierii lor. Ei se numesc în limba țării Boieri, care nume este împrumutat de la slavoni, prin schimbarea cuvântului celui drept slavonesc, boleariu, cu care popoarele slavonești obișnuia în vremile vechi a numi cu acest nume pe toți magnații lor. Ivirea boierilor lor este neștiută și întunecată, pentru lenevirea istoricilor Moldovenești. Numai atâta cât adeverează pildele noroadelor celor de prin prejur, a Serbilor și a Bulgarilor, cumcă slujbele lor sunt cu mult mai vechi decât descălecarea Moldovei.

Însă stăpânitorii acei de mult ai Moldovei, nu împărția dregătoriile cele mai de frunte ale curții, pre la boierii lor așa cum se urmează acum și sunt așezate de Alexandru I cel bun, după ce a primit el de la Ioan Paleologul, numele de Despot și coroană crăiască, voind ca să-și întocmească toată curtea sa, după obiceiurile curții Împărătești. Și aceasta o va crede fieștecarele prea lesne, numai de va alătura cu amăruntul boieriiile ceste de acum ale Moldovenilor, cu acele ce era mai nainte la împărații Grecești, pre care le-a scris Curopalat și Gheorghe Codin într'o carte osebită, căci va afla la amândouă tot un nume și tot o slujbă a boierilor celor mari, care atât la Divan stau lângă Domn, cât și prin ținuturi împlinesc poruncile

lui și slujesc curții. Drept aceia ei se împărțesc acum în Moldova, ca și odinioară la Greci, în boieri de sfat și în boieri de Divan.

Boierii de sfat, adecă aceia cari sunt în trebile țării sftnicii cei din lăuntru ai Domniei, sunt acești șapte. Adecă:

1. Logofătul cel mare este înaintea tuturor celorlalți și la toate sfaturile este Prezident și Director, carele întâi pune înaintea celorlalți sftnici, pricina aceea pentru care este să facă sfat din porunca Domnească. Și după ce aude el hotărîrea fieștecăruia, înștiințează pre Domn pentru hotărîrea ce s'a făcut. Iar când este trebuință, ca să fie Domnul rugat în numele tuturor boierilor pentru oarecare pricină, apoi numai singur el poate să facă acea arătare și pentru aceea i s'a și dat nume Grecesc, Logofetis. El mai are și trebuința hotărîtului și desfacerea pricinilor, atât pentru stăpânirea țarinilor, cât și pentru datoria ce este la munca lor și curtenii încă sunt sub stăpânirea lui, adecă aceea cari nu au ajuns în starea boierească; și pentru semnul boieriei lui, poartă la grumazi gherdan cu lanț de aur și în mâna sa toiag aurit; și când era Moldova încă deplin în floarea sa, era sub această boierie și oblăduirea cetății Moncastron, ce se zice acum Acherman. Însă după ce au luat Turcii cetatea de la Moldoveni, i s-a dat zăciueala din ținutul Cernăuțului.

2. Vornicul de țara de jos, poartă grijă la curtea Domnească, pentru toate trebile aceștii provincii și are sub sineși toate curțile cele dregătorești, ce sunt în partea aceasta a țării și înaintea lui se aduc toate pricinile lor cele de judecata politicească. El răspunde la pricinile cele de osândire și poate să hotărască pedeapsa morții la tâlhari, la ucigași și la prădătorii de biserici și la alți făcători de rele și fără de a întreba pre Domn. Pentru semnul boieriei lui, poartă toiag aurit; și odinioară când se ținea Basarabia de Moldova, era asupra lui oblăduirea cetății Chilia, iară decând s'a luat Basarabia de la Moldoveni, i s-a dat Bârladul sub stăpânire, însă pentrucă el trebuie să fie neconținut la curte, dupre slujba ce are, pune în locul său pre alți doi din boieri.

3. Vornicul de țara de sus, are asemenea putere în provincia sa, ca și vornicul de țara de jos și încă poartă în mâini toiag aurit, pentru cinstea boieriei lui și sub stăpânirea sa este ținutul Dorohoiului.

4. Hatmanul sau arhistratigul a toată oastea. Această dregătorie o avea în vremile împăraților Grecești, ispravnicul cel mare al curții împărătești. El este căpitenia tuturor Călărașilor și are sub stăpânirea sa toată oastea cea cu leafă, atât călărimea cât și pedestrimea. Are oblăduirea asupra ținutului Sucevii și când merge la curte poartă în mâini toiag aurit.

5. Postelnicul cel mare. El orânduiește toate în curtea domnească și are sub sine pre toate slugile cele dinlăuntru ale curții și pre călărașii cari sunt orânduieți pentru poșta Țarigradului și a Crămului, ce să numesc Beslii. La sfatul cel de taină, nu are el nici loc de șidere, nici cuvânt de răspuns; însă de multe ori este și el primit, ori cu învoeala celorlalți, sau din porunca Domnească și atuncea trebuie să-l socotească vechil în locul Domnului și are purtare de grijă, ca ceilalți sftnici cât de curând și dupre voința Domnului să hotărască pricinile cele mai pătrunzătoare ale țării. El are oblăduirea Iașului și este cel mai ales judecător al

locuitorilor lui și la curte poartă toiag de argint.

6. Spătariul cel mare, este orânduie asupra celor purtători de spata Domnească și are stăpânire peste jumătate din ținutul Cernăuțului și la praznicile cele mari ce se zic Despotice, se îmbracă în haină de fir și cu un turban cu pietre scumpe și la vremea în care ascultă Domnul Dumnezeasca Liturghie, sau șeade la masă, poarta spata Domnească.

7. Paharnicul cel mare, la praznicile cele mari, dă el întâi Domnului paharul cu vin și are suh sineși pre ceilalți paharnici, și toate viile domnești sunt în purtarea sa de grijă, silind ca să se lucreze cu rânduială și să se culegă la vreme, și pentru aceea toți vierii stau sub stăpânirea lui și nimeni nu este slobod în toată țara să-și culegă viea, până nu va lua voie de la dânsul prin oarecare dar mic, care voie să dă mai ales la 14 zile ale lunii lui Septembrie și aceasta îi aduce lui destul venit; și osebit de acestea are și stăpânire asupra ținutului Cotnarii.

8. Cu acești șapte sfetnici se mai socotește și Visternicul cel mare. Acesta strânge banii venitului Domnesc și plătește acolo unde i se poruncește de Domn și are sama cheltuelilor și a veniturilor și toți scriitorii visteriei ce se zic dieaci de visterie, trebuie să asculte de poruncile lui și numai pentru că are la mâna sa, cheile de la casa sfatului de taină, pentru aceea se socotește și el al optulea între sfetnici, însă nu are între dânsii nici loc de ședere nici cuvânt. Iară când este la sfat și vre o pricină de-ale visteriei, atuncea și el șeade dimpreună, însă nu pentru ca să fie și el sfătuitor, ci numai ca să asculte poruncile celorlalți și să le îplinească. După acești opt sfetnici, urmează boierii de Divan, cari se osebesc în trei stări. Starea întâi, ce se numesc boierii mari, sunt aceștia:

1. Stolnicul cel mare. Este orânduie peste culmea domnească și preste oamenii ei, și orânduiește bucatele pentru masa Domnească, pre la sărbători și la alte veselii ale curții, și le încrede pre dânsule prin gustare și stă la masă până la al treilea pahar, și osebit de alte băuturi, i se mai dă de la kuhnea Domnească, și cele trebuincioase pentru masă.

2. Comisul cel mare, are în purtarea de grijă toate grajdurile și tacâmurile cailor, slugile lor, fierarii și carățașii. Și este orânduie preste Braniște, un șeș pentru fânaț ce este lângă Prut, și poartă grijă de se cosește pre dânsul fânul pentru grajdiul Domnesc și de acolea este hotărât pentru dânsul, un venit știut. Preste acestea, mai are încă la câte trei ani, câte 20 taleri, de la fiște care moară cu dubac, de care sunt pe Prut îndestul de multe.

3. Medelnicerul cel mare, la praznicile și veselile cele mari, dă Domnului de spălat înainte de masă și are jumătate din venitul de la Ștefănești.

4. Clucerul cel mare, carele s'ar putea zice și ispravnic mare al Curții, este asupra tuturor cămărilor domnești, întru care se păstrează legumile, untul, mierea, brânza, sarea și altele ca acestea și poartă grijă ca să se strângă toate la vremea lor și să se păstreze bine și dă din trânsele când este de trebuință și când îi poruncește Domnul. Domnii i-au rânduit lui zeciuelele oilor care le țin locuitorii țărani de pe lângă munte.

5. Sardarul (Kampiducs) ce se înțelege general leitenant, după obișnuirea limbelor Europei; este mai mare poruncitor peste călărimea din ținutul Lăpușnei,

a Orheiului și a Sorociei; și apără țara care este între Prut și întru Nistru și între Basarabia, de năvălirile Tătarilor de Krăm și de Bugeac.

6. Serdarul cel mare; este asupra casapilor și are datorie ca să aibă purtare de grijă, să fie vite de tăiat pentru masa Domnească și să împărțească carnea, pre la cei ce au tain din Curte.

7. Jitnicerul cel mare; strânge grâul care este pentru trebuința Domnească și poartă grijă ca să se pue prin jitnițe!

8. Pitarul cel mare; este asupra pitarilor, și poartă grijă ca să fie făină și să se facă în toate zilele pâine proaspătă, atât pentru masa Domnească cât și pentru ceialalți tainții.

9. Șetrarul cel mare; are purtare de grijă pentru corturile Domnești și la drum pentru armele cele mari și cele mici, așază taberile, și are adică slujbă atâta ca un Feldțaiig-maister, cât și ca un General cvartir maister.

10. Armașul cel mare; este poruncitor celorlalți armășei care sunt ca la vreo 60. Când este cineva judecat la moarte atuncea are el datorie, ca să poarte grijă pentru plinirea hotărârei Domnești. Preste aceasta mai are el purtare de grijă și pentru temnițe și pentru tubulhana, adică muzica Enicerilor.

11. Logofătul al doilea; este în locul Logofătului celui mare; și când are acela împiedecare de alte trebi mai mari, atuncea orânduiește el pe acesta în locul său, ca să hotărască arăturile și moșiile.

12. Ușerul sau portarul cel mare; este asupra celorlalți ușeri, și poartă grijă pentru Capigi-bașa și alte Agale, ce se trimit de Vizirul de la Curtea Împărătească.

13. Aga; ia aminte pentru străjle din Iași și este poruncitor peste Segbanii de scuteală, cari slujesc fără de leafă, numai pentru ca să fie slobozi de bir. El hotărâște pricinile cele mai mici ale locuitorilor din Iași și dacă întâlnește el pe ulițe pe vreun om necuvios, sau beat, îl pedepsește pe unu ca acela pe loc, măcar să fie ori unde. Peste acestea săvârșește el toate acelea ca și un Enicer Aga la Turci.

14. Postelnicul al doilea; isprăvește slujba Postelnicului celui mare și ia aminte peste toată curtea. Însă slujba lui cea mai aleasă este, ca să ducă în lăuntru la Domn pe boierii cei mari, cari sunt scoși din slujbe și pe ceialalți dregători ai țării și când are vreunul dintre dânșii ca să se roage pentru ceva la Domn, atuncea el are datorie ca să ducă în lăuntru cererea lor, și să le aducă răspuns înapoi.

15. Logofătul al treilea, sau Secretarul Domnesc; pecetluește scrisorile Domnești cu pecetea cea mică, le scrie și le dă la Domn ca să le iscălească și este orânduit peste cămară și peste uricari, adică scriitorii de hrisovuri. Isprăvește pricinile Mănăstirilor și duce în lăuntru la Domn pe Mitropolitul, pe Episcopi și pe ceialalți bărbați bisericești. Și când vin soli de pe la alte curți, atuncea el are purtare de grijă pentru dânșii, ca să li să facă țeremoniile după obiceiul curții și poartă la sine în lanț de aur pecetea, cu care pecetluește el anaforalele, sau hotărârile cele de judecată pe care le iscălește Logofătul cel mare cu mâna sa.

16. Căpitanul de Darabani, ocârmuește pe darabani, care nume este alcătuit din cuvântul cel nemțesc, taraban; și se înțelege pedestrași cari străjuesc la Curtea Domnească, el cearcă străjăle ziua și noaptea, le rânduiește și le schimbă; și când lipsește Aga din oraș, este el deplin în locul lui.

Postelnic
Constantin Brâncoveanu

Vornic

Vistier
Ienăchiță Văcărescu

Toți boierii acești de sus pomeniți sunt starea I-a și se numesc boieri mari. Și osebit de cinstea care le o dă lor oficia sau dregătoria lor, mai au încă și această putere, ca în toată Moldova pe unde sunt cu așezarea, să judece pe supușii lor și să le hotărăscă pricinile. Însă boierii de starea a II-a și de starea a III-a, nu au puterea aceasta.

Sardarul, Logofătul al II-lea, și Logofătul al III-lea, Postelnicul al II-lea, cum și boierii cei mari, cari au tot aceleași dregătorii și ar fi mai mult să se socotească în starea a doua; însă pentru că slujbele lor le dau mai multă cinste, decât ale aceloră din starea a II-a și pentru că în toate zilele sunt mai mult pe lângă Domn, pentru aceea au șederea lor între boierii din starea dintâi.

Partea a treia,

pentru starea bisericească și a celor învățați în Moldova

Lenevirea celor mai nainte de noi, este singură pricina, de nu putem să spunem acum, ce fel de religie au avut locuitorii Moldovei mai nainte până a nu răsări soarele dreptății în părțile noastre, iară de vom voi să credem cum că Dacii cei vechi, s'au tras din Schiți, duple cum zic împreună și toți istoricii cei ce ne sunt nouă cunoscuți; atuncea gândesc că și prepusul acesta, va fi adevărat, adecă cumcă și ei s'au închinat tot la aceiași idoli, de cari mărturisea hronicile rusești că s'au închinat și Schiții, adecă la Perun, zeul tunetului; Volos, al dobitoacelor; Pohvist, al văzduhului; Lado al veseliei; Cupalo, al săcerișului, și la alți idoli ca aceștia, precum: Oslido, Corza, Dașuba, Striba, Semargle și Mocoza.

Și se vede că și Romanii, pe cari nici un popor nu i-au întrecut cu eresurile, nu numai că n'au părăsit slujba cea veche a idolilor, ci încă au mai înmulțit-o și cu de ai lor. Și aceasta va crede prea lesne fieștecarele, numai de își va aduce aminte pentru Romani, cumcă ei ori și când biruia vreo țară, jertfea atât la idolii neamului celui biruit, cât și la ai lor, ba încă și când au biruit ei Egiptul adecă pre Maica cea roditoare a idolilor, au și luat cu sine mulți idoli de acolo și aducându-i la Roma au jertfit împreună și aceloră.

La aceasta se mai adaugă și această credință, care avea toți cei ce era plecați cu totul asupra slujbei idolești; încât nu numai fiecare țară, ci încă și fiecarele casnic

avea idol de casă păzitor vieții sale și credea că poartă grije osebită pentru dânșii și cela ce nu se împăca cu dânșii nici țara sa nu putea să și-o stăpânească cu norocire, nici în casa sa nu putea să trăească cu pace. Însă în vremea în care a secat în Moldova eresul păgânesc și s'a primit legea creștinească, nu arată istoricii nici c'o mărturie luminată; ci se socotește cu părere, că întâi sub stăpânirea marelui Constantin s'au început în Dacia la vedere deprinderea religiei creștinești; pentru că în vremea lui Constantie fiul marelui Constantin, avea amândouă Daciile arhieriei săi, după cum adeverează Tipicul soborului de la Sardiea. Și se poate ca și în vremea de mai nainte să vor fi plecat mulți a urma steagului lui Hs.; prin învățăturile cele sângerate ale Mucenicilor. Iară acum tot neamul se ține de biserica răsăritului și nu are cugete streine nici pentru o închietură a credinții și nu părăsește nimic din cele ce sunt poruncite de biserică și nu face nimica ce este oprit de dânsa. (...)

CAP. III. Despre Mănăstirile din Moldova

Toate mănăstirile din Moldova sunt așezate întocmai și urmează canoanelor acelora care sunt scrise pentru Monahi, de sfântul Vasile.

Mănăstiri mari cu Arhimandriți, sunt numai patru, iară mai mici cu Egumeni, sunt mai mult de două sute și mai pre atâtea și schituri, pe care le au sub stăpânire mănăstirile acestea. Acestea sunt unele închinare și altele slobode. Acelea sunt închinare la Ierusalim, sau la Sinai, sau la sfântul Munte.

Căci, în Moldova s'a făcut obicei, când cineva din Domni sau din boieri face vreo mănăstire, atuncea își împărțește toată averea sa întocmai copiilor săi și mănăstirii, adecă, pre câtă parte la fieștecarele din copii, pre atâta dă el și mănăstirii și dacă se teme ca nu cumva după moartea sa să se strice și să se răsipească mănăstirea, atuncea o închina el la o mănăstire mai mare, la care socotește el din părțile ce am arătat și atuncea Arhimandriții mănăstirilor acestora, se îndatoresc ca să iee asupra-le purtarea de grijă pentru mănăstirea aceia și să privigheze, ca să aibă monahii purtări bune și cinstite, dar și din venitul mănăstirii numai atâta lasă în urmă cât socotesc că este de trebuință pentru hrana fraților, iară pre celălalt venit îl ia pentru trebuința mănăstirii celei mari și-l trimite acolo pre tot anul.

La mănăstirile cele slobode trebuie frații singuri să-și are și să secere și în ceasurile care sunt slobode de trebile cele Duhovnicești, trebuie să muncească cu mâinile la cele ce li se poruncește de către Egumenul, adecă la vii, la țarini și la grădini și să strângă rodurile acestora pentru folosul mănăstirii. Toate mănăstirile dau pe an dajdie la Domnie, după mărimea moșiilor, ce au sub stăpânire, iară Mitropolitul și Episcopii, nu dau nimic și Monahii toți atâta sunt de ascultători la canoanele sfântului Vasile, încât mai bucuroși ar muri de o sută de ori, decât să bage în gura lor carne măcar odată fiind chiar sfătuiți și de vre-un doctor și din mănăstire afară nu ies nici odinioară, fără numai atuncea când sunt trimeși de Egumenii săi, sau cu altă trebuință a sa, însă cu blagoslovenie.

Economia casii e asupra celor mai bătrâni și mai vechi și primirea oaspeților care se păzește pre la toate mănăstirile este foarte de lăudat, căci nemernicind orice strein, creștin, jidov, turc, sau armean, nu numai că au datorie să-l prim-

ească cu bucurie, ci încă și un an deplin, dacă voește să șează, trebuie să-l hrănească după puțința mănăstirei, cu cinste și fără de cârtire, împreună și pre toți cei ce sunt cu dânsul și dobitoacele sale.

CAP. IV. Despre limba sau graiul Moldovenilor

Istoricii arată osebite cugete pentru alcătuirea limbii Moldovenești, mulți dintre dâșii zic că este alcătuită cu schimbare din limba latinească, fără de a fi împrumutată și de la alte limbi; iară alții zic, că este din cea italienească. Însă noi vom arăta temeiul despre amândouă părțile, ca să poată cetitorul să înțeleagă adevărul mai cu amăruntul. Aceia cari zic că limba Latinească este maica cea adevărată a limbei Moldovenești, se razimă pe aceste temeiuri; adecă zic:

I. Că bejenarii Romanești, au venit în Dacia cel mult mai nainte până a nu se strica limba Romanilor în Italia, prin năvălirile Goților și ale Vandalilor; și cumcă nici unii din istorici nu arată că s'ar fi întors ei iarăși înapoi la Italia în vremea când stăpânea barbarii și pentru aceia locuitorii din Dacia n'au avut de unde să-și schimbe limba lor cea veche.

II. Cumcă Moldovenii nici odinioară nu s'au chemat Italiieni, precum s'au chemat alți Romani în multe locuri după aceea, ci totdeauna ș'au ținut numele său cel vechiu, pe care îl avea toți Romanii, când era Roma cetatea a toată lumea, măcar că aceasta nu stă împotriva, căci Ungurii și Leșii îi numesc pe dâșii Vlah; care nume obișnuesc neamurile acestea să-l dea și Italiienilor. Iară eu mai bucuros cred, că neamurile acestea fiind învecinate și mai cunoscute cu Moldovenii, întâi Moldovenilor au dat acest nume Vlah și apoi mai pe urmă la Italia; însă nu l'au luat de la Italia ca să-l dea Moldovenilor.

III. Că. adevărta cea mai cu temei pentru zisul acesta, sunt cuvintele cele multe curat Latinești, care încă tot se obișnuesc în limba Moldovenească, care în cea Italienească nici odinioară nu se află; iară cuvintele acelea pe care le au adăogit în limba Italienească, Goții, Vandalii și Longobarzii, nici cum nu se află la Moldoveni. Și pentru ca să arătăm mai luminat am pus aicea aceste cuvinte:

Latinește	Italienește	Moldovinește
Incipio	Comincio	Încep
Albus	Bianco	Albu
Civitas	Città	Cetate
Dominus	Signore	Domn
Mensa	Tavola	Masă
Verbum	Parola	Vorbă

PROGRESAȘI!

În istoria literaturii române vechi, opera lui Dimitrie Cantemir marchează o etapă esențială de tranziție, în care narațiunea factuală a cronicarilor cedează locul unei proze mai elaborate, cu valoare artistică. Este momentul în care scrisul nu mai este doar consemnare de evenimente, ci devine mijloc de creație și reflecție asupra lumii.

Dimitrie Cantemir se impune ca una dintre cele mai complexe figuri ale cul-

turii române din perioada veche. A fost domn al Moldovei pentru o scurtă perioadă, dar mai ales om de știință, scriitor, gânditor, istoric și diplomat, recunoscut pe plan european încă din secolul al XVIII-lea. Format la Școala Patriarhiei din Constantinopol, poliglot și înzestrat cu o minte enciclopedică, a lăsat în urmă o operă vastă, scrisă atât în latină, cât și în română, acoperind domenii precum filosofia, istoria, geografia, literatura și teologia.

Dintre lucrările sale de referință, *Descrierea Moldovei* ocupă un loc central.

**Dimitrie Cantemir,
portret din tinerețe**

Această monografie remarcabilă, însoțită de prima hartă detaliată a Moldovei realizată vreodată, a fost redactată în limba latină, la cererea Academiei din Berlin. Autorul s-a inspirat atât din izvoare străine, precum cronicile poloneze sau textele geografice grecești, cât și din tradiția istoriografică românească reprezentată de *Letopisețele* lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Structurată în trei părți distincte, *Descrierea Moldovei* oferă o imagine amplă asupra spațiului, istoriei și culturii moldovenesti. Prima parte este de natură geografică și conține informații despre originea românilor, relieful țării, râuri, păduri, organizarea teritorială și aspecte ale economiei locale. A doua secțiune, cu caracter politic, analizează organizarea statală, instituțiile,

domniile, dregătoriile și relațiile externe, evidențiind aspirațiile autorului pentru un stat centralizat și suveran, în luptă cu anarhia boierilor și cu dominația otomană. În acest context, se subliniază ideea unirii cu alte țări ca strategie de eliberare.

Partea a treia este dedicată culturii: aici sunt abordate religia, originea limbii române și asemănarea acesteia cu alte limbi romanice, dar și aspecte legate de viața spirituală și obiceiurile moldovenilor. Deosebit de valoroase sunt observațiile privind tradițiile populare: dansurile, ceremoniile de logodnă și de nuntă, ritualurile de înmormântare, credințele legate de personaje mitologice precum Drăgaica, Sânzienele, Ursitele sau Stahia. Tot în această parte sunt amintite și principalele creații ale literaturii orale, precum doina, colinda, bocetul sau descântecul. În finalul lucrării, Cantemir adaugă o hartă detaliată a Moldovei – un document de mare valoare cartografică pentru epocă. Lucrarea a fost tradusă în anul 1789, iar versiunea românească a apărut abia în 1825, la Mănăstirea Neamț, sub titlul *Scrisoarea Moldovei*.

Opera lui Dimitrie Cantemir, în ansamblu, marchează o schimbare majoră în evoluția culturii și literaturii românești. Prin *Descrierea Moldovei*, el nu doar că aduce un aport decisiv la afirmarea prozei științifice și artistice, ci pune bazele unei conștiințe culturale naționale, care va influența generațiile următoare. Personalitatea sa vizionară, înzestrată cu un spirit enciclopedic, a reușit să transcedă granițele timpului, devenind un simbol al identității culturale românești.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce elemente geografice ale Moldovei sunt descrise în mod detaliat de autor și ce impact are această prezentare asupra imaginii țării?
2. Cum reflectă *Descrierea Moldovei* gândirea și spiritul științific al epocii în care a trăit Dimitrie Cantemir?
3. Care sunt trăsăturile poporului moldovean evidențiate în lucrare și ce ton adoptă autorul în redarea acestora?
4. Ce rol joacă religia, tradițiile și datinile în conturarea portretului cultural al Moldovei prezentat de Cantemir?
5. Cum se evidențiază influența formării enciclopedice a lui Dimitrie Cantemir în structura și conținutul lucrării?
6. Care este mesajul transmis generațiilor viitoare prin această lucrare? În ce mod contribuie *Descrierea Moldovei* la păstrarea identității naționale?

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir și realizați un rezumat al fiecărui capitol analizat. Comparați stilul și limbajul utilizat de Cantemir cu cel al cronicilor studiate anterior, evidențiind trăsăturile specifice.
2. Analizați modul în care este redată geografia Moldovei în lucrarea *Descrierea Moldovei*. Selectați și comentați câteva pasaje relevante care reflectă viziunea autorului asupra reliefului, climei sau resurselor naturale.
3. Investigați felul în care Dimitrie Cantemir surprinde tradițiile, obiceiurile și modul de viață al românilor în *Descrierea Moldovei*. Ce mesaj transmite autorul despre importanța identității culturale și istorice a poporului nostru?
4. Enumerați și explicați dregătoriile boierești prezentate în *Descrierea Moldovei*. Care erau atribuțiile acestora în structura socială a vremii și de ce credeți că autorul a insistat asupra acestui aspect?
5. Analizați organizarea internă a lucrării *Descrierea Moldovei*. De ce credeți că Dimitrie Cantemir a ales să prezinte tocmai aceste aspecte ale țării? Ce relevanță aveau ele pentru cititorul epocii?
6. Care este valoarea și actualitatea lucrării *Descrierea Moldovei* pentru cultura românească de azi? Argumentați prin exemple concrete importanța acestei scrieri în cunoașterea trecutului național.
7. Lucrarea *Descrierea Moldovei* este adesea considerată o monografie. În ce constă caracterul ei monografic și cum reiese acest lucru din modul în care sunt prezentate temele abordate?
8. Analizați comparația făcută de Cantemir între limba română și limba latină în *Descrierea Moldovei*. Ce intenții culturale sau identitare se ascund în spatele acestei paralele?
9. Citiți romanul alegoric *Istoria ieroglifică*, apoi discutați în grup sau în clasă semnificația titlului. În ce mod se remarcă Dimitrie Cantemir ca autor de ficți-

une și ce trăsături literare relevă opera sa?

10. Realizați o prezentare orală sau scrisă cu tema: „Dimitrie Cantemir – erudit și deschizător de drumuri în cultura românească.” Evidențiați contribuțiile sale în domeniile istoriei, literaturii, filosofiei și muzicii.
11. Scanați codul QR și aflați mai multe informații despre Dimitrie Cantemir și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

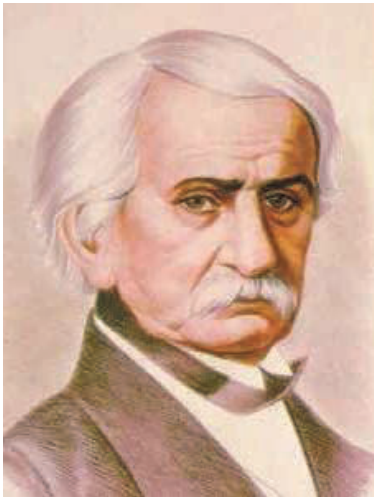

Oamenii iluștri despre...

„Dimitrie Cantemir este cel dintâi cărturar român cu o operă de valoare universală; el a fost un spirit universal, o minte renascentistă întârziată în Răsărit; Cantemir este puntea între Orient și Occident, între tradiția moldovenească și cultura europeană; Cantemir a fost o minte de savant, un suflet de artist și un om politic cu viziune; niciun român nu s-a ridicat până atunci la o asemenea recunoaștere în lumea savanților Europei primirea lui Cantemir ca membru al Academiei din Berlin în 1714 reprezintă o recunoaștere excepțională la acea vreme...

Nicolae Iorga

Gheorghe Asachi (1788 - 1869)

Gheorghe Asachi, cărturar, poet, prozator, dramaturg, literat, publicist, filosof, pedagog, îndrumător cultural, promotor al teatrului românesc, pictor, arhitect și diplomat. Lui i se datorează întemeierea învățământului (1813), a presei (*Albina românească*) și a teatrului (1816) în Moldova.

Gheorghe Asachi s-a născut la Herța, la 1 martie 1788, tatăl său, Lazăr Asachi (sau Asachieviți, cum mai era cunoscut), fiind cleric, originar din Ardeal, cu rădăcini armene, un bărbat învățat, iar mama sa, pe numele de fată Elena Nicolau, era fiica lui Niculai Ardeleanu, preot din Târnauca, dar originar tot din Ardeal, mai exact din satul Teaca Oltului, de unde pibegise în urma unor tulburări cauzate de o invazie turcească de la începutul secolului al XVIII-lea. În primii ani de viață, Gheorghe Asachi primește o educație aleasă chiar în familia sa, apoi parcurge școala începătoare din Herța, unde a învățat sub îndrumarea dascălului Ștefan Rarezeul. Însă școala din Herța nu îi putea asigura nivelul de educație dorit de părinții săi, iar Academia domnească din Iași funcționa cu profesori greci și în limba greacă, astfel că în anul 1795, întreaga familie se va muta la Lemberg (Lvov, Ucraina), unde Gheorghe Asachi și-a continuat studiile la gimnaziul din localitate în limbile polonă, latină și germană.

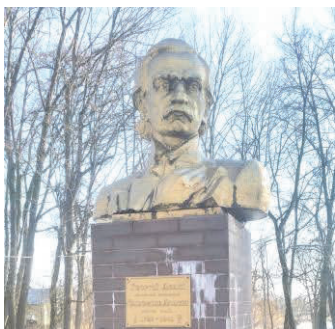
Asachi va urma, între anii 1802–1804, cursurile Universității din localitate, la Facultatea de Filosofie, Litere și Științe, unde va aprofunda logica, matematica, istoria naturală, fizica, metafizica, etica și arhitectura. Studiile universitare vor fi abandonate în anul al treilea, din cauza nepromovării unor examene.

Cu toate că n-a obținut diplomele în urma unor studii superioare, Asachi este considerat personalitate cu cea mai vastă cultură din întreaga Moldovă de la începutul secolului al XIX-lea.

În anul 1804, va reveni la Iași, unde se va îmbolnăvi de friguri, iar pentru tratament și pentru continuarea studiilor, la 16 iulie 1805, va pleca la Viena, unde va avea asigurată o bursă din partea Eforiei Școalelor și, unde va studia astronomia și matematicile superioare cu celebrul astronom Tobie Bürg, precum și pictura, până în anul 1808.

În perioada petrecută la Viena, a avut ocazia să ia contact cu ideile revoluției burgheze din Franța, unele din acestea influențându-l pentru viitor.

La 13 aprilie 1808, Asachi pleacă spre Roma, unde se va afla până în anul 1812, în acest răstimp studiind literatura Renașterii, cea clasică latină și italiană, arheologia, pictura și sculptura.

Bustul lui Gheorghe Asachi, Herța **Biblioteca „Gheorghe Asachi”, Herța**

La 22 iunie 1812, Asachi părăsește Roma, iar la 30 august ajunge la Iași, cu o cultură scilpitoare, cu dorință de muncă remarcabilă, cu o dragoste imensă față de patrie și popor.

Prin *Hrisovul* din 15 noiembrie 1813 al domnitorului Scarlat Callimachi, Gheorghe Asachi obține aprobarea de a ține în Iași un „*curs de inginerie și hotărnicie*” cu predare în limba română și este numit profesor. Momentul este considerat începutul învățământului în limba română în Moldova. În anul 1814, Asachi predă la Academia Domnească din Iași, pentru prima dată în limba română, un curs de matematică teoretică, cu aplicație practică, de geodezie și arhitectură.

Gheorghe Asachi este cel care organizează și prima reprezentație teatrală în limba română, la 27 decembrie 1816, în casa hatmanului Constantin Ghica din Iași, cu *pastorală Mirtil și Hloe*, prelucrare de Florian după S. Gessner. Cu aceasta, Asachi a început o lungă etapă de animator al teatrului românesc în Moldova, unde viața teatrală era dominată de trupele franceze și italiene. În acest context, el a înființat o trupă de actori amatori, a pus la dispoziție un

repertoriu alcătuit din traduceri și prelucrări din literatura universală (Voltaire, Kotzebue, Gogol, Racine ș.a.) și a scris și numeroase lucrări în acest scop.

În anul 1828, Asachi a deschis *la Trei Ierarhi* o școală normală, cu durata de doi ani, și un gimnaziu cu durată de patru ani, *Gimnaziul Vasilian*, sau *Școala Vasiliană*, cu predare în limba română și în limbi străine.

La 1 iunie 1829, Asachi a fondat revista *Albina românească*, prima gazetă politică și literară din Moldova, ce sugera din titlu o deschidere spre ambele principate, pe care o va tipări la viitoarea *tipo-litografie*. La 16 iunie 1835 avea să fie inaugurată *Academia Mihăileană*, tot la stăruințele lui Gheorghe Asachi, iar la 15 noiembrie 1836, marele cărturar realiza o nouă izbândă, înființarea, la Iași, a primului Conservator filarmonic-dramatic din Moldova, a cărui menire era de a-i „învăța pe elevi muzica vocală și declamația în limba națională”. Traduce și adaptează piese de teatru străine. În poezie, abordează toate speciile: ode, elegii, sonete, imnuri, fabule, meditații, balade. Versifică legendele istorice *Dochia și Traian*, *Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamț*. A scris și nuvele istorice *Dragoș*, *Petru Rareș*, *Rucsandra Doamna*, *Valea Albă ș.a.*, care au constituit sursa de inspirație pentru nuvelele lui Costache Negruzzi. Chiar din 1834, Mihail Sturdza a aprobat, la solicitarea lui Asachi, înființarea unei școli de fete la Iași, *prima școală de fete din Moldova*, care a început să funcționeze la 1 noiembrie același an. La 1 ianuarie 1841, o altă realizare a lui Asachi, *Școala de arte și meserii din Iași*, își începea cursurile. Tot lui Asachi i se datorează înființarea *Pinacotecii*, a *primului muzeu natural din Moldova*, a *primei biblioteci publice*, sau a *fabricii de hârtie* de la Petrodava, de lângă Piatra Neamț – prima de acest gen din țară, întemeiată la 8 noiembrie 1841. La 1 ianuarie 1850, Asachi va schimba numele gazetei sale din *Albina românească* în *Gazeta de Moldavia*, modificarea fiind pusă în legătură cu noul regim liberal al lui Gr. Ghica. Noul ziar va avea caracter oficial și va apărea până în octombrie 1857.

Din vasta sa creație literară, menționăm volumele *Culegere de poezii și Fabule alese*, 1836; *Petru Rareș și Dramă istorică în patru părți*, 1853; *Nouvelle historique de la Moldo-Roumanie*, 1859; *Elena Dragoș și Turnul Butului*, 1863.

La 12 noiembrie 1869, Gheorghe Asachi se stinge din viață la vârsta de 81 de ani, fiind înmormântat la *Biserica Patruzeci de sfinți din Iași*. La 14 octombrie 1890, la inaugurarea monumentului, osemintele sale și ale soției sale, decedată în anul 1877, au fost depuse în cripta de la baza statuii.

A fost o personalitate complexă, îndrumător și animator al vieții artistice și culturale, organizator al școlilor naționale din Moldova, unul din pionierii picturii românești și inițiatorul învățământului artistic în școlile moldovenești.

Monumentul lui Gh. Asachi, Iași

ACTIVITĂȚI DE PRE-LECTURĂ

Context istoric

Bătălia de la Valea Albă a fost un eveniment important din istoria medievală a Moldovei. Bătălia a avut loc lângă Războieni sau *Valea Albă* (județul Neamț), la data de 26 iulie 1476, între o mică armată moldovenească sub comanda lui Ștefan cel Mare și armata invadatoare a Imperiului Otoman, condusă de însuși sultanul Mehmed al II-lea. Turcilor li se alăturase și o oaste a voievodului Țării Românești, Basarab al III-lea cel Bătrân Laiotă. În cinstea eroilor căzuți în bătălia de la *Valea Albă*, a fost construită mănăstirea Războieni.

Mănăstirea Războieni

Oastea lui Ștefan cel Mare era compusă din oastea mică, denumită așa pentru că era compusă din cetele de pe moșiile boierilor și cetele de târgoveți, o oaste preponderent călare și relativ bine înarmată, care putea ajunge la un efectiv de 12 – 15.000 de oameni și Oastea Mare, care era compusă pe lângă oastea mică și din cetele de răzeși care nu erau la fel de bine înarmați, dar care putea ajunge pana la 40 – 50.000 de oameni.

În primăvara anului 1476, la cererea sultanului Mehmed al II-lea *el-Fatih (Cuceritorul)*, cetele tătărești au invadat Moldova, aproximativ 15.000 de tătari înaintând din estul Moldovei către sud-vest, pentru a urmări o joncțiune cu trupele turcești. Ștefan cel Mare a pornit în primul rând împotriva tătarilor, cu întreaga sa oaste, și i-a înfrânt în dreptul localității Ștefănești (azi în județul Botoșani) de pe malul Prutului, scăpând astfel de un adversar extrem de incomod prin mobilitatea sa. Deși victoria lui Ștefan împotriva tătarilor este categorică, el este nevoit să elibereze din oastea sa mari cete de răzeși care cereau să fie lăsați să se întoarcă la vetrele lor pentru a vedea care au fost urmările invaziei tătărești asupra satelor lor. Astfel, lui Ștefan i-a rămas la dispoziție doar oastea mică, de aproximativ 12 – 15.000 de oameni, la care se adăugau cetele de răzeși din nordul Moldovei, ale căror gospodării rămăseseră neatinse de tătari. Cu această oaste, Ștefan a hărțuit oastea otomană, atacând în principal cetele de cavalerie ușoară turcești (akıngii) care conform tradiției asigurau prin jaf aprovizionarea armatei otomane cu nutreț și hrană.

Valea Albă

(fragment)

Munții au fost totdeauna azilul libertății popoarelor asuprite. În sânul lor, în epoha modernă s-au născut și s-au păstrat independința Elveției, și azi încă Caucazul formează cetatea cea neștrăbătută a circazienilor. De asemenea, azil și tărie au fost Carpatul pentru români, cari ș-adăposteau familia și avutul lor în sânul lui, îngrădit de stânci amenințătoare și încins de râuri limpetoase. După sfătuiră boierilor dară, Ștefan voievod rândui a se rădica toți locuitorii, bătrâni, femei și copii, din șesuri și a se strămuta cu toate cele purtătoare la locuri strămte. Întristată și duioasă privire înfătoșă astă migrațiune, când fiecare și părăsea casa, livada cu pomățul și ogorul, mai nainte de a-l săcera și de a culege poama, lăsând după sine cotunurile deșerte. Afară de cetățile Romidava lângă Roman, Mira, Ghertina și Soroca, erau și sunt încă și azi în țară pozițiuni ce de natură se par a fi plăzmuite pentru apărare și cari poartă nume de cetății firești.

Una din cele mai însemnate în Țara de Sus este cea numită Catelina, aproape de Cotnar, care la asemenea împrejurări au servit de azil și de tărie poporului. Natura, prin minunatele ei combinări, au urzit ice o tărie ce ar putea fi de model fortificărilor lucrate după regulile artei, având sub apărare un loc întins cu tabără întărită, unde putea a petrece câteva mii de familii cu tot avutul și cu vitele lor. În pozițiunea aceea se închisă parte din locuitorii Țării de Sus, unde se vedeau adunate femei și copii, pentru a căroră apărare erau înarmați chiar locuitorii, părinți de familii, pe când giunimea aleasă au sporit oastea lui Ștefan voievod, care rânduiise locuitorilor a arde casele, grânele și toate cele ce nu le puteau transporta cu dânșii în taberile și palancile întărite, pe la locurile strămte; iar el însuși, cu oastea sa, cerca a împedea pe turci în trecerea Dunărei, unde îi întinsăseră cinci manine poduri preste acest râu puternic, menit de natură, ca și Carpatul, a fi paladiul apărători al moldo-românilor.

Pe când Ștefan se anevoia de a împedea sau macar a îngreua trecerea turcilor peste Dunăre în Moldova, aceștia, cu ajutorul lui Vlad al României, socru necredincios al lui Ștefan, se înlesniră pe aiure a trece acest râu și a se înainta în țară pe la poalele munților, încât oastea moldovană, spre a nu avea tăiete comunicațiunile cu puncturile muntenoase, fu nevoită a se retrage, stărpind în calea sa toate cu foc, spre a nu lăsa dușmanilor nici o înlesnire în drumul lor. Cu toate acestea, pe când moldoromânii se retrăgeau spre fundul munților, pe malul drept al Moldovei, călărimea cea numeroasă a lui Mohamed, trecând politia Roman, răzbătusă repede partea de-a lungul Siretului, cuprinzând între aripile ei pozițiunea oastei moldovene, încât constrânse pe Ștefan voievod a accepta bătălia cea memorabilă, luni, în 26 iulie 1476.

Acest loc se părea din vechime menit pentru a fi teatrul unui eveniment mare. Un șes întins, având spre apus culmea dealurilor păduroase, ce despart între sine râurile Bistrița și Moldova, se mărginește despre răsărit cu ist din urmă râu și se deosebește prin natura cea mănoasă a pământului, care preste cea mai mare parte a anului este înflorit și verde, și cu toate aceste din vechime se numea Valea Albă, ca și râurelul care, având obârșia sa în sânul acelor dealuri, șerpează de-a lungul și dă în râul Moldova.

Oastea moldoromână din acea epohă nu era compusă din soldați, adevărați lăutari de sold (șimbrie), ce din aprozi, oameni de oaste, a căroro căpitenii erau boierii, îndatoriți cu armașii și gloatele lor la chemarea domnitorului a se aduna spre a compune oastea țării. Drept aceea, aice se aflau acii întâi boieri, cu fiii și cu armașii lor, parte călărime, parte arcași, având pe spate o cucură cu săgeți, la coapsă încinsă o sabie și în mână unii o lance, alții măciuci ferecate și o pavăză, iar călărimea, panțierii, drept gvarde domnească, erau cu zale de fier învâscuți, având de asămine arc și cucură cu săgeți, iar mai cu samă lănci și dârzi, pe care le aruncau în depărtare, în asămănare geritului turcesc. Asămene între aceștia era și un stol de giuni genovezi, înarmați după datina italiană cu sănețe, în cap coifuri de oțel, având în fruntea lor pe bătrânul Radaman, iar un număr de tunari, cu tunuri de nou în oaste introduse, erau așezate pe la locurile cuvinite... După ce au rânduit fiecărei cete și stol pozițiunea sa, dupre exemplu anticilor eroi, cari debarcând pe țărmlu dușmanului ș-ardeau vasele, spre a nu avea puțință de a fugi dinaintea lui, asămene Ștefan voievod ș-au pedestrat călărimea, ca să nu mai aibă mod a se retrage din fața năvălitorilor, ce mântuirea ei să o afle numai în învingere.

Împlinindu-se toate măsurile aceste în agiunul acelei zile memorabile, s-au împlântat o cruce colosală pe un muncel, aflători în mezul șesului, aice clerul serbă o liturghie, în care Ștefan voievod, hatmanii, curtea sa, parcalabii și aprozii s-au împărtășit cu sânta comunicătură, spre a-și spăla păcatele înaintea răposărei cu sângele vărsat pentru patrie. Cercetând apoi oastea, domnitoriul adună în giu-

Mahomed al II-lea

rul său pe căpitenii și le-au rostit aceste cuvinte: „Oamenilor de oaste, pentru apărarea țării noastre, pe care soarta au făcut-o mai mult frumoasă decât puternică,

noi trăim neîncetat încinși cu arme, fiecare, cu agiutorii Celui de Sus, până amu am mântuit-o de încercările cele crunte ale dodăitorilor noștri. Amintiți-vă că voi, ca și nainte părinții voștri, ați înfrânt pe Albreht al Poloniei, pe Mateeși al Ungariei, pe Vlad al României și pe Manica al tatarilor. Toți aceștia pe rând ne învidiază țara mănoasă și bărbăția oastei noastre. Puternicul sultan Mohamed, cel ce au supus împărăția grecească, de nou adunând gloata numeroasă de oaste, iată

Cavaler turc

aice ne-au agiuns și mâne va să cerce soarta armelor! Dară dușmanul este tot acela căruia i-ați smult Cetatea Albă și Chilia, acela pe care voi, în anul trecut, cu sunet l-ați înfrânt la Racova, pentru care triumf numele moldoromân au răsunat pân la Apus și s-au serbat chiar în cetatea Roma! Acea amintire glorioasă, sânta cruce, în al căria semn pururea ați învins și care azi vă umbrește cu lucoarea ei părinții, copiii și femeile voastre, a căroră singură tărie este pieptul vostru și care, tremurând, așteaptă de la voi mântuirea lor, vă conduc la învinsere. Ziua aceasta va fi aceea care pe totdeauna va întemeia pacea; fiecare din voi, ostașilor, pre lângă laudă și mângâiere, se va împărtăși de prăzile avuțiilor Răsăritului, de care

este plină tabăra dușmanului. Viu este Dumnezeu și vie fie pe totdeauna Moldova!”

La auzirea acestor cuvinte, din mii de guri s-au repetat: Viu este Dumnezeu, vie fie pe totdeauna Moldova! – și strigătul fu atât de tare, că răsunetul său au ribombat până în tabăra turcilor și un tremur răzbătu inimile lor. Soarele, asfințind cătră apus, umbrea nourii și orizonul de o lucoare roșie, menire cumplită a zilei viitoare. Asemene și luna plină, răsărind din sânul Mării Negre, abia răzbătând pinte nouri, întindea preste Valea Albă un vâl posomorât. Pretutindenea domnea tăcerea; ostașii cetelor deosebite, tăbă-râți în pozițiunile ce li s-au rânduit, întinși pe armele lor, repozau, unii își aminteau de familia lor, alții de amori, cii mai mulți dormeau, nu mai viglele, împărțite ici, colo pe la posturile lor, privigheau și cu ochii ageri spionau cele dimpregiur.

Dar Ștefan voievod, în port de aprod de rând, acompaniat de fiul său Alexandru, petrecea pe gios întru cercetarea oastei, după care se retrasă în cortul său, unde, după ce făcu rugăciunile sale, s-au ațepit de un somn scurt și turburat de multă îngrijire. Aurora nu răsărise încă când Ștefan voievod au aflat toate

Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare

căpiteniile la posturile lor și ostașii în rând de combatimând. Buciumurile de aramă au dat semnalul lovirei, dar gurile de bronz ale tunurilor turcești, care nu de mult se făcuse spaima răzbelului, răspunseră ca un urlat la astă prochemare, și deodată cu răsăritul soarelui se repezi, ca un nor îngrecat de fulgere, călărimea turcească, invitându-se oștenii între dânșii cu răcnetul de Alah!

Cine va putea număra și descrie oastea turcească compusă din felurite națiuni, ce se deosebeau prin fizionomie, port, arme și modul luptei, cine este în stare a semnala bărbăția moldovenilor! De trei ori călărimea turcească, peste troianuri de morți trecând, răzbătusă pân la cruce, care ca un centru era împlântată în mezul oastei creștine, și de trei ori moldovenii pedestri, dar înaripați de un eroic entuziasm, îi respinseră pân în tabăra lor. Mult timp bataia era nealeasă, căci ambele părți îmblau a se osteni, dar pe când moldovenilor nu li venea de nicăirea agiutori, ci, din clipă în clipă picând, se împuțina numărul lor, deodată din dosul munților se deștinsă un șir de călărime proaspătă turcească, care cuprinsă oastea moldovană din două părți.

Atuncea rencepu nu lupta, ci măcilăria, căci zece turci năbușă asupra unui moldovan; cii mai mari boieri, cu aprozii lor, fiii, căpiteniile, călugării cu crucea în mână au pierit de sabia cea ageră a turcilor, cari, însuflețiți de ființa marelui sultan, dezvăleau o bravură și netemere de moarte extraordinară.

Ștefan vedera minuni de eroism și de înțelepciune întru conducerea oastei, cungiurat de o ceată de aprozi și de stolul giunilor genovezi, conduși de bravul Radaman, domnul se purta pretutindenea ca fulgerul, dar în o amestecătură, agiungând în mezul dușmanilor, armasarul său fu rănit și el însuși căzând era aproape să înca pă în mâna turcilor, dacă credinciosul bătrân Radaman nu i-ar fi dat calul său, care l-au depărtat de acel pericol; însă lovirea săgeții pregătită lui Ștefan nemeri în ochi pe mântuitorul său, care căzu mort. După aceasta, oastea Moldovei fu în urmă nu învinsă, ci stropșită de numărul turcilor, cari cu preț mare ș-au răscumpărat învingerea, căci cadavrele lor acopereau toată poiana din Valea Albă. Ștefan voievod, cu un număr mic de ai săi, s-au tras pe la munte și prin codru și au agiuns la cetatea germană, ce-i zic Neamțul, unde se afla familia, odoarele și muma sa, doamna Elena, care, dupre tradițiunile istorice, au vederat la astă tâmplare un suflet eroic, precum o descriu și cânticile naționale. Auzirea acestei catastrofe răspândi un doliu general între familiile moldovenilor, căci fiecare din ele pierdusă un dorit fiu, frate sau părinte, și în acest doliu rămasă țara îndelung acufundată, însă și lui popoarele de prin pregiurul Moldovei, auzind despre astă tâmplare, s-au scârbit și mai mult s-au înspăimântat despre cele ce puteau urma pentru țările învecinate.

Polonia începu a se și înarma. Turcii, după ce s-au adăpat cu sângele creștinilor și s-au înavuțit cu despoierea celor uciși, îngropară numai pe morții lor, iar cadavrele moldovene rămaseră espuse câțiva ani vântului, soarelui și gerului în poiana dintre Moldova și pădurea Uscății, așa denumită din cauza focului ce-i dăduseră turcii la atacul făcut din astă parte, căci necurmatele lupte n-au fost iertat pe Ștefan a se îndeletnici cu îngroparea oaselor. După acestea Mohamed s-au înaintit la Suceava și altă oaste la Hotin; ambele cetăți fură asediate, însă nu

se putură lua. Din neîngroparea cadavrelor se născu în tabăra turcească epidemie pestilențială; foametea urmă din lipsa proviziunii, care, împreună cu flota ce o transporta pe Marea Neagră, se acufundă de o furtună cumplită. Matei Corvin adusă o oaste ungiurească pe marginea Serbiei, încât Ștefan voievod, cu toate că pierdusă bătălia de la Valea Albă, readunându-și oaste, au urmărit pe turci până la Dunăre, le-au reluat cea mai mare parte a prăzilor și a prinșilor. Apoi, cu ajutorul unui corp de trupe transilvane, sub comanda lui Ștefan Batori, au alungat din România pe Radul voievod, aliatul turcilor, și în locul acestuia, a cuscru-său, așeză în București pe Vlad Țepeluș; după ce au alungat pe soția sa Voichița, fiica celui întâi, el se însură cu doamna Maria de la Mangop.

Panahida eroilor moldoveni

Domnia cea îndelungată și glorioasă a lui Ștefan voievod au fost, pintre scurte răstimpuri de pace, un șir de lupte grele și sângeroase, nevoit a le purta pentru susținerea independenței națiunale și apărarea religiunii. Monumentele triumfurilor sale nu sunt arcuri, nici coloane, dară 40 de monastiri, de după fiecare învictorie au zidit și îndănuit; aceste mărturisesc nu numai a lui și a oastei sale bărbăție, ci adâncă evlavie și modestie prin care el atribuia protecțiunii lui Dunezeu rezultatul ce câștiga din lucrările întreprinse în numele său. De aceea poporul moldoromân purta cu resignațiune povoaara sacrificiilor Vde avut și de sânge, cerute pentru întâmpinarea întreprinderilor sale, iar oamenii de oaste urmau cu încredere chemarea domnitorului lor, care remunera și onora pe aprozii săi oșteni.

Acest simțimânt drept și mărinimos l-au îndemnat a consfinți prin un act public memoria eroilor căzuți pentru patrie în câmpul de la Valea Albă, a cărora oase zăceau de 20 ani încă neîngropate în șesul acela.

Valea Albă

Păstorul:

Vale Albă, d-Albă Vale,
De la munte râurel,
De ce oare-n a ta cale,
Trecând lâng-al meu muncel,
De e nour, de-i senin,
Tu răsuni un trist suspin?
A ta râpă înverzită
Cununată-i de mii flori,
A ta undă-i limpezită
De mănunt prund la izvor
Ș-a ta dulce ap-o bea
Paserea și turma mea.

Râul:

A mea apă-i limpegioară,
Din ea bea azi turma ta
Eu cea zi de fortună

Dar, aleu, ea adăpa
Turme de la Răsărit,
Ce-aici au fost tăbărit.
Sântul Ștefan, când aice
Pentru țară s-au luptat,
Când în ziua neferice
Ager fer au secerat
Pe boieri și pe oșteni,
Pe păstori și pe săteni,
De-atunci, tristă, ea tot plânge
Și în veci va suspina,
Că au curs cu nobil sânge
Ce românu revârșă,
Și cu oase-ndelungat
Aist câmp au presurat.

Amintind-o, plâng mereu,
Freamătul pădurei sună
Unit cu suspinul meu,
Că aprozi acuma nu-s
Ca acii ce au răpus!
Soarta lor și a lor vântă
Azi românii au uitat;
Azi românii au uitat;
Păștoarele, tu deci cântă
S-aibă cuget deșteptat,
Să le zică al tău cânt
Cum au fost, și cum azi sânt!

Bătălia de la Războieni, 1476 (Valea Albă)

PROGRESAȚI!

Gheorghe Asachi se numără printre cei mai importanți reprezentanți ai iluminismului românesc, implicându-se activ în progresul științific, artistic și educațional al Moldovei. A desfășurat o activitate impresionantă în domeniul presei, al literaturii și al învățământului, lăsând o amprentă profundă asupra epocii sale. Scriitor prolific, Asachi s-a remarcat atât prin poezie, cât și prin proză, opera sa fiind influențată de ideile iluministe și de modelul culturii italiene, mai ales în etapa de început a creației sale poetice. În proză, a reușit să contureze adevărate fresce istorice și povestiri cu tentă romantică, inspirate din trecutul glorios al Moldovei.

Printre cele mai semnificative scrieri în proză ale sale se află nuvela *Valea Albă*, în care se evocă într-o manieră romantică figura legendară a lui Ștefan cel Mare. Autorul nu urmărește fidelitatea documentară, ci construiește un portret idealizat al voievodului, într-un cadru istoric încărcat de dramatism și mister. Povestea pornește de la un episod tragic: după invadarea și jefuirea cetății Cafa de către otomani, 150 de copii moldoveni cu vârste între 10 și 15 ani sunt luați captivi. Printre părinții îndurerăți se numără și Radaman, un moldovean loial hanului Mengheli Gherai, care își pierde fiica. În locul ei o regăsește pe Fatme, fiica unei cadăne de origine română, și decide să o salveze, ajutat de propriul fiu.

Îi îmbracă pe amândoi în straie genoveze și reușește să-i încredințeze turcilor, care nu le bănuiesc identitatea și îi îmbarcă pe corabia pe care însuși Radaman o supraveghează. Odată ajunși în apropierea insulei Șerpilor, Radaman păcălește gărzile și evadează spre Chilia, în Moldova. Finalul aduce în prim-plan apariția luminoasă a lui Ștefan cel Mare, care îi primește pe tinerii scăpați cu noblețe și compasiune. Nuvela este conținută multe elemente epice și fantastice, în care figura

voievodului și scenele de luptă capătă o aură legendară. Printr-un limbaj expresiv și o compoziție elaborată, Asachi reușește să creeze o atmosferă de epopee eroică. Aceste trăsături artistice, inspirate din literatura italiană, se regăsesc și în alte scrieri ale sale precum *Dragoș*, *Bogdan Vodă*, *Petru Rareș* ș.a., în care autorul combină realitatea istorică cu imaginația romantică, oferind cititorilor tablouri sugestive ale trecutului nostru glorios.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Care este simbolistica munților în contextul istoric prezentat în fragment și ce rol au avut aceștia pentru români?
2. Cum este prezentat Ștefan cel Mare în acest fragment? Oferă exemple din text care susțin imaginea sa de mare conducător.
3. Descrie starea sufletească a populației obligate să-și părăsească gospodăriile. Ce elemente din fragment contribuie la conturarea acestei atmosfere?
4. Care este rolul poziției geografice în desfășurarea evenimentelor istorice prezentate? Oferă exemple din fragment.
5. Cum era organizată oastea moldoveană? Ce elemente din text arată diferențele față de o armată modernă?
6. Analizează semnificația momentului religios descris înainte de luptă. Ce funcție are această scenă în cadrul narațiunii?
7. Citiți cu atenție fragmentele din nuvela *Valea Albă* de Gheorghe Asachi și reproduceți, pe scurt, conținutul acestora. Apoi, alcătuiți un plan simplu de idei și notați-l în caiete.
8. Despre ce epocă istorică este vorba în nuvela *Valea Albă*? Cum reflectă autorul această perioadă? Motivați-vă punctul de vedere prin exemple din text.
9. Ce fel de personaje apar în nuvela *Valea Albă*? Împărțiți-le în două categorii – reale și mitologice și scrieți-le în caiet.
10. Identificați localitățile menționate în cadrul nuvelei *Valea Albă*. Ce informații cunoașteți despre ele din alte surse (*istorice, geografice sau culturale*)?

La patrie

Un viu dor mă-naripează și mândeamnă din giunie
Ca să cerc pe alăută românească armonie.
Acest vers, ce sun-aice, lui Apolo nu-i strein,
Fiind gemine cu rostul ce-i urzit din cel latin.
Armoni-a strâns pe oameni în plăcuta societate,
Adunând pre ii din codruri în statornica cetate;
De cântarea lui Orfeos munții Traciei s-umpleau,
Și de sunetul cel dulce crude fiare se-mblânzeau.
Însăși ruga de evlavie unei inimi credincioase
Cătră Domnul se înalță pe aripi armonioase
Ș-o simțire legănată prin al muzelor organ,
Mângâietă, cursul trece pe al vieței ocean.

Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură,
 Fermăcându-ni adapă d-o înalt-învățătură.
 O, români, români ai Daciei, ce purtați un mândru semn
 De-origină, istoria acum fie-ni îndemn!
 În vechime maica Roma, ce-a fost doamnă-n toată lume,
 Ni-a lăsat legi și pământuri, vorba sa și-naltul nume.
 Oare darul ce de timpuri și de barbari s-a pastrat,
 Când senină soarta luce, fi-vă astăzi defăimat?
 Nu, prin muze ș-a virtutei dorul dulce și fierbinte,
 În noi lumea să cunoască strănepoți romanei ginte.
 Tu, Moldavio mănoasă, ce pre mine ai născut,
 Adăpost dă giunei muze care ist vers a țesut;
 Pe-nverzit și tânăr laur, ce din țărână-acum răsare;
 Cu puternic scut să-l aperi de-a fortunelor turbare;
 Cum va prinde rădăcină și în urmă va-nflori,
 Din a sale frunzi, cunună muza ție va urzi;
 O cunună cungiurată de-ale vântei line raze,
 Ce de foc, de fier, de timpuri, trainic soarta o păstrează.
 Când atunce al tău nume, nemuririi consfințit,
 Va luci la fiii patriei, chiar ca-n ceri un nou planit.

► ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE! ►

Poemul *La Patrie* se constituie într-un veritabil omagiu adus națiunii române și gleei strămoșești. Prin intermediul acestei ode, autorul își exprimă în mod sincer și vibrant sentimentele de iubire, devotament și mândrie față de patria sa. Printr-o rememorare a trecutului istoric al poporului român, Asachi scoate în evidență originea noastră latină, dar și trăsăturile distinctive ale spiritului românesc, pledând astfel pentru păstrarea identității naționale. În viziunea poetului, latinitatea noastră este o moștenire prețioasă de la Roma, „doamnă-n toată lumea”, care ne-a dăruit „legi și pământuri, vorba sa și-naltul nume”.

Din această perspectivă, autorul ne amintește că avem o datorie morală de a conserva nu doar limba și valorile moștenite, ci și conștiința apartenenței la un neam demn și glorios.

Țara este descrisă în versuri ca un loc binecuvântat, bogat în resurse și în oameni talentați, dârji și neclintit în fața încercărilor istoriei, cu o ospitalitate ce o face să fie un adevărat cămin pentru oricine îi trece pragul. Această viziune pozitivă reflectă convingerea autorului în potențialul și noblețea poporului său.

La Patrie se numără printre primele ode scrise în literatura română, fiind o creație care respectă cerințele acestui gen: versificația clasică, limbajul elevat, tonul solemn și utilizarea unor figuri de stil care contribuie la expresivitatea și muzicalitatea discursului liric.

În același timp, Asachi reușește să imprime operei o notă personală, originală, prin sinceritatea trăirilor și claritatea mesajului patriotic.

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Citiți expresiv poezia *La patrie*, respectând tonul solemn sugerat de versuri.
2. Descoperiți și notați în caiet cuvintele necunoscute din textul poeziei *La patrie*, explicându-le cu ajutorul dicționarului. Alcătuiți cu ele propoziții.
3. Găsiți în versurile poeziei *La patrie* figuri de stil cunoscute (epitete, metafore etc.) și argumentați rolul acestora în conturarea mesajului.
4. Scrieți un text compus în care să evocați sentimentul de iubire față de țară, inspirându-vă din imaginea patriei reflectată în poezia *La patrie*.
5. Alegeți două versuri din oda *La patrie* care v-au impresionat cel mai mult și explicați de ce le considerați sugestive pentru tema poeziei.
6. Realizați un desen sau un colaj care să ilustreze dragostea față de patrie, așa cum reiese din poezia *La patrie* de Gheorghe Asachi. Explicați apoi legătura dintre creația voastră vizuală și textul literar.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Examinați nuvela *Valea Albă* din perspectiva mijloacelor artistice utilizate. Ce elemente stilistice, figuri de stil sau expresii caracteristice epocii remarcăți?
2. Analizați portretul lui Ștefan cel Mare așa cum este conturat în lucrarea *Valea Albă*. Ce calități morale și trăsături fizice reies din descrierea autorului?
3. Comparați chipul lui Ștefan cel Mare prezentat în *Valea Albă* cu cel din *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche. Ce asemănări și deosebiri au?
4. Citiți și alte proze scrise de Gheorghe Asachi. Alegeți una și realizați o analiză tematică și stilistică a textului.
5. Scrieți o compunere narativ-descriptivă despre figura lui Ștefan cel Mare, raportându-vă la imaginea creată în nuvela *Valea Albă*.
6. Documentați-vă și pregătiți o prezentare orală sau scrisă despre Gheorghe Asachi, subliniind rolul său esențial în dezvoltarea culturii, literaturii și învățământului din Moldova.
7. Alcătuiți un scurt dialog imaginar între poet și o persoană tânără din prezent, în care aceștia discută despre importanța iubirii de patrie. Inspirați-vă din mesajul poeziei *La patrie*.
8. Comparați sentimentul patriotic exprimat în poezia *La patrie* cu modul în care este reflectată patria în altă operă literară cunoscută. Argumentați asemănările sau deosebirile.
9. Imaginați că sunteți un jurnalist cultural. Scrieți o mini-recenzie a poeziei *La patrie*, în care să subliniați mesajul, limbajul artistic și relevanța temei în zilele de azi.
10. Realizați un colaj artistic (desen, imagini, cuvinte-cheie) care să reflecte ideile esențiale și emoțiile transmise în poezia *La patrie*. Adăugați un scurt text explicativ.
11. Scanați codul QR și aflați mai multe informații despre Gheorghe Asachi și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

Oamenii iluștri despre...

„Asachi este bărbatul care în vremi grele s-a străduit pentru luminarea neamului său, care a fondat în Moldova cea dintâi tipografie sistematică și cea dintâi foaie periodică, care a povățuit ani întregi școlile noastre naționale.”

Mihail Kogălniceanu

TEORIE LITERARĂ

REȚINEȚI!

Oda (din limba greacă: *aedin* înseamnă cântec) este o specie a poeziei lirice, alcătuită din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc.

În unele realizări, oda este înrudită cu imnul. La început, odele erau cântece ale corului din dramele grecești și erau executate cu acompaniament instrumental (de obicei la „liră”, de unde și denumirea genului „*liric*”). Precursori ai odei sunt socotiți „Psalmii” lui David.

În versificație se folosesc strofele alceice (două versuri de unsprezece silabe, urmate de un vers de nouă silabe și unul de zece silabe), respectiv strofele sapphice (trei versuri endecasilabice cu un final adoneic). Această versificație clasică a variat în cursul timpului la diverși poeți.

Forma modernă a odelor își are originea în Renaștere și în Baroc și s-a răspândit în întreaga Europă. Poetul francez Pierre de Ronsard a și realizat ode în stilul lui Pindar și Horațiu, în Anglia sunt de menționat ca autori de ode poeții Edmund Spenser, Ben Johnson, Andrew Marvell și John Milton, mai târziu John Dryden și Alexander Pope. În special romanticii Percy Bysshe Shelley și John Keats au creat ode de un deosebit rafinament stilistic (*Ode to the West Wind*, *Ode on a Grecian Urn*). În Germania s-au remarcat în mod deosebit Friedrich Gottlieb Klopstock (*Die Frühlingsfeier*, *An meine Freunde*) și Friedrich Hölderlin. „*Oda bucuriei*” a lui Friedrich von Schiller, pe muzica finalului Simfoniei a IX-a de Ludwig van Beethoven a devenit imnul oficial al Uniunii Europene.

Cea mai cunoscută odă în limba română este *Odă în metru antic* (sapphic) de Mihai Eminescu, cu treisprezece redactări consecutive, fiind în varianta originală o odă adresată lui Napoleon Bonaparte. Ultima variantă, cea mai frumoasă, este lipsită de orice referire la acesta.

Nuvela este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, urmărind un conflict unic, concentrat; personajele nu sunt numeroase, fiind caracterizate succint, în funcție de contribuția lor la desfășurarea acțiunii.

Nuvela prezintă fapte într-un singur conflict, cu o intrigă riguros construită, accentul fiind pus mai mult pe definirea personajului decât pe acțiune. Este o narațiune în proză, mai scurtă decât un roman și mai lungă decât o povestire.

Conține de obicei puține personaje care sunt însă construite pe câteva linii principale. Ea are o narațiune ceva mai concentrată, personaje mai puține, drama mai puțin complicată decât la un roman.

Etimologie. Termenul de nuvelă provine din franceză (*nouvelle*) și înseamnă „noutate”. În limba franceză a pătruns din limba italiană, din *novella*, care înseamnă exact același lucru. Di Francia, un teoretician literar italian, scria că meritul nuvelistului constă tocmai în capacitatea de a ști „să aleagă subiecte interesante, să le adapteze cu abilitate scopurilor sale și, mai ales, să imprime semnătura de neșters a stilului, culturii și artei lui asupra unei materii care, înainte să încapă pe mâinile sale, fie nu avea o fizionomie proprie, fie avea una foarte diferită”.

Tipuri de nuvele

După criteriile comune ale subiectului cu modalitatea lui de realizare: istorice, psihologice, fantastice, filozofice, anecdotice

După curentele literare în care se înscriu ca formulă compozițională: renascentiste, romantice, realiste, naturaliste.

Nuvela istorică

Schema oricărei nuvele clasice, istorice are patru timpi:

- a) O prezentare a locului unde se desfășoară acțiunea și a personajelor.
- b) Un eveniment care modifică situația.
- c) O serie de acțiuni puse în pericol de acest eveniment cheie.
- d) Un deznodământ care stabilește noua situație.

Primele două etape se pot confunda dar și alte combinații sunt posibile.

Exemple: Guy de Maupassant, și povestirile din *Les contes de la Bécasse*, ale lui Honoré de Balzac sunt exemple de nuvele istorice. Nuvela *Alexandru Lăpușneanu* e poate cel mai cunoscut exemplu de nuvelă istorică din literatura română.

Nuvela psihologică

- rolul conflictului interior (*situația conflictuală în conștiința personajului*)
- prezentarea tensiunilor sufletești
- transformările (*sufletești, morale, comportamentale*) suferite de personaje în evoluția conflictului
- evoluția raporturilor dintre personaje
- mijloacele de investigație psihologică
- aspecte ale stilului.

Exemple: *Moara cu noroc* de Ioan Slavici, *În vreme de război* de I.L.Caragiale.

Iluminismul

Iluminismul numit și Epoca Luminilor sau Epoca Rațiunii este o mișcare ideologică și culturală, antifeudală, desfășurată în perioada pregătirii și înlăturării revoluțiilor din sec. XVII-XIX în țările Europei, ale Americii de Nord și ale Americii de Sud și având drept scop crearea unei societăți „raționale”, prin răspândirea culturii, a „luminilor” în mase (cf. Carp Maxim). Iluminismul este o replică la adresa barocului, în încercarea de a înlătura dogmele religioase și de a propaga luminarea maselor pe baza experienței proprii.

Iluminismul a pretins eliberarea ființei umane de sub tutela sa autoindusă.

„Tutela este incapacitatea ființei umane de a-și folosi abilitățile cognitive în lipsa instrucțiunilor de la o altă persoană. Această tutelă este auto-indusă atunci când cauza sa nu rezidă în absența rațiunii, ci în absența hotărârii și a curajului de a lua hotărâri fără instrucțiuni de la o altă persoană”. *Sapere aude!* „Aveți curajul de a vă folosi propriul simț al rațiunii!” – acesta este motto-ul Iluminismului (*Immanuel Kant*).

Acesta este termenul aplicat curentului de gândire din Europa și America secolului al XVII-lea. Evenimentele științifice și intelectuale din secolul al XVII-lea – descoperirile lui Isaac Newton, raționalismul lui René Descartes, scepticismul lui Pierre Bayle, panteismul lui Benedict de Spinoza și empirismul lui Francis Bacon și John Locke – au promovat credința în legile naturale și în ordinea universală, precum și încrederea în rațiunea ființei umane și în abilitățile inovatoare ale acesteia care au reușit să influențeze întreaga societate a secolului al XVIII-lea.

Au existat multe și diverse curente de gândire, însă numai o serie de idei pot fi caracterizate drept pătrunzătoare și dominante. O abordare rațională și științifică a aspectelor religioase (conform vechii teorii și divergențe pe tema adevărului dublu), a problemelor de ordin social, politic și economic a promovat o viziune seculară asupra lumii și o orientare generală către progres și perfecționare. Principalii promotori ai acestor concepte au fost filosofii, care au popularizat și promulgat ideile noi pentru publicul larg. Acești „profeți” ai iluminismului aveau o serie de atitudini de bază comune. Având o credință în rațiune care era de nezdruncinat, au căutat să descopere principii valabile universale care să guverneze umanitatea, natura și societatea, și să acționeze în baza acestora.

Iluminismul este un curent ideologic și cultural: promovarea raționalismului, caracter laic, antireligios, anticlerical, combaterea fanatismului și a dogmelor, răspândirea culturii în popor, literatura preocupată de problemele sociale și morale.

Iluminismul românesc

Iluminismul românesc se identifică în mare măsură cu *Școala Ardeleană* și cu reverberațiile ei transcarpatine. Acest iluminism a stat în serviciul idealului național, la a cărui fundamentare a contribuit hotărâtor, prin demersul la istorie, la istoria limbii și a poporului. Iluminismul românesc va recurge, la rândul său, la argumentele istorice în favoarea unor revendicări politice. *Școala Ardeleană* a pus în mișcare un amplu proces de afirmare națională și culturală a românilor din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea. Cărturarii acestui curent au adus argumente științifice pentru afirmarea drepturilor românilor din Transilvania. Activitatea lor științifică s-a manifestat pe mai multe planuri: istoric, lingvistic, filosofic, literar. Învățămintul a contribuit și el la răspândirea ideilor iluministe. Academii domnești, întemeiate în Țara Românească între 1678–1688, în Moldova la 1707, au reprezentat într-adevar un însemnat focar de cultură al Răsăritului ortodox. O altă formă de manifestare a spiritului iluminist a fost interesul pentru tipărirea de cărți. Între 1700 și 1800, s-au tipărit de către români 799 de cărți dintre care 617

în românește, iar 182 în grecește, latinește, slavă, etc. Procentul de carte laică a crescut neconținut, în dauna subiectelor religioase. Printr-un jurnal de călătorie, răspândește idei iluministe și Dinicu Golescu, luminatul boier muntean, care, în *Însemnare a călătoriei mele*, surprinde contrastele dintre civilizația țărilor vizitate și realitățile triste din patria sa. Cea mai reprezentativă operă realizată în spirit iluminist este epopeea eroicomică *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu. În Țara Românească și în Moldova, Chesarie Râmnicianul și Leon Gheuca au răspândit idei iluministe datorate lecturilor din raționaliștii francezi și, în special, din *Enciclopedia* lui Diderot.

Literatura din Georgia

Șota Rustaveli (cca. 1160/1166 - 1216)

Șota Rustaveli (în georgiană: შოთარუსთა-ველი) a fost un poet georgian din secolele XII–XIII. El este unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai literaturii georgiene. Este cunoscut mai ales datorită operei operei *Viteazul în piele de tigru* (ვეფხისტყაოსანი, *Vepxist'q'aosani*), poem epic național georgian.

În cinstea lui Rustaveli au fost denumite Teatrul Național Dramatic din Georgia, Institutul teatral din Tbilisi, Institutul de cercetare științifică a literaturii georgiene de pe lângă Academia de Științe a Georgiei, vârful Șota Rustaveli din Caucazul Mare, strada din Ierusalim pe care se află Mănăstirea Sfintei Cruci, principalul bulevard și o stație de metrou din Tbilisi și multe alte străzi din orașe ale Georgiei și din alte țări.

Șota Rustaveli este cel mai cunoscut poet al literaturii vechi georgiene și autorul uneia dintre cele mai frumoase epopei scrise în Evul Mediu. Născut într-o familie nobilă din sudul Georgiei, probabil în regiunea Meskheti, Rustaveli a primit o educație aleasă, fiind familiarizat cu filozofia, religia, istoria și literatura orientală și europeană. Se crede că a studiat în centre culturale mari ale vremii, precum Constantinopolul. Șota Rustaveli a fost un apropiat al curții regale și a ocupat funcția de trezorier în timpul domniei reginei Tamar, una dintre cele mai puternice și înțelepte conducătoare ale Georgiei. Poetul îi era devotat și a fost inspirat de domnia ei glorioasă în creațiile sale.

Opera sa de căpătâi este epopeea *Viteazul în piele de tigru* (*Vepkhistkaosani*, în limba georgiană), considerată epopeea națională a Georgiei. Această poezie de mari dimensiuni, scrisă în versuri, îmbină teme cavalierești, idealuri de prietenie, iubire, dreptate și curaj, într-un cadru oriental plin de farmec. Deși se inspiră din motive arabe și persane, poemul are un caracter profund umanist și universal. Personajele din epopee sunt modele de loialitate, curaj și noblețe sufletească.

Viteazul în piele de tigru a fost tradus în peste 50 de limbi și este astăzi un simbol al culturii georgiene. Numele lui Rustaveli este purtat de străzi, universități,

teatre și instituții din Georgia, iar chipul său apare pe bancnota georgiană. Mănăstirea georgiană din Ierusalim păstrează o frescă veche în care se presupune că este reprezentat poetul.

Prin opera sa, Șota Rustaveli a reușit să ridice literatura georgiană la rang universal și să transmită prin poezie valorile cele mai înalte ale omenirii.

Viteazul în piele de tigru

Cântul I

Fost-a împărat odată peste țara arăbească Rostevan,
Deprins cu slavă și dreptate să domnească.
Și viteaz fiind și darnic, i se duse numele.
Până se trezi că pleata i-au bătut-o brumele.

Și avea numai o fată, mândră stea noptatică!
Cinc-ar cuteza s-o cânte? Înțelepții poate câ!
Câți aevea îi văzură chipul dinaintea – le,
Le răpea pe loc copila inima și mințile!

Cum o vede mare, craiul hotărăște să adune
Sfetnicii la tron și falnic: „O, vizirii mei, – le spune. –
Soarele dacă asfinte, noaptea neagră stă să vină.
Bezna când îți paște urma. Ce folos de-așa lumină?

Ruja, cât e de măiastră, tot se scutură și moare,
Iar în locul ei o altă rujă tânără răsare
Nu-i meteahnă mai cumplită decât bătrânețele!
Fiice vreau să-i las domnia și vă cer povețele!”

Au spus sfetnicii: „Mărite! Noi, cu voia ta, știm una:
Fie luna cât de pală, steaua nu întrece luna!
Lasă ruja ta măiastră în grădină să se treacă –
Altă nu cunoaștem floare în dulceață s-o întrecă.

Dar suntem într-o părere hotărârea ta e dreaptă.
Tinatina, soare mândru, fi-va doamnă înțeleaptă
Și va sta la cârma țării. Precum tu ai stat mereu
Puiul tot un sânge are, de-i leoaică, de e leu!”

Și era un făt la curte, capul oastei din hotare
Aftandil viteazul, sprinten și frumos ca rupt din soare.
Și căzându-i dragă fata, bucuria nu-i fu proastă
Când a fost să afle veste că domnia o adăstă.

I-a pus tron cu ajutorul marelui vizir Sograt
Și mulțimi au prins să vină fără număr la palat.
S-au ivit, sunând din trâmbiți, șiruri lungi de oști alese
Să se plece cu credință mândrei, tinerei crăieșe.

*Miniatură dintr-un
manuscris din 1646 al
eposului
Viteazul în piele de
tigru de Rustaveli*

Și în scaun craiul-tată pe domniță o așază.
Sceptrul greu în mâini i-l pune, fruntea i-o încoronează.
Crainici au vestit din trâmbiți, vesel au sunat chimvale,
Și mulțimea adunată s-a plecat măriei sale.

Dar domnița tot suspină, varsă lacrimi șiroaie,
Ard obrazii ei ca doua ruje pline de văpaie.
„Potolește-te, – îi zice craiul-tată. – Lumea strânsă
Nu se cade să o vadă pe crăiasa țării plânsă!

Vezi cum soarele prefiră aur cald pe geana zării?
Fie-ți inima asemeni pentru neamurile țării!
Fii și darnică, și dreaptă, harul inimii împarte,
Și te vor slăvi supușii și acum, și peste moarte”.

La povața părintească și-a plecat urechea fata,
Pus-a slugile s-aducă din hazna averea toată.
A deschis sipete pline cu scumpeturi. Un tezaur.
Cai focoși au scos grăjdarii, toți cu frâiele de aur.

Fata craiului din scaun se ridică zâmbitoare,
Împărțind la cei de față scule și mărgăritare.
Mulți oșteni slăviți în lupte s-au făcut cu pungă plină.
Mulți săraci au strâns avere, toată viața să le țină.

Joacă soarele în scapăt, ziua aurul și-a stins.
Cade iar pe gânduri craiul, povâmindu-și capul nins.
„Jale neagră il frământă, – zis-a Aftandil viteazul. –
Cum să facem noi, vizire, să-i întoarcem iară hazul?”

Amândoi se pun la cale, toarnă vinul în pocale
Și se duc de se închină domnului, măriei sale.
Murmură șiret vizirul: „Spune, doamne, ce te doare
Și ce umbră urâcioasă ți-a cernit privirea oare?

Te mârhește dărnicia fetei tale poate, ori
Ești cu gândul la tezaur, după el mi te omori?
Poate nu făcea domniței să-i lași tronul și domnia?
Nu cumva să-ți risipească și să-ți vânture moșia!”

„Ai vorbit semeț, vizire, – zis-a craiul arabesc.
– Dușmanul, nici el nu crede că la aur lăcomesc.
Decât sufletul îmi plânge după vremuri de vechime –
Meșteșugul meu de arme nu-l mai știe altul nimeni.

Mi-e domnița mărturie pentru ce mă doare foarte:
De fecior, urmaș în scaun, n-am avut,
Voia domnului pe semne să n-am feți voinici drept reazăm.

Singur unul capul oastei să-mi mai samene cutează.

Auzind așa, zâmbeste fătul mândru și frumos
„Mai cutezi să-ți râzi de mine?” – zice craiul mânios.
Ș-a răspuns viteazul: „– Doamne, rogu-te de îndurare.
Pentru slovă neascunsă să nu-ți faci obidă mare.

Lasă lauda deșartă, ești greșit dacă socoți
Că la harță voinicească nu-ți găsești în lume soți.
Mi s-a înfrățit în luptă brațul cu oțelul rece.
Dacă nu te pui potrivă, la vânat să ne întrecem!”

Spune vesel craiul: „Fie”! ci mai bine mută-ți gândul.
Să nu-ți pierzi din semeție, tot lovind în gol de-a rândul!
Vezi să nu pățești rușine, precum tot învinsul poate,
Că te pun să-mi umbli cu cupul gol trei zile încheiate!”

Craiul, luminat la față, își găsește iarăși hazul.
Și zâmbeste și vizirul, și se bucură viteazul.
Dacă văd și văd mesenii, cheful iar pornesc la toartă,
Crâmpoțesc berbecii rumeni, harnic cupele deșartă.

Când în soarele răsare zorii se ivesc tiptil,
Pe un cal frumos ca neaua se arată Aftandil.
Joacă aurul cealmalei peste dalbul lui obraz,
Joacă armele și sună, cumpănindu-se în pas.

Bulucesc arcași mulțime, iscodind câmpia largă
Iar prin sihla de pe vale ciuta sprintenă aleargă.
Se deșiră lanț hăitașii și tot vin și vin călări
Și tot sună lung din trâmbiți, stârnind fiara din cărări.

Iată că răsare craiul, îmboldindu-și scurt fugarul,
Și în cale i se pleacă tot oșteanul și pândarul.
Vin curtenii cu alaiul, vin călări pe cai fugarnici,
Să-i dea tolă la nevoie, să adune prada harnici.

„La vânat! – Strigat-a craiul. – Bată mâna pricepută!”
Zbârnâit-au două arcuri și-au căzut și cerb și ciută.
S-a stârnit în trâmbe colbul, s-au pornit furtuna caii,
Fuge crunt sălbătăciunea peste câmpuri și zăvoaie.

Țipă tot mai scurt săgeata și se năruie jivina.
Crâncen sângeră câmpia, tremură sub cai colina.
Și cum vin ca o furtună vânătorii amândoi,
Iată-și domolesc fugarii pe un mal scurmat de ploi.

Câmpul a rămas în urmă, codrii cresc în fața lor.

Fiara vie se ascunde în desiș ocrotitor.

Craiul zis-a: „Eu sunt fruntea! Ți-a rămas făgăda goală”.

„Ba sa ierți”, – făcu viteazul fără urmă de sfială.

Au vorbit așa în glumă, să-și ucidă așteptatul,

Iar în vremea asta robii socoteau de zor vânatul.

În sfârșit adună craiul și întrebă slujitorii:

„Astăzi cui i se cuvine norocita, vânătorii?”

„Doamne, – i se pleacă robii, taie-ne acum pe dată,

Aftandil viteazul însă e mai ager la săgeată!

Cea din coarda ta trimisă a mușcat ades pământul.

Pe când mândrul cap de oaste a pălit în plin de-a rândul”.

Cum aude craiul vestea, pe viteaz că mi-l cuprinde

Umbra neagră de pe față fără urmă se desprinde.

Sună crainicii din trâmbiți de popas și de odihnă.

Codrul le întinde poala, apa susură în tihnă.

Cântul II

Și cum stă voinicul, ochii par în veci că nu mai seacă.

Peste strai vărgată blana unui tigru îl îmbracă.

Ține el gârbaci în mână înfirat din cap la coadă,

Iar la șoldul lui în voie pe-o curea atârnă spada.

Lung la el privește craiul cu mirare peste seamă

Și trimite rob să-i spună că măria sa îl cheamă.

Se apropie trimisul cu sființă și cu frică,

Dar străinul nu-l aude, grele lacrimile-i pică.

Nici îi pasă de poruncă, nici la rod nu ia aminte,

Dus pe gânduri, în țărână rouă picură fierbinte.

Solul galben cum e ceara mai îngaimă de poruncă,

Dar străinul tace molcum și nici slovă nu-i aruncă.

Pleacă robul. Craiul nostru, mistuind în el otravă,

Doisprezece robi alege dintre cei mai de ispravă.

Zice el: „E rândul vostru. Vă știu vrednici la virtute.

Mi-l aduceți și în săbii, dacă nu e chip pe vrute”.

Auzind străinul zgomot, a rostit încet: „Vai mie”.

Nu-i arată însă chipul nici păsare, nici mânie.

Șterge ochii, cheamă calul. Tolba cearcă el și spada

Dar văzând că pleacă, robii peste dânsul vin grămadă.

Vai de steaua lor! Străinul crunt pe unul mi-l înșfacă.

Îl arunca peste alții și-i doboară ca în joacă.

Șuieră apoi gârbaciul, robii cad și sângerează.
Și fugind în spaimă caii fără de stăpân nechează.

Craiul turbă. Cu viteazul înspre el pornesc nălucă,
Ci străinul strânge șeaua, și încalecă de ducă.
Și cum stă pe cal merani, înălțându-și mândru statul,
Iată mări ca zărește oști în cap cu împăratul.

El atunci dă pinteni iute și se mistuie ca vântul,
Mai să-ți vie gând în minte că l-a înghițit pământul.
Răscolit-au valea toata pân în zori. Străinul nu-i.
Au îmblat în van oștenii și n-au dat de urma lui.

Amărât ca vai de lume, se întoarce bietul crai.
Stau neputincioși curtenii la durerea-i fără grai.
În etacul său sihastru împăratul șade mut.
Nu mai sună zvon de cântec, dulcea arfă a tăcut.

Ceasuri lungi se cern din vreme până craiul iar să iasă:
„Vino, vin, odoru taicii, mărgărita mea frumoasă!
Vină, picură-ți balsamul, căci tânjesc fără de veste.
Am văzut o nălucire ca din vremuri de poveste.

Un voinic, străin de țară, întâlnit-am în câmpie.
Chipul lui, precum un soare, n-am sa-l uit o veșnicie
N-a răspuns soliei mele, tot luptându-se cu chinul,
N-a venit să mi se plece, cum e dat la tot străinul.

În mânia mea cumplită robi să-l cetluie am pus,
Dar i-a frânt pe toți voinicul fără milă și s-a dus.
S-a topit ca o nălucă, izvorâtă din visare...
Gânduri grele mă frământă: Cine e să fie oare?

Zice fata: „Luminate! Slava ta lucește vie
Și la tronul tău de aur toate ți se pleacă ție.
Deci trimite lumii crainici peste tot să dea de știre
Vei afla cu vremea, doamne, de e om sau plâsmuire.

Îl găsim, de o să fie om în carne și în oase.
Iar de nu, e duhul negru de prin iaduri fioroase.
Ș-a venit la tine poate cu ispită diavolească...
Nu te pierde prea cu firea, crainicii au să-l găsească”.

Au plecat în patru vânturi crainicii lui Rostevan
Să-l ajungă și să-l afle pe voinicul năzdrăvan.
Trece anul – nici o veste. Numai iată, la soroc,
Crainicii aduc din lume știre fără de noroc.

„Doamne, mult amar de vreme cât am fost pe căi străine,
De voinic să dea cu ochii n-a avut norocul nimeni.
Cine stă să ne audă se mira în cale foarte:
Toată blana unui tigru n-am, văzut voinic să poarte!”

Zice craiul: „O copila! Ai dreptate negrăită!
Piaza rea umbla, pesemne, să mă ducă în ispită
Diavolu-și vârâse coada, năzuind a mă supune
Dar acum – afară tânga! Vie iară zile bune!”

Iar cu foc de nestemate ard luminile în ciucuri
Și ponesc și mic și mare cânturi iar și giumbușlucuri.
Iar petrece toată curtea, și scumpeturi iar împarte
Craiul țării, bun și darnic, și slăvit până departe.

Aftandil în vremea asta, dus pe gânduri, visător.
Stă cu arfa la poveste, picurând un vers de dor.
Ș-a venit la el un negru, sluga fetei, slugă dreaptă.
„Vino, doamne, mândrul soare în etac mi te așteaptă!”

Fătul straiie noi îmbracă, straiul de minune-l prinde.
Aprig inima se zbate, când nădejdea o aprinde!
Însă tânăra crăiasă stă și-și deapănă mâhnirea.
A venit la ea viteazul și o soarbe cu privirea.

Zice el: „O, soare mândru, te apasă ce povară?
Nu știu ce aş face, numai să te văd voioasă iară!”
„Aftandil mai ții tu minte pe voinicul fără nume?
Mă tot zbcium zi și noapte: Cine e? Din care lume?”

Nu mi-e taină că ți-s dragă, chiar de nu mi-ai spus-o încă.
Fii dar slugă cu credință, află taina lui adâncă!
Dacă-i duhul rău, zdrobește-l, risipește-mi negru chinul!
Soarele-ți va duce dorul, cât va fi de lung dezbinul.

Caută-l trei ani de-a rândul. Fără veste vremea zboară.
Când se va sfârși sorocul, te întoarce iar în țară.
Aflandil, ci ia aminte, eu mă leg pe doru-mi viu:
Dacă vii cu veste bună, soață bună am să-ți fiu!”

Zice el: „Crăiasă mândră, luminoasă ca agata,
Dragostea mi-e mărturie, la porunca ta sunt gata.
Mi-ai întors lumina vieții, umbra morții negre piere!
Bucuros sunt azi și pururi să-ți întorc în faptă vrerea”.

Aflandil și Tinatina s-au legat cu jurămintele.
Ochii ei ca doi luceferi iarăși scânteie fierbinte.
Vremea însă nu adastă, nu le dă răgaz, hapsână.

O, ce crudă-i despărțirea pentru-o inimă de tânăr!

Scurtă-i noaptea, două inimi când de dor aprins sunt pline
Aftandil porni cu zorii craiului să se închine.

Zice el: „Mă lasă, doamne să mă duc cu oaste tare
Și să fac ocolul țării din hotare în hotare.

Eu în numele crăiesei am să fiu cu bunii bun,
Iar pe cei porniți cu vrajbă îi astâmpăr, îi supun,
Voi păzi moșia țării, bunurile înzeci-voi
Și cu cinste, și cu daruri iar la tronul tău veni-voi!”

Zice craiul: „Drag viteze, vrerea căile îndrume-ți!
Îți ajunge voinicie pentru câte te încumeți!
Drag îmi ești și mult mă bucur și-ți doresc izbândă. Du-te!
Ci grăbește-te! Vai mie, dacă nu te văd mai iute!”

Se despart. Și zice fătul: „Dorul drag aline-mă!”
„Tinatina, Tinatina”, – îi șoptește inima,
Își alungă jalea fătul, slabă lacrima și-alungă,
Sare-n șa și se pornește pentru cale grea și lungă.

Cântul III

După zile multe iată-l în cetatea-i de născare.
A ieșit în drum să-l vadă și s-a strâns mulțime mare.
Abătut pășea viteazul către vechiul său castel.
Cum sosi, dădu poruncă: „Șermandin, să vină el!”

Era robu-i din pruncie, cam cu anii lui de-o seamă.
Ce de mic îl îndrăgise cu iubire fără seamăn.
„Șermandin, ascultă-mi păsul, află taina mea întregă:
Plânge inima în mine, fata craiului mi-e dragă.

Ai aflat și tu pesemne de voinicul fără nume.
Eu, la vrerea Tinatinei, umblu să-l găsesc prin lume.
De va fi să-i dau de urmă și să-i aflu și sălașul,
Am să-mi leg atunci pe viață cu domnița mea făgașul.

Eu, de-mi va sluji norocul, pân vor trece anii trei,
Ma întorn și-i spun crăiesei că-i plinită voia ei.
Iar de nu mă voi întoarce, și în largul depărtării
De va fi să-mi afiu moartea, tu să nu mă dai uitării!”

Trece anul, altul vine, trei se deapănă la rând.
Umbla fătul drumuri multe, lipsuri multe îndurând.
L-au bătut și ploi, și vânturi, și sub cerul gol, afară.
Multe nopți, luptând cu foamea, i-a fost masul ca de fiară.

Străbătut-a lungă cale, multă scoarță pământescă.

Dar pe fătul fără nume n-a știut să mi-l găsească.
Și pierzându-și el nădejdea în râvnita fericire,
S-a uscat, s-a stins ca ruja la întâia fulguire.

Numai iată din pustie răsări cu strai vâlvoi
Un străin scăldat în sânge, însoțit de alții doi.
„Stați! – viteazul mi-i înfruntă, hoțomani de drumul mare!”
„Ba rugămu-te fierbinte să ne dai ajutorare!

În cetatea Hataeti capi vestiți suntem de oaste.
Am pornit la căprioare pe meleagurile aste.
Ș-am văzut pe drum de codru un voinic răpus de jale.
Îl purta un cal merani undeva pe lungă cale.

Am strunit alături caii, l-am oprit să-i dăm binețe,
El, strângând în pumn gârbaciul, ne-a crestat cumplit pe fețe.
Frate-meu atuncea zmulse spada, negru ca pământul,
Dar l-a fript cumplit străinul și s-a dus apoi ca vântul.

De cutezi să-i stai în față, pinteni să-i dai calului
Și-l ajungi curând în urmă în lăsatul malului”
Aftandil se uită, vede jos, în văi, încălărat,
Trece palid precum luna chiar voinicul căutat.

N-a fost vană căutarea, așteptarea n-a fost goală.
„Frați, – îi sfătuie viteazul, – sunteți morți de oboseală,
Iată foc, ceva merinde să mai prindeți la putere.
O, de-ați ști voinicul tainic de când inima mi-l cere.

Și cum zice și pornește și în gând așa socoate:
„Cine umblă să-l așină, fie gata pentru toate.
Cu mânie și cu vrajbă nu-i câștigi prietenia.
Mai cuminte e răbdarea și mai dreaptă viclenia.

Două nopți și două zile drumu-i lung și capăt nu e,
Iar voinicul, năzdrăvanul, merge trist pe cărăruie.
Doar a treia zi sub seară, răzbătând prin vad pieptiș,
Calul, șiroind de apă, a ieșit pe-un repeziș.

Și sub stânci, la poală verde de tufare râmuroase,
La o gură de peșteră, pe un vraf de blănuri groase,
Suspina, luptând cu plânsul, o copilă abătută.
Dar văzându-l pe voinicul, se repede și-l sărută.

„O, Asmat, o soră dulce, am umblat o zi întreagă
Peste deal și văi zadarnic. Nu-i domnița noastră dragă!”
Și se zbuciumă voinicul, varsă lacrimi șuvoi.
Și așa, cuprinși alături, lăcrămează amândoi.

Cântul IV

Aftandil i-a spus: „Voinice! soare mândru, chip de leu!
Pe moșia arăbească am văzut lumina eu
Dragă mi-a căzut copila ce domnește peste țară
Dăinuie pe cuget noaptea, arde inima în pară!

Poate ții tu minte robii ce-am trimia să te aducă?
I-ai zdrobit pe loc năprasnic, și te-ai dus ca o nălucă!
Am cercat să-ți aflu urma, am umblat în van tot plaiul,
Se topea, văzând cu ochii, la castel, bărânel, craiul.

Și mi-a spus crăiasa: „Du-te, cu voinicul te adună
Și mă leg să-ți fiu soție, dacă vii cu veste bună.”
Și trei ani de pribegie iată sunt acum pe ducă.
Plânge inima stingheră și de jale se usucă.

Drum de codru, munți, pustiuri arzătoare,
Te-am aflat apoi pe tine, ca pe soarele răsare.
Și mă plec ursitei bune, și mă leg cu juruință:
Pană chiar în pragul morții să-ți fiu frate cu credință.”

„Doamne, – zice voinicelul cu nădejde tainică, –
Nu-i nimic mai sfânt pe lume ca frăția trainică!
Dor cu dor se înfrățeste – lege veche precum firea.
Mult aș da să-mi spulber vina, să-ți întorc din nou iubirea.

Mă întreb de ce de lume mă ascund și mă feresc
Și în blana unui tigru ca o fiară viețuiesc?
De-aș rosti o vorbă numai, aș cădea fără suflare,
Aprig trăsnetul din ceruri m-ar lovi fără cruțare!

Vin, Asmat, o, vin alături și cu apă de izvor
Răcorește-mi fruntea, stinge-mi arsă inima de dor.
Iar de nu-mi mai vin în fire și sfârșeala de nu-mi trece,
Singurul lăcaș de tihnă fie-mi dar mormântul rece”.

Și zicând așa, zvârlit-a pielea tigrului vârstată.
Și părea un soare mândru când din nouri se arată.
Și abia prindea a spune, că-l ardea fierbinte pară.
Sta puțin să se aline și pornea a spune iară.

Traducere de I. Crețu

PROGRESAȚI!

Șota Rustaveli este unul dintre primii propagatori ai ideilor epocii sale, influențat de premergătorii săi Șah-name și Firdousi. Din puținele izvoare putem afla că Șota Rustaveli a învățat la o școală bisericească, apoi și-a continuat studiile la mănăstirea Zorzma, desăvârșindu-le apoi în Bizanț.

Poemul *Viteazul în piele de tigru* este unica operă a lui Rustaveli care s-a păstrat în întregime și este o dovadă în plus că autorul a cunoscut foarte bine viața politică și socială, spiritul vremii sale și sufletul omenesc. Fiind o persoană bine instruită, cunoștea multă filozofie, operele lui Aristotel și Platon, precum și *Biblia* și *Coranul*. De multe ori, în opera sa el apelează la aceste cărți.

Personajele lui Șota Rustaveli sunt contemporanii săi. Eroii lui luptă în numele unor idealuri materiale pământești. Sentimentele predominante sunt dragostea și prietenia. Prietenia este cea care leagă în poem trei eroi de nații diferite: Tariel care este indian, Aftandil, care este arab și Pridon care este fiu al altui popor. Dar cu toate acestea, Rustaveli zugrăvește un tablou veridic al țării sale. În poem este expusă și concepția poetului despre monarhie și monarh.

Dorința lui fierbinte este de a vedea în țara sa un monarh deștept, înțelept și iubitor de popor, de dreptate și de adevăr și al cărui cuvânt să devină lege pentru supuși. Ideea de patriotism însemna pentru poet în primul rând, apărarea țării, care trebuie să devină o datorie sacră a fiecărui om. Anume în jurul acestei idei se cristalizează ideile filozofice ale lui Șota Rustaveli în acest poem. O altă idee pe care o promovează autorul în poemul dat este ideea divină a luptei între bine și rău, cu perspectiva biruinței binelui asupra răului. Prin personajele sale Tariel, Aftandil și Pridon, autorul ne prezintă niște cavaleri ai dreptății, simboluri ale înțelepciunii și triumfului.

Poemul are o construcție în stilul romanelor cavaleriești de aventuri. Eroii principali sunt idealizați, iar puterea lor este dumnezeiască. Sunt puternici, neînfricați, deștepți, aprigi și drepți. Ei sunt tipuri umane calitative, întruchipare a oamenilor vii, cosângeni ai autorului. Tariel este simbolul vitejiei, Aftandil – al dârzeniei, iar Pridon – al abnegației și desăvârșirii. Toate biruințele lor sunt obținute în colaborare, mereu împreună. Aftandil este unul dintre personajele cele mai visătoare, el fiind întruchiparea cavalerului rătăcitor. El refuză orice bunuri materiale, mizând doar pe propriile forțe și pe ajutorul celui de sus. Tinatin, iubita lui, este înzestrată cu un spirit mai practic, fiind mult mai calculată. Ea apare ca conducătoare a statului arab. Un personaj deosebit este Rostevan, împăratul – tatăl lui Tinatin. El este simbolul suveranului înțelept, iubit de poporul său și de cei apropiați.

Întreg poemul lui Șota Rustaveli este pătruns de idei profunde, prin care autorul ne transmite suflul vremii sale. *Viteazul în piele de tigru* este o capodoperă a Renașterii georgiene care a traversat milenii pentru a fi foarte actual și astăzi. Poemul a fost tradus în zeci de limbi și este considerat monument al literaturii universale.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Identificați două episoade din poem în care prieteniiile sau loialitatea dintre personaje devin esențiale pentru desfășurarea acțiunii eroice. Redați, pe scurt, momentele selectate și explicați mesajele transmise de autor.
2. Selectați fragmente din poem care vi se par deosebite prin limbajul artistic.

Analizați câte două figuri de stil din fiecare fragment ales. Comentați efectele lor asupra cititorilor.

3. Argumentați, în 5–7 rânduri, de ce opera *Viteazul în piele de tigr* poate fi considerată operă cu valoare universală. Identificați fragmente care redau idei precum prietenia, dragostea, lupta pentru dreptate și idealurile eroice.
4. Imaginați-vă că sunteți cronicari din epoca Renașterii. Scrieți o recenzie scurtă a poemului lui Rustaveli, laudând sau criticând viziunea artistică, temele și personajele prezentate.
5. Ce idei specifice Renașterii sunt exprimate în poemul *Viteazul în piele de tigr*? Redactați un mic text în care să evidențiați aceste concepții umaniste.
6. Notați viziunea autorului asupra monarhiei și a rolului conducătorilor, așa cum reiese din opera sa. Argumentați răspunsurile cu citate din poem.
7. Notați într-un tabel personajele din poem, împărțindu-le în funcție de rolul narativ (*pozitiv/negativ, eroi principali/secundari*).
8. Caracterizați succint personajele prezentate de Rustaveli. Evidențiați două trăsături pentru fiecare erou și justificați-le prin fapte sau replici din text.
9. De ce credeți că autorul a ales eroi de naționalități diferite? Exprimați-vă opiniile.
10. Analizați figura feminină Tinatin: cum este construită ca personaj în poem? De ce i se atribuie rolul de împărăteasă? Oferiți explicații și exemple relevante.
11. Scanați codul QR, accesați materialul digital și completați în caiet sarcinile propuse în materialul interactiv.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Analizați informațiile din biografia poetului Șota Rustaveli și descrieți, în câteva rânduri, epoca istorică în care a trăit.
2. Povestiți despre epoca lui Rustaveli, aducând exemple concrete din istoria acelei perioade. Ce alți autori, conducători sau gânditori cunoașteți din același context istoric?
3. Alegeți un episod care v-a plăcut și argumentați de ce îl considerați relevant pentru viața de azi.
4. Redactați o scurtă compunere în care să evidențiați valoarea literară și semnificația istorică a operei *Viteazul în piele de tigr*.

TEORIE LITERARĂ

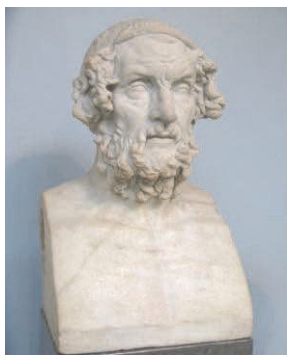
Noțiuni despre eroism în literatură

Eroismul, un motiv central în multe opere literare, reprezintă capacitatea unui personaj de a înfrunta pericolele și de a realiza fapte deosebite, ghidat de principii morale, curaj și dorința de a proteja sau ajuta pe alții. În literatură, eroul poate fi atât un personaj excepțional, înzestrat cu puteri supraomenești, cât și un om obișnuit care dă dovadă de noblețe sufletească și sacrificiu într-un context dificil. De-a lungul timpului, reprezentările eroismului au evoluat, fiind influen-

țate de valorile epocii și de curentele literare. În literatura antică, eroul este adesea un semizeu (precum Ahile din *Iliada*), înzestrat cu forță fizică și curaj neclintit. În Evul Mediu, eroul devine un cavaler, simbol al onoarei și credinței, iar în literatura modernă, eroismul capătă nuanțe mai complexe, punând accent pe conflictele interioare și lupta morală a personajelor.

Prin intermediul eroilor literari, scriitorii explorează teme universale precum libertatea, sacrificiul, dreptatea și lupta împotriva răului. Astfel, eroismul devine un mijloc de a inspira și de a educa cititorul, oferindu-le modele de conduită în fața provocărilor vieții.

Homer

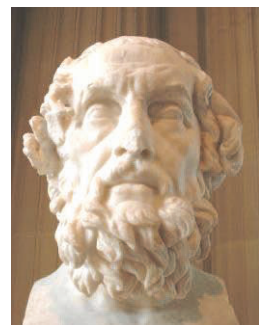
Bustul lui Homer la Muzeul Britanic

Homer, considerat părintele mitului grec și unul dintre cei mai mari poeți ai lumii, este el însuși o figură aproape mitică, învăluită într-un mister de legendă care a depășit cu mult realitatea istorică. Numeroasele informații transmise în Antichitate despre viața sa sunt adesea contradictorii și incerte, ceea ce denotă faptul că detaliile autentice despre biografia sa erau puține, iar în lipsa lor, imaginația populară a construit un portret idealizat al poetului.

Originea numelui său rămâne neclară: unii afirmă că în dialectul eolidian din Cumae ar fi însemnat „orb”, în timp ce alții îl traduc prin „ostatic”. Oricum ar fi fost, numele „Homer” a devenit sinonim cu „Poetul” prin înlocuirea numelui propriu cu un termen generic. Locul nașterii sale este, de asemenea, disputat: cel puțin șapte cetăți din Grecia Antică, printre care și insula Chios, menționată de Pindar și cunoscută pentru școala de poeți Homerizi și-au revendicat onoarea de a fi patria sa.

Nici cronologia vieții sale nu este clar stabilită. Unii îl plasează în timpul războiului troian, în jurul anului 1184 î.Hr., conform calculului lui Eratostene, iar alții îl consideră contemporan cu Hesiod sau chiar cu patru secole mai târziu. Herodot îl plasează în secolul al IX-lea î.Hr., afirmând că Homer și Hesiod au trăit cu patru sute de ani înaintea sa.

Un episod legendar legat de această incertitudine este competiția poetică dintre Homer și Hesiod, organizată în cinstea regelui Amfidamas pe insula Eubeea. Deși Homer a fost considerat superior ca expresie poetică, Hesiod a fost declarat câștigător datorită conținutului versurilor sale, axate pe muncă și pace, în contrast cu temele războinice ale lui Homer. Verdictul i-a aparținut fratelui lui Amfidamas, Panides, iar „judecata lui Panides” a devenit o expresie proverbială pentru decizii pripite și neîntemeiate.

Cecitatea poetului, un element central în portretizarea sa artistică, pare să derive mai curând din tradiția poetică decât din realitate. Aceasta ar fi inspirată

din figura lui Demodocos, cântărețul orb din *Odiseea*, și este atestată încă din secolul al VI-lea î.Hr., în *Imnul homeric către Apollo*. Această trăsătură a fost constant reflectată în portretele antice ale lui Homer: un bătrân cu barbă lungă, cu trăsături adânc gânditoare, cu orbite goale și frunte brăzdată de riduri, semn al unei memorii extraordinare, indispensabilă poetului oral.

Operele atribuite lui Homer sunt *Iliada* și *Odiseea*, capodoperele fondatoare ale literaturii europene, dar și *Imnurile homerice*, poemul comic *Margites*, *Batrahomiomahia* și alte compoziții minore. Se spune că mormântul său s-ar fi aflat pe insula Ios, fiind vizitat până în secolul al II-lea d.Hr. Figura lui Homer a stârnit constant interesul gânditorilor și filologilor, fiind în centrul uneia dintre cele mai vechi și mai intense dispute din domeniul literaturii – „*chestiunea homerică*”. Aceasta vizează autenticitatea celor două epopei și chiar existența unui autor unic. De-a lungul secolelor, opiniile au oscilat între acceptarea și negarea existenței istorice a lui Homer, dar fascinantă imagine a Poetului orb a supraviețuit tuturor îndoielilor. În literatura universală, Homer a fost frecvent evocat ca model suprem al poeziei epice. Dante Alighieri îl așază în *Infernul* (cântul al IV-lea) ca pe o călăuză între poeții clasici, numindu-l „Homer, poetul suveran”, „bardul cu vers scânteietor, ce peste ei ca șoimul se ridică”. Portretele sale antice, păstrate prin copii romane după originale grecești din secolul al V-lea î.Hr., nu sunt portrete fidele ale unei persoane reale, ci reconstrucții ideale, în care imaginea Poetului orb este ridicată la rang de simbol al memoriei colective și al geniului creator.

Astăzi, Homer rămâne nu doar o figură literară de prim rang, ci și o enigmă care continuă să inspire cercetători, artiști și cititori din întreaga lume.

**Homer și ghidul său,
1874, de William
Bouguereau**

Odiseea **Cântul I**

Muză, povestește-mi despre bărbatul mult iscusit care, după ce a dărâmat zidurile sfinte ale Troiei, a rătăcit vreme îndelungată prin cetățile multor neamuri și le-a iscodit obiceiurile. În lupta lui, ca să-și scape viața și să-și aducă acasă tovarășii, multe necazuri a mai tras pe mare, și la urmă, oricât s-a străduit, tot n-a izbutit să-i mântuie, că nepoții s-au apucat să mănânce boii Soarelui, și zeul nu i-a mai lăsat să se întoarcă. Zeițo, mândră fiică a lui Zeus, din toate întâmplările astea povestește-ne și nouă ceva.

Pe când ceilalți viteji scăpaseră cu viață din război și de pe mare și se aflau pe la vetrele lor, el singur se topea de dorul casei și al nevastei, căci îl oprise într-o peșteră adâncă zeiască nimfa Calipso, cu gândul să-l ia de bărbat. Dar când, după trecerea de ani, i-a venit vremea sa se întoarcă acasă în Itaca chiar și acolo printre ai săi, l-au așteptat grele vremuri. (...) Atena cu ochii albaștri, grăi atunci:

– Tată, fiu al lui Cronos, cel mai puternic dintre zei! O moarte dreaptă l-a izbit

pe Egist și la fel să mă piară oricine va face ca dânsul. Dar când mă gândesc la istețul Ulise, mi se sfâșâie inima! Sărmanul! Câte necazuri trage departe de ai lui, într-o insulă scaldată în ape, care se ridică împădurită din mare!

Aici șade Calipso, fiica lui Atlas, zeul care cunoaște adâncurile mării și prop-tește stâlpii înalți ce despart cerul de pământ. Îl ține pe bietul Ulise stors de lacrimi și încearcă să-l fărmece prin vorbe frumoase și înșelătoare, că doar o uita de Itaca. Dar el arde de dorul de a vedea cum se înalță fumul de pe acoperișurile din țara lui și vrea mai bine să moara. Și tu rămâi împietrit, zeu al Olimpului! Nu ți-a fost drag când îți aducea jertfe lângă vasele argienilor, pe câmpia întinsă a Troiei de ești atât de mânios pe dânsul, puternice Zeus?

- Copila mea, îi răspunde Adunătorul de nori, ce cuvinte ți-au scăpat din gură! Cum l-aș uita pe vrednicul Ulise?! Nu întrece el prin istețime pe toți muritorii? N-a adus el oare cele mai frumoase jertfe zeilor din cer? Dar Poseidon e mânios pe dânsul, că l-a orbit pe Polifem, cel mai puternic dintre ciclopi, fiul nimfei Toosa,

fata lui Forcis, stăpânitor al mării neroditoare, care s-a împreunat cu Poseidon într-o peșteră adâncă. De atunci, deși-i cruță viața, Poseidon îl urgisește să pribegască departe de țară. Noi să chibzuim însă cu toții întoarcerea lui, că Poseidon are să-și potolească mânia, doar nu ni se va putea împotrivi nouă tuturor. La rândul ei. Atena cea cu ochi albaștri îi răspunde:

- Tata, fiu al lui Cronos, cel mai puternic dintre zei! Dacă întoarcerea lui Ulise e pe placul zeilor, să-l trimitem chiar acum la insula Ogigia pe Hermes, ca s-o înștiințeze fără zăbavă pe Nimfă.

Cu aceste vorbe, zeița își prinse sub picioare niște sandale cu totul de aur, ce oduceau ca o suflare de vânt peste valuri și peste întinsul pământului. Apucă osuliță cu vârful de aramă, mare, grea și destul de vânjoasă ca să frângă rândurile voinicilor pe care s-ar mânia zeița, fiica unui tată năvalnic. Și se repezi apoi, din înălțimile Olimpului, în țara Itacei, la poarta lui Ulise. În curțile lui, cu sulița de aramă în mână, pășea oaspetele Mentos, căpetenia tafenilor. Acolo îi găsi ea pe îndrăzneții peșitori, care, tolăniți pe pieile boilor tăiați chiar de ei, petreceau în fața porților, în jocuri de noroc. Crainicii și paharnicii le potriveau cu zor înoale apa cu vinul; alții spălau cu buretele mesele și le acopereau apoi cu bucate și tăiau carnea îmbelșugată. Telemah, cel cu chip zeiesc, o zări întâi. El ședea mohorât printre peșitori și i se părea că vede pe taică-său cum vine de unde era, să-i alunge pe peșitori pe la casele lor, să-și ia locul de cinste îi să fie iar stăpân în casa lui. Și pe când cugeta acesta o zări pe Atena. Mâhnit că străinul așteptase atât de mult în poartă, se repezea spre pndvor de-iluă dreapta, îi apucă sulița de aramă și-l întâmpină apoi așa.

Atena

- Fii binevenit printre noi, străine, iar după ce te vei sătura din masa noastră să ne spui ce te aduce.

Cu astfel de vorbe o călăuzi, iar zeița îl urmă. De cum intră în casa cea înaltă, Telemah sprijini sulița de rastelu lustruit din fața unui stâlp, unde erau înșiruite o grămadă de sulițe ale viteazului Ulise, și o duse pe Atena la un jeț frumos acoperit cu pânze de in. Sub picioare îi puse un scăunel. Își trase și ei, un scaun alături, departe de pețitori, ca nu cumva străinului să nu-i tihnească cina alăturide zarva unor oameni atât de răi și ca el să-i poată vorbi despre tatăl său. O slujnică turnă dintr-un frumos ibnc de aur într-un lighean de argint apa cu care se spăla pe mâini. Le întinse emtinseapoi dinainte o masă lustruită, pe care, bucuroasă de oaspeți, o altă slujnică le puse pâine și bucate.

Vinurile sudice, fiind foarte tari și grase, se beau amestecate cu apă: trei-cinci părți de apă la două de vin; numai bețivii beau jumătate vin și jumătate apă din belșug, iar chelarul le aduse apoi tingiri pline cu fel de fel de fripturi și le puse dinainte pahare de aur, pe care un paharnic le umplea cu vin.

Curând sosiră și pețitorii trufași și se așezară în rând pe scaune și pe jețuri. Slujitorii le turnară și lor apă pe mâini, iar roabele îngrămădiră pâinea în coșuri. Băieții umpleau oalele cu vin, iar ei își întindeau mâinile și înfulecau bucatele puse dinainte.

După ce-și potoliră foamea și setea, nu se mai gândiră decât la cântece și jocuri, la desfătarea ospețelor. Un crainic aduse lăuta mărească a lui Femios, care, silit să cânte pentru pețitorii Penelopei, îi pișcă coardele sonore și prinse a-i zice, în vreme ce Telemah stătea de vorbă cu zeița, cu capul plecat spre dânsa, ca să nu-i audă ceilalți: – Străine drag, nu știu de mi-i dojeni de ce am să-ți spun, dar le vine ușor oamenilor ăștia să nu se gândească decât la cântece și la viersul strunei, că doar ei toacă averea unui om ale cărui oase înălbite se macină de ploaie pe cine știe ce tărâm, ori sunt jucăria valurilor mării. Hei, de s-ar întoarce el acasă, cum ar voi nemernicii să aibă mai degrabă picioare iuți decât comori și haine aurite! (...)

– Iar Telemah răspunse:

– Străine, tu mi-ai vorbit cu dragoste de tată. N-am să-ți uit novața. Dar oricât ai fi de grăbit, mai rămâi, și nu te întoarce la corabie până nu-ți vei îmbăia trupul

și răcori inima. Și numai după ce te voi dăruî cu un dar frumos, ca pe oaspeții iubii, vei putea pleca. Dar Atena îi răspunse:

– Nu mă sili să rămân, că mă zoresc, iar darul ce-ți spune inima să-mi dai, mi-l vei da când mă voi întoarce, și îl voi lua cu mine acasă. Oricât de frumos ar fi, am să-ți dau și eu unul la fel.

Cu aceste vorbe, Atena pieri în văzduh ca un pescăruș. Telemah își simți în inimă o îndrăzneală, o putere zeiască, iar amintirea lui Ulise i se trezi mai vie în minte și se înduioșă la gândul că sub chipul străinului se ascunsese poate un zeu. Chipeș și el ca zeii, se duse apoi la peșitori, pe care îi fermeca lăuta lui Femios. Ședeau în jurul lui de-1 ascultau, tăcuți, cum cânta jalnica întoarcere a grecilor de la țărmurile Troiei, pe care le-o sorocise Pallas Atena.

– Femios, tu mai știi și alte cântece minunate, cunoști isprăvile oamenilor și ale zeilor, slăvite de poeți. Mai zi-le unul, ca să-și bea vinul în tăcere, dar nu mai cânta cântecul ăsta, ce-mi sfășie inima. O jale fără margini mă obidește, atât îmi pare de rău după omul pe care nu-l pot uita și căruia i s-a dus vestea în Elada și până la Argos. (...)

Ciclopul Polifem

Suflând în urma corăbiei, vântul îl mână în insula Ciclopilor, pământ nearat și nesemănat și totuși hărăzit de zei cu daruri înzecite decât dobândesc muritorii cu sudoarea frunții, în pajiștile înflorite tot anul, pășteau turmele de capre și de oi. Inima lui Ulise, îmboldită de vreun zeu dușmănos, era dornică peste măsură să cunoască seminția înfricoșătoare a ciclopilor, să afle cum trăiesc făpturile care nu ascultă de legi și nici de zei nu se tem. El opri corăbiile într-o insulă depărtată, ci numai corabia să aruncă odgoanele pe insula Ciclopilor. Plecă apoi Ulise cu o ceată de doisprezece inși, purtând în brațe urcioare de vin vechi și tare, prada luată de la ciconi. Iată-i acum pe toți la gura peșterii în care sălășluia Polifem! Cum ciclopul nu se afla acasă, ei intrară și priveau cu luare-aminte la mulțimea de urcioare așezate cu rânduială. Dai' iată-l și pe uriașul Polifem în pragul peșterii, cu o claie mare de ramuri pe spinare. El trânti la pământ legătură, iar zgomotul căderii îngrozi pe ahei, care se furișară prin cotloanele peșterii. Polifem așeză la gura peșterii o stâncă atât de grea, de n-ar fi putut-o urni o sută de oameni. Apoi aprinse focul din vreascuri și, la lumina flăcărilor, zări fețele îngrozite ale oaspeților săi nepoftiți.

– Cine sunteți voi, străinilor pe care dorința de jafuri vă aduce în casa mea? strigă Polifem. Toți încremeniră, ci numai Ulise cuteză să iasă la iveală, propunându-se în fața ciclopului.

– Nu suntem furi, răspunse el, ci luptători de pe țărmul Troiei. Pribegind pe mare, ne plecăm la picioarele tale și te rugăm să ne găzduiești, dacă te temi de Jupiter. Dar ciclopul se răsti la el:

- Se vede că nu ești teafăr, străine, dacă mă ameninți pe mine cu zeii din Olimp. Ciclopul sunt mult mai presus decât zeii. Dai' unde v-ați lăsat corăbiile cu ceilalți tovarăși? Întrebă ciclopul, îndulcindu-și deodată glasul ca viclenie. Sunt și ei pe aici pe aproape, sau marea dușmănoasă i-a înecat? Ulise îi răspunse cu prefăcută jale:

- Vai, bunule Polifem, furtunile stârnite de Neptun au sfărâmat corăbiile noastre, iar corăbierii sunt pradă jivinelor mării; numai noi, câți ne vezi, am ajuns la tine, plutind pe rămășițele vaselor.

În tăcere, uriașul întinse mâinile fioroase și apucă doi soldați. El le zdrobește capetele de o stâncă, îi ronțăie în dinți, cu oase cu tot, apoi se culcă cu fața în sus și adoarme. Ulise l-ar ucide în somn cu paloșul, dar știe că ciclopul nu mor. Și chiar de-ar fi zburat sufletul lui în infern, de bună seamă că și aheii ar fi putrezit acolo, în fata stâncii uriașe. În zori, ciclopul se trezi flămând, mai înghiți doi oșteni și porni la câmp, așezând pietroiul greu în fața peșterii. Către seară, mână din nou în peșteră turmele de oi, apoi alți doi oșteni îi potoliră foamea. Ulise dădu ciclopului să bea din vinul vechi și tare, adus cu urciorul de la corabie, Polifem bău până se ameți, apoi prinse chef de vorbă:

- Care e numele tău străine?

- „Nimeni” e numele meu, răspunse Uhse, ticluindu-și bine treburile.

- Îți mărturisesc din inimă că nu am băut niciodată un vin atât de bun. Tie, Odiseu, îți voi da dovadă de mulțumirea mea. Pe tine te voi înghiți cel din urmă. Așa grăind, ciclopul se culcă pe spate și adormi, iar Ulise apucă degrabă un țărșuș ascuțit pe care-l vârî în foc. Și cum ciclopul avea un singur ochi în mijlocul frunții, către ochiul acesta îndreptă Ulise vârful țărșușului aprins, îl înfipse adânc și-l răsuci cu putere. (...)

Ciclopul își aduse aminte atunci de o veche povestire că un muritor viclean și isteț îi va scoate într-o zi ochiul. La acest gând, otrava mâniei i se revărsă în sânge, căci el aștepta și se ferea de vreun uriaș spăimântător, iar nu de un omuleț neînsemnat ca Ulise, pe care l-a lăsat să doarmă noaptea lângă el în peșteră.

- Trebuie să-ți succesc gâtul din prima seară! mormăi Polifem, aruncând altă stâncă uriașă spre corabie. Nemaiputând-o ajunge, Polifem se rugă plângând de puternicul său tată, zeul Neptun-Poseidon:

- Zeule care cutremuri apele și pământul, tu care te lauzi că-mi ești părinte și că eu sunt fiul tău, ascultă-mi rugămintea! Ulise, distrugătorul cetăților sfinte, fiu al lui Laerte din Itaca, să nu-și mai vadă niciodată moșia părintească! Iar dacă soarta se împotrivesc rugămintii mele, fa ca Ulise să ajungă acasă cât mai târziu vei putea! Și chiar atunci când va ajunge, să nu se afle pe vasul său, nici cu tovarășii săi de luptă, ci singur, pe o corabie străină, dus de milă! In casa lui, să intre pe o ușă dosnică și să fie întâmpinat de neînduplecați dușmani!

Ulise își regăsi celelalte corăbii și porniră împreună la drum.

Ziua răzbunării

Îndemnată de Minerva, regina Penelope aduse în mijlocul peșterilor un arc uriaș, o torbă de săgeți și douăsprezece inele pe care eroul nu le luase cu sine la Troia.

- Luați seama, rosti ea, la vorbele mele, prinți trufași, voi, care în lipsa bărbatului meu ați pus stăpânire pe casa și averile sale! A sosit și ziua în care va trebui să ascult porunca pe care mi-a dat-o la plecare. Pe acela dintre voi care va izbuti să întindă arcul lui Ulise și să străbată cu săgețile zburătoare cele douăsprezece inele înșirate aici la pământ îl voi urma în casa lui. Voi părăsi locașul în care am intrat întâia oară în zilele celei mai fragede tinereți, ca să las fiului meu averea sa. Păstorul Eumeu ia arcul și săgețile din mâna reginei. Plângând, el le așează pe masă. Filetes, păstorul credincios, plânge și el, iar astfel stârnește mânia lui Antinous, care strigă:

- Țărănoi nerozi, de ce urlați? Vreți să vă creadă regina plini de credință? Nu vă temeți, că doar n-a venit Ulise ca să îndoiaie arcul. Eu cred că printre noi nici unul nu va face aceasta. Astfel grăi Antinous, gândindu-se la pețitorii ceilalți, căci în sinea lui se și credea învingător.

Rând pe rând încearcă prinții toți să îndoiaie arcul, dar- coarda țeapănă ca de oțel nu se supune brațelor lor plâpânde, Antinous și Eurimac, socotindu-se mai tari, așteaptă să încovoiaie cei din urmă arcul. Dar când le vine rândul, nici ei nu sunt în stare să-l clinească, și rămân uimiți de puterea eroului care odinioară mânuia arcul din lemn de corn ca pe o jucărie de copil. Curajul le piere și cu toții stau îngroziți, ca nu cumva să se întoarcă Ulise acasă. (...)

... Eumeu aduse armele și le puse în mâna lui Ulise. Regina Penelope ieși din sală, pe când Ulise își cerceta armele. Pețitorii, vă- zându-l cum le întoarce pe toate părțile, își ziseră că străinul e, fără îndoială, un negustor de arme. Dar Ulise încovoie deodată arcul și, în spaima pețitorilor, străbătu cu săgețile ușoare toate cele douăsprezece inele înșirate în curte. (...)

Zeița Minerva se ivește înarmată, cu înfățișarea bătrânului Mentor, dascălul lui Telemac. Ea îl îmbărbătează pe Ulise înconjurat de gloata dușmanilor înarmați. Prefăcută în rândunică, zeița se așează sus pe grindă, rânduind loviturile de sulii. Ceata pețitorilor scădea văzând cu ochii, în dosul grămezii de leșuri care creștea tot mai mare. Minerva, din înălțime, clătește cu putere scutul greoi, iar zăngănitul armei împietri de groază pe dușmanii lui Ulise. Ei erau secerăți ca spicele de mâna secerătorului. (...) Ulise ieși din sală, se scaldă, se pieptănă, iar Minerva îi dădu iarăși înfățișare de tânăr. Dar cine să creadă ea măcar de astă dată Penelopa va sări de gât soțului ei? Ea îl privea cu luare-aminte, îl cunoștea, dai- încă nu știa ce să creadă. Ca să încerce pe Ulise îl întrebă:

- De ce nu spui slugilor să aducă patul nostru de nuntă și să-l încarce cu blănuri și pânze?

- Cum poate cineva aduce patul? strigă Ulise. Doar l-am făcut cu mâna mea din trunchi de măslin rețezat mai sus de pământ. Și l-am făcut așa, pentru ca niciodată ca și el, căsătoria noastră să nu se mai dezlege. Auzindu-l, Penelope își îmbrățișa soțul cu drag și toate îndoielile i se risipiră.

- Nu te supăra pe mine, dragul meu, zise ea, dar dacă Elena ar fi fost mai prevăzătoare, ar fi simțit îndată că zeii vor s-o batjocorească. Ea n-ar fi fugit cu Paris, dacă s-ar fi gândit la viitor.

Ulise plecă fruntea înțelegător și o sărută. Noaptea îi trimise pe toți la culcare,

iar în zori Ulise plecă la țară, la tatăl Laerte. Luă cu dânsul pe Telemac și pe cei doi păstori credincioși, cu toții bine înarmați. Ușile palatului fură zăvorâte, iar femeile toate se încuiară în camerele de sus. Ca să nu-i vadă nimeni, Minerva învâluie pe Ulise și ceata sa într-un nor luminos, și astfel ei ajunseră nevăzuți la tatăl Laerte...

PROGRESAȚI!

Odiseea, epopeea poetului grec Homer, rămâne una dintre cele mai semnificative opere ale literaturii universale, nu doar prin vechimea sa – fiind compusă în jurul secolului al IX-lea î.Hr. – ci și prin forța temelor umane și mitologice pe care le explorează. În centrul narațiunii se află regele Odiseu (Ulise), figură emblematică a înțelepciunii și perseverenței, care, după încheierea războiului troian, pornește într-o lungă călătorie spre casă, călătorie ce devine simbolul universal al luptei omului pentru regăsirea identității și echilibrului interior.

Subiectul și structura epopeii sunt construite în jurul încercărilor pe care Ulise le înfruntă în drumul său de zece ani spre Itaca. Povestea debutează *În medias res*, când eroul se află pe insula feacilor și este primit cu ospitalitate de regele Alcinoos. Aici, în cadrul unui banchet, Ulise își istorisește aventurile trecute, oferind un amplu plan retrospectiv al călătoriei sale. Structura narativă este complexă, combinând planul prezentului cu multiple episoade din trecut, ceea ce îi conferă o dinamică aparte și o profunzime temporală. Printre cele mai celebre episoade se numără întâlnirea cu ciclopul Polifem, căruia îi orbește ochiul pentru a-și salva oamenii; oprirea pe insula fermecătoarei Circe; traversarea regatului umbrelor, unde comunică cu sufletele morților; trecerea pe lângă cântecele fatale ale sirenelor; furia lui Poseidon, zeul mării, dar și captivitatea în brațele nimfei Calipso. Toate aceste încercări scot în evidență o trăsătură definitorie a eroului: inteligența salvatoare, *mētis*, pe care grecii o considerau o virtute la fel de importantă ca forța fizică.

În această epopee, fantasticul și realul se împletesc armonios. Elementele fabuloase, precum monștrii mitologici, zeii care intervin direct în viața oamenilor sau puterile magice, coexistă cu detalii realiste – călătoria pe mare, luptele pentru putere, dorința de a reveni acasă. Această combinație conferă textului o aură mitologică, dar și o relevanță umană, apropiată de experiențele reale ale vieții.

Întoarcerea în Itaca deschide un nou plan narativ, dominat de conflictul dintre eroul reîntors și peștorii care îi cotropesc palatul, în lipsa lui. Disimulat într-un cerșetor, Ulise pune la cale o strategie ingenioasă și, cu ajutorul fiului său, Telemac, și al câtorva slujitori loiali, își recapătă regatul și familia. Finalul aduce nu doar restaurarea ordinii, ci și triumful adevăratelor valori general-umane: loialitatea, curajul, răbdarea și spiritul de sacrificiu.

Personajele acestei epopei sunt prezentate cu mare finețe și relevă o paletă complexă de trăsături morale și psihologice. Ulise nu este un erou idealizat, ci mai degrabă un anti-erou în sensul modern: greșește, minte, se teme, dar are o voință neclintită și o inteligență remarcabilă, ce îl ajută să supraviețuiască în situații extreme. Penelopa, soția lui, devine întruchiparea fidelității și a înțelepciunii

feminine, reușind să-și păstreze demnitatea și speranța timp de douăzeci de ani. Telemac, fiul celor doi, evoluează de la un tânăr nehotărât la un bărbat matur, capabil să lupte alături de tatăl său pentru dreptate. Zeii, omniprezenți în desfășurarea acțiunii, completează universul mitologic al operei: Atena, protectoarea lui Odiseu, îl ajută constant, în timp ce Poseidon, înfuriat de orbirea fiului său Polifem, îl urmărește cu ciudă.

Tematic, *Odiseea* este o epopee a căutării: a casei, a propriei identități, a armoniei pierdute. Călătoria lui Ulise este una inițiativă, plină de obstacole menite să-l transforme. Este, totodată, o meditație asupra condiției umane, în care destinul și voința zeilor se împletesc cu alegerile omului. Dorul de casă, credința, lupta cu necunoscutul, solidaritatea familială, dar și ispitele, trădarea și moartea, toate sunt teme universale, care fac din această operă o lecție de viață, nu doar un poem eroic.

Din această epopee au intrat în limbajul nostru expresii cu semnificație puternică, care reflectă teme și personaje emblematice: „*A da un ocol ca Ulise*” – a face o călătorie lungă și plină de obstacole; „*A plânge ca Penelopa*” – a aștepta cu răbdare și credință; „*A avea métis*” – a fi isteț, a avea înțelepciunea practică. Aceste expresii sunt folosite adesea pentru a sublinia trăsături umane esențiale precum răbdarea, inteligența, perseverența și fidelitatea.

Stilistic, *Odiseea* este caracterizată prin limbaj narativ, ritm epic și numeroase figuri de stil: comparații epice, epitete ornante și formule repetitive care facilitează memorarea – fiind, la origine, o operă destinată interpretării orale. Elementele fabuloase se împletesc firesc cu cele realiste, conferind textului o aură mitologică, dar și o surprinzătoare apropiere de viața reală. Spre deosebire de *Iliada*, dominată de război și furie, *Odiseea* este mai introspectivă, mai umană, punând accent pe emoții, pe gândire, pe adaptare și supraviețuire.

Prin complexitatea construcției sale, frumusețea limbajului și profunzimea ideilor, *Odiseea* este nu doar o operă literară de patrimoniu mondial, ci și o sursă necontenită de inspirație pentru scriitori, filosofi, artiști și pedagogi. Ea ne învață că drumul spre „acasă” este, de fapt, o călătorie lăuntrică, în care omul se descoperă pe sine, își testează limitele și învață să înfrunte soarta cu demnitate și curaj.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Citiți epopeea *Odiseea* în întregime. Ce motivează intervenția zeiței Atena în favoarea lui Odiseu?
2. Cum este prezentat Telemac la începutul epopeei și ce semne de maturizare apar în comportamentul său?
3. Ce simbolizează apariția Atenei sub chipul lui Mentor și cum influențează aceasta firul epic?
4. Ce trăsături ale lui Odiseu sunt evidențiate în confruntarea cu Polifem? Cum folosește Odiseu șiretenia pentru a-și salva oamenii?

5. Care este urmarea acțiunii lui Odiseu după evadarea din peștera Ciclopului și ce temă se desprinde din acest fapt?
6. Cum își dovedește Odiseu identitatea după întoarcerea în Itaca?
7. Ce rol joacă Telemac și Penelopa în înfăptuirea răzbunării?
8. Cum este justificată pedepsirea peștorilor, din punct de vedere moral și mitologic?
9. Care este semnificația scenei recunoașterii dintre Odiseu și Penelopa?

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Ce învățăminte morale putem desprinde din perseverența lui Odiseu?
2. Cum este prezentat echilibrul dintre inteligența și forța fizică în epopee?
3. Cum se conturează ideea fidelității în personajele Telemac și Penelopa?
4. De ce este considerată *Odiseea* o epopee a omului care învinge prin rațiune?
5. Ce ne învață călătoria lui Odiseu despre natura umană și despre lupta cu propriile limite?
6. Pregătiți o comunicare despre rolul și însemnătatea lucrărilor lui Homer pentru cultura universală.
7. Scanați codul QR aflați mai multe informații despre Homer și opera sa.

TEORIE LITERARĂ

REȚINEȚI!

Poemul este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflite de sentimente nobile.

Poemul este o specie lirică care poate lua și forma unor proze scurte, renunțând astfel la caracteristicile tradiționale ale poeziei, cum ar fi versul și ritmul regulat. Cu toate acestea, păstrează intensitatea emoțională, expresivitatea și mesajul profund specific liricii. Exemple: *Cântarea României* de Alecu Russo, *Ferestrele* de Charles Baudelaire etc.

Epopeea

Cuvântul *epopee* își are rădăcinile în cuvântul *epos*, care desemnează o creație epică de proporții remarcabile. Epopeile sunt printre cele mai vechi opere literare ce au ajuns până la noi, având un rol esențial în conturarea culturilor antice, precum cele ale Sumerului, Greciei și Romei. Aceste culturi, la rândul lor, au influențat profund tradițiile culturale ale civilizațiilor care au urmat, iar ecoul lor se resimte și în zilele noastre.

Din epopeele străvechi s-au păstrat porțiuni importante ale *Epopeii lui Ghilgameș*, o lucrare ce datează din jurul anului 2000 î.Hr., scrisă pe tăblițe de lut în Sumeria. Această poveste îl urmărește pe războinicul Ghilgameș și căutarea sa

pentru adevăr și nemurire. Printre cele mai vechi epopei complete, care diferă însă mult ca ton și atmosferă, se numără cele atribuite poetului Homer din Grecia antică: *Iliada* și *Odiseea*. Aceste opere au fost atât de prețuite de greci, încât erau aproape considerate texte sacre în cultura lor.

Epopeea este un poem epic de mari dimensiuni, în versuri care prezintă într-un mod amplu și grandios faptele eroice ale unor personaje legendare sau mitologice, reflectând valorile și idealurile unei națiuni sau culturi cu personaje extraordinare și/sau supranaturale.

Personajul simbol

Personajul simbol reprezintă în literatură o imagine sau un tip uman care poartă o semnificație mai largă decât simpla sa aparență. El poate întruchipa valori, idei sau sentimente universale, devenind astfel un purtător al mesajului moral sau filozofic al operei. Prin acțiunile și trăsăturile sale, personajul simbol ajută cititorul să înțeleagă teme profunde și să reflecteze asupra vieții. De multe ori, acest tip de personaj nu este doar un individ, ci o reprezentare a unor concepte abstracte precum libertatea, binele, răul sau destinul. Astfel, personajul simbol devine o punte între text și lumea reală, invitând la o interpretare mai amplă și mai profundă.

Simbolul este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări.

Personajul simbol este un personaj cu valoare de simbol.

Personaj simbolic poate fi oricare dintre ele, a carui existență reprezintă o idee majoră sau aspect al societății.

Exemple de personaje simbol din literatură:

1. Meșterul Manole din legenda populară românească – simbolizează sacrificiul suprem pentru creație și dăruire.
 2. Micul Prinț din opera *Micul Prinț* de Antoine de Saint-Exupéry – este un simbol al inocenței, al purității și al căutării sensului vieții.
 3. Prometeu din mitologia greacă și în drama lui Eschil – simbol al revoltei împotriva tiraniei și al dorinței de cunoaștere.
 4. Icar din mitologia greacă – reprezintă ambiția și consecințele riscului exagerat.
- Aceste personaje sunt încărcate cu înțelesuri ce depășesc povestea lor concretă, devenind simboluri cu mesaj universal.

Parabola biblică

Arca lui Noe – parabola salvării, credinței și legământului divin

Arca lui Noe este una dintre cele mai cunoscute și fascinante povești biblice, prezentă în *Cartea Facerii* (*Geneza 6-9*). Ea vorbește despre credință, ascultare,

mântuire și legământul dintre Dumnezeu și omenire în fața unui potop care a distrus lumea.

În vremurile de demult, oamenii deveniseră foarte răi și violenți, iar Dumnezeu, văzând stricăciunea și răutatea lor, a hotărât să pedepsească omenirea printr-un potop care să distrugă tot ce era viu pe pământ (*Facerea 6:6*). Totuși, printre acești oameni, Noe era un om drept și neprihănit, ascultător de Dumnezeu. Pentru că îl iubea și-l considera vrednic, Dumnezeu i-a dat poruncă să construiască o arcă mare pentru a-și salva familia și toate speciile de animale.

Dumnezeu i-a poruncit lui Noe să facă o arcă din lemn de „gofet” (probabil chiparos), cu dimensiuni precise, așa cum este descris în Biblie (*Facerea 6:14-16*): lungimea: 300 de coți (aproximativ 137 metri), lățimea: 50 de coți (aproximativ 23 metri), înălțimea: 30 de coți (aproximativ 14 metri). Avea un singur geam și o singură ușă aflată la mijlocul corăbiei, trei punți, sau trei nivele, ceea ce i-a mărit rezistența. Suprafața totală a punților era de 8.900 m². Nu se spune cum a îmbinat Noe bârnele. Însă, înainte de relatarea despre Potop, Biblia vorbește despre făuritori de unelte de aramă și de fier (*Geneza 4:22*). Arca avea compartimente, o ușă pe lateral și un țohar înalt de un cot, care, după cât se pare, era un acoperiș mansardat, având probabil niște deschizături pentru ventilație și lumină. Relatarea biblică nu menționează însă nici un fel de chilă ori proră, nici pânze, vâsle sau cârmă. De fapt, același cuvânt ebraic redat prin „arcă” este folosit și pentru a descrie coșulețul dat cu smoală în care a fost pus micuțul Moise de mama lui pentru a pluti pe apele Nilului. (*Exodul 2:3, 10*).

Noe a muncit cu sârguință să ridice această corabie imensă, în timp ce oamenii din jurul său nu-l credeau și îl priveau cu neîncredere.

După ce arca a fost gata, Dumnezeu i-a poruncit să adune în ea perechi din toate animalele terestre, câte două din fiecare specie, pentru a le salva de potop (*Facerea 6:19-20*). Alături de Noe, în arcă au intrat soția sa, cei trei fii ai săi – Sem, Ham și Iafet și nevestele lor.

Apoi a început potopul, o ploaie care a ținut 40 de zile și 40 de nopți (*Facerea 7:12*), acoperind întreg pământul. Tot ce era viu în afara corăbiei a pierit.

După oprirea ploii, apele au început să se retragă treptat. Noe a trimis mai întâi un corb, care zbura fără să se întoarcă, apoi un porumbel, care s-a întors cu o ramură verde în cioc, semn că pământul începea să se usuce (*Facerea 8:6-12*). Când pământul a fost uscat, Dumnezeu i-a poruncit lui Noe și familiei sale să iasă din arcă. Noe a adus un sacrificiu de mulțumire pentru protecția primită.

Dumnezeu a promis că nu va mai distruge niciodată viața de pe pământ printr-un potop. Ca semn al acestui legământ veșnic cu omenirea și cu toate făpturile, a pus pe cer curcubeul (*Facerea 9:11-17*):

„Iată legământul pe care-l închei cu voi și cu toată făptura care este cu voi: să nu mai fie niciodată potop să nimicească tot trupul.”

Mitul despre potop este una dintre cele mai răspândite mituri antice și este întâlnit în multe culturi.

Mulți cercetători consideră că povestea potopului biblic s-ar fi inspirat din întâmplări de inundații locale majore, însă nu există dovezi clare ale unui potop

global. Expedițiile în Munții Ararat nu au găsit dovezi concludente ale Arcei, iar unele presupuse descoperiri sunt contestate.

Dincolo de relatarea literală, povestea lui Noe este adesea interpretată ca o parabolă despre mântuire și dreptate, legământul dintre Dumnezeu și om, păcatul și corupția omenirii, mila și grija divină pentru creație.

Unii teologi au văzut în această poveste mai degrabă un simbol al protecției divine și al renașterii, decât o relatare strict literală.

Arca lui Noe simbolizează protecția divină și șansa de a începe o lume nouă, curățată de rău. Este o parabolă despre credință, ascultare, speranță și legământ, care a rămas vie în conștiința umanității ca un mesaj despre responsabilitatea omului față de viață, credință și creație.

Arca lui Noe

Capitolul 1

1. La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul.
2. Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.
3. Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină.
4. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric.
5. Lumina a numit-o Dumnezeu *ziuă*, iar întunericul l-a numit *noapte*. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua întâi.
6. Și a zis Dumnezeu: „Să fie o tărie prin mijlocul apelor și să despartă ape de ape!” Și a fost așa.
7. A făcut Dumnezeu tăria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei.
8. Tăria a numit-o Dumnezeu cer. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a doua.
9. Și a zis Dumnezeu: "Să se adune apele cele de sub cer la un loc și să se arate uscatul!" Și a fost așa. și s-au adunat apele cele de sub cer la locurile lor și s-a arătat uscatul.
10. Uscatul l-a numit Dumnezeu *pământ*, iar adunarea apelor a numit-o *mări*. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
11. Apoi a zis Dumnezeu: „Să dea pământul din sine verdeață: iarbă, cu sămânță

- într-însa, după felul și asemănarea ei, și pomi roditori, care să dea rod cu sămânță în sine, după fel, pe pământ!" Și a fost așa.
12. Pământul a dat din sine verdeață: iarbă, care face sămânță, după felul și după asemănarea ei, și pomi roditori, cu sămânță, după fel, pe pământ. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
 13. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a treia.
 14. Și a zis Dumnezeu: „Să fie luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pe pământ, să despartă ziua de noapte și să fie semne ca să deosebească anotimpurile, zilele și anii.
 15. Și să slujească drept luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pământul. Și a fost așa.
 16. A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cărmuirea zilei și luminătorul cel mai mic pentru cărmuirea nopții, și stelele.
 17. Și le-a pus Dumnezeu pe tăria cerului, ca să lumineze pământul. Și a fost așa.
 18. Să cârmuiască ziua și noaptea și să despartă lumina de întuneric. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
 19. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a patra.
 20. Apoi a zis Dumnezeu: „Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele și păsări să zboare pe pământ, pe întinsul tăriei cerului!" Și a fost așa.
 21. A făcut Dumnezeu animalele cele mari din ape și toate ființele vii, care mișună în ape, unde ele se prădesc după felul lor, și toate păsările înaripate după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
 22. Și le-a binecuvântat Dumnezeu și a zis: „Prăsiți-vă și vă înmulțiți și umpleți apele mărilor și păsările să se înmulțească pe pământ!
 23. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a cincea.
 24. Apoi a zis Dumnezeu: „Să scoată pământul ființe vii, după felul lor: animale, târătoare și fiare sălbatice după felul lor". Și a fost așa.
 25. A făcut Dumnezeu fiarele sălbatice după felul lor, și animalele domestice după felul lor, și toate târătoarele pământului după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
 26. Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!"
 27. Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie.
 28. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!"
 29. Apoi a zis Dumnezeu: „Iată, vă dau toată iarba ce face sămânță de pe toată fața pământului și tot pomul ce are rod cu sămânță în el. Acestea vor fi hrana voastră.
 30. Iar tuturor fiarelor pământului și tuturor păsărilor cerului și tuturor vietăților ce se mișcă pe pământ, care au în ele suflare de viață, le dau toată iarba verde

spre hrană. Și a fost așa.

31. Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a șasea.

Capitolul 6

1. Iar după ce au început a se înmulți oamenii pe pământ și li s-au născut fiice.
2. Fiii lui Dumnezeu, văzând că fiicele oamenilor sunt frumoase, și-au ales dintre ele soții, care pe cine a voit.
3. Dar Domnul Dumnezeu a zis: „Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trup. Deci zilele lor să mai fie o sută douăzeci de ani!”
4. În vremea aceea s-au ivit pe pământ uriași, mai cu seamă de când fiii lui Dumnezeu începuseră a intra la fiicele oamenilor și acestea începuseră a le naște fii: aceștia sunt vestiții viteji din vechime.
5. Văzând însă Domnul Dumnezeu că răutatea oamenilor s-a mărit pe pământ și că toate cugetele și dorințele inimii lor sunt îndreptate la rău în toate zilele.
6. I-a părut rău și s-a căit Dumnezeu că a făcut pe om pe pământ.
7. Și a zis Domnul: „Pierde-voi de pe fața pământului pe omul pe care l-am făcut! De la om până la dobitoc și de la târâtoare până la păsările cerului, tot voi pierde, căci Îmi pare rău că le-am făcut”.
8. Noe însă a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu.
9. Iată viața lui Noe: Noe era om drept și neprihănit între oamenii timpului său și mergea pe calea Domnului.
10. Și i s-au născut lui Noe trei fii: Sem, Ham și Iafet.
11. Pământul însă se stricase înaintea feței lui Dumnezeu și se umpluse pământul de silnicii.
12. Și a căutat Domnul Dumnezeu spre pământ și iată era stricat, căci tot trupul se abătuse de la calea sa pe pământ.
13. Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Noe: „Sosit-a înaintea feței Mele sfârșitul a tot omul, căci s-a umplut pământul de nedreptățile lor, și iată Eu îi voi pierde de pe pământ.
14. Tu însă fă-ți o corabie de lemn de salcâm. În corabie să faci despărțituri și smolește-o cu smoală pe dinăuntru și pe din afară.
15. Corabia însă să o faci așa: lungimea corăbiei să fie de trei sute de coți, lățimea ei de cincizeci de coți, iar înălțimea de treizeci de coți.
16. Să faci corăbiei o fereastră la un cot de la acoperiș, iar ușa corăbiei să o faci într-o parte a ei. De asemenea să faci într-însa trei rânduri de cămări: jos, la mijloc și sus.
17. Și iată Eu voi aduce asupra pământului potop de apă, ca să pierd tot trupul de sub cer, în care este suflu de viață, și tot ce este pe pământ va pieri.
18. Iar cu tine voi face legământul Meu; și vei intra în corabie tu și împreună cu tine vor intra fiii tăi, femeia ta și femeile fiilor tăi.
19. Să intre în corabie din toate animalele, din toate târâtoarele, din toate fiarele și din tot trupul, câte două, parte bărbătească și parte femeiască, ca să rămână cu tine în viață.

20. Din toate soiurile de păsări înaripate după fel, din toate soiurile de animale după fel și din toate soiurile de târâtoare după fel, din toate să între la tine câte două, parte bărbătească și parte femeiască, ca să rămână în viață împreună cu tine.
21. Iar tu ia cu tine din tot felul de mâncare, cu care vă hrăniți; îngrijește-te ca să fie aceasta de mâncare pentru tine și pentru acelea".
22. Și a început Noe lucrul și precum îi poruncise Domnul Dumnezeu așa a făcut.

Capitolul 7

1. După aceea a zis Domnul Dumnezeu lui Noe: „Intră în corabie, tu și toată casa ta, căci în neamul acesta numai pe tine te-am văzut drept înaintea Mea.
2. Să iei cu tine din toate animalele curate câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din animalele necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască.
3. De asemenea și din păsările cerului să iei: din cele curate câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din toate păsările necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască, ca să le păstrezi soiul pentru tot pământul.
4. Căci peste șapte zile Eu voi vărsa ploaie pe pământ, patruzeci de zile și patruzeci de nopți și am să pierd de pe fața pământului toate făpturile câte am făcut".
5. Și a făcut Noe toate câte i-a poruncit Domnul Dumnezeu.
6. Noe însă, când a venit asupra pământului potopul de apă, era de șase sute de ani.
7. Și a intrat Noe în corabie și împreună cu el au intrat fiii lui, femeia lui și femeile fiilor lui, ca să scape de apele potopului.
8. Din păsările curate și din păsările necurate, din animalele curate și din animalele necurate, din fiare și din toate cele ce se mișcă pe pământ.
9. Au intrat la Noe în corabie perechi, perechi, parte bărbătească și parte femeiască, cum poruncise Dumnezeu lui Noe.
10. Iar după șapte zile au venit asupra pământului apele potopului.
11. În anul șase sute al vieții lui Noe, în luna a doua, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii acesteia, chiar în acea zi, s-au desfăcut toate izvoarele adâncului celui mare și s-au deschis jgheburile cerului.
12. Și a plouat pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți.
13. În ziua aceasta a intrat Noe în corabie și împreună cu dânsul au intrat Sem, Ham și Iafet, fiii lui Noe, femeia lui Noe și cele trei femei ale fiilor lui.
14. Din toate soiurile de fiare de pe pământ, din toate soiurile de animale, din toate soiurile de vietăți ce mișunau pe pământ, din toate soiurile de zburătoare, din toate păsările, din toate înaripatele.
15. Și din tot trupul, în care se afla duh de viață, au intrat cu Noe în corabie, perechi, perechi, parte bărbătească și parte femeiască.
16. Și cele ce au intrat cu Noe în corabie din tot trupul au intrat parte bărbătească și parte femeiască, precum poruncise Dumnezeu lui Noe. Și a închis Domnul Dumnezeu corabia pe din afară.

17. Potopul a ținut pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți și s-a înmulțit apa și a ridicat corabia și aceasta s-a înălțat deasupra pământului.
18. Și a crescut apa mereu și s-a înmulțit foarte tare pe pământ și corabia se purta pe deasupra apei.
19. Și a sporit apa pe pământ atât de mult, încât a acoperit toți munții cei înalți, care erau sub cer.
20. Și a acoperit apa toți munții cei înalți, ridicându-se cu cincisprezece coți mai sus de ei.
21. Și a murit tot trupul ce se mișca pe pământ: păsările, animalele, fiarele, toate vietățile ce mișunau pe pământ și toți oamenii.
22. Toate cele de pe uscat, câte aveau suflare de viață în nările lor, au murit.
23. Și așa s-a stins toată ființa care se afla pe fața a tot pământul, de la om până la dobitoc și până la târâtoare și până la păsările cerului, toate s-au stins de pe pământ, și a rămas numai Noe și ce era cu el în corabie.
24. Iar apa a crescut mereu pe pământ, o sută cincizeci de zile.

Capitolul 8

1. Dar și-a adus aminte Dumnezeu de Noe, de toate fiarele, de toate animalele, de toate păsările și de toate vietățile ce se mișcă, câte erau cu dânsul în corabie; și a adus Dumnezeu vânt pe pământ și a încetat apa de a mai crește.
2. Atunci s-au încuiat izvoarele adâncului și jgheaburile cerului și a încetat ploaia din cer.
3. După o sută cincizeci de zile, a început a se scurge apa de pe pământ și a se împușina.
4. Iar în luna a șaptea, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii acesteia, s-a oprit corabia pe Munții Ararat.
5. Apa a scăzut mereu până în luna a zecea; iar în ziua întâi a lunii a zecea s-au arătat vârfulurile munților.
6. După patruzeci de zile, a deschis Noe fereastra, pe care o făcuse la corabie.
7. Și a dat drumul corbului, ca să vadă de a scăzut apa pe pământ. Acesta, zburând, nu s-a mai întors până ce a secat apa de pe pământ.
8. Apoi, după el a trimis porumbelul, ca să vadă de s-a scurs apa de pe pământ.
9. Porumbelul însă, negăsind loc de odihnă pentru picioarele sale, s-a întors la el, în corabie; căci era încă apă pe toată fața pământului. Și a întins Noe mâna și l-a apucat și l-a băgat la sine, în corabie.
10. Și așteptând încă alte șapte zile, a dat iarăși drumul porumbelului din corabie.
11. Și porumbelul s-a întors la el, spre seară, și iată avea în ciocul său o ramură verde de măslin. Atunci a cunoscut Noe că s-a scurs apa de pe fața pământului.
12. Mai zăbovind încă alte șapte zile, iarăși a dat drumul porumbelului și el nu s-a mai întors.
13. Iar în anul șase sute unu al vieții lui Noe, în ziua întâi a lunii întâi, secând apa de pe pământ, a ridicat Noe acoperișul corăbiei și a privit, și iată se zăbucise fața pământului.
14. Iar în luna a doua, la douăzeci și șapte ale lunii acesteia, pământul era uscat.

15. Atunci a grăit Domnul Dumnezeu lui Noe și a zis:
16. „Ieși din corabie tu și împreună cu tine femeia ta, fiii tăi și femeile fiilor tăi.
17. Scoate de asemenea împreună cu tine toate vietățile, care sunt cu tine, și tot trupul, de la păsări și până la animale, și toate vietățile ce se mișcă pe pământ, ca să se împrăștie pe pământ, să se prăsească și să se înmulțească pe pământ”.
18. Atunci a ieșit Noe din corabie; și împreună cu el au ieșit fiii lui, femeia lui și femeile fiilor lui;
19. Toate fiarele, toate animalele, toate păsările și toate câte se mișcă pe pământ, după felul lor, au ieșit din corabie.
20. Apoi a făcut Noe un jertfelnic Domnului; și a luat din animalele cele curate și din toate păsările cele curate și le-a adus ardere de tot pe jertfelnic.
21. Iar Domnul Dumnezeu a mirosit mireasmă bună și a zis Domnul Dumnezeu în inima Sa: „Am socotit să nu mai blestem pământul pentru faptele omului, pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețile lui și nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut.
22. De acum, cât va trăi pământul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta!”

Capitolul 9

1. Și a binecuvântat Dumnezeu pe Noe și pe fiii lui și le-a zis: „Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți!
2. Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pământului; toate păsările cerului, tot ce se mișcă pe pământ și toți peștii mării; căci toate acestea vi le-am dat la îndemână.
3. Tot ce se mișcă și ce trăiește să vă fie de mâncare; toate vi le-am dat, ca și iarba verde.
4. Numai carne cu sângele ei, în care e viața ei, să nu mâncați.
5. Căci Eu și sângele vostru, în care e viața voastră, îl voi cere de la orice fiară; și voi cere viața omului și din mâna omului, din mâna fratelui său.
6. De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele aceluia de mână de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul Său.
7. Voi însă nașteți și vă înmulțiți și vă răspândiți pe pământ și-l stăpâniți! ”
8. Și a mai grăit Dumnezeu cu Noe și cu fiii lui, care erau cu el, și a zis:
9. „Iată Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri.
10. Și cu tot sufletul viu, care este cu voi: cu păsările, cu animalele și cu toate fiarele pământului, care sunt cu voi, cu toate vietățile pământului câte au ieșit din corabie;
11. Și închei acest legământ cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiască pământul”.
12. Apoi a mai zis iarăși Domnul Dumnezeu către Noe: „Iată, ca semn al legământului, pe care-l închei cu voi și eu tot sufletul viu ce este cu voi din neam în neam și de-a pururi,
13. Pun curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legământului dintre Mine și pământ.
14. Când voi aduce nori deasupra pământului, se va arăta curcubeul Meu în nori,

15. Și-Mi voi aduce aminte de legământul Meu, pe care l-am încheiat cu voi și cu tot sufletul viu și cu tot trupul, și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura.
16. Va fi deci curcubeul Meu în nori și-l voi vedea, și-Mi voi aduce aminte de legământul veșnic dintre Mine și pământ și tot sufletul viu din tot trupul ce este pe pământ!"
17. Și iarăși a zis Dumnezeu către Noe: „Acesta este semnul legământului, pe care Eu l-am încheiat între Mine și tot trupul care este pe pământ”.
18. Iar fiii lui Noe care au ieșit din corabie, erau: Sem, Ham și Iafet. Iar Ham era tatăl lui Canaan.
19. Aceștia sunt cei trei fii ai lui Noe și din aceștia s-au înmulțit oamenii pe pământ.
20. Atunci a început Noe să fie lucrător de pământ și a sădit vie.
21. A băut vin și, îmbătându-se, s-a dezvelit în cortul său.
22. Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său și, ieșind afară, a spus celor doi frați ai săi.
23. Dar Sem și Iafet au luat o haină și, punând-o pe amândoi umerii lor, au intrat cu spatele înainte și au acoperit goliciunea tatălui lor; și fețele lor fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.
24. Trezindu-se Noe din amețeala de vin și aflând ce i-a făcut feciorul său cel mai tânăr,
25. A zis: „Blestemat să fie Canaan! Robul robilor să fie la frații săi!”
26. Apoi a zis: „Binecuvântat să fie Domnul Dumnezeuul lui Sem; iar Canaan să-i fie rob!”
27. Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să se sălășluiască acesta în corturile lui Sem, iar Canaan să-i fie slugă”.
28. Și a mai trăit Noe după potop trei sute cincizeci de ani.
29. Iar de toate, zilele lui Noe au fost nouă sute cincizeci de ani și apoi a murit.

Parabola talanților

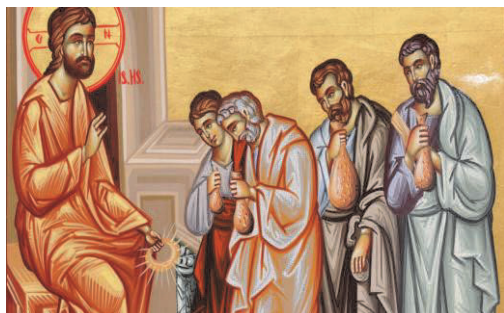
(Sfânta Evanghelie după Matei)

Capitolul 25

1. Împărăția cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care luând candelile lor, au ieșit în întâmpinarea mirelui.
2. Cinci însă dintre ele erau fără minte, iar cinci înțelepte.
3. Căci cele fără minte, luând candelile, n-au luat cu sine untdelemn.
4. Iar cele înțelepte au luat untdelemn în vase, odată cu candelile lor.
5. Dar mirele întârziind, au ațipit toate și au adormit.
6. Iar la miezul nopții s-a făcut strigare: Iată, mirele vine! Ieșiți întru întâmpinarea lui
7. Atunci s-au deșteptat toate acele fecioare și au împodobit candelile lor.
8. Și cele fără minte au zis către cele înțelepte: Dați-ne din untdelemnul vostru, că se sting candelile noastre.
9. Dar cele înțelepte le-au răspuns, zicând: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici

- nouă și nici vouă. Mai bine mergeți la cei ce vând și cumpărați pentru voi.
10. Deci plecând ele ca să cumpere, a venit mirele și cele ce erau gata au intrat cu el la nuntă și ușa s-a închis.
 11. Iar mai pe urmă, au sosit și celelalte fecioare, zicând: Doamne, Doamne, deschide-ne nouă.
 12. Iar el, răspunzând, a zis: Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi.
 13. Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului.
 14. Și mai este ca un om care, plecând departe, și-a chemat slugile și le-a dat pe mână avuția sa.
 15. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, altuia unul, fiecăruia după puterea lui și a plecat.
 16. Îndată, mergând, cel ce luase cinci talanți a lucrat cu ei și a câștigat alți cinci talanți.
 17. De asemenea și cel cu doi a câștigat alți doi.
 18. Iar cel ce luase un talant s-a dus, a săpat o groapă în pământ și a ascuns argintul stăpânului său.
 19. După multă vreme a venit și stăpânul acelor slugi și a făcut socoteala cu ele.
 20. Și apropiindu-se cel care luase cinci talanți, a adus alți cinci talanți, zicând: Doamne, cinci talanți mi-ai dat, iată alți cinci talanți am câștigat cu ei.
 21. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.
 22. Apropiindu-se și cel cu doi talanți, a zis: Doamne, doi talanți mi-ai dat, iată alți doi talanți am câștigat cu ei.
 23. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.
 24. Apropiindu-se apoi și cel care primise un talant, a zis: Doamne, te-am știut că ești om aspru, care seceri unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat.
 25. Și temându-mă, m-am dus de am ascuns talantul tău în pământ; iată ai ce este al tău.
 26. Și răspunzând stăpânul său i-a zis: Slugă vicleană și leneșă, știai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împrăștiat?
 27. Se cuvenea deci ca tu să pui banii mei la zarafi, și eu, venind, aș fi luat ce este al meu cu dobândă.
 28. Luați deci de la el talantul și dați-l celui ce are zece talanți.
 29. Căci tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are și ce are i se va lua.
 30. Iar pe sluga netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților.
 31. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre.
 32. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga.
 33. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii.
 34. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să

- beau; străin am fost și M-ați primit;
36. Gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine.
 37. Atunci dreptii Îi vor răspunde, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei?
 38. Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat?
 39. Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine?
 40. Iar Împăratul, răspunzând, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut.
 41. Atunci va zice și celor de-a stânga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui.
 42. Căci flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau;
 43. Străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat.
 44. Atunci vor răspunde și ei, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând, sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniță și nu Ți-am slujit?
 45. El însă le va răspunde, zicând: Adevărat zic vouă: Întrucât nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut.
 46. Și vor merge aceștia la osândă veșnică, iar dreptii la viață veșnică.

REAMINTIȚI-VĂ!

Parabola este o narațiune care transmite într-un mod accesibil adevăruri ezoterice (care sunt destinate unui număr restrâns de inițiați într-o doctrină religioasă sau filozofică) și are un scop didactic, adică conține o învățătură.

Parabolele biblice se numără printre cele mai cunoscute și influente pilde ale umanității, datorită impactului lor profund asupra formării morale și spirituale a omului de-a lungul timpului.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți parabolele propuse și realizați un rezumat al fiecăreia, punând accent pe ideile esențiale.
2. Extrageți din text cuvintele și expresiile-cheie care redau tema centrală și at-

mosfera fiecărei parabole. Scrieți-le în caiet.

3. Parabola este o narațiune cu sens simbolic. Identificați în fiecare parabolă: *personajele principale, acțiunea, timpul și locul desfășurării*.
4. Care sunt mesajele morale sau spirituale ale parabolilor? Formulați răspunsuri motivate, explicând de ce aceste parabole sunt actuale și astăzi.
5. Ce detalii v-au impresionat cel mai mult în aceste texte? Alegeți un moment semnificativ și descrieți-l în câteva rânduri.
6. Analizați sintagma „Arca lui Noe”: Ce simbolizează? Cum se leagă de ideea salvării, credinței și reînnoirii?
7. Ce trăsături general umane apar în *Parabola talanților*? (de ex. *curajul, înțelepciunea, frica, lenea, responsabilitatea*). Argumentați cu exemple.
8. Identificați și explicați cuvintele-simbol din textele studiate (ex. *arcă, potop, talanți, ușă închisă, sămânță etc.*). Ce sensuri profunde au aceste simboluri?
9. Ce învățături morale se desprind din aceste parabole? Notați 2–3 idei în caiete și discutați-le în perechi sau în grup.
10. Ce este o parabolă? În ce contexte poate fi folosit acest termen (ex. *religios, literar, educativ*)? Argumentați.
11. Citiți și alte parabole biblice sau literare. Realizați o paralelă între o parabolă biblică și una cultă.
12. Alegeți un mesaj din parabolele studiate și redactați o compunere. Încercați să ilustrați printr-o poveste scurtă acea idee.

LITERATURA ROMÂNĂ

SECOLELE XIX – XX

Literatura de la 1848

Literatura perioadei 1821–1859, denumită *epoca pașoptistă* se caracterizează printr-un profund angajament civic și național, fiind în slujba idealurilor de eliberare, unitate și progres.

Termenul de pașoptism definește ansamblul de idei, atitudini și manifestări culturale și literare care au precedat Revoluția de la 1848 în Țările Române și au pregătit contextul istoric și intelectual pentru Unirea Principatelor din 1859.

În centrul preocupărilor scriitorilor pașoptiști se află promovarea limbii naționale, evocarea trecutului glorios, inspirarea din valorile folclorice. Literatura devine un mijloc de educație morală și politică, un instrument de afirmare a identității românești și de consolidare a sentimentului identitar.

Această epocă se distinge printr-o diversitate stilistică și ideologică. Peste un fond predominant romantic, se suprapun influențe clasice și realiste, reflectate în creațiile lui Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi sau Vasile Alecsandri. Se remarcă o fertilă coexistență între reflecția morală, inspirația din tradiția populară și aspirarea spre un model literar european modern.

Scriitorii pașoptiști propun o cultură națională vie, activă, capabilă să exprime aspirațiile epocii și să contribuie la înfăptuirea unui proiect politic și cultural coerent. Astfel, pașoptismul devine nu doar un curent literar, ci și un program de emancipare, prin care literatura se afirmă drept forță motrice a istoriei și a spiritului național.

Costache Negruzzi (1808 - 1868)

Costache Negruzzi s-a născut în anul 1808, în satul Trifeștii Vechi (astăzi Hermeziu), situat în apropierea Prutului, lângă Iași. A fost fiul lui Dinu Negruzzi, un răzeș ajuns boier cu rang de paharnic, și al Sofiei Hermeziu, care a murit în 1809, când Costache avea doar un an.

Școala și-a început-o în limba greacă, fiind elevul unui dascăl grec apreciat în acea vreme în Iași. Cu toate acestea, Negruzzi a învățat singur să citească în limba română, folosindu-se de o carte a lui Petru Maior, despre care povestește în detaliu în articolul său intitulat *Cum am învățat românește*, o mărturie valoroasă despre metodele didactice din epocă.

Odată cu izbucnirea revoluției din 1821, Costache și tatăl său au fugit în Basarabia, unde s-au stabilit la Chișinău. Aici, Negruzzi a avut oportunitatea să-și aprofundeze studiul literaturii, în special prin contactul cu un emigrant francez care i-a oferit lecții de limbă și literatură franceză. În această perioadă datează și primele sale încercări literare, printre care *Zăbavele mele din Basarabia* (1821-1822).

După moartea tatălui său, Costache Negruzzi a început să lucreze ca copist la visterie, intrând astfel în viața administrativă, așa cum era obișnuit pentru fiii boierilor. În această perioadă, a publicat mai multe traduceri de poezii, printre care *Mnemon* de Voltaire și *Prostia Elenei* de Marmontel, precum și câteva nuvele care au stârnit interes și apreciere în epocă. Inspirat de scrierile patrioților români din Țara Românească, a studiat istoria și a publicat poemul *Aprodul Purice*, o lucrare cu tentă critică la adresa conducătorilor și boierilor vremii.

În anul 1837, Negruzzi a fost ales deputat de Iași în Obșteasca adunare, instituită de Regulamentul Organic. Ulterior, a ocupat funcții importante, printre care director al teatrului din Iași, colaborând cu personalități precum Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri. În 1840, a fost ales primar al orașului Iași, demonstrând o orientare liberală și dorința de reformă și progres.

Deși nu a participat direct la mișcarea revoluționară din 1848, Negruzzi s-a retras o perioadă din viața publică, revenind mai târziu în diverse funcții importante: judecător, membru al Divanului domnesc (1857), director al departamentului finanțelor sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, deputat și

Casa, în care s-a născut Costache Negruzzi, Iași, România

epitrop la spitalul Sfântul Spiridon. A murit la 24 august 1868, fiind înmormântat în cimitirul bisericii din satul său natal, Trifeștii Vechi.

Negruzzi a debutat literar cu traducerea poeziei *Șalul negru*, și a realizat importante traduceri ale baladelor lui Victor Hugo. Aceste traduceri au fost apreciate pentru încercarea de a păstra ritmul și versificația originală, ceea ce era o provocare majoră pentru limba română a acelei vremi — un exemplu este balada *Pasul de arme al Regelui Ioan*. Printre cele mai reușite traduceri se numără și balada *Urișul*. De asemenea, Negruzzi a tradus împreună cu Alexandru Donici satirele lui Antioh Cantemir, din limba rusă.

În creația sa originală, Negruzzi a scris și poezii, dar ele nu reprezintă partea cea mai valoroasă a operei sale. Poemul *Aprodul Purice* este cea mai importantă lucrare în versuri, în care inițial se păstrează un ton pastoral și epic, dar pe parcurs se transformă într-o cronică rimată cu un caracter mai puțin poetic. Poemul descrie un episod din istoria Moldovei, când generalul ungar Hroirot, aflat în slujba regelui Matia Corvin, plănuia să atace principatul pentru a se răzbuna pe Ștefan cel Mare. Un român, care se găsea întâmplător în armata dușmană, află planurile ungarilor și alertează conducerea moldoveană, permițând astfel o pregătire eficientă pentru apărare.

Opera în proză a lui Negruzzi este organizată în trei mari grupuri, reunite sub titlul general *Păcatele tineretelor* (1857). Prima grupă cuprinde *Amintirile din junețe* și câteva nuvele cu caracter autobiografic sau social, cum ar fi *Zoe* (1829) și *O alergare de cai* (1840), care se remarcă prin intrigă bine construită și limbaj adecvat, autentic românesc. *Fiziologia provinciului* este considerată una dintre cele mai bune descrieri satirice ale vieții provinciale din literatura română.

În aceeași grupă intră și nuvela *Toderică, jucătorul de cărți* (1844), inspirată din opera lui Prosper Mérimée, care prezintă povestea unui jucător sărac ce, după ce găzduiește pe Iisus Hristos și pe Sfântul Petru, primește daruri miraculoase: cărțile sale de joc îi aduc noroc, iar un pom și un scaun din casa sa devin posedate de puteri supranaturale care îi asigură supraviețuirea și prosperitatea. Această nuvelă, deși aparent o glumă, a stârnit controverse puternice în rândul clerului și autorităților vremii, determinând chiar exilarea lui Negruzzi la o mănăstire și suspendarea revistei *Propășirea*.

Cea de-a doua grupă este reprezentată de nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul* (publicată în *Dacia Literară*, 1840), una dintre cele mai importante lucrări din literatura română, care prezintă un tablou dramatic al unei perioade tulburi din istoria Moldovei. Nuvela este structurată în patru părți, fiecare având un motto care reflectă tema sa. În ea, domnul Alexandru Lăpușneanul revine pe tron cu ajutorul turcilor pentru a-și recâștiga puterea, după ce fusese detronat de Iacob Eraclid, cunoscut ca Despot Vodă, și apoi de Tomșa.

A treia grupă este formată din *Scrisorile*, peste 30 de texte cu observații critice și satirice despre obiceiurile societății, reflecții asupra literaturii și autorilor vremii (cum ar fi Scavin sau Alexandru Donici), amintiri personale și note despre istoria națională. Tonul este în general glumeț, chiar și atunci când tratează teme serioase, precum ortografia și evoluția limbii române. Aceste scrisori au fost

adunate în volumul *Negru pe alb* și reprezintă o sursă valoroasă pentru înțelegerea vieții sociale și culturale din perioada anilor 1838–1839.

Negruzzi a fost, de asemenea, un susținător al teatrului național și unul dintre inițiatorii mișcării teatrale din anii 1840. A tradus piese franceze și a scris piese originale, deși acestea nu se remarcă prin complexitate dramatică, ci mai ales prin tonul satiric și umorul fin. Dintre acestea, cele mai cunoscute sunt vodevilurile *Cârlanii* (1857) și *Muza de la Burdujeni* (1850), în care a ironizat polemica dintre puriști și neologiști.

Costache Negruzzi s-a stins din viață la 24 august 1868, în Iași, după o viață dedicată literaturii, culturii și activității publice. Ultimii ani ai vieții i-a petrecut într-o oarecare retragere, dar a rămas un reper important pentru generațiile ce au urmat. A fost înmormântat în satul său natal, Trifeștii Vechi (astăzi Hermeziu), în cimitirul bisericii locale, loc care păstrează și astăzi amintirea acestui mare scriitor și om politic. Moartea sa a însemnat o pierdere importantă pentru cultura română a secolului al XIX-lea, însă opera și ideile lui au continuat să inspire dezvoltarea literaturii române moderne și să modeleze spiritul național.

Oamenii iluștri despre...

„Numele lui Costache Negruzzi este legat, de obicei, de nuvela istorică Alexandru Lăpușneanul, care ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și intuiție realistă... În lupta de exterminare a acestei aprige voințe de putere, Lăpușneanul apare omenesc ca orice om viu și întreg și impresia ultimă a cititorului e mai puțin un portret romantic, cât a a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală.”

George Călinescu

Alexandru Lăpușneanul

I

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanu, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pe răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri. Intrase în Moldova, întovărășit de șapte mii spahii și de vreo trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărătești către hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere. Lăpușneanul mergea alături cu vornicul Bogdan, amândoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap până în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbândivom oare?

— Să nu te îndoiești, măria-ta, răspunse curtezanul, țara geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că măria-ta

vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să deie Dumnezeu să n-aibi nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.

— Aceasta rămâne la înaltă înțelepciunea măriei-tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la maria-ta.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședea încungiurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spatarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala după obicei.

— Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

— Să fii maria ta sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de băntuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită și poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar armăsar.

Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și m.ta să te întorci înapoi ca...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc?

Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg?

— Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărâți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine și vai de biata țară când vom avea războaie între noi și poate și măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Tomșa...

— Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

— Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha! Râdea; mușchii i se suceau în răsul acesta și ochii lui hojma clipeau.

— Cu voia măriei-tale, zise Stroici, vedem că moșia noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgînilor. Când astă negură de turci va prăda și va pustii țara,

pe ce vei domni măria-ta?

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni ce aduci cu măria-ta? adăogi Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle și din pelea lui căptușeală dobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzând în genunchi, nu ne pedepsiți pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșiților tăi! Cruță pre biata țară, Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă măria-ta și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încredi-te în noi!

— Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lui. Pesemne gândești că eu știu zicătoarea moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba”? Pesemne nu vă cunosc eu și pre tine mai vârtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încăi niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; Îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate păsările ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moțoace? Învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domni, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă ușurezi de blăstemurile norodului. Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mâna, asemenea câinelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate. El era mulțămit de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputând înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui.

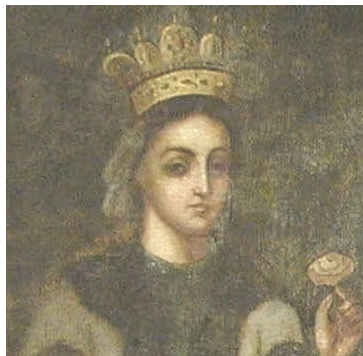
Dar văzând că el venea cu însuși învoirea Porții; pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa cerură voie să rămâie a-l întovărăși.

Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II

Ai să dai seama, doamnă!

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia și Lăpușneanul nu întîlnise nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întîmpina cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întăia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvălui urâtul caracter. Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți: știau că norodul îi urăște, și pre domn că nu-i iubește.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse, vrînd să strice prin aceasta azilul nemulțămiiților, carii de multe ori, sub adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațâtau revolte. Ca să sece influința boierilor și să stârpească scuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corupe pre norod. Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omorea din când în când. La cea mai mică greșeală dregătorească, la cea mai mică plângere ce i s-arăta, capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apuca să putrezească, când alt cap îi lua locul. Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cât mai vîrtos a lucra ceva. O gvardie numeroasă de lefecii albanezi, serbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăpare lângă Alexandru, care, plătindu-i bine, îi avea hărăziți; iar oștile moldovene, sub căpitani creature a lui, le ținea pe margini; slobozînd însă pre ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin număr. Întru o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor și care ieșea, după ce îi înfătoșase planul unei nouă contribuții. Se părea neastîmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, când o ușă laturalnică deschizîndu-se, lăsă să intre doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petre Rareș, care, zice hronica, cu multă jale și mîhniciune a tuturor s-au îngropat în sf. monastirea Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vîrstă, sub tuturatul a doi frați mai mari, Iliăș și Ștefan. Iliăș, urmînd în tronul părintelui său, după o scurtă și desfrînată domnie, se duce la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometismul și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decât fratele său; începu a sili pre străini și pre catolici a-și lepăda relegea, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară pribegiră din pricina aceasta, aducînd sărăcie pămîntului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, era încuscriți cu polonii și cu ungurii, se supărară, și corăspunzându-se cu boierii pribegi, hotărâră pieirea lui. Poate ar fi mai întîrziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrînarea lui nu l-ar fi grăbit. „Nu hălăduia de răul lui nici o jupâneasă, dacă era frumoasă“, zice hronicarul în naivitatea sa. Într-o zi, când se afla la Țuțora, nemaiășteptînd sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu

dânsul, ca să nu-l scape, au tăiat frânghiile cortului sub carele el ședea și, dând năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș și pre dînsa boierii ucigași o hotărâseră a fi soție un oarecărui numit Jolde, pre care ei îl aleseseră de domn. Dar Lăpușneanul, ales de boierii pribegi, întâmpinînd pre Joldea, îl birui și prinzându-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fiica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte biruitorului. Când intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unii soții, fiice și surori de domn. Peste zobonul de stofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru blănit cu samur, a căruia mînice atârnav dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atîrnav o salbă de multe șiruri de margaritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atuncea, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Figura ei avea acea frumusețe care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se găsește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tânjitoare, ca floarea espusă arșiții soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădându-și relegea și pre celălalt ucis; și mai întâi hotărîtă de obștie a fi soția lui Jolde (pre care nici îl știa), acum fusese silită de aceeași obștie, care dipoza de inima ei fără a o mai întreba, a da mâna lui Alexandru-vodă, pre care cinstindu-l și supuinu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cât de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și-i sărută mâna. Lăpușneanul o apucă de mijloc, și rădicând-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi.

— Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutînd-o pre frunte; ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit de dimineață?

— Lacrimilor jupâneselor văduve care se varsă la ușa mea și care strigă răsplătire la domnul Hristos și la sfînta născătoare, pentru sângele care verși.

Lăpușneanul, posomorîndu-se, desfăcu brațele; Ruxanda căzu la picioarele lui.

— O, bunul meu domn! viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atîta sânge vărsat, atâtea văduvii, atîta sărimani! Gîndește că măria-ta ești prea puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. Ce-ți lipsește măriei-tale! N-ai cu nime război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe! cât te iubesc! și copiii măriei-tale sînt frumoși și tineri. Judecă că după viață este și moarte și că măria-ta ești muritor și ai să dai seamă! Pentru că, cu monăstirile nu se răscumpără sângele, ci mai ales ispitești și înfrunți pre Dumnezeu, socotind că făcînd biserci îl poți împăca, și...

— Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul sărînd drept în picioare și mâna lui, prin deprindere, se răzâma pe junghiul din cingătoarea sa; dar îndată, stăpînindu-se, se plecă și, rădicînd pre Ruxanda de jos:

— Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întâmpla. Mulțamește sfîntului mare mucenic Dimitrie izvorătorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi i-am făcut la

Pângărați, că ne-au oprit de a face un păcat, aducîndu-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

— De aș ști că mă vei și omorî, nu pot să tac. Ieri, când voiam să intru, o jupâneasă cu cinci copii s-au aruncat înaintea rădvanului meu și m-au oprit arătîndu-mi un cap țintuit în poartea curții; „Ai să dai seamă, doamnă! îmi zise, că lași pre bărbatul tău să ne taie părinții, bărbații și frații... Uită-te, doamnă, acesta-i bărbatul meu, tatăl copiilor acestora, care au rămas săraci! Uită-te!” și îmi arăta capul sângerous și capul se uita la mine grozav! Ah! Stăpâne! de atunci neîncetat văd capul acela și mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc.

— Și ce vrei? întrebă Lăpușneanul zâmbind.

— Vreau să nu mai verși sînge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiete, să sare inima din mine.

— Îți făgăduiesc că de poimîne nu vei mai vedea, răspuse Alexandru-Vodă; și mîne îți voi da un leac de frică.

— Cum? ce vrei să zici?

— Mîne vei vedea. Acum, dragă doamnă, du-te de-ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci mîne dau masă mare boierilor. Doamna Ruxanda ieși după ce iarăși îi sărută mîna. Bărbatul său o pitrecu pînă la ușă.

— Ei! pus-ai toate la cale? întrebă el, viind grabnic cătră armașul său, care intrase atunce.

— Tot este gata. Dar oare vor veni?

— Vor veni.

III

Capul lui Moțoc vrem!

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru-Vodă, sfînta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta corona Paleologilor și peste dulama poloneză de catifea roșie, avea cabanița turcească. Nici o armă nu avea alta decît un mic junghi cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zărea o zea de sîrmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborât din strană, s-a închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s-a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfîntului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfîntului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boieri și zise: „Boieri dumnevoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsînd sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumnevoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea contenind gâlceviri și vânzările unora și altora, care ținteau la răsîpa țării și la peirea mea. Astăzi sînt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștiință; au văzut că turma nu poate fi fără

păstor, pentru că zice mîntuitorul; „Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile.”

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: „Să iubești pre aproapele tău ca însuți pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că sîntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos – își făcu cruce – să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri.”

Sfârșind această deșănțată cuvîntare, merse în mijlocul bisăricii și, după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stînga, zicînd:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măria-ta! răspuneră toți, afară de doi junci ce sta gînditori, răzămăți de un mormînt lângă ușă, însă nime nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecînd, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-Vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Acești erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țaranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici prepunea vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cîrtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuița creditul ce-l avea la domn, spre împilarea gloatei. Căci, deși era neconținute jalobele obștiei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prînzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecare de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sînt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată intrînd, nu se mai putea înturna: căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, avînd în dreapta pre logofătul Troțușan și în stînga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle: și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mîncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în cîteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mîncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rînd mai multe ulcioare pîntecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fieștecărui boier dvorea câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfun-

date, pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbînta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefeciii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță ridică paharul și închinând zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta! să stăpânești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bîntui norodul...

N-apucă să sfirșească, căci buzduganul armașului, lovind-l drept în frunte, îl oborî la pămînt.

— A! voi ocărăți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul el luasă pre Moțoc de mână și se trăsese lîngă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El rîdea; iar Moțoc, silindu-se a rîde ca să placă stăpînului, simțea părul zburîndu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stînjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spreucidere, călăi și osândiți, luptându-se, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea beției. Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesii se făceau arme în mîna lor; unii, deși răniți, se încleștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind rănele ce priimeau, îi strîngeau pîn-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă nici un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trînta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sînge făcuse o baltă pe lespezile salei. Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitând pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărîta din mult mai mult. Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoace, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa râie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gînd să sfātuiesc pre m.ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea măriei-tale au apucat mai nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmînd pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea acea. Ha,

cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împuște cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri câteva sute de mojici, de vreme ce au perit atâta boieri. Da, să-i omare de istov.

— M-așteptam s-aud asemenea răspuns, zise cu oțărâre Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vror.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcând semn, strigă:

— Oameni buni! Măria-sa vodă întrebă ce vreți și ce ceriți? și pentru ce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strânge în cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile! — Să nu ne zapciască!

— Să nu ne mai împlinească! — Să nu ne mai jăfuiască!

— Am rămas săraci! — N-avem bani! — Ne i-au luat toți Moțoc!

— Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă! — El sfătuieste pre vodă! Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvânt, găsind un eho în toate inimile, fu ca o schinteie. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem“.

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul intrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărînd ca un om ce calcă pe un șarpe; n-ai auzit bine, fârtate! vrei să șuguiesti, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste? Ce să faci cu capul meu? îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

Într-adevăr, ostașii nemaîmpotrîndu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!“

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși cînd îmi spuneai că nu mă vrea, nici nu mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vînzându-mi oastea lui Anton Sechele și mai pe urmă lăsându-mă si trecînd în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgîndu-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încăi lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! lăsați-mă

să mă spoveduiesc! Și plângea, și țipa, și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce-i să spui duhovnicului? că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce pradă țara. Îndată armașul și căpitanul de lefecii începură a-l târî. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrând să se împotrivescă; dar ce puteau bătrânile lui mâni împotriva acelor patru brațe zdravane care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedeca de trupurile confrăților săi și luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime. Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipală îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru-Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască măria-sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștii.

În vreme ce nenorocitul Moțoc perea acest fel, Lăpușneanul porunci să rădice masa și să strângă tacîmurile; apoi pusă să răteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luînd capetele, le așază în mijlocul mesii pe încet și cu rînduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, până ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpățîne, vârful căria se închia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul doamnei.

De la începutul tragediei acestia, doamna Ruxandra, neștiind nimic de cele ce se petrecea, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor și slujnicele nu puteau risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăzneată, ieșind, auzise vorbă că este zurba asupra lui vodă și adusese această veste stăpînei sale.

Buna doamnă, temându-se de furia norodului, era spăriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicând aceste, luă pre Ruxandra de mână și o aduse în sală. Întru vederea grozavii priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luând-o în brațe, o duse în apartamentele ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele să le înșire pre zid, zise lefeciuului. Iar tu, adresîndu-se către armaș, să-mi pui mîna pe Span-

cioc și pe Stroici. Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonașii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v-au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea pân-a nu muri!

IV

De mă voi scula pe mulți am să popesc și eu!

Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea căroră Alexandru-Vodă, credincios făgăduinței ce dase doamnei Ruxandei, nu mai tăiese nici un boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești, născoci feluri de schingiuri.

Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea și seca pe care avea prepus; însă presupusurile lui erau părelnice, căci nime nu mai cuteza a cărti cât de puțin.

Cu toate aceste, era neliniștit, căci nu putuse pune mâna pe Spancioc și pe Stroici, care ședeau la Cameniță, așteptând și pândind vreme. Deși avea doi gineri grafi cu mare influință la Curtea Polonei, era îngrijit de acești doi boieri, să nu invite pre poloni, care nu căutau decât pretexte, spre a intra în Moldavia; dar acești doi români erau prea buni patrioți ca să nu judece că războiul și venirea oștilor străine ar fi fost peirea patriei.

Lăpușeanul le scrisese în mai multe rânduri ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimic, dar ei știau cât prețuiește jurământul lui. Ca să-i privigheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pre care o întări mai cu osăbire; însă aici se bolnăvi de langoare. Boala făcu răpezi înaintiri și în curând tiranul se văzu la ușa mormântului.

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, feroase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemându-l la judecata Dumnezeului dreptății. În deșert se învîrtea în patul durerii, căci nu putea afla ragaz.

Chemând pe mitropolitul Teofan, pre episcopi și pre boieri și spuindu-le că se simte sosit la sfârșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pre care îl lasă moștean scaunului și să-l ajute căci, fiind în fragedă vârstă, încungiurat de puternici vrăjmași, nu se va pute apăra nici pre sine, nici pre țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor ave dragoste și supunere către domn.

Cetatea Hotin

— Cât pentru mine, urmă a zice, de mă voi și ridica din boala aceasta, sînt hotărât a mă duce la călugărire în monăstirea Slatina, unde să mă spălesc, câte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci, vă rog, părinți arhieriei, de mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr...

Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară și un leșin grozav ca moartea îi îngheță trupul, încât mitropolitul și episcopii, crezând că se sfârșește, îl călugăriră, puindu-i nume Paisie, după numele Petru, ce avea pân-a nu se face domn. După aceasta, salutând pre doamna Ruxanda de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn. Apoi îndată porniră stafete pe la boierii din țară și emigrați și pe la capitaniii oștilor.

Abia amurgise când Stroici și Spancioc sosiră. Descălecând pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea era mută și pustie ca un mormânt de urieș. Nu se auzea deciț murmura valurilor Nistrului, ce izbea regulat stâncoasele ei coaste, sure și goale și strigătul monoton a ostașilor pe lungile lor lance. Suindu-se în palat, îi cuprinse nu puțină mirare neîntâlnind pre nime; în sfârșit, o slugă le arătă camera bolnavului. Voind să intre, auziră un mare zgomot și se opriră ca să asculte. Lăpușneanul se trezise din letargia sa. Deschizând ochii, văzu doi călugări stând unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statuie de bronz; se uită pe dânsul și se văzu coperit cu o rasă; pe căpătâiul său sta un potcap. Vru să rădice mâna și se împedecă în niște metanii de lână. I se păru că visează și iarăși închise ochii; dar redeschizându-i peste puțin, văzu aceleși lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzându-l că nu doarme. Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sângele într-însul începu a ferbe și, sculându-se pe jumătate:

— Ce pocitanii sunt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, boaitel! Ieșiți! că pre toți vă omor! Și căuta o armă pe lângă el, dar negăsind decât potcapul îl azvârli, cu mânie în capul unui călugăr. Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile intrară toți în odaie. Chiar atunci cei doi boieri veniseră și sta ascultînd la ușă.

— A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanul cu glas răgușat și spărios; gîndiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoșa, și...

— Nenorocite, nu huli! îl curmă mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gândește, păcătosule, că ești monah; nu mai ești domn! Gândește că prin hulele și strigările tale sparii pre astă femeie nevinovată și pre acest copil în care razemă nădejdea Moldaviei...

— Boaită fățarnică! adăogă bolnavul, zbuciumându-se a se scula din pat; tacăți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te dezmitropolesc. M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu! Iar pre căteaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu țâncul ei, ca să nu mai asculte sfătuirile boaitelor și a dușmanilor mei... Minte acela ce zice că sînt călugăr! Eu nu sînt călugăr, sunt domn! Sunt Alexandru-Vodă!... Săriți, flăcăi! Unde-s voinicii mei?... Dați! dați de tot! Eu vă poruncesc. Ucideți-i pre toți... Nici unul să nu scape. ...A! mă-năduș!... Apă! apă! apă! — și căzu răsturnat pe spate, hârcînd de turbare și de minie. Doamna și mitropolitul ieșiră. La ușă îi întâmpinară Stroici și Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc apucînd de mână pe Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numaidecît. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă! strigă ea, înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața măriei-tale și a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul. O slugă ieși.

— Ce este? întrebă doamna.

— Bolnavul s-a trezit și cere apă și pre fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

— Oh! vrea să-l omoare, răcni diuoasa mumă, strângând cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat în gânduri, doamnă, adăogi Spancioc. Adă-ți aminte de doamna lui Ștefăniță-Vodă și alege între bărbat și între fiiu.

— Ce zici, părinte! zise sărmana femeie, înturnându-se cu ochi lăcrimători spre mitropolitul.

— Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte și să te ierte și pre tine. Zicând aceste, cuviosul Teofan se depărtă. Ruxanda luă un pahar de argint plin de apă, pre care-l aducea sluga; și apoi, mahinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pre Stroici, care crăpase ușa și se uita.

— Întrebă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut — doamna tremură — îi dă paharul — nu vre să-l iaie!... Spancioc sări și scoase junghiul din cingătoare.

— Ba, îl ia, bea... Să-ți fie de bine, măria-ta!

Ruxanda ieși tremurândă și galbănă și, răzemându-se de părete:

— Voi să dați seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinând, că voi m-ați făcut să fac acest păcat. Mitropolitul veni.

— Să mergem, zise doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh! părinte, ce mă făcuși să fac! zise doamna cătră mitropolitul și se duse cu el plângând. Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea.

Lăpușneanul sta întins cu fața în sus, liniștit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi îndelung și necunoscându-i, îi întrebă cine sunt și ce voiesc?

— Eu sunt Stroici, răspunse acesta.

— Și eu Spancioc, adăogi celalalt; și aceea ce voim este să te vedem pân-a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrăjmașii mei! suspină Alexandru.

— Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pre care ai vrut să-l tai, când ai ucis 47 de boieri și care a scăpat din ghearile tale! Spancioc, a cărui avere ai jăfuit-o, lăsându-i femeia și copiii să cerșătorească pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mâinile de pân-tece.

— Zi Acum slobozește, căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh! m-ați otrăvit, neleguiților! Doamne! fie-ți milă de sufletul meu! O, ce

foc! Unde-i doamna? Unde-i copilul meu?

— S-au dus și te-au lăsat cu noi.

— S-au dus și m-au lăsat! m-au lăsat cu voi!

Oh! omorâți-mă, să scap de durere! Oh! înjunghe-mă tu, tu ești mai tânăr, fie-ți milă! scapă-mă de durerile ce mă sfișie! înjunghe-mă! zise, înturnându-se spre Stroici.

— Nu-mi voi spurca vitejescul junghi în sîngele cel pângărit a unui tiran ca tine. Durerile creșteau.

Otrăvitul se zbuciuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Stroici, luând paharul de argint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Bea și te răcorește.

— Ba; ba, nu, nu vreu, zise bolnavul strângând dinții.

Atunci Stroici îl apucă și-l ținu neclintit; iar Spancioc, scoțând cuțitul din teacă, îi descleștă cu vârful lui dinții și îi turnă pe gât otrava ce mai era în fundul paharului.

Lăpușneanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce a să-l lovească, voi a se-nturna cu fața spre părete.

— Ce, vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba, se cade spre osânda ta să ne privești; învață a muri, tu care știai numai a omorî.

Și apucându-l amândoi, îl țineau nemișcat, uitându-se la el cu o bucurie infernală și muștrându-l.

Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sîngerati se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui.

După un chin de jumătate ceas, în sfârșit, își dete duhul în mîinile călăilor săi.

Acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei.

E înmormântat la mănăstirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat împreună cu soția sa, Ruxandra, fiica lui Petru Rareș și cu două fete ale lui, unde, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale.

Mănăstirea Slatina (România)

Mormântul lui Alexandru Lăpușneanul

Respectând exigențele anului 1848 și combinând armonios elementele clasice, romantice și realiste, Costache Negruzzi publică în 1840, în primul număr al revistei *Dacia literară*, nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, operă ce a devenit fundamentul nuvelei istorice românești. Prin aceasta, autorul reflectă cu măiestrie principiile enunțate de M. Kogălniceanu în introducerea revistei, promovând inspirația din istorie, folclor și tradiție, într-o perioadă în care literatura română își căuta identitatea și specificul național.

Costache Negruzzi, una dintre figurile de prim rang ale generației pașoptiste, se remarcă prin volumul *Păcatele tinereților* (1857), care conține nu doar nuvele istorice ca *Sobieski și românii*, *Regele Poloniei și domnul Moldaviei* și *Cântec vechi*, dar și încercarea de epopee națională *Ștefaniada*, din care a realizat doar poemul *Aprodul Purice*. Totuși, *Alexandru Lăpușneanul* rămâne lucrarea sa fundamentală, un model estetic ce a inspirat scriitori precum Al. Odobescu, D. Bolintineanu sau B. P. Hașdeu și care a reconfigurat definitiv proza istorică românească.

Inspirându-se din cronică, în special din *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche, din scrierile lui Miron Costin și din legendele lui Ion Neculce, Negruzzi reușește să creeze o operă literară autentică, echilibrând elementele epice cu o profundă încărcătură psihologică și simbolică. Evenimentele prezentate în nuvelă sunt inspirate din a doua domnie a domnitorului Alexandru Lăpușneanu (1564–1569), pe care autorul o rezumă în patru capitole cu titluri-motto semnificative: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!*”, „*Ai să dai seama, Doamnă!*”, „*Capul lui Moțoc vrem!*” și „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu!*”. Aceste replici nu sunt doar expresii memorabile, ci adevărate chei de lectură pentru înțelegerea conflictului și a viziunii autorului asupra relației dintre domnitor, boierime și popor.

Construcția narativă este simetrică, riguros echilibrată, fiecare capitol corespunde unui moment fundamental al acțiunii: expozițiunea (revenirea lui Lăpușneanul în țară), intriga (conflictul cu boierii), punctul culminant (uciderea celor 47 de boieri), deznodământul (moartea domnitorului și călugărirea sa forțată). Această simetrie conferă operei o claritate compozițională de factură clasică, dar și o tensiune epică ce captează cititorul de-a lungul întregii desfășurări. Personajul central este, fără îndoială, domnitorul Alexandru Lăpușneanul, o figură complexă, controversată, model de erou romantic, caracterizat prin

**Capul lui Moțoc vrem
de Apcar Baltazar**

pasiune, voință de fier, cruzime, inteligență și sete de putere. Portretizat în antiteză cu personajele secundare – Moțoc, simbol al lăcomiei și trădării boierești, Spancioac și Stroici, reprezentanți ai tinerilor patrioți – Lăpușneanul întruchipează tipul tiranului luminat, care, deși recurge la violență, acționează în numele ideii de autoritate și stabilitate în stat.

George Călinescu scria că „Lăpușneanul apare ca orice om viu și întreg, iar impresia ultimă a cititorului e mai puțin a unui portret romantic, cât a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală”. Într-adevăr, personajul este construit într-o manieră realistă și psihologică, având o evoluție coerentă și fiind surprins în momente de decizie, de conflict sau de căință aparentă. Dialogul, mijloc stilistic predominant, relevă trăirile interioare, intențiile ascunse și confruntările de idei sau interese, distanțând opera de cronică și apropiind-o de proza modernă.

Moartea personajului principal este și ea simbolică: constrâns să se călugărească, pentru a-i fi curmată domnia, el rostește amenințarea „De mă voi scula, pe mulți am să popesc și eu!”, anunțând că tirania sa ar putea renaște. Refuzul morții ca eliberare, dar și acceptarea sa ca înfrângere, transformă sfârșitul voievodului într-un moment de tensiune dramatică, emblematic pentru destinul tragic al liderilor autoritari. Din punct de vedere stilistic, nuvela combină elemente clasice – echilibrul compozițional, sobrietatea exprimării, rigoarea logică – cu elemente romantice – personaje excepționale, conflicte dramatice, miză istorică. Totodată, nu lipsesc aspectele realiste: observația psihologică, descrierile precise de costume și interioare, evidențierea motivelor politice care determină acțiunea. Această combinație de stiluri explică de ce opera a fost caracterizată de criticul Al. Piru drept aparținând unui „clasic al romantismului”.

Alexandru Lăpușneanul este mai mult decât o simplă frescă istorică. Este o reflecție asupra puterii, trădării și răzbunării, o meditație asupra relației dintre conducător și popor, o analiză subtilă a mecanismelor puterii și ale cruzimii. Moartea eroului nu încheie doar un destin individual, ci și o epocă marcată de violență și instabilitate, rămânând deschisă interpretărilor istorice și simbolice.

Nuvela este o capodoperă a literaturii române, prin valoarea sa artistică, echilibrul stilistic și profunzimea ideatică, fiind, totodată, o operă definitorie pentru proza pașoptistă și pentru întreaga tradiție a nuvelei istorice românești.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Care este rolul istoric și simbolic al scenei uciderii celor 47 de boieri în cadrul întregii nuvele? Explicați importanța acesteia pentru mesajul operei.
2. Cum sunt conturate relațiile de putere între personaje și ce influență au acestea asupra desfășurării acțiunii?
3. Analizați modul în care autorul folosește descrierile ambientale pentru a crea o atmosferă specifică epocii medievale.
4. Care sunt principalele conflicte, atât externe cât și interne, cu care se confrun-

tă domnitorul Lăpușneanu? Oferiți exemple din text.

5. Discutați influența elementelor folclorice și tradiționale în construcția personajelor și a narațiunii.
6. Cum este portretizată figura femeii în nuvelă, în special în cazul doamnei Ruxanda? Argumentați cu referiri din text.
7. Redactați o compunere în care să analizați evoluția personajului Alexandru Lăpușneanu pe parcursul nuvelei. Argumentați modul în care sunt surprinse conflictele interioare și influența acestora asupra acțiunii.
8. Identificați și comentați simbolurile și motivele recurente care apar în text și care susțin temele principale ale operei.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Cum surprinde Costache Negruzzi în nuvela sa conflictul dintre domnitorul Alexandru Lăpușneanu și boieri?
2. Recitiți dialogul dintre Alexandru Lăpușneanu și doamna Ruxanda și realizați o scurtă caracterizare morală a celor două personaje.
3. În ce mod compoziția nuvelei reflectă elementele specifice genului dramatic? Exemplificați cu citate din text care prezintă tensiune.
4. Identificați în text elemente arhaice, regionale sau neologisme și explicați rolul lor în conturarea atmosferei și în contextualizarea istorică a nuvelei.
5. În ce mod autorul reușește să creeze un echilibru între elementele istorice și cele literare, astfel încât nuvela să fie atât o cronică, cât și o operă artistică?
6. Scrieți o compunere în care să comentați temele principale ale nuvelei *Alexandru Lăpușneanu* de Costache Negruzzi, evidențiind modul în care autorul construiește atmosfera și mesajul operei. Folosiți exemple din text.
7. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre Costache Negruzzi și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

TEORIE LITERARĂ

Romantismul

Romantismul este o mișcare culturală, artistică și literară care a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ca reacție la raționalismul și rigorile clasice ale iluminismului. Curentul romantic s-a manifestat cu putere în Europa și a influențat profund gândirea, sensibilitatea și expresia artistică a secolului al XIX-lea. În centrul romantismului stau ideea de libertate absolută în creație, exprimarea sinceră a emoțiilor, evadarea în trecutul istoric, în mitologie sau în peisajul grandios al naturii, dar și o profundă valorizare a individualității.

Trăsături esențiale ale romantismului

Romantismul nu este o mișcare unitară în sens strict, dar are câteva caracteristici definitorii care pot fi regăsite în majoritatea operelor romantice:

1. *Sentimentul pus mai presus decât rațiunea* – Romanticismul pune accentul pe trăirile intense, pe stări sufletești dramatice și pe confesiunea emoțională. Emoțiile profunde – iubirea pasională, dorul, melancolia, disperarea, extazul – devin nucleul creației.

2. *Individualismul și excepționalul* – Creatorii romantici valorizează figura geniului solitar, a omului excepțional care nu se supune normelor societății. Personajele romantice sunt adesea visători, rebeli, rătăcitori sau marginali, în luptă cu lumea și cu destinul.

3. – Natura apare în operele romantice nu ca decor, ci ca reflectare a stărilor interioare. Ea este personificată, devenind martor, prieten sau dușman al sufletului omenesc.

4. *Evadarea în trecut, mit și exotism* – Romanticismul manifestă o atracție pentru Evul Mediu, pentru eroi legendari, pentru mituri antice, dar și pentru lumi îndepărtate și neobișnuite, cum ar fi Orientul sau spațiile sălbatice.

5. *Valorificarea folclorului* – Poezia populară, baladele, poveștile și tradițiile sunt redescoperite și reinterpretate. Romanticismul dezvoltă un interes autentic pentru sufletul poporului și pentru specificul național.

6. *Forma artistică liberă* – Romanticismul respinge canoanele stricte ale clasicismului, în favoarea unei forme deschise, fluide, în care predomină lirismul, metafora și simbolul.

Romantismul în literatură – caracteristici și manifestări europene și românești

Romantismul este un curent cultural și literar major, care a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea ca o reacție împotriva raționalismului iluminist și a rigurilor estetice impuse de clasicism. În centrul acestei mișcări se află primatul sentimentului asupra rațiunii, o valorizare profundă a interiorității, a trăirilor individuale și a subiectivității. Literatura romantică a pus accent pe exprimarea eului liric, pe trăiri intense și neliniști existențiale, transformând autorul într-un creator vizionar și sensibil.

În Franța, romantismul s-a afirmat prin operele lui Victor Hugo, autor al romanului *Notre-Dame de Paris*, o pledoarie pentru toleranță și libertate, dar și o evocare pasionantă a Evului Mediu. Tot el semnează *Les Misérables*, o frescă epică a suferinței și demnității umane. Aceste creații ilustrează idealul romantic de întoarcere spre trecut și adorație pentru Evul Mediu, dar și interesul pentru libertate și dreptate socială.

Romantismul presupune și libertatea absolută a creației, respingând orice constrângeri de formă și conținut. Autorii romantici se lasă purtați de imaginație și visare,

**Lionel Péraux,
Vizită romantică la lac**

valorificând miturile, basmele, legendele și folclorul național. În Germania, Johann Wolfgang von Goethe a deschis drumul romantismului cu romanul *Suferințele tânărului Werther*, unde personajul principal devine prototipul eroului romantic: sensibil, îndrăgostit fără speranță, aflat în conflict cu lumea și cu sine însuși.

Pe plan stilistic, romantismul îmbogățește limbajul poetic prin folosirea regionalismelor, neologismelor și expresiilor arhaice, cu scopul de a reda autenticitatea și specificul național. În Marea Britanie, poezia romantică este reprezentată de William Wordsworth și Samuel Taylor Coleridge, fondatori ai mișcării romantice engleze, dar și de Lord Byron, simbolul romantismului occidental, autor al poemului *Childe Harold's Pilgrimage*, care exprimă neliniștile și idealurile libertății. O altă trăsătură definitorie a romantismului este aspirația spre absolut – iubirea ideală, libertatea deplină, cunoașterea supremă – dar și o evadare constantă în peisaje exotice, culturi îndepărtate și personaje ieșite din comun. Acestea reflectă dorința autorilor de a se îndepărta de banalul cotidian și de a crea lumi pline de mister, noblețe și sens.

În literatura română, romantismul apare în prima jumătate a secolului al XIX-lea, avându-i ca precursori pe Vasile Cârlova și Grigore Alexandrescu, iar ca exponent de marcă pe Mihai Eminescu. Opera sa reprezintă o sinteză remarcabilă a romantismului european, abordând teme precum iubirea idealizată (*Luceafărul*), aspirația spre absolut (*Scrisoarea I*), efemeritatea (*Odă, în metru antic*) sau mitul trecutului glorios. În același timp, Eminescu valorifică folclorul și mitologia națională, aducând în prim-plan specificul românesc.

Romantismul valorifică istoria națională printr-o viziune idealizată și ideologizată, glorificând eroii și evocând marile lupte pentru libertate. În acest context, apare și nuvela istorică, specie specific romantică, care se bazează pe evocarea artistică a unei epoci din trecut, îmbinând ficțiunea cu evenimente reale și adesea reconstruind artistic culoarea locală prin obiceiuri, vestimentație, limbaj și mentalități.

Temele dominante ale romantismului sunt viața, moartea, iubirea, libertatea, exilul, aspirația spre absolut și trecutul glorificat, iar marile opere romantice, indiferent de contextul național, au rămas emblematice pentru forța emoției și a imaginației în literatură.

Nuvela istorică

REȚINEȚI!

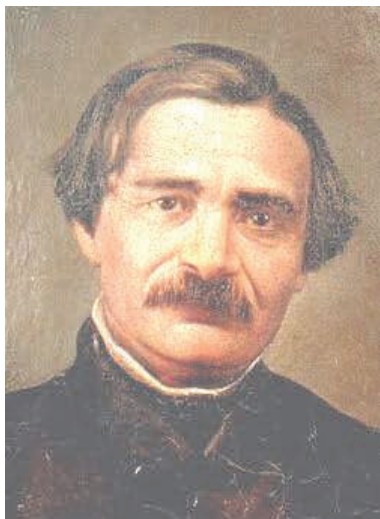
Nuvela istorică este o nuvelă inspirată din trecutul istoric (cronici, lucrări științifice, folclor).

Nuvela istorică este o specie a genului epic ce valorifică momente importante din trecutul unui popor, îmbinând faptele istorice reale cu imaginația autorului.

Aceasta prezintă întâmplări desfășurate într-un cadru istoric bine conturat, ilustrând epoci, obiceiuri și mentalități specifice. Personajele pot fi inspirate din realitate sau create ficționale, dar toate sunt integrate într-un univers istoric credibil. Prin intermediul acestei forme literare, cititorul este invitat să descopere trecutul într-o manieră artistică, emoționantă și uneori idealizată, fiind puse în lumină valori precum curajul, patriotismul, onoarea și lupta pentru libertate.

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi este considerată prima nuvelă istorică românească autentică, care evocă atmosfera tensionată și sân-geroasă a Moldovei secolului al XVI-lea, punând accent pe tiranie, răzbunare și lupta pentru putere.

Ion Heliade Rădulescu (1802–1872)

Ion Heliade-Rădulescu a fost scriitor, filolog, om politic, membru fondator al Academiei Române și primul său președinte. Este considerat una dintre figurile cele mai importante ale culturii române prepașoptiste și un gânditor enciclopedist cu o formație iluminist-romantică. Poet, prozator, critic, traducător și întemeietor al presei românești din Muntenia, a avut un rol major în introducerea învățământului în limba română.

Născut la Târgoviște, fiu al lui Ilie Rădulescu și al Eufrosinei Danielopol, de origine macedoneană, învață limba greacă înaintea celei române, conform obiceiului epocii și citește în română din *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* de Petru Maior. În 1815–1818 frecventează Școala grecească de la Academia Domnească de la Schitu Măgureanu, unde primește numele Eliade (Eliad), după prenumele grecizat al tatălui său. Aici îl are ca profesor pe Constantin Vardalah, autorul lucrării *Arta retorică*.

În anul 1818 se transferă împreună cu alți colegi români la școala de la *Sfântul Sava* și devine elevul lui Gheorghe Lazăr, iar în 1820 Gheorghe Lazăr îl asociază ca profesor-ajutor de aritmetică și geometrie. Între anii 1822–1829 Heliade devine succesorul lui Gheorghe Lazăr la conducerea Colegiului Sfântul Sava, după retragerea acestuia și va preda cursuri de „Aritmetică rațională (după Louis-Benjamin Francoeur), de geometrie și trigonometrie, de algebră, de geografie, matematică sau astronomie”. Este activ în numeroase societăți culturale: *Societatea Literară* (1827) și *Societatea Filarmonică* (1833), și are un rol fundamental în presa din Țara Românească, fondând *Curierul Românesc* (1829) și

Curierul de ambe sexe (1837). De asemenea, este tipograf, editor și inițiator al planului unei *biblioteci universale*, proiect amplu ce urmărea să ofere acces la marile capodopere ale omenirii.

În anul 1828 publică *Gramatica românească*, prima gramatică metodică din România, în care promovează simplificarea alfabetului chirilic, fonetismul ortografic și împrumutarea neologismelor din latină și limbile romanice. În același an, apare la Sibiu această lucrare esențială pentru reforma limbii române.

Este fondatorul primului ziar în limba română în Țara Românească, *Curierul românesc* (1829). Un an mai târziu, în 1830, Heliade debutează ca traducător cu volumul *Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartine. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale din D. I. Eliad*, ce cuprinde poezii precum *Cântarea dimineții*, *Trecutul*, *Dragele mele vorbe* sau *Epitaf de la o tânără mamă*.

La inițiativa lui Heliade, Ion Câmpineanu, Costache Aristia, Voinescu II, Grigore Cantacuzino, frații Golești și alții, în 1833 este înființată *Societatea Filarmonică*, care avea ca scop, afirmat public, să asigure „cultura limbii românești și înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale și instrumentale în Prințipat și, spre acestea, formarea unui Teatru Național”, iar în anul 1834 devine director al Școlii de muzică vocală, declamație și literatură, cu scopul de a forma actori profesioniști. Câtva timp este favoritul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica și trece drept poet al curții; un astfel de post nu exista însă oficial, fiind doar o imitație a curții din Viena.

Sub conducerea și îndrumarea lui Heliade, la 1 noiembrie 1835 apare primul număr din *Gazeta Teatrului Național*, care a fost publicată până în 1836. În anul 1835 publică traducerea comediei *Amfitrion* de Molière. Un an mai târziu adună toate lucrările sale în volumul *Culegere din scrierile lui Eliad, de prose sci de poezii*. Tot în această perioadă apare, în subredacția sa și a lui Florian Aaron, revista *Muzeul Național*, supliment săptămânal al *Curierului românesc*.

În anul 1843 devine membru al Lojii bucureștene *Frăția*, iar în 1859, cu gradul 18, participă la aprinderea luminilor Lojii *Steaua Dunării*, al cărei Mare Maestru devine în anul 1861. Pentru scurt timp scoate gazeta *Curierul român* (1859), care este suspendată de guvernul Ion Ghica după numai trei numere. În continuarea preocupărilor sale în domeniul istoriei naționale, Ion Heliade Rădulescu publică în 1861 *Prescurtare de Istoria Românilor sau Dacia și România*. În 1869 apare ediția a doua sub titlul *Elemente de istoria românilor sau Dacia și România*.

A fost implicat activ în Revoluția de la 1848, participând la redactarea *Proclamației de la Islaz* și fiind membru în guvernul provizoriu. În plan teoretic, este autorul lucrării *Regulile sau gramatica poeziei*, îndrumar literar cu influențe puternice. Heliade este considerat întemeietorul teoriei literare românești (clasică la început, romantică mai apoi), în lucrarea sa *Regulile sau gramatica poeziei* fiind în același timp și îndrumător literar.

Poet al viziunilor grandioase în stil hugolian, a scris poemul eroic *Anatolida sau Omul și forțele*, în variantă fragmentară. A cultivat meditația cu teme preromantice, precum *O noapte pe ruinele Târgoviștei*, elegia *Dragele mele umbre* și mitul popular *Zburătorul*, considerată capodopera sa literară. Este și autor de

proză satirică și pamfletară, în maniera fiziologilor, precum *Domnul Sărsăilă autorul, Conu Drăgan și cuconița Drăgana*.

A tradus și prelucrat opere din literatura universală, din autori ca Boileau, La Fontaine, Dante Alighieri, Goethe sau Byron. A susținut unificarea limbii literare române prin lucrări ca *Gramatica românească* (1828) și a manifestat preocupări filozofice și religioase de inspirație gnostică în *Biblicele* (1858) și *Echilibru între antiteze*. Membru fondator al Societății Academice Române (actuala Academie Română), a fost primul său președinte între 1867–1870.

Ion Heliade-Rădulescu se stinge din viață pe 27 aprilie 1872, în locuința sa de pe strada Polonă, nr. 20, la doi ani după ce și-a pierdut soția, în mai 1870. Pe 30 aprilie a avut loc înmormântarea sa, organizată ca un eveniment național, la care au participat mii de oameni. Potrivit ziarului *Trompeta Carpaților*, în curtea bisericii Mavrogheni, de pe șoseaua Kiseleff, s-au adunat aproximativ 10.000 de persoane. Au fost rostite mai multe discursuri, printre care cele ale lui Petrache Poenaru, Constantin Esarcu și B. P. Hasdeu, acesta din urmă vorbind în numele presei române.

Viața și activitatea lui Ion Heliade-Rădulescu au lăsat o amprentă profundă asupra culturii și literaturii române. Chiar și după moarte, personalitatea sa a continuat să inspire generații întregi de scriitori, profesori și oameni de cultură.

Oamenii iluștri despre...

„...cel mai bun poet al Țării Românești” (Mihail Kogălniceanu), „... părinte al literaturii române.” (B.P.Hasdeu), „...lui Eliad Rădulescu trebuie să i se recunoască o foarte frumoasă limbă literară populară, foarte mult spirit mucalit umor...” (N.Iorga), „Eliad nu este un om. Eliad este o epocă” (V.A.Urechia)

Zburătorul

Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știi ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
In brațe n-am nimica și parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucșează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.

La pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător.
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușile cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ăla și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da de leac.

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
S-o mân pe potecuță la iarbă colea-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simt că mișcă tufa, aud crângul trosnind.

Atunci inima-mi bate și sar ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurii, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi aud scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place – prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: „Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, vin să te mângâi...” Dar e un vânt ușor!

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător;
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.”

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.

Era în murgul serii și soarele sfințise;
A puțurilor cumpeni țipând parcă chemau

A satului cireadă, ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la jgheab întins pășeau.

Dar altele-adăpate trăgeau în bățatură,
În gemete de mumă vițeei lor strigau;
Vibra al serii aer de tauri grea murmură;
Zglobii sărind vițeei la uger alergau.

S-astâmpără ast zgomot, ș-a laptelui fântână
Începe să s-audă ca soaptă în susur,
Când ugerul se lasă sub fecioreasca mână
Și prunca vițelușă tot tremură-mprejur.

Încep a luci stele rând una câte una
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Târzie astă-seară răsare-acum și luna,
Și, cobe, câteodată tot cade câte-o stea.

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește
Și dup-o cină scurtă și somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpânește,
Și lătrătorii numai s-aud neconținut.

E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Veșmântul său cel negru, de stele semănat,
Destins cuprinde lumea, ce-n brațele somniei
Visează câte-aieva deșteaptă n-a visat.

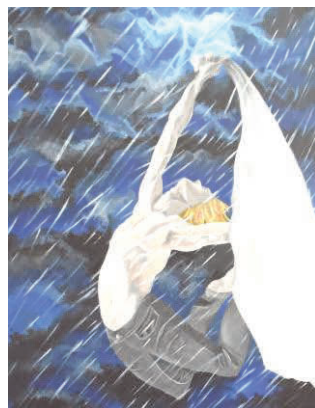
Tăcere este totul și nemișcare plină:
Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;
Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină,
Și apele dorm duse, și morile au stat.

.....

Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miazănoapte scapă cu urme de scânteii?
Vro stea mai cade iară? vrun împărat mai moare?
Ori e să nu mai fie! – vro pacoste de zmei?

Tot zmeu a fost, surato. Văzuși, împelițatu,
Și drept pe coș, leicuță! ce n-ai gândi, spurcatu!
Închină-te, surato! – Văzutu-l-ai și tu?

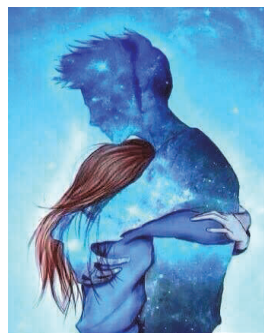
Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,
Și-pietre nestemate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragostie departe de ast loc!

Pândește, bată-l crucea! și-n somn coala mi-ți vine
Ca brad un flăcăiandru, și tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d-aur! dar slabele lui vine
N-au nici un pic de sânge, ș-un nas ca vai de el!

O! biata fetișoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! vezi, d-aia a slăbit
Și s-a pălit copila! ce bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit!

Că-ncepe de visează, și visu-n lipitură
Începe-a se preface, și lipitura-n zmeu,
Și ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură,
Nici rugă nu te mai scapă, ferească Dumnezeu!

PROGRESAȚI!

Personalitate proeminentă a generației pașoptiste, Ion Heliade Rădulescu este un îndrumător al culturii, fiind un frecvent sprijinitor în acțiunea de înființare a unor școli, teatre, societăți literare.

Capodopera lui Ion Heliade-Rădulescu, balada *Zburătorul*, creată la nivel romantic și popular rustic, pornește de la un mit folcloric românesc despre un duh ce tulbură fetele, le aduce o boală cu efecte fiziologice. Dat fiind faptul că, în cazul baladei *Zburătorul* avem un exemplu de transpunere creatoare a mitului popular al Zburătorului în literatură, ne vom referi mai întâi la relația mit – operă literară și apoi la interferența dintre genuri și specii, dintre literatura populară și cea cultă. În balada lui Ion Heliade Rădulescu, relația mit – baladă s-a realizat printr-un proces de transfer obiectiv al ideii și semnificației mitului. Între credința populară, că primele semne ale iubirii și, ca atare, trezirea unui nou sentiment, ar apărea sub influența unei forțe supranaturale, numite Zburător și reflectarea ei în baladă, există o diferență numai sub aspectul individualizării și al localizării simbolice, natura și esența mitului rămânând nealterate.

Cea mai cunoscută operă a lui Ion Heliade Rădulescu este balada *Zburătorul*, publicată în 1844. Punctul de plecare al textului este, ceea ce G. Călinescu numea în *Istoria* sa, unul dintre cele patru mituri fundamentale românești, cel al Zburătorului. El privește „suferințele fetei nubile”, provocate de apariția sentimentului erotic. Mitul are, de altfel, și o variantă masculină, ușor de cunoscut și în literatură. Sursa textului este mitică și trebuie remarcată intenția lui Heliade, care a știut să nu despartă concepția teoretică a mitului de materializarea lui, așa cum s-a petrecut cu cele mai multe aspecte ale mitologiei românești. Autorul prezintă în finalul textului și concepțiile omului tradițional asupra acestui mit.

Balada *Zburătorul* a lui Ion Heliade Rădulescu se constituie din trei părți.

Partea I este alcătuită din 12 strofe în care este evocată puritatea sentimentului de dragoste a unei tinere fete. Această parte apare sub forma unui

monolog și reprezintă o confesiune sinceră și emoționantă, plină de neliniștea sufletească a fetei. Prima parte a baladei este concepută ca un monolog liric adresat unui ascultător apropiat afectiv. Domină frazele exclamative și interogative, prin care „personajul” Florica exprimă neliniștea ființei umane, în general, și a ei, în special, față de schimbările vârstei. Se repetă apelativul matern prin care fata cere ajutor, încercând, totodată, să descrie în detaliu amestecul nelămurit de senzații fizice și psihice, mai toate puse în antiteză (element romantic, la îndemâna pașoptiștilor):

„Îmi ard buzele, mamă, obrazii-mi se pălesc!” Toate aceste simptome ale fetei sunt vădite în text în două evidente figuri expresive (enumeratia și antiteza), trimitând la modificări profunde, subtile, cu rezultate în fiziologia și în psihicul confesorului / vocii lirice. Se recurge, aici, la procedeul retoric al acumulării afirmațiilor și negațiilor, tot în spirit pașoptist:

„În brațe n-am nimica și parcă am ceva” Cele mai multe dintre aceste stări contradictorii se manifestă la nivel fizic, aproape exterior, ceea ce conduce la ideea unei derute provocate de o suferință fără o cauză precisă. Echilibrul ființei s-a tulburat.

Partea a doua are ceva comun cu un pastel, în care este prezentat un peisaj rustic în fapt de seară. Pe fonul acestui peisaj este evocată tristețea din sufletul eroinei, dar și melancolia naturii în amurg. Din punct de vedere compozițional, balada *Zburătorul* e construită sub forma a douăzeci și șase de catrene, pe model pașoptist, ce îmbină clasicismul, tradiționalismul formei cu libertatea fondului, ce denotă folosirea fanteziei romantice, lucrul acesta repercutându-se și la nivelul structurării mesajului poetic. Astfel, poemul poate fi segmentat în trei părți, în funcție de tema dominantă: primele douăsprezece strofe sunt o idilă bazată pe descrierea suferințelor tinerei fete, partea a doua e un foarte reușit pastel (strofele 13-20), iar partea a treia (strofele 21-26) oferă explicația schimbărilor fetei, sub forma unei legende, prin apariția Zburătorului.

În ultima parte a baladei, autorul revine la mitul Zburătorului. Poetul încearcă să dea o imagine reală acestui erou mitic, care pătrunde în casele și în sufletele tinerelor fete, îndrăgostindu-le. Întreaga operă a lui Heliade Rădulescu este o interferență dintre două specii literare care se manifestă sincron, dar și diacronic.

Tema textului este descrierea apariției sentimentului erotic la adolescentele ajunse în pragul feminității. Ființa umană (feminină) este pusă în relație cu natura și cu puterile iraționale, cu activitățile rutiniere ale omului.

Motivul Zburătorului îl întâlnim și în creația lui Mihai Eminescu (*poemul Călin*, dar și *Luceafărul*). Doar că la Eminescu acest motiv capătă o proiecție cosmică și mult mai profundă. Prin balada *Zburătorul*, Ion Heliade Rădulescu a demonstrat măiestria sa de scriitor, transpunând fidel în operă esența mitului popular și arătând că acesta nu se mai afla în circulație pe niciuna dintre ariile folclorice ale literaturii noastre și deci, poate fi cunoscut numai prin intermediul operei de artă. Ținând cont de valențele transferului realizat între mit și baladă, de unele puncte de interferență dintre basmul fantastic popular și balada cultă *Zburătorul*, putem conchide că vechiul mit al zburătorului a fost asimilat în cadrul celor două

specii, dar păstrând, totuși, substratul unei origini comune. Mitul Zburătorului a fost sesizat în aspectul lui cultural de George Călinescu, el afirmă că „Zburătorul este un demon frumos, un Eros adolescent care dă fetelor tulburările și tânjirile întâii iubiri.” Mitul Zburătorului s-a născut și trăiește în mediul visului și rămâne una dintre cele mai ascunse taine ale visului, pierdut printre credințele superstițioase ale poporului.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Citiți balada *Zburătorul* și redactați un text în care să evidențiați momentele esențiale ale acțiunii.
2. Împărțiți balada în trei tablouri poetice și formulați câte un titlu simbolic pentru fiecare.
3. Caracterizați personajele care apar în baladă, folosind citate din text și evidențiind trăsăturile sufletești și comportamentale ale fiecăruia.
4. Identificați elementele reale și cele fantastice din baladă.
5. Selectați cinci cuvinte arhaice sau populare din text, explicați sensul fiecăruia.
6. Precizați trei motive romantice prezente în baladă și explicați rolul fiecăruia.
7. Alegeți o strofă din baladă și identificați cel puțin trei figuri de stil, comentând efectul lor expresiv. Analizați măsura versului, rima, ritmul baladei.
8. Elaborați o descriere a naturii seara, inspirându-vă din partea a doua a balade.
9. Imaginați-vă un dialog între fată și Zburător și redactați-l sub forma unei conversații poetice.
10. Comparați balada cu o altă operă romantică studiată (ex. *Călin* sau *Lucașfărușul*) și evidențiați asemănările și deosebirile.
11. Scanați codul QR pentru a afla mai multe informații despre Ion Heliade Rădulescu și balada *Zburătorul*. Completați fișele propuse.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Ce simbolizează Zburătorul în viziunea autorului? Ce semnificații poate avea prezența lui în visul fetei?
2. Cum este redată starea sufletească a fetei în text? Identificați cuvinte și expresii care sugerează zbuciumul interior și dorul neîmplinit.
3. Analizați modul în care este creată atmosfera de mister și visare în baladă. Ce elemente contribuie la această atmosferă?
4. Cum este reprezentată relația dintre vis și realitate în baladă? Ce rol are visul în evoluția baladei?
5. Ce rol joacă natura în cadrul poemului? Găsiți exemple în care elementele naturii reflectă sau amplifică stările personajelor.
6. Dacă ați fi regizorul unui scurtmetraj inspirat din balada *Zburătorul*, ce scene ați evidenția vizual și cum ați transpune lirismul în imagine? Realizați un desen.

Mitul este o povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor (antice) despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, etc. Mitul este o poveste, o legendă, un basm.

Mitul este o narațiune alegorică sau o legendă care povestește despre zei și eroi ce personifică forțe ale naturii sau aspecte ale societății. Aceste povești, transmise adesea oral, au fost culese și transformate în epopei, devenind monumente ale vechilor culturi și părți importante ale tezaurului cultural universal, cum sunt epopeele homerice.

Există mai multe tipuri de mituri: *teogonice*, care explică originea zeilor; *cosmogonice*, care povestesc apariția lumii; și *etiologice*, care explică originea fenomenelor, ritualurilor sau instituțiilor. Miturile pot reflecta atât credințe religioase, cât și idei profane, iar prin simbolurile și temele lor universale, cum ar fi dragostea sau prietenia, ele inspiră creatorii de artă din toate domeniile.

Din punct de vedere filozofic, mitul este o povestire fabuloasă de origine populară, în care forțe impersonale sunt prezentate sub forma unor ființe cu acțiuni simbolice. Mitul are sensuri profunde, ascunse în spatele cuvintelor, și exprimă valorile și credințele unui grup uman, fiind o poveste a originilor cosmosului, omului și vieții, care stabilește relația oamenilor cu divinitatea și cu lumea.

Simbolurile din mituri transformă obiecte, gesturi sau cuvinte în semne ce indică realități mai înalte, oferind astfel sens și scop vieții. Mitul nu este doar o poveste simplă, ci un mesaj codificat, o cheie spre înțelegerea lumii și a existenței umane, așa cum au arătat mulți cercetători precum și Mircea Eliade.

Mitul este o formă complexă de povestire care, prin simbolism și imaginație, leagă trecutul de prezent și dă sens vieții, credinței și culturii umane. El are, totodată, un rol esențial în definirea identității culturale și spirituale a unui popor. Prin poveștile sale fundamentale, mitul insuflă un sentiment de apartenență și continuitate, conectând generațiile între ele și explicând originile și valorile comune. El oferă răspunsuri la întrebările fundamentale ale existenței, cum ar fi „De unde venim?”, „Care este rostul nostru?” sau „Cum trebuie să trăim?”. În acest fel, mitul devine un liant social și moral, un ghid pentru comportamentul uman și o sursă permanentă de inspirație pentru literatură, artă, religie și filozofie. Chiar și în epoca modernă, când știința explică multe fenomene, miturile continuă să fascineze și să influențeze modul în care oamenii percep lumea, pentru că ele vorbesc limbajul profund al simbolurilor și al sensurilor care nu pot fi întotdeauna exprimate prin rațiune simplă.

Mitul a influențat profund literatura universală și cea română, oferind teme și simboluri care au fost preluate și reinterpretate de-a lungul timpului. De exemplu, în literatura universală, epopeele homerice, precum *Iliada* și *Odiseea*, se bazează pe mituri despre zei și eroi, explorând curajul, destinul și lupta dintre bine și rău. În mitul lui Orfeu și Euridice, tema dragostei și a pierderii este redată

cu o intensitate emoțională care a inspirat numeroase poezii, opere și balet. În literatura română, miturile populare au fost folosite de autori precum Mihai Eminescu, care în poezia sa *Luceafărul* transformă mitul cosmic într-o meditație despre dragoste, nemurire și condiția umană. De asemenea, Ion Creangă, în *Povești*, preia elemente mitologice din folclor, transformându-le în povești care transmit valori și învățături morale. Ion Creangă în *Povești* (precum *Punguța cu doi bani*, *Capra cu trei iezi* sau *Harap Alb*) preia și adaptează elemente din folclor, care conțin adesea straturi mitologice și arhetipale. Deși poveștile lui sunt mai degrabă basme populare, ele păstrează unele teme și motive mitice, cum ar fi luptele dintre bine și rău, prezența ființelor supranaturale (zâne, zmei), și elemente simbolice care provin din mitologia românească și universală. Astfel, Creangă aduce la viață tradiția orală și mitologică a poporului român, oferind o formă literară accesibilă și captivantă pentru copii și adulți.

Mitul, prin simbolurile și arhetipurile sale, devine o sursă inepuizabilă de inspirație artistică, oglindind atât aspirațiile universale ale omului, cât și particularitățile culturale ale fiecărui popor.

Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838 - 1907)

Bogdan Petriceicu Hașdeu se numără printre marile figuri enciclopedice ale poporului român, alături de personalități precum Dimitrie Cantemir, Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Iorga sau George Călinescu, fiind una dintre cele mai remarcabile și influente personalități din istoria culturii române.

Bogdan Petriceicu Hașdeu s-a născut la 26 februarie 1838, la Cristinești, județul Hotin, Ucraina, fiind fiu al lui Alexandru Hâjdău și al Elisabetei Dauș, descendenții unor vechi familii boierești. Tatăl său a absolvit studii la Harkov, Lvov și München, având înclinații către filologie, istorie și folclor, fiind autor al unor lucrări de istoria dreptului universal și cunoscător a nu mai puțin de zece limbi străine, plus o bogată activitate didactică. În anul 1841, familia se stabilește în Podolia, dar are de suferit din cauză că tatăl său era considerat „tulburător al liniștei publice”. În anul 1848, mama sa, Elisabeta, trece la cele veșnice.

Gramatica românească scrisă de Ion Heliade Rădulescu devine, pentru viitorii lingviști și filologi, o carte de referință încă din copilărie. În anul 1850, se stabilește în Basarabia și urmează liceul din Chișinău. A studiat mai întâi la Camenița, Vinița și Rovno, apoi iar la liceul din Chișinău. Între anii 1855 și 1857 a urmat studii de drept și a participat la cursuri de filologie și istorie la Universitatea din Harkov. „Îndrumat de tatăl său care, în cultul nobleții cârturărești a familiei, îi propune lecturi dificile și lucrul neîntrerupt la masa de

scris, citește enorm și proiectează îndrăzneț lucrări despre mitologia dacică, despre limba și literatură populară română, culege folclor.” (din *Dicționarul general al literaturii române*, apărut sub egida Academiei Române, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005).

Între anii 1852 și 1854, Bogdan Petriceicu Hașdeu își începe activitatea literară prin primele sale încercări scriitoricești: *Cântec popular moldovenesc*, *Ștefan cel Mare*, *Doină*, *Moldova*, *Melodii românești*, *Gândirea* dar și fragmentele epice și dramatice *Arbore*, *Domnița Ruxandra* sau *Domnița Voichița*.

În anul 1856, deși nu-și încheiase studiile, a trecut cu traiul în Moldova. Iată portretul pe care Nicolae Iorga i-l făcea tânărului: „*Ca prinț sărac, slab și bolnăvicios, impunător printr-o știință enciclopedică, dobândită de douăzeci de ani între un duel și un banchet intim, ca un original de care nu se putea apropia nimeni fără a fi uimit și rănit de uimirile și însușirile lui superioare și de inferioritatea unui spirit agresiv, care nu cruța nimic, nici pentru cel mai sfânt principiu ori pentru cea mai firească legătură, astfel căzu el în Iași la 1856*”.

În anul 1857 a fost numit membru al tribunalului din Cahul, însă după doar șapte luni a demisionat. Un an mai târziu se mută la Iași, unde a obținut un post de custode al bibliotecii universității. În același an, apare la Iași, sub conducerea sa, ziarul *România*.

În anul 1860, devine profesor de istorie și de geografie la Școala reală din Iași. În anul 1861 a donat bibliotecii universitare 4.000 de volume, tot atunci aflându-se pentru scurt timp în Polonia, unde s-a perfecționat în mai multe domenii. În anul 1862, colaborează la ziarele *Dacia* și *Tribuna Română*, tot în această perioadă punând bazele altor publicații, printre care revista *Din Moldova* (1862–1863) în care au apărut poezii lirice, fabule, nuvele, critice etc. Aici publică, printre altele, drama *Răposatul postelnic* precum și un interesant studiu istoric despre legăturile lui Petru Rareș cu Ardealul.

În anul 1863 se mută la București, unde, la 3 noiembrie, pune bazele revistei *Aghiuță*, în care va publica, cu modificări substanțiale, nuvela *Du-duca Mamuca*, sub titlul *Micuța sau Trei zile și trei nopți din viața unui studinte*.

În anul 1864, publică, în ziarul *Buciumul*, condus de Cezar Bolliac, nuvela istorică *Ursita*, în aceeași perioadă începând să editeze revista *Arhiva istorică a României*. În anul 1865, se căsătorește cu Iulia Faliciu, în același an îi apare monografia istorică *Ion Vodă cel Cumplit*. În anul 1866, la 6 februarie, sub conducerea sa, continuând spiritul satiric al revistei *Aghiuță*, apare publicația *Satyurul*, iar în anul următor, pe 10 februarie, este jucată la Teatrul Național

B.P.Hașdeu și soția sa Iulia Faliciu. Fotografie realizată la Paris, 1868

din București, piesa sa *Răzvan și Vidra*.

În anul 1868 îi este publicată piesa *Rosana* în revista *Familia*, moment urmat de călătoria de documentare a lui Bogdan Pertriceicu Hașdeu în Serbia, Ungaria, Austria, Basarabia și Franța, în vederea realizării unor studii științifice.

În anul 1870, Bogdan Pertriceicu Hașdeu editează revista *Columna lui Traian* (1870–1877; 1882–1889), unde îi apare poezia *Odă la ciocoi*, precum și alte materiale împotriva conducătorilor de atunci, fapt care îi aduce amenințarea cu închisoarea la Văcărești. În anul 1872, îi apar primele două volume din *Istoria critică a românilor* dar și volumul *Poezie*, iar în 1876, el scoate *Revista literară și științifică*, în perioada 15 februarie – 15 mai. În perioada 17 mai 1876 – 1 aprilie 1900 a fost director al Arhivelor Statului din București, în această calitate contribuind la publicarea documentelor în *Arhiva istorică și Cuvinte din bătrâni*, atât din arhivele românești, cât mai ales din cele străine. În 1877 a fost ales membru al Academiei Române ca recunoaștere a calității operei sale de până atunci și în semn de recunoaștere a spiritului său enciclopedist. Din 1878 a fost profesor de filologie comparată la Universitatea din București, unde a tipărit o parte din cursurile sale pline de originalitate și de cunoștințe vaste asupra literaturilor străine și a limbii române.

Tot în 1878, îi apar două volume din *Cuvente din bătrâni* – primul volum se intitulează *Limba română vorbită între 1550–1600*, iar al doilea *Cărțile populare ale românilor din secolul al XVII-lea în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, pentru acestea Hașdeu obținând, în anul 1880, Premiul Academiei Române.

În anii ce-au urmat, Hașdeu publică volumul I (1886), volumul II (1887), volumul IV (1893) și volumul V (1898) din *Etymologicum Magnum Romaniae*, care urmărește fiecare cuvânt din toată istoria lui complexă, în toate epocile, în graiul popular, ca și în limba literară. În anul 1887 apare la București, *Revista nouă*, director fiind Hașdeu, iar redactori, printre alții, Vlahuță și Delavrancea.

Dar cea mai mare bucurie a vieții sale a fost nașterea, la 14 noiembrie 1869, la București, în casa din Strada Carol I nr. 14, a unicei sale fiice, Iulia Hașdeu. Fetița a fost botezată cu același nume ca al mamei sale, dintr-o dorință mistică de a uni cele două ființe apropiate și ca un omagiu suprem adus soției. La doar doi ani, fetița, alintată cu numele de „Lilica”, vorbea deja limba franceză, iar la patru ani începuse să scrie. La cinci ani, crea nuvele, iar la șapte ani compunea narațiuni precum *Mihai Vodă Viteazul* și poeme precum *Domniului Țepeș Vodă* sau *Oaselor lui Țepeș Vodă*.

Aportul mamei la aceste realizări a fost deosebit, ea dedicându-și toată

**Iulia Hașdeu în
bibliotecă. Portret de
Diogene Napoleon
Ulysse Maillart, 1889**

energia și timpul pentru a susține dezvoltarea intelectuală a fetei și pentru a-i insufla dorința de succes. Aceste semne de genialitate ale copilului au impresionat nu doar familia, ci și prietenii care le frecventau casa, mulți dintre ei fiind intelectuali importanți. S-a stins din viață la 29 septembrie 1888, fiind înmormântată la *Cimitirul Bellu*, momentul tragic dărâmandu-l definitiv pe Hașdeu.

După pierderea singurei sale fiice, Bogdan Petriceicu Hașdeu a găsit cugeri, poezii, schițe de teatru și comedii, materiale pentru teza de doctorat și numeroase notițe scrise de ea, inclusiv în ultimele luni de viață, pe patul de suferință. Imediat după decesul Iuliei, în *Revista Nouă*, condusă de Hașdeu, a publicat câteva din poeziile fiicei sale, iar unul dintre numere a fost trimis prietenului Michel Bréal, din Paris, care a răspuns cu entuziasm, confirmând interesul de a publica operele Iuliei. Primul volum, conținând poezii, a apărut în martie 1889 sub titlul dorit de autoare, *Bourgeois d'Avril*.

Publicarea lucrărilor Iuliei îi aducea tatălui un oarecare confort necesar pentru a-și continua viața, fiind convins de valoarea moștenirii literare lăsate de fiica sa. Cu toate acestea, tatăl profund îndurerat căuta neîncetat o explicație pentru destinul tragic al tinerei, plângând-o fără oprire și așteptând un semn de la ea.

Potrivit relatărilor lui Hașdeu, în martie 1890, scriitorul a primit acest semn de la fiica sa. După acest moment, el și-a stabilit ca scop regăsirea spiritului fiicei pierdute prin orice mijloace, refugiindu-se în spiritism. A construit un templu în amintirea ei la cimitirul Bellu și, în 1893, a decis ridicarea unui castel dedicat memoriei Iuliei. Castelul *Iulia Hașdeu de la Câmpina*, cunoscut drept *Marele Templu de Dincolo*, a fost construit între anii 1893 și 1896, urmând planurile pe care Iulia i le-ar fi transmis din lumea cealaltă. Castelul are o arhitectură cu influențe medievale, asemănându-se unei fortărețe. Aici, Bogdan Petriceicu Hașdeu a scris primul volum de spiritism din literatura română *Sic Cogito, o lucrare* creată după „îndrumările” primite de la Iulia. La castel, Hașdeu a amenajat o cameră specială de spiritism în care, ani la rând, a încercat să intre în legătură cu fiica sa aflată pe cealaltă lume. Mulți dintre apropiați l-au numit pe Bogdan Petriceicu Hașdeu drept „nebun”, explicând că și-a pierdut mințile de durere. De-a lungul timpului, castelul din Câmpina a fost sursa multor legende, unele persistând chiar și astăzi.

La 25 august 1907 B.P. Hașdeu trece în neființă. A fost înmormântat în cimitirul Bellu din București.

Bogdan Petriceicu Hașdeu a fost „un deschizător de cale”, după Nicolae Iorga

Castelul „Julia Hașdeu” de la Câmpina, România

„un geniu universal”, cum l-a numit George Călinescu. El a fost unul dintre cei mai mari cărturari, lăsând o amprentă profundă asupra culturii și literaturii naționale. Meritul său constă în diversitatea preocupărilor sale, fiind istoric, filolog, lingvist și scriitor. Prin lucrările sale istorice, Hașdeu a scos la lumină documente valoroase din trecutul României, promovând un puternic sentiment de identitate națională.

Oamenii iluștri despre...

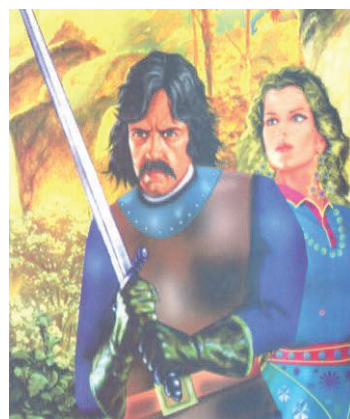
„... Hașdeu, precum am mai spus o dată, e o fântână nesecată de învățături înalte și de glume scânteietoare – o activitate de spirit în adevăr fenomenală.”

Ion Luca Caragiale

Răzvan și Vidra

Soției mele Iulia Petriceicu Hasdeu

Cumplita sărăcie și invidia vicleană
Danțau în jurul meu:
În inimă durere, și-o lacrimă pe geană,
Și-n piept suspinul greu!
Tu, însă, ca o lampă rămasă mângâiere
Când faclele s-au stins,
Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,
Secai amarul plâns!
Suspînul singur numai îmi sta mereu în cale:
Oftam fără să voiesc,
Ca umbrele, ce-n fața luminii matinale
De noapte ne-amintesc.
În zilele acelea de sumbră poezie,
Cu-o mână-n mână ta,
Am scris această dramă, ce-n viață-mi o să fie
Ca floarea „nu-m-uita”!
În stalactit se-ncheagă o undă, picurată,
P-o stâncă ne-ncețat;
Așa oftarea-mi lungă aice-i încheată
Suspîn cristalizat!
Mânia mizantropă a omului în goană,
Sarcasmul infernal
Le vezi în astă carte, înfipite-ntr-o icoană
Cu vârful de pumnal!
Și cui să-nchin eu oare, când timpul se răzbună,
Ecoul amorțit
Din nemilosul viscol pe care împreună
Abia l-am resimțit?
O, tu, ce chiar suspînul îl împărțeați cu mine,
Făcându-l mai ușor:

Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspine,
Unite prin amor!...

Cântul I

Un rob pentru un galben

„În Moldova au cei mici despre cei mari obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâși și singuri plinitori Legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă... „Ureche, sub anul 1564.

FETELE:

Răzvan – țigan dezrobit, **Sbierea** – boier bătrân, **Tănase** – cerșitor, **Başotă** – mare vătav, **Dascălul**, **Târgoveața I**, **Târgoveața II**, **Târgoveața III**, **Târgoveața IV**, **Târgovețul I**, **Târgovețul II**, **Târgovețul III**, **Fata I**, **Fata II**, **Slujitori** de la vătăvie

O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în lături case.

TĂNASE (*șezând pe piatră*)

Miluieste-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit
Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA (*oprindu-se în drum*)

Cum? ce spui? La sută mia? O camătă minunată!
De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...
Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TĂNASE (*sculându-se*)

Miluieste-mă, jupâne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură
N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!.. Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna de-ai mâncat sau n-ai mâncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!.. Bănișorii nu s-aruncă.
Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.
(*Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea*)

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!.. Nu cerșește un român,
Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!
Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,
Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pizmă, la judecată m-au tras,
Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!..
Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!... Vrea să zică
Tu ești un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică,
Te mai apuci de prăsilă. Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoți!.. Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii! (...)

TĂNASE (*așezându-se*)

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vro ispită!
(*Sbiera face trei cruci mari dinaintea bisericii și se depărtează, fără a băga
de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.*)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa față răstignită,
Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,
Nu făcea nici sfântul Petre, nici însuși domnul Hristos!...
Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,
Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...
(*Face câțiva pași și ridică de jos punga.*)
Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!...
Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...
Măi, oprește-te, jupâne!... Stai, jupâne, de m-ascultă!...
La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorba multă!
Un singur pas nu poți face făr'să dai de vrun calic!...
Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nimic, nimic, nimic!
Nimic n-are, sărăcuțul! Așa zice!... Prin urmare,
Omul neputând să piarză tocmai lucrul ce nu-l are,
Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,
De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...
Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Și chiar foame de mi-ar fi,
Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...
Moșule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă?
Uite! Eu îți dau o pungă... Scoală, moșule, și cântă!

TĂNASE

De la un țigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Și totuși, pe boier,
De-ți da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum.

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!
Te-nșeli, moșule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...
Nu căta că-ți pare searbăd și pârlit obrazul meu,
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihnește;
Că și pâinea de secară este neagră, dar hrănește
Ș-apoi, moșule, eu unul nu-s țigan de rând, mă jur.
Nu, nu, crede-mă, în pieptu-mi bate suflet de vultur.

Măiculița fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nțelege.

TĂNASE

Moldoveancă?

Ce-aur, Doamne!...

Dar asta-i o fărdelege!

Unde s-a aflat

Că s-a-mpreunat

Corbi cu turturele,

Șerpi cu floricele,

Urși cu căprioare

Și norii cu soare?...

Orumbiță să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!

Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de năbădăi!...

N-atinge țărâna mamei, că nu mai știi ce-o să fie!

Mi se-ntâmplă multe pozne când sunt cuprins de mânie.

Eu nu-s țigan... ți-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...

Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-aci!

TĂNASE

De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:

Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.

De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,

Primind milă dintr-o mână, care... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN

Eu șerb? Dar bată-te focul, mitropolitul Năstase

Nu știi oare că la moarte-i pe toți robii săi iertase?...

Singurul vlădică-n lume, sau cel puțin la români,

Care nu voia ca frații să fie slugi și stăpâni,

Fiind tot un os ș-o carne... Așa scris-a în diată,

Poruncind să plece slobozi toți țigani săi deodată;

Toți, moșule, pân'la unul: bărbați, copii și muieri!...

S-a spart lanțul! De-atunci, iată, două ierni și două veri

Eu zbor în stânga și-n dreapta, ca voioasa ciocârlie

Pe care n-o mai poprește ferecata colivie.

TĂNASE

Ești țigan pe jumătate, nu ești rob!...

RĂZVAN

Asta-i nimic,

Mai este ceva. Văzut-ai?...

RĂZVAN

Un țigan grămătic?

TĂNASE

Grămătic?... nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci nu se vede,
Și chiar de-aș vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aș crede.

TĂNASE (*luând punga și sculându-se*)

Bogdaprosti, măi băiete!... Bogdaprosti! Rău îmi pare
Ca să văz o lighioană c-un suflet atât de mare!
De-ai fi român, cale-vale! dar țigan, păcat! păcat!
Tat-tău o fi fost, băiete, o groază de blăstemat
De-au întortocheat pe mă-ta în lingușirile lui...
Multe dragostea mai face pe fața pământului!
E curat un fel de boală, ce de noi când se lipește,
Pe român mi-l țigănește, le țigan mi-l românește,
Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:
Îngerul urât se pare, ucigă-l crucea, frumos!...
Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba, cum te cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguța mamă;
Muri an.. ba nu!... trăiește! trăiește-n cugetul meu,
Și va trăi totdeauna, până voi trăi și eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi te-ajute, precum tu m-ajuti pe mine;
Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine;
Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman!...
Rămâi sănătos, băiete!... Ce păcat că ești țigan!...
(*Pleacă murmurând: „Răzvan, Răzvan, Răzvan“... apoi se întoarce*)
Știi ce? Mi-am luat de seamă... Nu-mi trebuie punga-ntreagă,
Mi-ajunge ș-un singur galbăn... zău așa, Răzvane dragă!
Mai sunt mulți săraci, băiete, și eu n-aș vrea de prisos,
Pe când se zbugiumă frații, simțind cuțitul la os!
(*scoțând punga*) Na!...

RĂZVAN

Dar, moșule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!
Mai împarte tu ș-altora pâine din această pungă.
(*Ia un galbăn și dă sacul lui Răzvan.*)
Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...
Acuma mă duc, băiete... Mare păcat că-i țigan!... (*lese.*)

(*Lipește hârtia pe un stâlp și iese, pe când ușa bisericii se deschide, venind mai mulți, dintre cari dascălul se oprește lângă hârtie, iar ceilalți se grămădesc.*)

SBIEREA (*apucând pe Bașotă de mână*)

Mai stai, jupâne vătave! Nu te grăbi! Mai așteaptă...
Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAȘOTĂ

Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ți pot face eu?

SBIEREA

Cum ce? Vreau sfânta dreptate!... Cum ce? Dă-mi galbănul meu!...
Uitat-ai pravila țării? obicei? canoane? lege?...

DASCĂLUL

În ce guri încape legea!

SBIEREA

În gura mea, se-nțelege!...

Ascultă, jupân vătave... Nu mă lăsa păgubaș!...

Sau țiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaș...

Ori de nu, atunci, jupâne, stăpânul să mi-l plătească...

Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...

BAȘOTĂ

Al cui ești tu, măi țigane? Cine e stăpânul tău?

RĂZVAN

Sunt țigan iertat, jupâne: țiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA

Iertat? cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,

Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,

Așa-i jupâne vătave!... Pravila zice curat:

Furul să se dea aceluia de la care a furat.

Dă-mi-l rob.

RĂZVAN

Eu rob?

SBIEREA

Vezi bine!

BAȘOTĂ

Adecă, oricum să fie, vrei, boierule, să-l capeți jidovește în robie.

Știi c-un țigan, chiar de laie, se plătește orișicând

Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rând:

E frumos și știe carte...

SBIEREA

Știe carte?

BAȘOTĂ

Foarte bine.

SBIEREA

Tocmai așa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.

Îmi va ține catastișe, socoteli și daraveri.

Dă-mi-l după legea țării...

DASCĂLUL

Cea făcută de boieri!

SBIEREA

Nu știi de cine-i făcută, dar știu că-i foarte cu cale.

BAȘOTĂ

Atuncea se schimbă treaba... Să-ți spui verde dumitale
C-aș avea și eu nevoie de-un țigan așa de rar,
Cam cutezător, cam țațoș, dar deștept și cărturar.
Nu-nțeleg, nu pot pricepe și nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul pe când îmi place și mie...
Deci, ia-ți galbănel din parte-mi, iar eu pe țigan mi-l iau.

SBIEREA

Nu, jupâne! Niciodată! nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orișicare!

BAȘOTĂ

Așa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai stă la spate
Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucați-l pe țigan!

RĂZVAN

(lăsându-se în mâinile slujitorilor)

Mă dau eu singur, jupâne. (...)

BAȘOTĂ

Treaba merge găitan.
Legăți-mi-l și duceți-l...

RĂZVAN

Întins la spânzurătoare!
Omul om, să fie slobod; decât rob, mai bine moare;
Ș-apoi moartea-i înviere pentru cel disprețuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbește-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAȘOTĂ

Prietene! Ia-ți țiganul, și nu uita mai cu samă
Pricina cea de hotare...

RĂZVAN

(zbuciumându-se cu desperare) Unde ești, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II

Răz bunarea

„Țiganul și clăcașul au fost gândirea mea; Stăpânul, arendașul Și legea lor cea grea...” *C. Bolliac*

FETELE:

Răzvan – căpitan de haiduci, **Răzașul, Vulpoi,**

Văscanganea – boier, **Vidra** – nepoata vornicului Moțoc, **Sbierea.**

Moș Tănase, Hoțul I, Hoțul II, Hoțul III, Ciobanul, Haiduci

Un crâng în codul Orheiului în Basarabia. În fund, un părau. Mai încoace, un trunchi răsturnat. În laturi, stânci. (Răzvan ajunge căpitan de haiduci și odată

nimerit boierul Sbiera în mâinile lui, vrea să se răzbune pentru nedreptățile din partea lui).

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOȚII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc și eu Să-mi răzbun; dar moartea-n furcă i-ar fi prea puțin...

SBIEREA (*căzând jos*)

Valeu! (...)

RĂZAȘUL

Să-l bucătim mărunțel,

Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau vițel!...

RĂZVAN (*ieșind din gândire*)

Cum? De ce-i așa urgie?... Lăsați-l în bună pace!...

El nu v-a făcut nimica...

RĂZAȘUL

Nu cumva! Iată ce-mi place!

Doar n-ai fost surd, căpitane!... Nu-l mai apăra-n zadar!...

Nu l-ai auzit tu singur că te numește tâlhar?...

RĂZVAN

Eu tâlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea s-auză,

Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză

Din care sorbea cu-nctul cuvinte ce-mi par mereu

Că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu!

O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zână!

Tu, ivire minunată ce-mi răsai ca o lumină!

Să te mai auz o dată că locul meu este sus...

Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă!...

RĂZVAN

Ai spus!... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o ființă

Ca să-și cufunde privirea sub gunoi de umilință,

Pân' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri

Decât dispreț și nemilă, batjocură și loviri!... ..

CÂNTUL III

Nepoata lui Moțoc

„Să nu te blăsteme cineva: s-ajungi slugă la cai albi și stăpân femeie s-aibi!“
Anton Pann

Fețele: Răzvan, ostaș leșesc, **Vidra**, iubita lui, **Răzașul**, tovarășii lui **Vulpoi**, tovarășii lui **Sbiera**, prins în război **Hatmanul Minski**, **Piotrowski**, **Iscoada Muscălească**, **Ostașul I**, **Ostașul II**, **Ostașul III**, căpitani și ostași leșești

O tabără leșească la marginile țării muscălești: corturi, tunuri, arme...

(Trei ostași, din cari I și II duc pe cel al treilea, greu rănit.)
(Răzvan devine căpitan în oastea leșească, noutatea i-o spune Vidrei.)

VIDRA

Cum? Atâta veselie? Pentru ce?... Pentr-o nimică?
Căpitan! Ce mare treabă!... Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzașul și Vulpoi, făpturi de rând,
Care pentr-un pai sunt gata a se tăvăli cântând!...
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sunt atâția, că-n mulțime se lovesc coaste la coaste...
Căpitan!... o jucărie!... Căpitan!... e un covrig,
După care colindează bieții copilași pe frig!...

RĂZVAN

Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască?
Dar ce fel de lucru-ți trebui care să te mulțumească?...
Au nu mă-nvățați tu, Vidro, a merge chiar la dușman,
Câștigând prin viclenie tot cinstea de căpitan?...
Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mânie și muștrare,
Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare?...
Lămurește-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci?
Nu-i de mult de când în codru, cu o ceată de haiduci,
Numele-mi suna prin țară, ca o seceră ce sună
Când retează buruiana să crească iarba cea bună! ...

VIDRA

De-a fi boier ca toți leșii: o boierime de jale!

RĂZVAN

Hatmanul mă socotește, de ceilalți sunt căutat,
Numai tu pe bucuria-mi tragi un vâl întunecat,
Pe când c-un ceas mai-nainte erai de-o altă părere...
Nu sunt un copil, de care să-și bată joc o muiere! (...)

VULPOI

(vine șovâind)

Hi, hi! Dunăre!... Departe!... Căpitane, eu sunt beat,
Ș-aș vrea să-ți spui, căpitane, un lucru foarte ciudat...
Adicăte, căpitane... zău, n-are nici o pereche...
Dar lasă-mă, căpitane, că să ți-o spui la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOI

Apoi, căpitane, știi leahul cel blestemat?...
Știi cela ce-ți strângea mâna?... Căpitane, eu sunt beat!...
Știi, se vâă-n om ca musca?... Știi, chiar cu nepusă masa?...
Hi, hi! Știi leahul acela? Iubește pe jupâneasa!

RĂZVAN

Vidra?

VIDRA

Eu?

VULPOI

Da, da, da, Vidra!... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău așa! Chiar acușica!... Ha, ha, ha! Ce dobitoc!...
(Minski se arată în fund.)
Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica, leahul!
Hi, hi, hi!... Mi-e somn!... Mi-e lene!... Ba nu! Mă doare stomahul!
(Iese.)

RĂZVAN

(*mergând iute înaintea lui Minski și apucându-l de mână*)
Ascultă-mă, cum te cheamă!... Știi un lucru? Știi sau ba!
Noi trebuie să ne batem!...

CÂNTUL IV

Încă un pas

„Pentru țigani s-au zis multe, ca să nu fie primiți,
Căci rușine Eteriei a fi cu țigani uniți,
Căci luându-se Elada, de vor fi și ei ostași,
Vor cere cu tot cuvântul și ei să fie părtași...“
Beldiman, Jalnica tragodie

FEȚELE:

Răzvan, polcovnic leșesc, **Vidra**, nevasta lui, **Răzașul**, **Bașotă**, **Vulpoi**, **Sbierea**, **Hatmanul**.

Locuința lui Răzvan într-un orașel leșesc la marginea Moldovei.

RĂZVAN (*posomorându-se*)

Am înțeles! Prin urmare, vouă vi-i trebuitor
Un om vândut, o iscoadă, un mișel, un trădător...

HATMANUL

A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de dojene?
Dumneata ești leah acuma, căci patria ubi bene,
După cum zice latinul, și nu mai ești moldovean:
Poți să te bați cu Moldova fără a te numi viclean...

RĂZVAN

Hatmane, latinul zice... dar fii bun de-mi tălmăcește,
În cuibul meu, la Moldova, nu se nvață latinește...

HATMANUL

Țara este unde-i bine...

RĂZVAN

Așa?... Păcătoș latin,
Cine iubea deopotrivă pe-un frate și pe-un străin,
Zicând că țara-i o turtă, încât să poată stomahul
Leah a mă face pe mine, sau muscal să facă leahul!

Nu, hatmane! Niciodată!... Fie pâinea cât de rea,
Tot mai dulce mi se pare când o știu din țara mea!...
HATMANUL (*sculându-se*)

Vrea să zică, ești statornic în hotărârea luată
De-a ieși din sânul nostru?

RĂZVAN

Da. Ș-o mai spui înc-o dată,
Dar mă jur că de nevoie și cu părere de rău:
Dumneata singur ai face tot așa la locul meu...

HATMANUL (*așezându-se, după o tăcere*)

Pe castelanul Piotrowski îl cunoști; rudă cu mine,
În războaie totdeauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte și la luptă, și la sfat,
Nu-i bătrân, nu-i fără stare, este foarte învățat...
Ei bine! eu, cum s-ar zice, aș putea să pun la cale
Ca nepotul meu Piotrowski să ia sora dumitale...

.....

HATMANUL (*cu îngrijire*)

Polcovnice! Tu mă sperii... Ești bolnav... Ești rătăcit...

RĂZVAN

Maica mea a fost româncă. Tată-meu... Mai în sfârșit,
Eu... eu sunt țigan!

HATMANUL

O, Doamne! Tu țigan?... Nu-mi place gluma!...

RĂZVAN

Da! Țigan, țigan!... Ei bine, să te mai vedem acuma!...

HATMANUL

(își pune mâna pe frunte, se gândește, apoi, după o tăcere, în cursul căreia Răzvan îl privește ațintit)

Întreaga țară leșească...

RĂZVAN (*apucându-l iute de mână*)

Taci, hatmane! Nu uita Cine-s eu, ș-adu-ți aminte și cine ești dumneata!...
În viață numai o dată întâlnii în neagra-mi cale
Una singură ființă cu simțirea dumitale,
Ce din falnica nălțime a nașterii boierești,
Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești,
Cu mâna-i îmi strânse mâna și-mi vorbi cu omenie.
Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soție.

CÂNTUL V

Mărirea

„Așa s-a plătit și lui Răzvan răul ce-i făcuse și el lui Aron-vodă...” M. Costin, cap. II

FETELE:

Răzvan, hatman moldovenesc, **Vidra**, **Răzașul**, **Başotă**, **Tănase**, **Vulpoi**,

Sbiera, Șoltuzul, un Copil, mai mulți Căpitani și Târgoveți.

Palatul lui Răzvan la Iași.

(Răzașul șade gânditor, fluierând o doină, cu capul plecat pe mână. Afară se aud din depărtare împușcături de tun.)

(Răzvan devine hatman al Moldivei din dorința lui Aron-Vodă.)

RĂZVAN *(intră foarte tulburat)*

Bine că sunteți aice!... Unde-i Vidra? Ascultați!...

Mergeți... Pe toți căpitanii pe dată să mi-i chemați!...

Eu v-am fost ca ș-un părinte!... Adunați-i mai în pripă!...

Timpul zboară... Mai degrabă!... Într-o clipă! într-o clipă!...

(Iese prin ușa din stânga.)

VULPOI

Ha, ha! Înțeles-ați oare vrun singur cuvânt măcar?

Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car... (...)

RĂZVAN

Astăzi, astăzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!

Aron se-mpacă cu leșii, și cu ajutorul lor

Se-ntărește la domnie, pe când eu sughiț și mor!

Prin dușmani să mă slăvească, iar slava duce la toate!...

Aron se-mpacă cu leșii... Fără nume, fără tron,

Ce fac eu?... Răspunde-mi, Vidro!... Așadară, jos Aron!...

VIDRA

Nu te grăbi!... mă-ngrijește o presimțire ciudată.

Și presimțirea femeii nu se-nșeală niciodată...

RĂZVAN

Vorbe seci! [...]

RĂZVAN

Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai

Scaldă Țara Muntenească de la Giurgiu pân' la plai,

În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne;

Pe când Jigmon ungureanul, la hotarele române,

Păscut cu noi împreună de șarpele veninos,

Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos; ...

CĂPITANII

Jos Aron!...

RĂZVAN *(arătând ușa)*

Țara v-așteaptă! *(Căpitanii ies, afară de Vulpoi și de Tănase.)*

VULPOI

Să-l ucidem?...

RĂZVAN

Nu, lăsați-l!... Domnii când nu mai domnesc

S-aseamănă cu strigoii: ei umblă, dar nu trăiesc...

VULPOI

Bine!...

RĂZVAN

După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale!...

VULPOI

Înțeleg!... Și-apoi să facem ca norodul să se scoale,
Ș-adunându-se cu gloată, mic și mare pe maidan,
Să zbiere dobitocește: „Trăiască vodă Răzvan“...

RĂZVAN

Pe Bașotă...

VULPOI

RĂZVAN (*Ascultând.*)

Nu!... Tot nu!...

(Își freacă fruntea, se așază iarăși pe divan și pleacă capul pe mâini.)

VIDRA (*intrând încet*)

Acum, iubite, nu-i timp a mai cugeta!

Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n steaua ta!...

Fii bărbat în orice soartă: și-n cădere, și-n izbândă,

Privind cu sângele rece la răsplată sau osândă!...

RĂZVAN (*sculându-se*)

Tu n-ai auzit pistolul?

VIDRA

De nu vei avea noroc,

Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moțoc,

Care din cupa măririi s-a străduit să te-mbete.

Și nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sunt neamuri cu pecete,

În cari Dumnezeu sădește vrun bine sau vrun păcat,

Ș-apoi toți de-același sânge îl moștenesc ne-ncetat!

Neamul lui Moțoc nu poate s-aibă altă cugetare,

Decât numai-numai-numai văpaia s-ajungă mare!...

RĂZVAN

Tu n-ai auzit pistolul?... Pistolul!... Nu l-ai auzit?

Spune!

(Cu furie.) Ureche! Ureche!...

(Afară se aude o împușcătură.) A! De-acuma s-a sfârșit!

Sunt domn! Trăiască domnia!... (...)

BĂIATUL (*după ce sărută mâna ce-i întinde Răzvan*)

Măria-ta!

Nu te supăra,

Ci fii bun a ne-asculta!

Îți vom spune cam multe și mărunte,

Dar tot lucruri plăcute,

Să fie drag orișicui să ne-asculte!

O sută de ani să domnești,

Pe dușmani să-i biruiești,

Pe vrășmași să-i pedepsești.

Dar cu moldovenii tăi,
Măcar de-o fi și răi,
Măria-ta, să fii bun cu ei;

RĂZVAN (*dându-i o pungă*)

Destul! Să trăiești, băiete! (*Intră Răzașul, Tănase mulți, căpitani.*)

RĂZAȘUL

Măria-ta! Sănătate!

Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate:
P-Aron-vodă la răcoare în spătărie l-am pus;
Boierii, mitropolitul, pe toți la palat i-am dus;
Mai în sfârșit, lucru-i gata!

RĂZVAN

Unde-i Bașotă?

RĂZAȘUL

El are

Pe Vulpoi cu toată ceata de vânători în spinare.

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăși!... Stăpânirea-mi în curând

La toți și la fiecare va da răsplată pe rând...

SBIEREA

(*intrând iute, speriat, pierzând răsuflul, cu o lădiță în mână*)

Jupâne!... Mărite Doamne!... Scapă-mă! Norodul pradă!

Sinete, zapise, țara, lumea-i în această ladă!...

RĂZVAN

Liniștește-te, jupâne. Avere-a-ți chiar pe maidan

O poți lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan...

SBIEREA

(*răsuflând mai ușor și făcând semnul crucii*)

În ladă tot e mai sigur!... Părăluța cere pază:

Mai bine s-o ții sub cheie, ca nimene să n-o vază...

VIDRA

Doamne, soțule, stăpâne! Nu mă mai pot opri!...

Într-un glas cu țara-ntreagă, viu a-ți ura ș-a-ți dori

O domnie fericită... Ba înc-aș mai vrea ca mâine

Tu să legi într-o cunună toate țările române,

Încât de la Marea Neagră pân' la falnicul Carpat,

Să nu domnești ca un vodă, ci ca Răzvan-împărat!

CĂPITANII

Da, da, da! Împărăție!...

RĂZVAN (*trist*)

Ar fi bine docamdată, să rămânem cu Moldova!

SBIEREA

Ce om fără judecată!

Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip astfel s-o cârpești
Decât unind laolaltă mai multe țări românești...
Două și două fac patru: cea mai dreaptă socoteală!...

RĂZAȘUL

Vulpoi avuse dreptate... Nu mai cred în poticneală!...
Toate semnele sunt bune!... Măria-ta, la palat
Ne-așteaptă mitropolitul cu toți boierii din sfat!...

RĂZVAN

Să mergem! Voiesc acuma din gura domniei-mele
Țara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA *(cu umilință)*

Stăpâne preamilostive, unde-i merge merg și eu;
Lada mea e-n siguranță numai lângă domnul meu!...
(Toți se pregătesc a ieși)

VULPOI *(intrând cu spaimă)* Pierduți!... [...]

RĂZVAN

(cu un glas slab, pe când Vulpoi și Răzașul îl pun pe divan.)

Am biruit și mor!...

(Arătând la cadavrul lui Sbierea.)

Nu-mi ziceai tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?

Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!

(Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mâini.)

Dar ce-i mai trebui acuma mii de galbeni în grămezi?

Ce-mi folosește domnia?... Pe-amândoi aci ne vezi

Praf, pulbere și cenușă!... Nebuni, ce din lăcomie,

El pentr-o biată lescaie, eu pentr-un ceas de mândrie,

Necruțând nimica-n lume, neștiind nimica sfânt,

Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormânt!... *(Cu durere.)*

Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe...

O jumătate din mine de cealaltă se desparte...

Ah! veniți, veniți cu toții!... Unde-i bătrânul Tănas?...

RĂZAȘUL

Apărându-te pe tine, mort în luptă a rămas!... *(Vulpoi plânge.)*

RĂZVAN *(în agonie)*

Țigan!... Țigan!... Apă!... Apă!... *(Cade mort peste Sbierea.)*

RĂZAȘUL

Decât o așa domnie,

Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie!...

Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormânt!...

VULPOI *(cu spaimă)*

Nu vezi că-i moartă și Vidra?... N-a zis un singur cuvânt,

Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că moare!...

VIDRA *(sculându-se liniștită)*

Voi puteți vorbi ș-a plânge!...

VULPOI

Doamnă!...

VIDRA

Pe voi nu vă doare!...

RĂZAȘUL (*cu furie*)

Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la moarte l-aduseși!

O să mi-o plătești acuma, tune-fulgere!...

(Scoate cuțitul și voiește s-o lovească.)

VIDRA (*cu sânge rece, arătând la ușă*)

Să ieși! (*Răzașul lasă mâna în jos și pleacă capul.*)

Oamenii iluștri despre...

„Răzvan și Vidra este una dintre cele mai bune drame din literatura română. Ideea nu-i fără raport în preocupările vremii. Până la 1855 tinerețea liberală fusese agitată de problema dezrobirii țiganilor, care se rezolvă parțial în 1844 și integral în 1855... Lăsând la o parte ierarhia socială, drama rămâne în sine o operă admirabilă, cu conflict original.”

George Călinescu

PROGRESAȚI!

Bogdan Petriceicu Hașdeu este una dintre cele mai complexe și strălucite figuri ale culturii românești din secolul al XIX-lea. Spirit enciclopedic, cu preocupări în filologie, istorie, critică literară, filosofie și drept, Hașdeu își găsește în teatru un mod de expresie profund, apt să sintetizeze ideile sale despre libertate, destin, demnitate și misiunea omului superior în istorie.

Drama *Răzvan și Vidra* ocupă un loc privilegiat în opera sa, fiind nu doar prima dramă romantică românească de inspirație istorică, ci și o creație cu profunde semnificații sociale și morale. Inspirându-se dintr-un articol istoric semnat de Nicolae Bălcescu despre Ștefan Răzvan, publicat postum în *România literară* în 1852, Hașdeu reușește să transforme un fragment de istorie într-o frescă dramatică plină de forță, emoție și simboluri.

Drama *Răzvan și Vidra* se încadrează în tradiția romantică a valorificării trecutului istoric pentru a transmite mesaje actuale, idee susținută și de pașoptiști precum Mihail Kogălniceanu sau Vasile Alecsandri. Astfel, asemenea lui Răzvan, care urcă pe treptele puterii în ciuda originii sale umile, și personajele din drama *Despot Vodă* de Vasile Alecsandri sau din *O scrisoare pierdută* de Caragiale reflectă raportul dintre individ și idealurile epocii.

Răzvan devine un simbol al aspirației spre libertate și demnitate, iar Vidra, asemenea unor eroine tragice din literatura universală, cum ar fi Lady Macbeth din piesa lui Shakespeare, este o femeie care joacă un rol decisiv în destinul soțului său, împingându-l spre putere, dar și spre pieire. Relația lor este complexă, tensionată, marcată de forță și fragilitate, iar căderea finală a eroului este mai curând o prăbușire morală decât o înfrângere politică. Prin această abordare, Hașdeu îmbină elemente ale tragediei clasice cu idei moderne despre destin, liber

arbitru și responsabilitate, oferind literaturii române o creație de referință.

Piesa este structurată în cinci cânturi, fiecare cu titlu propriu și cu un motto semnificativ: *Un rob pentru un galben, Răzbunarea, Nepoata lui Moțoc, Încă un pas, Mărirea*. Aceste titluri sugerează chiar din început traiectoria destinului lui Răzvan – de la umiliința robiei la gloria domniei și, în final, la căderea tragică. Hașdeu nu urmărește o simplă reconstituire istorică, ci propune o viziune nouă asupra ascensiunii sociale, bazată pe merit și voință, și nu pe originea nobilă. Acesta este, de altfel, unul dintre mesajele centrale ale dramei: nu sângele nobil face valoarea unui om, ci caracterul, inteligența și curajul. De aceea, în opoziție cu domnii vechi și trufași, precum Moțoc – simbol al unei aristocrații decăzute și corupte – Hașdeu îl așază pe Răzvan, un țigan liber, dar înzestrat cu toate calitățile unui conducător înnăscut.

Personajul principal, Răzvan, este tipic romantic: luptător, pasional, frământat, cu o soartă excepțională. Din rob ajunge domn, dar destinul său este frânt în momentul în care se lasă dominat de dorința de mărire, insuflată de Vidra. Răzvan este portretizat de Hașdeu cu admirație: este viteaz, loial, generos, patriot și lucid. În el se regăsește idealul de om care aspiră la eliberare și demnitate, asemenea eroilor lui Victor Hugo sau Byron. Ca personaj, Răzvan evoluează de la puritatea idealului la coruperea prin ambiție, traseu specific dramei romantice. În această privință, destinul său poate fi comparat cu cel al lui Macbeth din piesa lui Shakespeare, deși motivațiile sunt diferite. Dacă Macbeth este bântuit de propria sete de putere, Răzvan este sedus și împins pe această cale de soția sa, Vidra.

Vidra este unul dintre cele mai puternice personaje feminine din teatrul românesc. Ambițioasă, inteligentă, dominatoare, ea își depășește epoca și condiția, întruchipând imaginea femeii care nu acceptă pasivitatea. Însetată de putere, ea vede în Răzvan un instrument al propriei ambiții și, în același timp, un om cu potențial de mărire. Spre deosebire de Răzvan, care acționează uneori impulsiv, dar animat de idealuri, Vidra este calculată, rece și manipulează cu abilitate. Ea seamănă, în această privință, cu Lady Macbeth, care îl convinge pe soțul ei să urce pe tron prin crimă. Totuși, Vidra nu este o simplă uzurpatoare – ea are, la rândul ei, un ideal: acela de a rupe barierele sociale și de a-și ridica soțul în fața unei elite decadente. Tragedia ei este că înțelege prea târziu prețul visului său.

Conflictul piesei este complex și pluristratificat. La suprafață, el pare a fi unul social – lupta unui om de jos cu ordinea aristocratică. În profunzime însă, el devine un conflict moral și existențial: Răzvan se frământă între fidelitatea față de sine și idealurile sale și dorința de a-și satisface iubita și a demonstra că este vrednic de tron. Această tensiune interioară îl macină și îl duce în cele din urmă la pieire. În același timp, drama scoate în evidență ideea de destin: nici Răzvan, nici Vidra nu pot scăpa de urmările propriilor alegeri. Ca în tragediile antice, în momentul în care își încalcă principiile și îndrăznesc să provoace ordinea cosmică, plătesc cu viața. Mesajul moral al piesei este profund: orice mărire bazată pe orgoliu și pe ambiție oarbă este sortită prăbușirii.

Drama abundă în simboluri: leagănul și mormântul, puntea, robul și tronul. Ele nu sunt simple imagini poetice, ci concentrate de sensuri. Omul, prins între naște-

re și moarte, are de ales între modestie și mărire, între slujirea binelui comun și vanitatea proprie. Răzvan, în cele din urmă, devine un simbol al eroilor care învață din greșeli, iar prin cădere își regăsesc demnitatea. Această viziune este romantică în esență, dar prefigurează, totodată, spiritul dramei moderne, în care accentul cade pe conștiință, introspecție și responsabilitate.

Finalul dramei *Răzvan și Vidra* este tragic și plin de semnificații morale și existențiale. După ce Răzvan, un fost rob de origine umilă, ajunge domn al Moldovei, el încearcă să conducă cu dreptate și înțelepciune. Totuși, dorința de mărire insuflată de Vidra îl face să se abată de la idealurile sale inițiale. Încep să se adune în jurul lui nemulțumiri, trădări și intrigi. Boierii, nemulțumiți că puterea le-a fost luată de un om de jos, complotază împotriva lui.

În final, Răzvan este trădat și ucis. Când își dă seama de sfârșitul iminent, rostește cuvinte care rezumă tragedia sa și lecția vieții:

„Uităm că viața-i o punte
Între leagăn și mormânt.”

Această replică este concluzia filozofică a piesei – o meditație asupra vieții ca un drum efemer între naștere și moarte, un drum pe care omul îl parcurge cu visuri de glorie, dar sfârșește mereu în moarte.

După moartea lui Răzvan, Vidra este copleșită de regrete. Ea înțelege că ambiția ei a fost fatală pentru bărbatul pe care îl iubea. Rămâne singură, cu conștiința faptului că l-a împins spre pierzanie. Drama se încheie cu o aureolă tragică, dar și cu o lecție profund morală: orice putere obținută prin ambiție oarbă și fără respect pentru valori se prăbușește inevitabil.

Răzvan și Vidra este o dramă de mari dimensiuni artistice și ideatice. Nu doar că deschide drumul dramei moderne în literatura română, dar propune o meditație profundă asupra destinului individual, valorii morale, ambiției și rostului omului în istorie. Prin limbajul său expresiv, construcția dramatică riguroasă, forța caracterelor și densitatea ideatică, piesa lui Hașdeu se înscrie în galeria marilor creații ale secolului XIX, alături de operele lui Alecsandri, Eminescu sau Caragiale. Răzvan este un erou al timpului său și, în același timp, un simbol universal al omului care, în căutarea măririi, descoperă adevărul despre sine. Prin această dramă, Hașdeu nu doar că valorifică istoria națională, ci o transformă în literatură de mare profunzime, valabilă dincolo de epoci și granițe.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Care este semnificația titlurilor cânturilor din drama „Răzvan și Vidra” și ce rol joacă acestea în construirea acțiunii?
2. Cum evoluează personajul Răzvan de la începutul piesei până la final? Ce trăsături îl definesc?
3. Ce simbolizează personajul Vidra în cadrul dramei și cum influențează ea destinul lui Răzvan?
4. Cum este tratată tema ascensiunii sociale în drama *Răzvan și Vidra*? Ce mesaj

transmite autorul?

5. Care este rolul motourilor din începutul fiecărui cânt? Ce idei sau stări anticipează acestea?
6. Analizați relația dintre ambiție și destin în cazul lui Răzvan. Este el victima sorții sau a propriei alegeri?
7. Care este mesajul final al dramei și ce semnificație are replica: „*Uităm că viața-i o punte între leagăn și mormânt*”?
8. Scanați codul QR și veți afla mai multe despre informații B.P.Hașdeu și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Comentați afirmația: „*Răzvan este un personaj tragic, înzestrat cu noblețea gândirii, dar înfrânt de slăbiciunile inimii*”. Argumentați cu exemple din text.
2. Analizați contrastul dintre idealismul inițial al lui Răzvan și pragmatismul politic pe care ajunge să-l adopte. Cum influențează acest contrast deznoământul dramei?
3. Analizați modul în care tema trădării este reflectată în destinul lui Răzvan. Cine trădează și de ce?
4. Ce simbolizează Vidra în conținutul dramei și cum se modifică imaginea ei de-a lungul acțiunii?
5. Comentați conflictul interior al lui Răzvan. Cum se reflectă această luptă în deciziile sale?
6. Cum este ilustrată lupta pentru putere? Există un echilibru între ambiție personală și binele colectiv?
7. Comparați personajul Vidra cu alte figuri feminine din literatura română care își conduc partenerii spre mărire sau decădere.
8. În ce măsură finalul operei poate fi considerat o sancționare morală? Argumentați cu exemple din text.
9. Scrieți o compunere pe una din temele propuse, în care să argumentați, cu exemple din literatură și din viață: „*Ambiția – forță creatoare sau distrugătoare?*”, „*Puterea iubirii și influența ei asupra destinului unui om.*”

TEORIE LITERARĂ

Genul dramatic este unul dintre cele trei mari genuri literare (alături de genul epic și genul liric) și cuprinde operele literare create pentru a fi reprezentate pe scenă, în fața unui public, sub formă de spectacol de teatru.

Aceste opere sunt scrise sub formă de dialoguri și monologuri, iar acțiunea este prezentată prin intermediul personajelor, fără intervenția directă a autorului. Singura contribuție a autorului în text este reprezentată de didascalia (indicații scenice), care oferă detalii despre decor, gesturi, mimică, tonul vocii etc.

Genul dramatic se caracterizează prin:

dialog ca mod principal de expunere,
structură specifică: acte, scene, tablouri,
personaje care exprimă conflictul,

conflict dramatic – un element central ce pune în opoziție idei, dorințe sau caractere.

Printre cele mai cunoscute specii ale genului dramatic se numără: *tragedia*, *comedia*, *tragi-comedia*, *drama* și *teatrul absurdului*.

Operele dramatice presupun o limitare în timp și spațiu a acțiunii reprezentate. În operele dramatice apare un conflict dramatic, care este axa în jurul căreia se dezvoltă acțiunea, bazată pe împrejurări, pasiuni și caractere care se ciocnesc. Personajele textului dramatic comunică prin intermediul dialogului și a monologului, autorul neintervenind decât în indicațiile scenice (regizorale). Indicațiile scenice apar între paranteze sau în subsolul paginilor și se referă la acțiunea personajelor, la gesturi, la decor, la mimică etc. Personajele iau cu totul locul autorului, a cărui intervenție indirectă se manifestă prin indicațiile de regie, care se numesc didascalii.

Drama

REȚINEȚI!

Drama este o specie a genului dramatic, caracterizată prin ilustrarea vieții reale prin intermediul unui conflict complex și puternic al personajelor, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au un destin nefericit.

Drama este una dintre cele mai expresive și mai flexibile specii ale genului dramatic, acoperind o paletă largă de teme: de la cele sociale, istorice sau mitologice, până la cele psihologice și existențiale.

Termenul „*dramă*” provine din grecescul *drama* și din francezul *drame*, însemnând „acțiune”, ceea ce reflectă esența acestei specii – reprezentarea conflictului uman în desfășurare. Spre deosebire de tragedie, drama este mai puțin constrânsă de reguli și convenții. Ea combină libertatea de expresie cu o reprezentare realistă a vieții, folosind atât personaje profund individualizate, cât și tipologii umane reprezentative. Conflictul rămâne componenta centrală, prin intermediul căruia sunt conturate trăsăturile eroilor dramatici.

Limbajul în dramă alternează între tonul solemn și cel familiar, iar uneori recurge la resurse lexicale comice, contribuind la autenticitatea exprimării. Această alternanță a determinat, în secolul al XVII-lea, apariția unei noi specii – tragicomedia – care îmbină elemente tragice și comice într-un tot unitar.

Drama ca specie modernă a cunoscut o afirmare puternică în secolul al XVIII-lea, prin contribuțiile scriitorilor germani Gotthold Ephraim Lessing, Friedrich Schiller și Johann Wolfgang von Goethe. În epoca romantică, drama devine mijlocul preferat de exprimare al scriitorilor, datorită libertății pe care o oferă în construcția acțiunii și a personajelor. Victor Hugo este considerat teoreticianul

dramei romantice, prin celebra *Prefață la drama Cromwell* (1827), un manifest al romantismului care susține fuziunea grotescului cu sublimul, a tragicului cu comical, pentru a reda autenticitatea vieții.

În literatura română, drama istorică se afirmă prin lucrările lui Bogdan Petriceicu-Hașdeu – *Răzvan și Vidra* (1867), Vasile Alecsandri – *Despot-Vodă* (1879), și Alexandru Davila – *Vlaicu-Vodă*. Un punct culminant în dramaturgia istorică românească îl reprezintă trilogia Moldovei scrisă de Barbu Ștefănescu-Delavrancea: *Apus de soare, Viforul și Luceafărul*, lucrări care pun în lumină figuri emblematice ale istoriei naționale – Ștefan cel Mare, Ștefaniță-Vodă și Petru Rareș.

Odată cu perioada interbelică, drama românească cunoaște forme noi, cum ar fi drama psihologică sau de idei. Camil Petrescu, cu viziunea sa modernistă, introduce concepte estetice precum „substanțialismul” și „autenticitatea” și creează figura intelectualului lucid, zbuțuit de întrebări fundamentale.

În același timp, Lucian Blaga dezvoltă drama mitologică, valorificând miturile românești în registru filozofic. Piesele sale *Meșterul Manole* și *Zamolxe* explorează teme profunde precum jertfa creatoare sau misterul existenței, oferind o interpretare simbolică a miturilor naționale.

Drama, în complexitatea ei, rămâne o oglindă vie a sufletului uman și a societății, o specie literară capabilă să transpună pe scenă conflictele interioare, frământările și aspirațiile care definesc condiția umană. Ea este o formă de expresie artistică profundă, în care viața omului este redată cu autenticitate, surprinzând emoții, contradicții și decizii care marchează destinul personajelor. Prin intermediul conflictului – fie el interior sau exterior –, drama explorează teme universale precum iubirea, suferința, puterea, nedreptatea sau sacrificiul. În centrul acțiunii se află întotdeauna omul și lupta sa cu sine, cu ceilalți sau cu societatea, ceea ce face ca drama să rămână actuală și emoționantă pentru fiecare generație de spectatori sau cititori.

Francesco Petrarca (1304 – 1374)

Francesco Petrarca s-a născut la 20 iulie 1304 în Incisa in Val d'Arno, în apropiere de orașul Arezzo, într-o familie cu origini florentine. Tatăl său, Pietro di ser Parenzo, cunoscut sub numele de Petracco, era notar și un susținător al guelfilor albi, prieten cu marele poet Dante Alighieri, care fusese asemenea exilat din Florența din cauze politice, la fel ca Petracco. În 1311, familia se mută în sudul Franței, la Carpentras, aproape de Avignon, sperând într-o carieră în cadrul curiei papale, care în acea perioadă își avea reședința temporară la Avignon. Încă din copilărie, Francesco a manifestat o profundă înclinație spre literatură și cultura antică, dar în ciuda pasiunii sale pentru autori

clasici, tatăl său îl trimite să studieze dreptul civil la Montpellier, apoi la Bologna, în conformitate cu dorințele epocii de a educa copiii în profesii utile și respectabile. Totuși, după moartea tatălui său, Petrarca se întoarce la Avignon și renunță la cariera juridică, intrând în slujba Bisericii, ceea ce îi va permite să călătorească, să scrie și să se consacre studiului.

În ziua de 6 aprilie 1327, în Biserica Sfânta Clara din Avignon, Petrarca o vede pentru prima dată pe Laura, o femeie idealizată, cel mai probabil Laure de Noves, căsătorită și inaccesibilă, care va deveni simbolul iubirii pure și eterne în întreaga sa operă. Dragostea lui pentru Laura nu a fost niciodată consumată, dar a generat o bogată creație lirică, redactată în limba italiană sub forma sonetelor, cântecelor, elegiilor și madrigalelor, reunite mai târziu în celebrul *Canzoniere*, o capodoperă a poeziei de iubire medievale și una dintre primele expresii ale sensibilității moderne în literatură. Petrarca a fost primul poet care și-a sondat propriul suflet cu sinceritate, exprimând conflictele lăuntrice dintre pasiune și rațiune, între dorințele lumii și chemarea spirituală.

În jurul anului 1330, începe să slujească drept capelan al cardinalului Giovanni Colonna, membru al unei familii nobile din Roma, ceea ce îi oferă ocazia de a călători prin Italia, Franța, Flandra și Germania. La Liège, descoperă două dintre celebrele *Orații* ale lui Cicero, ceea ce îl determină să se angajeze activ în mișcarea de recuperare a moștenirii clasice, contribuind la ceea ce va deveni curentul umanist al Renașterii. Împins de o profundă convingere că Roma ar trebui să redevină centrul creștinismului, Petrarca militează pentru întoarcerea papalității de la Avignon la Roma, exprimând această idee în numeroase scrisori adresate conducătorilor politici și ecleziastici ai vremii. În 1340 primește două invitații simultane pentru a fi încoronat poet: una de la Universitatea din Paris și alta de la Roma. Alege Roma și, în 1341, în Capitoliu, în fața senatorului Orso dell'Anguillara, este încoronat „poet laureat”, reluând simbolic tradiția antică a laurii poeziei. În același an, finalizează epopeea *Africa*, în limba latină, în care elogiază figura lui Scipio Africanul și idealurile Romei clasice.

Între timp, tragedia personală nu îl ocolește. În 1348, află vestea morții Laurei, răpusă de marea epidemie de ciumă care devasta Europa. Moartea ei îl cufundă într-o și mai adâncă melancolie, dar și într-o reflecție continuă asupra efemerității vieții, a păcatului și mântuirii. În 1350 îl cunoaște pe Giovanni Boccaccio, cu care întreține o prietenie profundă și o intensă corespondență literară. Împreună, cei doi poeți vor juca un rol esențial în modelarea limbii italiene literare și în consolidarea idealurilor umaniste. De altfel, Petrarca considera latina o limbă a învățaților și a filosofiei, dar recunoștea importanța italianei pentru poezie, ceea ce îl plasează în fruntea

**Francesco Petrarca,
frescă de Andrea di
Bartolo di Bargilla,
Florența (Italia)**

mișcării de afirmare a limbii vernaculare. În anii 1353–1356, trăiește la Milano, la curtea arhiepiscopului Giovanni Visconti, dar, fugind de focarele epidemiei de ciumă, se stabilește pentru perioade în Padova, Veneția și în satul Arquà, în apropiere de colinele Euganeene. Aici își petrece ultimii ani de viață, scriind, studiind și continuând corespondența cu figuri ilustre ale timpului. Francesco Petrarca se stinge din viață la 19 iulie 1374, cu o zi înainte de a împlini 70 de ani. A fost înmormântat inițial în curtea casei parohiale din Arquà, iar ulterior osemintele i-au fost transferate într-un sarcofag de marmură amplasat lângă biserică.

Creația lui Petrarca cuprinde atât versuri, cât și proză. *Africa* (1338–1340), poemă eroică referitoare la al doilea război punic, avându-l ca erou pe Scipio Africanul; *Carmen bucolicum* (1346–1357), cuprinde 12 egloghe inspirate din Virgiliu, pe teme de dragoste, politică și morală; *Epistolae metricae* (1333–1361), cuprinde 66 de scrisori în hexametri, relatând evenimente politice și literare, unele din viața autorului. *De viris illustribus* (1337), biografii ale unor personalități romane; *Rerum memorandum* (1350), culegere de povestiri bazate pe date din istorie cu scop moralizator. *Secretum meum* sau *De contemptu mundi* (1342–1343) este un dialog imaginar între poet și Sfântul Augustin pe tema „adevărului”, în care Petrarca își mărturisește cele mai intime sentimente; *De vita solitaria* (1346–1356) descrie avantajii solitudinii. *De otio religiosorum* (1346–1356) (*otium* = liniștea spirituală), conține principii asupra vieții monahale. *Invectivae in medicum quemquam* (1355) consacrată criticii medicinei practicate în acea vreme. Apăra poezia în contrast cu științele și mecanica. *Epistolae* (printre care *Le Familiari*, 1349–1366 și *Le Senili*, 1361–1374 sunt adrese prietenului său Francesco Nelli Simonide), sunt scrisori dedicate publicației, cu intenții literare sau morale.

Opera lui Petrarca a exercitat o influență enormă asupra literaturii europene. Considerat unul dintre întemeietorii umanismului, el a reușit să reconcilieze moștenirea antică cu gândirea creștină, iar prin reflecțiile sale asupra vieții interioare a deschis drumul introspecției moderne. Poezia sa de iubire, stilul său sobru, limpezimea expresiei și profunzimea gândului i-au conferit un loc aparte în istoria literaturii, iar imaginea sa de călător, savant și poet al sufletului a rămas emblematică pentru trecerea de la Evul Mediu la Renaștere.

Sonet CXXXII

De nu-i iubirea ce eu simt, ce-i oare?
Iar dacă-i ea, mă-ntreb ce e iubirea?
E-un lucru rău? De ce-i râvnesc rănirea?
E-un lucru bun? Atunci de ce mă doare?

Cum plâng când cer plăcerea arzătoare?
De n-o doresc, la ce-ar servi jelirea?
Cum poți atât când nu-ți dau consimțirea,
o, rău plăcut, o, moarte-nvietoare?!

Iar de consimt, eu plâng pe nedreptate.
În barca fără crmă stau cu plânsu-mi;
furtuni pe mare vin să se aștearnă.

Ușor de-nvățături, greu de păcate,
așa încât nu știu ce vreau eu însumi,
mi-i vara frig și ard în plină iarnă.

Traducere de Sebastian Lascăr

Acea privighetoare, ce-n noaptea liniștită

Acea privighetoare, ce-n noaptea liniștită
Își plânge puii, poate, sau de dragul de ei tovarăș,
Văzduhul și câmpia le umple iar și iarăș
Cu melodia-i tristă și-atât de iscusită.

Și parcă noaptea-ntreagă cu mine-odată plânge:
De soarta mea amară mereu mi-aduce-aminte.
Și doar de mine însumi mă plâng. Căci slaba-mi minte
Crezu că Ea e zână și Moartea n-o înfrânge.

Ah, ușor se-nșeală un om încrezător!
Puteam gândi că, iată, limina ochilor
În țărână se preface, deși dumnezeiască?

Azi știu: această soartă sălbatecă mă-nvață
Că nu-i pe lume – pradă jelaniei în viață –
Vreo desfătare dragă pe veci să dăruiască.

Am obosit atâta gândind cum gândul meu...

Am obosit atâta gândind cum gândul meu
Nu obosi să-ți fie doar ție închinat.
Cum singur nu-mi curm traiul acesta blestemat,
Să scap de apăsarea oftatului meu greu?

Cum – lăudându-ți chipul și zâmbetul anume,
Și bucele, și ochii la cari mă tot gândesc –
Nu-mi ostenește graiul, nici vorbe nu-mi lipsesc,
Că pot o zi și-o noapte să te mai strig pe nume?

Cum pașii mei au încă puterea să-nsoțească
Mereu și-oriunde urma și umbra-ți îngerească,
Pierzând zădarnic viața spre-a inimii ruină?

Și dacă stric atâta hârtie și cerneală
Scriind de tine; dacă într-asta-i vreo greșeală,
De vină e Amor, nu arta mea-i de vină!

Traducere de Sebastian Lascăr

Francesco Petrarca, figură emblematică a liricii universale, este considerat unul dintre primii mari umaniști ai Renașterii. Renumele său literar s-a consolidat mai ales datorită florilegiului de poeme scrise în limba toscană și dedicate iubirii sale eterne, Laura de Noves, reunite în celebra culegere cunoscută sub numele de *Canțonierul*. Prin activitatea sa, Petrarca se remarcă atât ca savant umanist, cât și ca deschizător de drumuri în poezia lirică modernă. Fascinat de antichitate, el a fost primul mare cercetător umanist, călătorind neobosit în căutarea manuscriselor vechilor autori latini, adesea adăpostite în bibliotecile izolate ale mănăstirilor.

Dar Petrarca n-a fost doar un învățat, ci și un poet profund sensibil, a cărui percepție asupra frumuseții naturii și asupra iubirii a influențat decisiv nu doar creația proprie, ci întreaga evoluție a liricii moderne. Poeziile sale, în majoritate sonete cu formă fixă de 14 versuri consacrată în secolul al XIII-lea, i-au adus renumele de „părinte al sonetului”. Cele 317 sonete dedicate Laurei exprimă un sentiment de iubire idealizată, dar și profund umană. Petrarca este printre primii poeți care introduc natura nu doar ca decor, ci ca element viu, însuflețit de trăirile interioare ale eului liric. Natura devine, astfel, o sursă bogată de imagini, comparații și metafore care dau culoare versurilor sale. Spre deosebire de Evul Mediu, care a ignorat adesea sentimentul naturii, Petrarca îl valorifică în poezie cu o delicatețe ce anunță romantismul.

Opera sa este vastă și variată. Culegerea *Rime*, o adevărată capodoperă a liricii, a fost imitată timp de secole în toate țările occidentale. Petrarca duce sonetul la un nivel de perfecțiune nemaîntâlnit, dar excelează și în canțonă – o formă de poezie mai amplă, cu strofe de până la 20 de versuri.

Tema dominantă a operei sale este iubirea nefericită pentru Laura, trăită cu o melancolie adâncă, dar și cu o uimitoare claritate afectivă. Iubirea lui Petrarca, deși idealizată, este mai pământească decât cea dantescă. Spre deosebire de Beatrice, simbol al perfecțiunii spirituale, Laura este și un obiect al dorinței omenești – o viziune tipică Renașterii, în care omul se apropie de realitate și de trăirile sale firești.

Poezia petrarchistă este în același timp o reflecție lucidă asupra propriei ființe. Spiritul științific al epocii se regăsește și la Petrarca, care își pune întrebări, analizează și încearcă să pătrundă cu mintea complexitatea sentimentelor sale. Această sinteză între fervoarea emoțională și meditația rațională este vizibilă, de exemplu, în primele două strofe ale Sonetului 132. Spre deosebire de Dante, care

Francesco Petrarca și Laura

afirmă cu siguranță adevăruri absolute, Petrarca este neliniștit, cercetător, preocupat de înțelegerea propriilor trăiri – un adevărat precursor al „omului modern”, definit de îndoială, căutare și descoperire.

În majoritatea poeziilor sale, Petrarca recurge la antiteză, un procedeu stilistic care va influența profund lirica europeană. Prin felul în care abordează tema iubirii și prin rafinamentul expresiei, poezia sa aduce un suflu nou în literatura europeană, lăsând o amprentă adâncă atât în privința formei, cât și a ideilor transmise. Petrarca este primul care transformă poezia într-un jurnal interior al sentimentelor, o cronică a stărilor sufletești și a frământărilor inimii. În această lumină, el este considerat primul mare liric modern, a cărui influență se face simțită până în secolul al XIX-lea, în creațiile multor poeți europeni. Erudiția sa, profunzimea gândirii și delicatetea lirismului său îl transformă într-o personalitate marcantă a umanismului renescentist, simbol al îmbinării dintre spiritul clasic și noua viziune asupra omului și lumii.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce titlu poartă culegerea de poeme dedicate iubitei sale Laura, considerată capodopera liricii lui Petrarca?
2. Prin ce se remarcă Francesco Petrarca ca personalitate de seamă a Renașterii?
3. Care sunt principalele teme și forme poetice cultivate de Petrarca în creația sa lirică?
4. Cum diferă imaginea Laurei în poezia lui Petrarca față de cea a Beatricei în opera lui Dante?
5. În ce constă contribuția lui Petrarca la formarea spiritului umanist și la evoluția poeziei moderne europene?
6. În ce fel relația dintre rațiune și simțire este reflectată în opera lui Petrarca și ce relevanță are aceasta pentru spiritul Renașterii?
7. Cum contribuie antiteza la evidențierea stărilor sufletești ale eului liric în poezia petrarchistă?
8. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre viața și activitatea lui Francesco Petrarca.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Cui îi sunt dedicate majoritatea sonetelor lui Francesco Petrarca și ce simbolizează această figură feminină pentru poet?
2. Cum este reprezentată dragostea în poeziile lui Petrarca – ca fericire, suferință sau contradicție? Motivați răspunsul prin exemple din texte.
3. Care sunt cele mai frecvente figuri de stil utilizate de Petrarca în sonetele sale?
4. În ce mod poezia lui Francesco Petrarca reflectă trăirile sale interioare?
5. Ce rol a avut Francesco Petrarca în dezvoltarea sonetului modern și cum se încadrează opera sa în curentul umanist?

Dante Alighieri (1265 - 1321)

Viața lui Dante Alighieri este strâns legată de evenimentele politice din Florența. În acea perioadă, Florența era pe cale să devină orașul cel mai important și puternic din Italia centrală. Începând din 1250, un guvern comunal compus din burghezi și meseriași înlătură supremația nobilimii și, doi ani mai târziu, se bat primii „fiorini” de aur, monedă forte a comerțului european. Conflictul dintre Guelfi, fideli autorității temporale a papei, și Ghibellini, partizani ai primatului politic al împăraților germani ai *Sfântului Imperiu Roman* se transformă într-un război între nobili și burghezie. La nașterea lui Dante, după îndepărtarea Guelfilor, Florența se găsea în puterea Ghibellinilor. În 1266,

Guelfii revin la putere și Ghibellini sunt expulzați din oraș. La rândul lor, Guelfii se divid

în două fracțiuni: „bianchi” (albii) – care încercau să limiteze hegemonia papei – și „neri” (negrii).

Dante Alighieri se naște la Florența pe 14 mai 1265 într-o familie din mica nobilime, tatăl, Alighiero di Bellincione, se ocupa cu negustoria. Mama – Gabriella degli Abati – i-a murit în copilărie, iar tatăl atunci, când Dante avea 17 ani. Cel mai semnificativ eveniment al tinereții, după cum singur spune în opera sa *La Vita Nuova*, este întâlnirea în 1274 cu Beatrice (nobila florentină Bice di Folco Portinari), pe care o vede în numai trei ocazii, fără să fi avut oportunitatea de a-i vorbi vreodată. Îndrăgostit de ea până la adorație, Beatrice devine simbolul angelic al grației divine, pe care o va cânta exaltat în *La Vita Nuova* și mai târziu în *Divina Commedia*. Se cunoaște puțin despre educația primită, dar creațiile sale scot în evidență o erudiție deosebită pentru timpurile sale. A fost profund impresionat de filozofia și retorica lui Brunetto Latini, care apare ca figură importantă în *Divina Commedia*. În Florența, audiază prelegerile de filozofie și teologie la școlile franciscane (pe lângă biserica *Santa Croce*) și dominicane (la biserica *Santa Maria Novella*), studiindu-i mai ales pe Aristotel și pe Toma d'Aqu-

Imaginea lui Dante cu „Divina Commedia” lângă intrarea în Infern, privind spre Florența. În fundal, cele șapte trepte ale Purgatoriului. Frescă de Domenico di Michelino (1465) în biserica Santa Maria del Fiore, Florența (Italia)

ino. Se știe că în 1285 Dante se afla în Bologna și este foarte probabil să fi studiat la renumita Universitate din acest oraș.

La vârsta de 20 de ani se căsătorește cu Gemma Di Manetto Donati, aparținând unei ramuri secundare a unei mari familii nobiliare, de la care va avea patru copii, Jacopo, Pietro, Giovanni și Antonia. În 1292, doi ani după moartea Beatricei în urma unor complicații puerperale, Dante începe să scrie *La Vita Nuova*. În același timp, se angajează în viața politică turbulentă din acel timp, imaginând în persoana împăratului „Sfântului Imperiu Roman” mitul unei posibile unități politice.

Totuși, în 1293, în urma unui decret prin care nobilii erau excluși de la orice activitate politică, Dante este constrâns să se dedice numai creației literare. Doi ani mai târziu, acest decret este abolit, cu condiția ca persoana interesată să facă parte dintr-o corporație artizanală. Dante se înscrie în corporația medicilor și farmaciștilor, și în cea a bibliotecarilor, cu mențiunea de „poet”. Se afiliază fracțiunii „Guelfilor albi”, care se opuneau influenței papei Bonifaciu al VIII-lea Caetani. În 1295, este trimis în San Gimignano cu o misiune diplomatică iar în 1300 este ales ca magistrat, unul din cei șase *Priori* – supraveghetori ai puterii executive care alcătuia *Signoria*. La îndemnul lui Dante, liderii grupurilor antagoniste – „albii” și „negrii” – din rândul Guelfilor, au fost exilați pentru a se menține liniștea în oraș. În timp ce Dante se găsea la Roma, chemat de papa Bonifaciu VIII, fracțiunea „negrilor” preia puterea politică în Florența, lui Dante i se interzice prezența în oraș și este condamnat la o amendă drastică. Neavând suma necesară, este condamnat la moarte dacă se va întoarce vreodată în Florența. Convins că a fost înșelat, Dante va rezerva un loc special papei Bonifaciu VIII într-unul din cercurile *Infernului* din *Divina Comedie*.

Cu anul 1304 începe pentru Dante un lung exil, el nu se va mai întoarce niciodată la Florența. Petrece cea mai mare parte a exilului la Verona. Speranțele sale au fost trezite de sosirea în Italia a împăratului Henric al VII-lea de Luxemburg, în care vedea rezolvarea rivalităților dintre orașele italiene. Dar moartea bruscă a lui Henric în 1313 la Siena întrerupe restaurarea puterii imperiale. În 1316, conducerea orașului Florența îl invită să se întoarcă din exil, dar condițiile umiltoare erau aceleași ca pentru un infractor iertat. Dante respinge cu demnitate invitația, spunând că nu se va întoarce decât dacă i se va restabili în întregime onoarea („*senza onore e dignità di Dante... a Firenze non entrerà mai*”). În 1319, Dante este invitat la Ravenna de către Guido Novello da Polenta, conducătorul orașului. Doi ani mai târziu, este trimis ca ambasador la Veneția. În timpul călătoriei de întoarcere, suferă un atac de malarie și moare în noaptea de 23/24 septembrie 1321 la Ravenna, unde se găsește și astăzi mormântul său, deși florentinii i-au păstrat un loc special în biserica *Santa Croce*.

Dante este ultimul mare exponent al culturii medievale, care – în generația următoare cu Petrarca și Boccaccio – va face trecere spre umanismul renașterii.

Împreună cu Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, Cino da Pistoia Brunetto Latini devine principalul animator al noului stil literar, *Dolce Stil Novo*. Spiritualitatea lui Dante este impregnată de misticismul caracteristic epocii istorice, după care

providența este determinantă pentru evenimentele din viața oamenilor, pe calea ce duce la mântuire. Capodopera lui Dante, *Divina Commedia*, alegorie în versuri de o precizie și forță dramatică deosebită, a fost începută probabil în 1306 și terminată cu puțin timp înainte de a muri. Titlul inițial dat de autor a fost *Comedia*, adjectivul „divina”, folosit de Boccaccio în lucrarea *Tratâtatello in laude di Dante*, apare pentru prima dată într-o ediție din 1555. Împărțită în trei secțiuni – *Inferno*, *Purgatorio*, *Paradiso*, în operă este descrisă o călătorie imaginară în cele trei compartimente ale lumii de după moarte, în care poetul se

Întâlnirea lui Dante cu Beatrice

întâlnește cu personaje mitologice, istorice sau contemporane lui. Fiecare personaj este reprezentantul unei virtuți sau al unui viciu, situarea în una din cele trei lumi fiind simbolică, ca răsplată sau pedeapsă, adesea și după infern și Purgatoriu de către poetul Virgiliu, simbol al înțelepciunii și de Beatrice – ființa pe care a adorat-o –, instrument al voinței divine, îl ajută să găsească drumul spre Paradis – acolo unde înțelege că *iubirea mișcă soare și stele (l'amor che muove il sole e l'altre stelle)*. Fiecare secțiune cuprinde 33 de cântece, cu excepția primei, care are un cântec în plus servind ca introducere. Poemul este scris în „terțete” (*terza rima*).

Opera oferă o sinteză a opiniilor filozofice, științifice și politice ale artistului, interpretate literar, alegoric, moral și mistic.

Dincolo de sensurile sale profunde, este dramatizarea teologiei creștine medievale. *Divina Commedie* este alegoria purificării sufletului și dobândirii liniștii interioare prin înțelepciune și dragoste.

Opere filozofice și politice

Il Convivio (*Banchetul*, 1304–1307) a fost proiectat ca o prezentare în 15 volume a cunoștințelor vremii. Prima carte a fost introducerea, iar celelalte 14 au cuprins comentarii detaliate, dar, din păcate, numai primele patru volume au fost terminate. Dante alege „*il volgare*”, pentru prima dată folosit într-o operă culturală în locul limbii latine. *De vulgari eloquentia* (*Cu privire la vorbirea comună*, 1303–1305) este un tratat de analiză a diverselor stiluri lingvistice și literare, redactat în limba latină medievală, proiectat în patru cărți, după obiceiul retoricii medievale. Dante încearcă să stabilească criterii sigure de bună folosire a limbii italiene scrise și dedică un capitol criticii poeziei italiene. Opera este întreruptă la capitolul al XIV-lea al cărții a doua. *De Monarchia* (Despre monarhie, 1311–1313) tratat politic în latina medievală, scris probabil, când împăratul Henric VII se afla în Italia, este o expunere a filozofiei politice a lui Dante, incluzând necesitatea unei structuri multinaționale a „*Sfântului Imperiu Roman*”, cu o separare completă a bisericii de stat.

Divina comedie

PROLOG

*Dante, rătăcind într'o pădure, ajunge la poalele unui deal.
Cele trei fiare. Apariția lui Virgiliu și convorbirea lui cu Dante.*

De când e omu'n miezul vieții lui
m'aflam într'o pădure'ntunecată,
căci dreapta mea cărare mi-o pierdui.

Amar mi-e să vorbesc cât de'nfundată
pădure-a fost, încât de-a ei cumplire
gândind la ea mi-e mintea-ncrâncenată!

Un strop mai mult, de-amar și m'ar răpune!
dar până să v'arăt a mea scăpare,
eu de-alte stări văzute'n ea voi spune.

Intrai în ea și nu știu felu'n care,
atât de mult eram de somn pătruns,
pe când ieșeam din dreapta mea cărare.

Dar când sub o colină fui ajuns,
sub care se'nfunda și-această vale,
de-a cărei groază mă simții străpuns,
privind văzut-am creștetele sale
scăldate'n focu-acelei dragi planete
ce mână sigur pe-orișicare cale. (...)

Și iată și-o lupoaic'apoi că pare,
cu mii de pofte'n slabu-i trup răpus,
căci multei lumi îi face zile-amare,

prin multă piedecă ce'n drum mi-a pus
cu groaza ce-o strânea a ei vedere
pierdui speranța de-a mai merge'n sus.

Și ca și-a cel ce vesel strânge-a vere,
când vine-un timp care și-a pierde-l face,
e'n toate trist și-și plânge-a lui durere;

așa-mi făcu și bestia făr' de pace,
ce'ncet-încet venindu-mi mă'mpingea
acolo unde-orice lumină tace.

Pe când mă ruinam în noaptea grea,
deodată-mi apăruse unul, care,
de lung ce-a fost tăcut, ca mut părea.

Văzându-l deci aci'n pustiul mare:
– „Oricine-ai fi, ori umbr'adevărată,
ori om am zis te rog, ai îndurare.”

– „Nu-s om a zis ci-atare fui odată.
Strămoși răspunse el – lombarzi avui:
din Mantua și mam'avui și tată.

Deși târziu, subt Iuliu mă născui,
și Roma subt August, pe când domnise
mințiții zei ce mint, eu o văzui.

Poet fiind cântai pe-a lui Anhise
cucernic fiu care cu-ai Troiei fii
când Ileon fu ars, la noi venise.

Dar tu'ntr'acest amar de ce revii?
Dece nu sui pe dealul desfătării,
că-i scop și cauz'oricărei bucurii?” –

– „Virgil ești tu? Fântâna ești, al cării
torent – îi zisei cu rușine-acum –
bogat pornit-a fluviul cuvântării?

tu marea faclă'n veci pe-al artei drum!
deci fie-mi de-ajutor iubirea vie
și studiul lung în dulcele-ți volum.

Părinte-mi ești, maestru-mi ești tu mie,
tu singur ești acel ce-a dat o viață
frumosului meu stil ce-mi e mândrie.

Vezi fiara m'a întors și-mi șade'n față,
ajută-mi înțeleptule vestit,
căci inima de spaimă'n mine'nghiață”. –

– „Pe-alt drum ți se cădea să fi pornit,
– mi-a zis, văzând ce plânset mă doboară –
de vrei să scapi de locul ăst cumplit.

Căci bestia care-asupra ta scoboară
nu lasă'n drum pe nime fără'de-osândă,
ci-i stă de cap astfel, până-l omoară. (...)

Acel Stăpân ce-acel imperiu-l ține,
fiindcă fui rebel la sfânta-i lege,
nu vrea să-i intri'n țara Sa prin mine.

Tutindeni este domn, ci-aici e rege,
aici cetatea Sa și tronu-l are,
ferice-acei pe care-aci-i alege!" –

Iar eu: – „Oh, fă, pe Dumnezeu care
tu nu-l știai, poete, 'n lume sus
să fug și de-acest rău și-alt rău mai mare;

Și du-mă ca să văd, unde mi-ai spus,
și poarta lui Sân Pietru, ca și plânsu)
celor ce zici că'n veci e neam răpus.”
Porni atunci și-urmând, eu după dânsul.

Cântul V

*Cercul al doilea. Judecătorul Infernului: Minos. Păcătoșii din dragoste. Francesca da
Rimini și Paolo Malatesta. Povestea lor de dragoste și moarte.*

Din starea'ntâi așa'ntr'a doua stare
venim, în cerc ce loc mai strâmt rotește,
ci cazne-atât mai mari, stârnind urlare.

Grozav aici stă Minos și rânjește,
județ el ține-acelea'n poartă stând
și-asvârle'n Iad precum se'ncolăcește.

Eh, zic că rău-născutul duh intrând,
silit e culpa'ntreagă să și-o spuie,
iar el, cunoscător de rău, văzând

ce loc din Iad e vrednic să-l încuie,
cu numărul'nvârtitei cozi pe spate
arată gradu'n care vrea să-l puie.

Mereu stau multe'n față-i adunate,
și una după alta vin cu rândul
și spun și-aud și'n Iad sunt aruncate.

Când el văzu că vin și-a'ntra mi-e gândul:
– „Tu cel ce vii în lumea celor morți –
a zis și-a stat, oficiu 'ntrerupându-l –

„Știi unde ești? Te'ncrezi tu vr'unei sorti?
Să nu te'nșele această largă'ntrare!” –
Virgil atunci spre el: – „Ce grijă porți?

Să nu-i oprești fatala lui cărare.
Așa se vrea'ntr'un loc unde se poate
orice se vrea, și curm'a ta întrebare.” –

Acu'ncepui s'aud acele toate
urlări de-aici și-amar fui străbătut
de mutul plâns ce tristul neam îl scoate.

Era'ntr'un loc de-orice lumină mut,
ce muge-așa ca marea 'ntărtată
când largul ei de volbură-i bătut.

Vârtej drăcesc ce nu mai stă vr'odată,
ia morți de-avalma'n furia lui cu sine,
să-i sgudue'nvârtindu-i și să-i zbată.

Iar când simt furia volburei ce vine
cum plâng atunci, cum urlă toți în vale,
și-azvârl blestem puterilor divine!

PROGRESAȚI!

Cel mai semnificativ eveniment al tinereții, după cum singur spune în opera sa *La Vita Nuova*, este întâlnirea în 1274 cu Beatrice (nobila florentină Bice di Folco Portinari), pe care o vede în numai trei ocazii, fără să fi avut oportunitatea de a-i vorbi vreodată. Îndrăgostit de ea până la adorație, Beatrice devine simbolul angelic al grației divine, pe care o va cânta exaltat în *La Vita Nuova* și mai târziu în *Divina Comedia*.

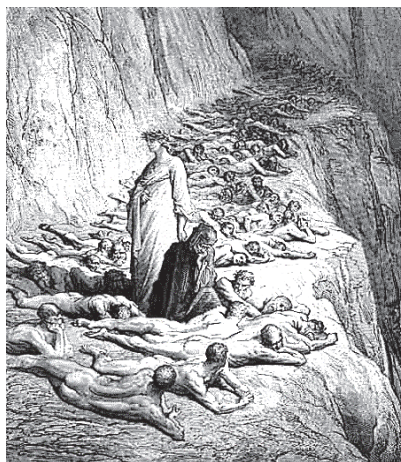
Divina Comedie povestește călătoria lui Dante în cele trei lumi ale „vieții de apoi”, în care se proiectează răul și binele lumii terestre, fiind condus la început de poetul Virgiliu, simbol al rațiunii, apoi de Beatrice, simbol al credinței. Poemul este compus din trei părți (trei cantice: Inferno, Purgatorio, Paradiso), cuprinzând 100 de cânturi, 33 pentru fiecare parte, plus un cânt introductiv la începutul Infernului, și este scris în versuri endecasilabice grupate în „terține” („terza rima”).

Structura de fond a operei corespunde fanteziei cosmologice medievale. Într-adevăr, călătoria în Infern și pe muntele Purgatoriului reprezintă traversarea întregii planete, în timp ce Paradisul este o reprezentare simbolică a cosmosului ptolemeic.

Infernul

Dante, rătăcit într-o pădure unde voia să ia o ramură pentru sărbătoarea Floriilor, se trezește la un moment dat înconjurat de o panteră, de un leu și o lupoaică. Cuprins de spaimă, îi vine o umbră în ajutor: este poetul Virgiliu, care îl va conduce prin Infern, singura posibilitate de a ieși din pădure.

Împreună coboară prin nouă cercuri concentrice, fiecare cerc fiind ocupat de diverse personaje celebre din istoria omenirii, în funcție de păcatele săvârșite, dar și de personalități contemporane, adversari personali sau persoane disprețuite, trimiși de Dante în Infern pentru a-și ispăși viciile. Pedepsele sunt descrise în ordine crescândă, cu cât se coboară în profunzimea iadului, care este și centrul

***Călătoria în cele trei lumi,
Infernul***

pământului. Aici întâlnesc, de asemenea celebrul cuplu adulterin, Paolo și Francesca, soția unui măcelar care într-un acces de furie și gelozie îi omoară pe amândoi.

Această întâmplare îi ofera lui Dante o viziune despre dragoste ca un sentiment ce continuă și după moarte, aducându-i în același timp amără-ciune pentru iubirea sa neîmplinită. Astfel, opera capătă un caracter romantic, opus curentului tânăr renescentist al perioadei istorice. Această parte a călătoriei se termină cu vederea lui Lucifer, chinuit într-un lac înghețat. De aici, vor ieși, urcând pentru a vedea din nou „cerul înstelat”. Călătorind în lumea fantastică a morților, Dante duce cu sine toate sentimentele și pasiunile celor vii, trage după el, cum s-a scris, tot pământul.

Purgatoriul

Dante și Virgiliu ajung pe cealaltă parte a pământului, în fața muntelui Purgatoriului, pe culmile căruia sălășuiesc sufletele morților care se căiesc de păcatele făcute în viață. Muntele este împărțit în șapte cercuri, după tipul viciilor avute (mânie, avariție, lăcomie etc.) și durata timpului de căință. Rugăciunile celor vii pe pământ îi pot ajuta să iasă mai curând din Purgatoriu. Și aici se regăsesc persoane cunoscute lui Dante, pentru care arată bunăvoință, cum ar fi prietenii săi din cercul „dolce stil nuovo” sau marii artiști ai trecutului. În vârful muntelui se găsește Paradisul terestru, care are aspectul unei păduri populată de figuri alegorice. Purgatoriul este o altă ipostază a personalității umane care prevestește zorile Renașterii.

Paradisul

Ajunși în Paradisul terestru, Virgiliu îl părăsește și se întoarce în Infern. Din acest moment, Dante va fi călăuzit de Beatrice, instrumentul voinței divine. Paradisul, în opoziție cu Infernul, este construit din nouă cercuri orientate spre înălțime. Aici este sălașul celor fără de păcate, al sfinților. Fiecare cerc corespunde unuia din corpurile cerești cunoscute în acea vreme: Luna, Mercur, Venus, Soarele, Marte, Jupiter, Saturn, dominate de cerul stelelor fixe. La sfârșitul călătoriei Beatrice îl părăsește și Dante, ghidat de Sfântul Bernardo, adresează o rugăciune Sfintei Fecioare. Artistul se contopește cu Dumnezeu, simbolul „Iubirii care pune în mișcare cerul și stelele”. Dacă în descrierea Infernului și Purgatoriului Dante a avut unele puncte de sprijin, în Paradis el este unicul creator. Tradiția Paradisului nu exista în literatură și fantezia dantescă a

***Călătoria în cele trei
lumi, Paradisul***

creat-o din propriile resurse, realizând un vers fluid și de infinită gamă muzicală, corespunzător iradierii oceanului de lumină a Paradisului.

Oamenii iluștri despre...

„Divina Comedie este operă a Evului Mediu prin genul literar în care se înscrie și prin motivul inspirator: sentimentul culpei și necesitatea mântuirii în credință, dar este totodată operă de poezie universală, vina care se cere ispășită cuprinzând sfera întreagă a patimilor omenești după cum bucuria mântuirii cuprinde toate bucuriile accesibile omului.”

Nina Facon

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Care este structura operei *Divina Comedie* și cum se reflectă această structură în conținutul fiecărei părți?
2. Cum sunt reprezentate Infernul, Purgatoriul și Paradisul în opera lui Dante și ce simbolizează fiecare dintre ele?
3. Ce elemente fantastice se regăsesc în *Divina Comedie* și ce rol joacă ele în transmiterea mesajului operei?
4. De ce este considerată *Divina Comedie* o sinteză a culturii și a spiritualității medievale?
5. Care este semnificația titlului *Divina Comedie* în contextul cultural al Evului Mediu?
6. Ce funcție alegorică au personajele care îl însoțesc pe Dante în cele trei lumi?
7. Ce mesaje morale și religioase se desprind din textul *Divinei Comedii*?
8. Cum este exprimată viziunea lui Dante asupra divinității în descrierea Paradisului?
9. Care sunt trăsăturile genului literar căruia îi aparține această operă și cum se reflectă ele în text?
10. În ce măsură este *Divina Comedie* un poem al călătoriei interioare și al transformării spirituale?
11. Scanați codul QR și aflați mai multe informații despre viața și activitatea lui Dante Alighieri.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. În ce mod *Divina Comedie* reflectă tensiunea dintre valorile creștine și cele politice ale vremii? Analizați prin prisma contextului istoric în care a trăit Dante.
2. Cum se articulează viziunea despre păcat, ispășire și mântuire în cele trei lumi ale operei? Discutați aceste concepte din perspectivă filosofico-teologică.
3. Analizați modul în care Dante îmbină viziunea poetică cu discursul filosofic și teologic pentru a construi un univers coerent și simbolic.
4. Comparați structura și tematica operei *Divina Comedie* cu alte opere literare

care tratează tema călătoriei inițiatice.

5. În ce măsură personajul Dante este și autor, și narator, și simbol? Analizați dubla perspectivă subiectivă și obiectivă din poem.
6. În ce constă universalitatea mesajului din *Divina Comedie* și cum poate fi el interpretat într-o viziune contemporană?

TEORIE LITERARĂ

Poemul este o specie literară complexă, situată între genul liric și cel epic, ce se manifestă fie în versuri, fie în proză lirică. El poate fi definit ca o creație literară de dimensiuni medii, mai amplă decât balada, dar mai restrânsă decât epopeea. Prin conținutul său, poemul îmbină trăirile subiective ale autorului cu o narațiune simbolică sau alegorică, păstrând un limbaj încărcat de imagini artistice și figuri de stil.

În forma sa lirică modernă, poemul renunță adesea la rima și ritmul tradițional, apropiindu-se de proza poetică. Astfel de exemple sunt *Cântarea României* de Alecu Russo, unde sentimentul patriotic se împletește cu descrierea simbolică a poporului, și *Ferestrele* de Charles Baudelaire, unde imaginea unei ferestre devine prilej de reflecție poetică profundă.

Pe de altă parte, poemul ca specie epică în versuri este întâlnit în creații care urmăresc desfășurarea unor fapte, trăiri sau idei, păstrând o anumită unitate tematică și stilistică. El poate avea dimensiuni filozofice sau mitice, fiind un spațiu ideal pentru meditația asupra lumii și omului.

Poemul este o formă literară deschisă, capabilă să exprime sentimente, idei și narațiuni cu o forță artistică deosebită, fiind prezent atât în literatura clasică, cât și în cea modernă, în forme variate și inovatoare.

REȚINEȚI!

Poemul este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

Terțina este o strofă formată din trei versuri, cel mai adesea cu măsură egală și o schemă de rimă specifică: **aba, bcb, cdc** ..., adică rima celui de-al doilea vers al unei terține se repetă în primul și al treilea vers al terținei următoare.

Această structură în lanț este numită „terțină înlănțuită” sau „rime concatenate”. Această formă fixă a fost perfecționată de Dante Alighieri, care a folosit-o în capodopera sa *Divina Comedie*, alcătuită în întregime din terține. Prin terțină, Dante a reușit să creeze un ritm solemn și o legătură muzicală între idei, potrivită cu tematica filozofico-religioasă a operei sale.

Exemplu simplificat de terțină:

Pe calea umbrelor tăcute merg (a)

Și lumina din ochi s-a stins cu totul (b)

În mine parcă și-a pierdut întreg. (a)

Terțina este folosită mai ales în poezia meditativă și filozofică, unde continuitatea ideilor și echilibrul formei contribuie la profunzimea mesajului artistic.

Terțina este o strofă alcătuită din trei versuri. Se folosește de obicei la construirea sonetului italian, care este alcătuit din două catrene și două terține.

Literatura persană

Omar Khayyam (1045 - 1122)

Omar Khayyam (1048–1131), născut în Nishapur, Persia (actualul Iran), a fost un savant și poet persan remarcabil, cunoscut pentru contribuțiile sale în matematică, astronomie, filozofie și literatură. Numele său, „Khayyam”, înseamnă „fabricant de corturi”, sugerând originea sa modestă.

În domeniul matematicii, Khayyam a fost înaintaș în studiul ecuațiilor cubice, oferind soluții geometrice inovatoare prin intersecția conicelor. De asemenea, a adus contribuții semnificative la înțelegerea postulatului paralelelor al lui Euclid. În astronomie, a condus o echipă de savanți la Observatorul din Isfahan, unde a realizat reforma calendarului Jalali în 1079. Acest calendar solar, extrem

de precis, a fost adoptat oficial în Persia și este considerat mai exact decât calendarul gregorian.

Și-a petrecut copilăria în orașul Balhi (în nordul Afganistanului de azi), unde a studiat îndrumat de învățații Șeic Mohamed Mansuri și, apoi, Imam Mowaffaq de Nişapur. A avut o viață extrem de agitată, dacă ținem cont că a trăit în perioada formării Imperiului Selgiucizilor. Învățații se aflau într-o situație precară, fiind dependenți financiar de conducători sau de vreun mecena local. Însuși Khayyam a scris, mai târziu, că a fost, în perioada tinereții, „*martor al nimicirii învățaților, din care nu a mai rămas decât o mână de oameni, chinuită și puțin numeroasă. Asprimea soartei din aceste vremuri i-a împiedicat să se dedice perfecționării și adâncirii științei lor*”.

Ca învățăcel în Nişapur, l-a legat o prietenie strânsă de Hassan bin Sabah, întemeietorul de mai târziu al sectei asasinilor, și de viitorul vizir al Imperiului Selgiucizilor, Nesâm ol-Molk. Învățațului Khayyam i-a fost încredințată, probabil și prin intermediul lui Nesâm ol-Molk, importanta reformă a calendarului, care a fost finalizată în 1079.

Ca poet, Khayyam este celebru pentru colecția sa de rubaiate (catrene), în care se întâlnesc teme precum efemeritatea vieții, bucuria momentului prezent și scepticismul față de dogmele religioase. Aceste poezii au fost popularizate în lumea occidentală prin traducerea lui Edward FitzGerald, „Rubaiyat of Omar Khayyam”, publicată în 1859.

Chiar dacă a avut realizări importante științifice și literare, Khayyam a trăit într-o perioadă tumultuoasă, marcată de instabilitate politică și religioasă. După asasinarea patronului său, vizirul Nizam al-Mulk, în 1092, Khayyam a efectuat un pelerinaj la Mecca, posibil pentru a-și reafirma credința într-un context de suspiciune religioasă. Ulterior, s-a întors în Nishapur, unde a continuat să predea și să scrie până la moartea sa în 1131.

Astăzi, Omar Khayyam este comemorat prin mausoleul său din Nishapur, un simbol al arhitecturii iraniene moderne, care reflectă armonia dintre știință și artă în opera sa.

Rubai

Cortina destinului nimeni n-a ridicat-o.
Secretele enigmei nu le deține nimeni.
Ani șaptezeci și doi am tot reflectat,
Dar n-am aflat nimic, niciodată. E ne-nceput misterul.

O, Khayyam, poate-ai păcătuit. Tristețea asta, de ce? Iar lacrimile?
Din chinuri, ce câștigi? Zadarnice sunt. Oare nu-i scris
Că sub orice păcat se nasc mila
Și-ale iertării plăceri? Atunci, de ce ai teamă?

Lumea de-apoi sfârșit nu va avea. Va fi fără margini tristețea.
Acolo sus aștrii au scris-o. Trăiește azi, fii mulțumit:
Din a trupului tău pulbere, cărămizi va turna sclavul,
Cimitire, altele. Să se ridice pentru alți oameni.

Adu-mi vin! El spală-n trandafirii spumii
inima-mi rănită-n dragostele humii;
drojdia din cupa-mi e un leac mai bun
decât Bolta-Albastră – bortă-n hțrca lumii!

Am venit pe lume – mai bogată-i ea?
Voi pleca din lume – pierderea e grea?
Vai, cine-mi va spune, pentru ce din pulberi
m-am iscat, și-n pulberi mă voi spulbera...?

Părăsi-vom lumea. Nici că-i pasă lumii”
Urma ni s-o șterge de pe globul humii.

Nici că-i pasă lumii! Ea a fost, va fi –
noi în sânul humii... Nici că-i pasă lumii!

Roza râde-aprinsă: „zvăpăiatul vânt
rupse de pe mine mățâsos veșmânt:
punga mi-o deschise – toată aurăria
de polenuri zace vraște la pământ...”

Nu mă certați! Lăsați-mi pe masă vinul bun!
Căci ascultați: atunci când beau, aud ce spun
Narcișii, trandafirii și blândele lalele.
Aud chiar și cuvântul nespuse al dragei mele.

PROGRESAȚI!

Omar Khayyam a fost o personalitate excepțională a culturii orientale, un spirit universal care a excelat atât în științe, cât și în literatură. Născut în Persia, în secolul al XI-lea, Khayyam a fost un matematician strălucit, astronom, filozof și medic, însă este cel mai cunoscut pentru opera sa poetică – *Rubai*, o colecție de catrene pline de profunzime și un simbol al scepticismului și al reflecției asupra condiției umane.

Rubaiatele sale exprimă adesea o revoltă subtilă împotriva normelor religioase și a ordinii stabilite. Pentru Khayyam, Dumnezeu este o prezență arbitrară și misterioasă, iar omul, deși prins între limitările existenței și dorința de nemurire, este în același timp neputincios în fața destinului. Această tensiune între credință și îndoială este tema centrală a poeziei sale. Spre deosebire de viziunile tradiționale care pun accent pe nemurirea sufletului, Khayyam explorează ideea contopirii ființei omenești cu universul, cu divinitatea abstractă, punând în lumină efemeritatea vieții și iluzia certitudinilor.

Catrenele lui Khayyam au fascinat mai întâi lumea occidentală, în special după traducerea celebră realizată de Edward Fitz Gerald în 1859, care a adus în prim-plan aceste texte ironice și pline de melancolie. În Persia, însă, poeziile sale au fost privite cu suspiciune, mai ales din cauza ironiei sale la adresa clerului și a dogmelor religioase, fiind apreciate abia mult mai târziu.

Un element important al poeziei sale este tonul bahic, o atitudine de bucurie a vieții și a prezentului, dar care este întotdeauna umbrită de nostalgie și de o profundă dezamăgire față de lumea în care trăiește. Hedonismul lui Khayyam nu este frivol, ci izvorât dintr-un scepticism filozofic care condamnă vanitatea, ambițiile zadarnice și nedreptățile vieții. Pe de altă parte, poetul are un puternic simț al naturii și un limbaj metaforic foarte sugestiv. Caracterul general al poeziei sale este scepticismul dus la disperat pesimism. Se presupune că Autorul vestitelor rubaiate s-a inspirat din poezia populară, izvorâtă din sentimentul suferinței exploatații și din protestul împotriva rânduielilor lumesti, a destinului,

a nedreptății, a neputinței religiei.

Poetul se confruntă cu absurditatea existenței și cu imposibilitatea de a găsi un răspuns clar la întrebările fundamentale ale omului, dar încearcă să răspundă cu o celebră atitudine de acceptare și chiar de sărbătoare a clipelor efemere.

Pe lângă profunzimea gândirii, Khayyam impresionează prin limbajul său metaforic și prin simțul său deosebit pentru natură, care devine un simbol al trecerii și al renașterii. Poezia sa este înrudită cu tradiția populară persană, marcată de suferință și protest față de soartă și nedreptate.

În limba română, opera sa a fost tradusă cu măiestrie de Gheorghe Iorga, aducând astfel în cultura noastră o voce poetică remarcabilă, încărcată de sensibilitate și filozofie. În limba română Opera lui Omar Khayyam a fost tradusă de scriitorul Gheorghe Iorga, ceea ce a constituit un eveniment cultural deosebit, deoarece a fost o traducere directă din persană în română.

Astfel, *Rubaiyat* lui Omar Khayyam rămâne o capodoperă a literaturii universale, o meditație profundă asupra vieții, destinului și credinței, exprimată într-un limbaj concis, dar plin de taină și frumusețe.

Rubai este o poezie lirică de origine orientală, alcătuită din patru versuri (strofa se numește catren), care exprimă o meditație profundă despre viață, destin, iubire sau moarte.

Structură:

Are 4 versuri.

Rima este de obicei **a-a-b-a**.

Fiecare vers are adesea 13 silabe (în traduceri clasice românești, poate varia).

Teme frecvente: efemeritatea vieții, frumusețea clipei, sensul existenței, căutarea adevărului.

Poet celebru: Omar Khayyam este cel mai cunoscut autor de rubaiuri, celebru pentru reflecțiile sale filozofice și pentru tonul său meditativ și sceptic.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Cine a fost Omar Khayyam și care sunt principalele domenii în care a activat în afară de poezie?
2. Prin ce se diferențiază poezia *rubai a* lui Omar Khayyam față de alte forme de poezie universală?
3. Ce atitudine exprimă Khayyam în catrenele sale față de religie și destin? Argumentați cu exemple din text.
4. Care sunt temele principale din poezia lui Omar Khayyam și ce semnificație au ele pentru cititorul modern?
5. Cum se reflectă scepticismul și pesimismul poetului în stilul, limbajul poeziei?
6. Ce legătură există între creația poetică a lui Khayyam și gândirea filozofică și științifică a epocii sale?
7. De ce credeți că poeziile lui Khayyam au fost apreciate mai întâi în Europa, apoi, mult mai târziu, în Persia?

1. Analizați modul în care Omar Khayyam îmbină elementele științifice și filozofice în poezia sa. Cum influențează această combinație mesajul și tonul poeziilor?
2. Comparați viziunea lui Khayyam asupra condiției umane cu cea a altor mari filozofi sau poeți existențialiști din literatura universală. Care sunt asemănările și diferențele majore?
3. Explorați rolul simbolismului în catrenele lui Khayyam, cu accent pe imagini recurente precum vinul, natura și trecerea timpului. Cum contribuie acestea la expresia pesimismului și a revoltei poetului?
4. Interpretând poezia sa (*rubai*) în contextul social-politic al Imperiului Selgiucid, cum poate fi explicată atitudinea critică a poetului față de Autoritățile și dogmele religioase?
5. Reflectați asupra influenței traducerilor și receptării poeziilor lui Khayyam (*rubai*) în Occident (în special traducerea lui Fitzgerald) asupra modului în care a fost percepută și reinterpretată. Ce avantaj sau dezavantaj literar se poate observa în acest proces?

Jules Verne (1828 - 1905)

Jules Verne este considerat unul dintre părinții literaturii științifico-fantastice și un vizionar al epocii sale. Opera sa a influențat profund literatura și știința, iar astăzi este recunoscut ca unul dintre cei mai traduși autori din lume, cu lucrările sale fiind traduse în peste 140 de limbi.

Născut pe 8 februarie 1828 în orașul Nantes, Franța, Jules Verne a fost fiul lui Pierre Verne, un avocat cu o poziție respectabilă, și al Sofiei Verne. Familia sa îi asigura un mediu educat, dar tânărul Jules a fost atras de știință, literatură și aventură încă din copilărie.

În anii copilăriei, Verne a petrecut multe vacanțe pe o insulă din râul Loara, unde naviga cu fratele său Paul, experimentând o legătură puternică cu natura și cu apa, care avea să-i inspire ulterior numeroase povestiri. La doar 12 ani, a încercat să fugă spre India, un semn timpuriu al spiritului său liber și aventuros, dar tatăl său l-a găsit și a pedepsit sever tentativa. În timpul adolescenței, a urmat liceul Saint Donatien din Nantes, unde a excelat în studii clasice, mai ales în limba latină, dar și în matematică și fizică. Unul dintre profesorii săi, Brutus de Villeroi, inventatorul unui submarin primitiv numit Alli-

gator, i-a stimulat pasiunea pentru tehnologie și explorări subacvatice.

După liceu, Jules Verne s-a mutat la Paris pentru a studia dreptul, dorința tatălui său, însă spiritul său creativ și dragostea pentru literatură l-au îndepărtat de această carieră. În capitala Franței a început să scrie piese de teatru și librete pentru operete, colaborând cu diverși artiști. Tot în această perioadă, i-a cunoscut pe marii scriitori ai epocii, precum Alexandre Dumas și Victor Hugo, care i-au influențat stilul și l-au susținut în debutul literar.

Primul său succes literar a venit în 1863, odată cu publicarea romanului *Cinci săptămâni în balon*, prin intermediul editorului Pierre-Jules Hetzel. Hetzel avea o viziune clară despre ce fel de scriitor trebuie să devină Verne: unul care să îmbine aventura cu știința și să evite finalurile tragice, pentru a atrage un public larg și tânăr. Astfel a luat naștere o colaborare fructuoasă, care a durat decenii și a făcut ca Verne să devină unul dintre cei mai citați autori ai timpului său.

Colecția *Călătoriile extraordinare* cuprinde capodoperele sale, printre care *O călătorie spre centrul Pământului* (1864), unde o expediție subterană explorează misterele ascunse în inima Terrei; *De la Pământ la Lună* (1865), care anticipează călătoriile spațiale cu ajutorul unui tun gigant; *20.000 de leghe sub mări* (1869), un roman fascinant despre călătoria subacvatică a submarinului Nautilus, condus de enigmaticul căpitan Nemo; și *Ocolul Pământului în 80 de zile* (1873), o poveste plină de suspans despre un britanic care încearcă să încheie un pariu printr-o călătorie rapidă în jurul lumii.

Opera lui Verne nu este doar o colecție de povești captivante, ci și o lucrare care a influențat profund știința și tehnologia. Mulți inventatori și exploratori celebri au recunoscut că au fost inspirați de scrierile lui Verne, iar numeroase descoperiri ulterioare par să confirme viziunile sale anticipative. Spre exemplu, invenția submarinului modern a fost precedată de descrierea Nautilusului, iar ideile despre zborul spațial și călătoriile interplanetare sunt detaliate cu o precizie uimitoare în romanele sale.

În viața personală, Jules Verne s-a căsătorit în 1857 cu Honorine de Viane Morel, cu care a avut un fiu, Michel. Deși succesul literar i-a adus o poziție confortabilă, Verne a continuat să fie un om cu picioarele pe pământ, pasionat de știință și aventură, dar și de problemele sociale ale timpului său.

O perioadă dificilă în viața sa a început în 1887, când editorul Hetzel, prietenul său și principalul său susținător, a murit. În același an și mama lui Verne a decedat, iar aceste pierderi l-au afectat profund. În anii următori, Verne a fost implicat în politică locală, fiind ales consilier municipal în Amiens, orașul său de adopție. Această implicare a redus considerabil timpul dedicat scrisului și a adus o schimbare în tonul operelor sale, care au devenit mai pesimiste, mai critice la adresa progresului tehnologic și a influenței sale asupra omenirii.

Printre lucrările scrise în această perioadă se numără *Întâmplări neobișnuite*, *Insula cu elice* (1893), *În fața steagului* (1894) și *Stăpânul lumii* (1904). Aceste texte reflectă o preocupare crescută față de moralitate și responsabilitatea științei. O altă operă remarcabilă, scrisă în 1863 dar publicată abia în 1989, este *Parisul în secolul 20*, un roman distopic care prevestește o lume dominată de

tehnologie, dar lipsită de artă și cultură, cu invenții care astăzi par profetice: trenuri de mare viteză, zgârie-nori de sticlă și oțel, automobile puternice și calculatoare. Această lucrare a fost respinsă inițial de editorul Hetzel, considerată prea pesimistă și fără potențial comercial.

Jules Verne a murit la 24 martie 1905, la vârsta de 77 de ani, în Amiens. La funeraliile sale au participat numeroși admiratori și personalități ale timpului. Moștenirea sa literară a continuat să fie promovată de fiul său Michel, care a publicat postum mai multe lucrări, unele fiind însă modificate semnificativ, ceea ce a stârnit critici din partea fanilor.

În cultura română, Jules Verne a fost și este un autor foarte iubit, fiind tradus și publicat pe scară largă încă din secolul al XIX-lea. Ziarul *Adevărul* a lansat în anii moderni o colecție dedicată integral operei sale, aducând în atenția publicului cele 40 de volume din *Călătoriile extraordinare*, într-o ediție accesibilă tuturor cititorilor.

Astfel, Jules Verne rămâne un simbol al imaginației, curajului și credinței în puterea cunoașterii. Opera sa inspiră generații întregi de cititori să viseze, să cerceteze și să descopere lumea, demonstrând că granițele științei și ale literaturii pot fi mereu depășite. Prin poveștile sale, Verne a dăruit lumii o viziune optimistă despre viitor, dar și un avertisment asupra riscurilor neînfrânate ale progresului tehnic.

Copiii căpitanului Grant

Partea I

Capitolul I

La 26 iulie 1864, zi în care bătea o briză puternică de miazănoapte, un iaht minunat înainta cu toată viteza pe apele Canalului de Nord. Pe arborele artimon falfaia steagul Angliei; în vârful catargului cel mare, pe un alt steguleț, fluturau inițialele E. G., brodate în aur și încoronate cu semnele ducale. Iahtul se numea Duncan și aparținea lordului Glenarvan, unul din cei șaisprezece pairi scoțieni din Camera Lorzilorși totodată membrul cel mai distins al Royal-Thames-Yacht-Clubului, club cu mare faimă în întreg Regatul Unit.

Pe bord se aflau lordul Eduard Glenarvan cu tânăra lui soție, lady Helena, și unul din verii săi, maiorul Mac Nabbs.

Duncan, recent construit, navigase într-o călătorie de probă la câteva mii depărtate pe golful Clyde și se pregătea tocmai să se înapoieze la Glatonw; insula Arran see vedea la orizont, când marinarul de veghe semnală un pește uriaș care se zbenguia greoi pe urmele iahtului. Căpitanul John Mangles îl înștiință pe lordul Eduard. Acesta urcă imediat pe punte împreună cu maiorul Mac Nabbs și-l întrebă pa căpitan ce vietate crede că ar putea fi.

– Milord, cred că este un rechin de o mărime apreciabilă, răspunse John Mangles.

– Un rechin în aceste ținuturi! exclamă surprins Glenarvan.

– Se prea poate răspunse căpitanul. Peștele acesta face parte dintr-o specie de rechini pe care o întâlnești în toate mările și la orice latitudine. E așa-zisul „balance-fish”. Și pun rămășag că avem de-a face cu unul din acești pești blestemați! Putem încerca să-l vânăm; bineînțeles dacă milord consimte și dacă această vânătoare e pe placul lady-ei Glenarvan. Atunci vom ști precis despre ce e vorba.

– Care-i părerea dumitale, Mac Nabbs? îl întrebă lordul Glenarvan pe maior. Să încercăm aventura?

– Sunt de aceeași părere cu dumneata, rășwise liniștit maiorul.

– Dealtfel, continuă John Mangles, am face foarte bine să mai curățăm mapele de câte una din dihăniile acestea grozave. Să nu scăpăm ocazia. Vom avea un spectacol strașnic și, o faptă bună.

– Bine, John! răspunse lordul, și trimise s-o cheme pe lady Helena, care, ispitită de perspectiva unei vânători aventuroase, urcă imediat pe punte. (...)

Pasagerii și marinarii de pe Duncan urmăreau cu mare atenție mișcările rechinului. În curând, animalul ajunsese în preajma cângii;

serăsturnă pe spate pentru a înșfăca mai bine slănina și, într-o clipă, răsturnă pe spate pentru a înșfăca mai bine slănina și, într-o clipă, momeala enormă dispăru în gâtlejul său uriaș. Vârful în formă de undiță al cângii se înfipse în el și rechinul se răsuci furios, izbind cu putere cablul; marinarii îl ridicară atunci cu ajutorul unei macarale legată la capătul vergei mari. Văzându-se smuls din apă, animalul se zbătea cu violență. Dar fu înfrânt O frânghie prevăzută cu un laț îi înfășură coada, paralizându-i mișcările. Câteva clipe mai târziu, peștele fu tras pe bord și aruncat pe puntea iahtului. Îndată, unul dintre marinari se apropie de el cu băgare de seamă și, cu o puternică lovitură de topor, îi reteză coada enormă.

Vânătoarea se terminase; nu mai aveau de ce să se teamă de monstru. Într-adevăr, marinarii îi veniseră de hac, dar cunoștința lor nu era încă satisfăcută deoarece pe bordul oricărui vas e obiceiul să se cerceteze cu atenție stomacul rechinilor. Marinarii, care le cunosc lăcomia, se așteaptă întotdeauna la surprize și așteptarea le este deseori împlinită. Lady Glenarvan nu voi să asiste la această „explorare” respingătoare și se duse din nou pe dunetă. Rechinul se mai zbătea încă. Avea zece picioare lungime și cântărea mai mult de șase sute de livre. Lungimea și greutatea lui nu sunt deloc neobișnuite. Dar dacă „balance-fish”, cum i se mai zice acestei specii de rechin, nu e socotit printre uriașii speței, în schimb, este unul dintre cei mai de temut.

Fără altă ceremonie, burta peștelui uriaș fu despăcată din două lovituri de secure. Cangea îi pătrunsesse până în stomac, care era complet gol: animalul postise cu siguranță de multă vreme și marinarii, dezamăgiți, voiau să-i arunce resturile în mare, când, deodată, un obiect grosolan, lipit de măruntaiele rechinului, atrase atenția șefului de echipaj.

– Ei drăcie! Ce-i asta? întrebă el.

- Vreun pietroi, înfulecat de dihania asta, ca să mai câștige ceva greutate, răspunse unul dintre marinari.

- Ba, spuse un altul, e cu siguranță o ghiulea pe care blestematul de pește a înghițit-o și pe care n-a mai putut-o mistui.

- Ia mai tăceți din gură, le răspunse Tom Austin, secundul iahtului, nu vedeți că animalul acesta era un bețiv sadea și că a sorbit nu numai vinul, ci și sticla, ca nu cumva să piardă vreun strop?

- Cum! exclamă lordul Glenarvan. Rechinul are o sticlă în stomac?

- O sticlă adevărată, îi răspunse șeful echipajului. Dar se vede clar că nu-i scoasă din beci...

- Ei bine, Tom, continuă lordul Eduard, scoate-o cu băgare de seamă. Sticlele care plutesc pe mare conțin deseori documente de preț.

- Crezi? spuse maiorul Mac Nabbs.

- O, nu te contrazic de fel!

- Cred cel puțin că se poate întâmpla.

- O vom afla îndată, îi întoarse vorba Glenarvan. Ei, ei, Tom?

- Iat-o! Exclamă secundul, arătându-i obiectul diform pe care-l scosese, nu fără trudă, din stomacul rechinului.

- Bine, spuse Glenarvan, spălați-o și aduceși-o pe dunetă.

Tom îndeplini ordinul, și sticla descoperită în împrejurări atât de cuate, fu așezată pe masa din careu, în jurul căreia se adunară lordul Glenarvan, maiorul Nac Nabbs, căpitanul John Mangles și lady Helena, căci, după cum se știe, o femeie este cât de cât curioasă. Pe mare, orice întervine în monotonia unei călătorii constituie un eveniment.

Se lăsa un moment de tăcere. Fiecare cerceta cu privirea epava aceasta fragilă. Ascundea ea taina unui întreg dezastru, sau era numai un mesaj neînsemnat, lăsat în voia valurilor de vreun navigator fără altă treabă?

Trebuiau să afle ce cuprindea, și

Glenarvan se apucă imediat să cerceteze sticla, luând de altfel și toate măsurile de precauție necesare în asemenea împrejurări; s-ar fi spus că era un judecător de instrucție, cercetând amănuntele caracteristice într-o afacere gravă. Lordul avea dreptate să procedeze astfel, căci amănuntul cel mai neînsemnat în aparență poate să ducă deseori la descoperiri importante. [...]

- Prost lucru, constată Glenarvan. Dacă se află înăuntru vreo hârtie, apoi trebuie să fie roasă și de nedescifrat.

- Ne putem aștepta la așa ceva, fu de părere și maiorul.

- Voi adăuga, redulă Glenarvan, că sticla aceasta prost astupată trebuia fără doar și poate să se ducă la fund, și noroc că a înghițit-o rechinul care ne-a adus-o pe Duncan.

Capitolul II Cele trei documente

Pe aceste petice de hârtie, pe jumătate distruse de apa de mare, se puteau vedea doar câteva cuvinte, resturi indescifrabile ale unor rânduri aproape în întregime șterse.

Timp de câteva minute, lordul Glenarvan le cerceta, atenție; le întorcea când pe o parte când pe alta, le ridica la lumină, căuta cele mai mici urme de litere neatinsse de apă. Apoi își privi atent prietenii care-l urmăreau cu neliniște.

– Sunt aici, spuse el, trei texte deosebite, probabil trei copii aleaceluiași document, traduse în trei limbi, una în engleză, alta în franceză și a treia în germană. Cele câteva cuvinte care au rezistat nu lașă nicio îndoială în această privință.

– Dar cuvintele acestea au măcar vreun înțeles? întrebă lady Glenarvan.

– Greu de spus, draga mea, cuvintele scrise în documente sunt departe de a fi complete.

– Poate că documentele se completează între ele? își dădu părerea maiorul.

– Așa ar fi normal, răspunse John Mangles. Nu se poate ca apa să fi ros rândurile exact în același loc; și atunci, apropiind frânturile de frază, le vom găsi un înțeles.

– Așa o să și facem, hotărî lordul Glenarvan, dar să procedăm metodic. Priviți întâi documentul englez. Lordul Glenarvan puse iar mâna pe toc și redactă, fără ezitare, rândurile următoare.

La 7 iunie 1862, tricatargul Britannia din Glasgow s-a scufundat lângă coastele Patagoniei, înemisfera australă, îndreptându-se spreuscat, doimarinari și căpitanul Grantvor încerca să abordeze continentul, unde vor fi prizonierii unor indieni cruzi. Ei au aruncat acest document la ... grade longitudine și 37° 11 latitudine. Dați-le ajutor, sau sunt pierduți”.

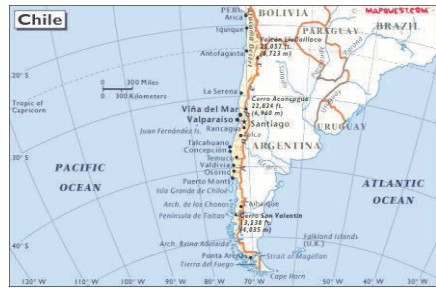
– Ei bine, dragă Eduard, spuse lady Helena, dacă acești nefericiți își vor revedea patria, ție ți-o vor datora.

– Și-o vor revedea, răspunse Glenarvan. Documentul e prea explicit, prea clar, prea precis pentru ca Anglia să nu vină în ajutorul a trei din fiii săi părășiți pe un țărm pustiu. Ceea ce a făcut pentru Franklin și atația alții, o va face astăzi pentru naufragiații de pe Britannia!

– Dar nenorociții aceștia au desigur o familie care îi plânge, spuse lady Helena. Poate că sârmanul căpitan Grant are soție, are copii...

– Ai dreptate, draga mea. Îmi iau sarcina că nu e pierdută orice nădejde. Și acum, prieteni, haidem pe punte căci punte, căci ne apropiem de port.

Într-adevăr, Duncan își mărise viteza; în acea clipă trecea de-a lungul malurilor insulei Bute și lasă în urmă insula Rothesay cu micul ei oraș așezat într-o vale rotundă; apoi se avântă în strămtorile golfului, trecu prin fața Greenokului și la șase seara era la poalele stâncii de bazalt de la Dumbarton, în vârful căreia se

găsea renumitul castel Wallace, eroul scoțian.

Acolo o trăsură aștepta pe lady Helena, pentru a o conduce înapoi la Malcom-Castle, împreună cu maiorul Mac Nabbs. După ce-și îmbrățișa soția, lordul Glenarvan se urcă în expresul de la Glasgow. Dar, înainte de a pleca, încredință unui agent, care trebuia să ajungă mai repede decât el o notă importantă și după câteva minute telegraful anunță ziarelor „Times” și „Morning Chronicle” următoarele: „Pentru informații despre soarta tricatargului Britannia din Glasgow și acăpitanului Grant, a se adresa lordului Glenarvan, Malcolm-Castle, Luss, comitatul Dumbarton, Scoția”.

– Nu, răspunse băiatul cu glas hotărât, nu dumneavoastră, ci lordului Glenarvan.

– Vă rog să-l iertați, doamnă, spuse atunci sora.

– Lordul Glenarvan nu e la castel, reluă lady Helena, eu sunt soția lui și-mi puteți vorbi mie.

– Dumneavoastră sunteți lady Glenarvan? întrebă fata.

– Da, domnișoară.

– Soția lordului Glenarvan din Malcolm-Castle, care a publicat în „Times” o notiță despre naufragiul Britanniei?

– Da, da, răspunse lady Helena cu bunăvoință, dar dumneata?

– Eu sunt Miss Grant, milady, și el e fratele meu.

– Miss Grant! Miss Grant! exclamă lady Helena, trăgând-o pe fată înspre ea, luându-i mâinile în mâinile ei. Apoi sărută băiatul pe amândoi obraji.

– Milady, reluă fata, ce știți de naufragiul tatălui meu? Mai trăiește? Il vom mai revedea vreodată? Vorbiți, vă rog!

– Draga mea copilă, spuse lady Helena, ferească Dumnezeu să-ți răspund cu ușurință într-o împrejurare ca asta. Nu vreau să-ți dau o nădejde amăgitoare.

– Vorbiți, doamnă, vorbiți! M-a întărit durerea, pot auzi totul.

– Draga mea, răspunse lady Helena, speranța e foarte slabă, dar există totuși. Nu e imposibil să-l revedeți pe tatăl vostru într-o bună zi.

– Doamne! Doamne! exclamă Miss Grant, neputând să-și mai stăpânească lacrimile, în timp ce Robert sărută cu recunoștință mâinile bunei lady Glenarvan.

După ce prima clipă de bucurie dureroasă trecu, fata începu să pună întrebări fără șir; lady Helena îi povesti istoria documentului, cum s-a Pierdut Britannia pe coastele Patagoniei, în ce fel trebuia să fi ajuns pe continent, după naufragiul, căpitanul și cei doi marinari, singurii supraviețuitori, în sfârșit, cum implorau ei ajutorul lumii întregi în documentul acela scris în trei limbi, pe care l-au aruncat în apele oceanului. În timp ce povestea, Robert Grant privea cu ochii ținta la lady Helena; închipuirea lui îi reînvia scenele îngrozitoare a căror victimă fusese tatăl său; îl vedea pe acesta pe puntea Britanniei, îl urmărea în mijlocul valurilor, se agăța cu el de stâncile coastei, se țâra pe nisip gâfâind, dincolo de bătaia valurilor. De mai multe ori, în timp ce lady Helena povestea, băiatul, lipindu-se de sora lui, lăsa să-i scape câteva exclamații:

– O, tata! Bietul meu tată!

Miss Grant asculta, împreunându-și mâinile, și nu rosti nici uncuvânt, până ce

num se isprăvi povestirea; abia atunci spuse:

- O, doamnă! Documentul! Documentul!
- Nu-l mai am, draga mea fată, răspunse lady Helena.
- Nu-l mai aveți?

- Nu, în interesul tatălui vostru, lordul Glenarvan a trebuit să-l ducă la Londra, dar v-am spus tot ce conținea, cuvânt cu cuvânt, și felul în care am ajuns să-i aflui înțelesul exact. Din frânturile de fraze, aproape șierse, valurile au cruțat câteva cifre; din păcate, longitudinea...

- O să ne lipsim de ea! exclamă băiatul.

- Desigur, domnule Robert, răspunse lady Helena cu un zâmbet, văzându-l atât de hotărât. Cum vezi, Miss Grant, cunoști ca și mine cele mai mici amănunte din document.

- Da, doamnă, răspunse fata, dar aș fi vrut să văd scrisul tatălui meu.

- Ei bine, mâine, mâine poate se va întoarce lordul Glenarvan. Soțul meu, având la el un document ce nu poate fi tăgăduit, a vrut să-l supunăcomisarilor Amiralității, pentru a-i face să trimită de îndată un vas în căutarea căpitanului Grant.

- E oare cu puțință, milady! exclamă fata.

Ați făcut acest lucru pentru noi?

- Da, draga mea, și-l aștept lordul Glenarvan dintr-o clipă în alta.

- Vă mulțumesc din adâncul sufletului! Spuse fata cu înflăcărare și cu un accent de adancă recunoștință în glas.

- Da, draga mea copilă, răspunse lady Helena, nu merităm nici o mulțumire.

Oricare altul în locul nostru ar fi făcut la fel. De s-ar putea realiza nădejdlile pe care le-am întrezărit! Până la întoarcerea lordului Glenarvan, veți locui la castel.

- O, doamnă, răspunse fata n-aș vrea să abuzez de bunătatea și simpatia ce o arătați unor străini.

- Străini, fetiço? Nici fratele dumitale și nici dumneata nu sunteți străini în această casă, și vreau ca, la sosirea lui, lordul Glenarvan să spună singur că sunteți copii căpitanului Grant tot ce se va întreprinde pentru salvarea tatălui lor. Nu se putea refuza o invitație făcută cu atâta inimă. Au rămas deci înțeleși că Miss Grant și fratele ei să aștepte întoarcerea lordului Glenarvan la Malcolm-Castle. [...]

Capitolul XXII

Ultima zăpăceală a lui Jacques paganel

Opt zile după ce părăsise insula, la 18 martie, de pe Duncan se putea zări coasta americană; a doua zi ancorară în golful Talcahuano. Reveneau aici după o călătorie de cinci luni, timp în care urmăriseră cu sfințenie paralele 37°, făcând astfel înconjurul lumii. Pasagerii acestei expediții de neuitat, fără precedent în analele Traveller's Club-ului, traversaseră Chile, Pampasul, Argentina, Atlaoticul, insula Acunha, Oceanul Indian, insulele Amsterdam, Australia, Noua Zeelandă,

insula Tabor și Oceanul Pacific. Străduințele nu fuseseră zadarnice, căci aduceau pe naufragiații de pe Britannia. [...]

Totul se sfârși cu bine: Harry Grant și cu cei doi marinari fură salvați. John Mangles se căsătorii cu Mary Grant în vechea catedrală Saint-Mungo, unde reverendul Paxton, același care se rugase cu nouă luni în urmă pentru salvarea tatălui, binecuvânta acum căsătoria fiicei cu cel care plecase în căutarea lui. Robert se făcu marină, ca și tatăl său, ca și John Mangles, cu care vor urmări mai departe marile proiecte ale căpitanului Grant, ajutați de lordul Glenarvan.

Putea să rămână oare Paganel flăcău? Sigur că nu! Într-adevăr, după isprăvile sale eroice, savantul geograf nu putea să scape de celebritate. Zăpăcelile sale deveniră arhicunoscute în Scoția. Toată lumea se bătea pentru el, și bietul Paganel nu mai răzbea să răspundă atențiilor al căror obiect devenise. [...] Paganel nu era deloc indiferent la farmecele domnișoarei Arabella; totuși nu îndrăznea să se pronunțe. Maiorul interveni însă între aceste două inimi, ce păreau făcute una pentru alta. Îi spuse lui Paganel că însurătoarea ar fi ultima „zăpăceală” pe care și-ar mai putea-o permite. Paganel se găsea însă într-o mare încurcătură, căci, printr-o ciudățenie a sa, nu se putea hotărî să rostească cuvântul fatal.

— Poate nu-ți place domnișoara Arabella? îl întreba fără încetare Mac Nabbs. [...]

Cincisprezece zile mai târziu, în capela Malcolm-Castle se celebra căsătoria, cumare pompă. Paganel era sobru, încheiat la nasturi până sus, iar Miss Arabella fermecătoare. Secretul geografului ar fi rămas pentru totdeauna înmormântat în adâncurile necunoscutului, dacă maiorul nu i-ar fi spus lui Glenarvan, acesta soției sale, care la rândul ei spuse ceva și doamnei Mangles. De aici ajunse la urechile doamnei Olbinett, unde făcu explozie și se răspândi pretutindeni.

În timpul celor trei zile captivitate la maori, Jacques Paganel fusese tatuat, dar tatuat de la umeri până la tălpi și purta pe piept imaginea unui kiwi sfânt, cu aripile întinse, care îi sfâșia inima cu ciocul. Pățania aceasta fu singura din marea sa călătorie de care Paganel nu se consolă și pe care nu o iertă niciodată Noii Zeelande.

Acesta fu de asemenea motivul pentru care, cu toată părerea sa de rău și cu toate invitațiile primite, nu se mai putu întoarce în Franța. Se temea că are să expună întreaga Societate de Geografie, din cauza glumelor și caricaturilor jurnalelor, aducându-i un secretar proaspăt tatuat.

Întoarcerea căpitanului în Scoția fu considerată ca un mare eveniment național și Harry Grant deveni unul din cei mai populari oameni din bătrâna Caledonie. Fiul său, Robert, a ajuns marină ca și tatăl său. [...]

Romanul *Copiii căpitanului Grant*, scris de Jules Verne, este o poveste palpitantă despre curaj, loialitate și speranță, în care personaje din medii și culturi diferite se unesc pentru a duce la bun sfârșit o misiune aproape imposibilă: găsirea căpitanului Harry Grant, dispărut în urma unui naufragiu misterios. Opera, plină de suspans, aventuri exotice și fapte de vitejie, este un exemplu tipic al genului literar cultivat de Jules Verne – romanul de aventuri științifico-fantastice cu o puternică încărcătură umanistă și educativă.

Totul începe în momentul în care, în burta unui rechin capturat în ocean, este descoperită o sticlă ce conține un mesaj de ajutor, semnat de căpitanul Grant. Documentul, deteriorat de apă, conține informații vagi – doar coordonata latitudinii 37° sud și câteva cuvinte fragmentare în limba engleză, franceză și germană. Lord Glenarvan, un nobil scoțian cu suflet generos și spirit aventurier, împreună cu soția sa, doamna Helena Glenarvan, decid să înceapă o amplă acțiune de căutare. Impresionați de determinarea și suferința celor doi copii ai căpitanului, Mary și Robert Grant, aceștia îi iau cu ei pe iahtul *Duncan* și pornesc într-o călătorie în jurul lumii, de-a lungul celei de-a 37-a paralele sudice, în speranța că îl vor găsi pe căpitanul dispărut.

Lordul Glenarvan este prototipul eroului nobil, plin de curaj și înzestrat cu un profund simț al datoriei morale. Nu doar titlul său aristocratic îl face admirabil, ci mai ales felul în care își asumă responsabilitatea salvării unui necunoscut, mișcat fiind de tragedia familiei acestuia. Soția sa, doamna Glenarvan, este o figură feminină remarcabilă pentru epoca în care a fost scris romanul: inteligentă, curajoasă și empatică, ea înfruntă pericolele alături de ceilalți, devenind un sprijin moral pentru toți membrii echipajului.

Mary Grant este o tânără sensibilă, dar puternică și devotată. Ea dovedește un caracter nobil și o maturitate emoțională impresionantă, iar dragostea și grija față de fratele său mai mic și dorința de a-și salva tatăl îi dau forță să reziste pericolelor întâlnite în expediție. Robert Grant, deși copil, se dovedește a fi curajos, isteț și loial, contribuind adesea cu observații importante sau inițiative îndrăznețe în timpul aventurilor.

Unul dintre cele mai pitorești și îndrăgite personaje ale romanului este geograful francez Jacques Paganel. El se alătură din greșeală expediției – urcă pe *Duncan* crezând că merge în India – dar devine rapid o piesă indispensabilă în acest efort colectiv. Paganel este savantul distrat tipic, comic și adorabil în stângăciunile sale, dar strălucitor în momentele decisive. Erudiția sa în domeniul geografiei, cunoștințele lingvistice și entuziasmul neobosit îi ajută pe toți în descifrarea mesajului criptic. Deși adesea ridicol în aparență, Paganel este un personaj profund uman, care inspiră simpatie și admirație.

Călătoria îi poartă pe eroii romanului în locuri fascinante și periculoase – Patagonia, insulele Tristan da Cunha și Amsterdam, Australia și Noua Zeelandă – fiecare cu peisaje și culturi exotice, dar și cu obstacole neașteptate. Pe continentul australian, echipa îl întâlnește pe Ayrton, un fost intendent de pe nava *Britannia*,

care pretinde că știe unde se află căpitanul Grant. De fapt, Ayrton este un escroc, fost marinar devenit infractor, ce plănuiește să pună mâna pe *Duncan*. Tentativa sa eșuează, dar consecințele sunt grave: Glenarvan și tovarășii săi rămân blocați în Australia, crezând că vasul lor a fost pierdut.

Ayrton este un personaj complex, simbolizând partea întunecată a naturii umane, dar și potențialul de regenerare morală. Deși este trădător și periculos, în final se pocăiește și oferă informații cruciale despre căpitanul Grant. El cere să fie abandonat pe o insulă pustie, în loc să fie predat autorităților. Această formă de ispășire – o exilare voluntară – sugerează o temă profundă a romanului: salvarea nu este doar o acțiune fizică, ci și o regenerare morală.

După numeroase peripeții, membrii expediției sunt capturați de un trib de maori în Noua Zeelandă, dar reușesc să evadeze și, în mod miraculos, se reîntâlnesc cu vasul lor, *Duncan*. Cu noile informații oferite de Ayrton, se îndreaptă către insula Tabor. Aici, printr-o uimitoare coincidență, îl găsesc în viață pe căpitanul Grant, care supraviețuise pe acea insulă pustie, așteptând salvarea timp de doi ani. Bucuria regăsirii este profund emoționantă, iar Ayrton este lăsat pe insulă în locul lui Grant, pentru a-și recăpăta umanitatea în solitudine. Romanul lui Jules Verne este mai mult decât o simplă poveste de aventuri. El promovează valori morale puternice – solidaritatea, curajul, generozitatea, credința în oameni – și pune în lumină frumusețea diversității culturale și geografice. Scris cu un remarcabil simț al detaliului, textul îmbină descrierea științifică a locurilor vizitate cu episoade de acțiune intensă, suspans și umor. Personajele sunt bine conturate, fiecare având un rol esențial în echilibrul narativ. Mary Grant simbolizează dragostea filială și speranța, Glenarvan – altruismul și datoria morală, Paganel – știința pusă în slujba binelui, iar Ayrton – partea întunecată, dar recuperabilă, a ființei umane. *Copiii căpitanului Grant* este o carte despre misiunea umană de a salva, de a crede și de a nu renunța niciodată la speranță, chiar și atunci când indiciile sunt vagi, pericolele mari și drumul lung. O lecție de umanitate și un elogiu adus spiritului de aventură.

Stilul romanului *Copiii căpitanului Grant* este caracteristic scrisului lui Jules Verne: clar, expresiv și plin de culoare, cu un echilibru perfect între descriere, acțiune și reflecție. Verne reușește să îmbine armonios elementele de ficțiune cu informații geografice, istorice și culturale autentice, conferind veridicitate aventurii. Limbajul este accesibil, dar nu lipsit de rafinament, iar dialogurile contribuie la definirea caracterului personajelor. Umorele subtil, în special în portretizarea lui Paganel, dinamismul scenelor de acțiune și profunzimea ideilor morale conferă romanului o valoare artistică și educativă de durată.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce idei principale se desprind din fragmentele citite din romanul *Copiii căpitanului Grant*? Cum contribuie ele la firul narativ?
2. Cum este alcătuită compoziția romanului? Identifică momentele subiectului și

explică rolul fiecărei părți în construcția acțiunii.

3. Rezumați în câteva rânduri fragmentele parcurse din roman. Ce evenimente v-au părut cele mai importante?
4. Care este tema centrală a romanului? Ce motive literare se regăsesc în roman (*călătoria, curajul, prietenia*)?
5. Ce personaje întâlnim în roman? Repartizați-le în principale, secundare și episodice, justificând alegerea voastră.
6. Alegeți un personaj care v-a impresionat cel mai mult. Cum l-ați caracteriza și de ce v-a plăcut?
7. În ce categorie de romane ai încadra această operă (*roman de aventuri, științifico-fantastic, educativ*)? Argumentați alegerea cu exemple din text.
8. Din ce literatură face parte opera lui Jules Verne? Ce alți scriitori importanți din Franța cunoașteți și ce opere ale lor v-au plăcut?
9. Ați citit sau ați auzit de alte romane scrise de Jules Verne? Discutați în clasă ce elemente comune regăsiți în ele.
10. Redactați un comentariu literar al romanului, punând accent pe structura narativă, personaje, temă și mesaj. Ce impresie v-a lăsat lectura romanului?
11. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre Jules Verne. Completați fișele propuse.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Cum sunt prezentate natura și geografia în roman? Găsiți descrieri care vă trezesc curiozitatea sau dorința de aventură?
2. Ce învățăminte pot extrage cititorii din comportamentul personajelor pozitive precum Lordul Glenarvan, Mary Grant sau Paganel?
3. Cum sunt reprezentate personajele negative în roman? Care este destinul lor și ce simbolizează transformările prin care trec?
4. Ce rol are umorul în construcția personajului Jacques Paganel? Găsiți momente amuzante și comentați-le.
5. Imaginați-vă că faceți parte din echipajul vasului *Duncan*. Ce provocări ați întâmpina și ce calități ar trebui să aveți pentru a face față călătoriei?
6. Cum se reflectă spiritul epocii în care a trăit Jules Verne în evenimentele și personajele romanului *Copiii căpitanului Grant*?
7. Ce relații se stabilesc între membrii echipajului și copiii căpitanului Grant? Cum contribuie solidaritatea și empatia la desfășurarea acțiunii?
8. Dacă ați putea schimba finalul romanului, ce modificări ați aduce și de ce? Argumentați alegerea voastră.
9. Care sunt principalele obstacole întâlnite de personajele din roman și cum reușesc să le depășească?
10. Cum contribuie descrierile geografice și aventurile din roman la captivarea cititorului și la transmiterea mesajului?

Literatura română din Bucovina

Literatura și arta bucovineană își au rădăcinile adânc înfipte în cele mai vechi straturi ale culturii și literaturii europene, reflectând viața oamenilor din acest ținut situat la poalele Carpaților, cu tradiții românești puternice, spiritualitate creștină și o verticalitate umană remarcabilă.

De la primele atestări în cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ioan Neculce, până la istoriile literare semnate de George Călinescu, Eugen Lovinescu sau *Istoria literaturii române* editată de Academia Română, Bucovina, sau Țara de Sus a Moldovei, cum era numit acest ținut până la răpirea sa de către Imperiul Austro-Ungar în 1775, a constituit obiectul unor cercetări interesante în cele mai diverse domenii ale culturii și activității omului. Astfel, spre finele secolului al XVIII-lea, în Bucovina circulau deja câteva cărți populare, cum ar fi *Alexandria*, *Codicele Constantin Popovici* ș.a. Ceva mai târziu, în ținut cunosc o largă răspândire diferite calendare, unde cititorii găseau și povești, cântece culese din popor, ghicitori, proverbe, dar și încercări literare ale primilor scriitori băștinași.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, la Cernăuți desfășoară o amplă activitate literar-culturală mai mulți oameni de cultură, printre care îi amintim pe Silvestru Morariu-Andrievici, Leca Morariu, Vasile Bumbac, Iraclie Porumbescu (tatăl marelui compozitor Ciprian Porumbescu) ș.a. După înăbușirea mișcării revoluționare de la 1848, la Cernăuți se refugiază personalități marcante ale literaturii și culturii naționale, precum Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Aron Pumnul, găzduți la început în casa renumitei familii de cărturari Hurmuzachi, ai cărei membri au constituit unul dintre pilonii culturii bucovinene. Anume atunci apare și prima publicație în limba română și în limba germană, intitulată *Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură*.

În viața culturală a ținutului a avut loc o activizare, odată cu fondarea în 1862 a *Reuniunii Românești de Leptură*, transformată ulterior în *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, organizație din care au făcut parte, chiar de la început, Alexandru Hurmuzachi, Aron Pumnul, Ion a lui Gheorghe Sbiera, Leon Popescul și alte personalități marcante ale timpului.

Peste trei ani, în anul 1865, apare și primul număr al publicației intitulate *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina*, având ca scop sprijinirea și dezvoltarea limbii, literaturii și culturii.

Aflarea tânărului Mihai Eminescu, mai întâi elev, apoi gimnazist, cu întreruperi, între anii 1858–1866, în orașul Cernăuți, a avut o importanță deosebită pentru dezvoltarea literaturii române în Bucovina. Aici, în anul 1866, el publică prima sa poezie, intitulată *La mormântul lui Aron Pumnul*.

Momente importante pentru viața literară și culturală a Bucovinei aduce cu sine și începutul secolului al XX-lea. Astfel, în anul 1904, la Cernăuți apare revista *Junimea literară*, redactată de profesorul universitar Ion Nistor. În paginile ei își publică creațiile literare mai mulți scriitori și savanți, printre care și Nicolae Iorga, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Elena Farago, Traian Chelariu, George Voevidca, Leca Morariu, Vasile Gherasim ș.a.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea literaturii române în Bucovina a

avut fondarea, la Cernăuți, a grupării *Iconar*, în anul 1931, de un grup de scriitori tineri, în frunte cu Mircea Streinul. Printre membrii acestei grupări au fost și tineri talentați ca Teofil Lianu, Neculai Roșca, Iulian Vesper, Vasile I. Posteuca, Traian Chelariu, Nicolae Tcaciuc-Albu ș.a.

Criticul și istoricul literar Perpessicius a menționat că mișcarea *Iconar* a prezentat „unul dintre cele mai surprinzătoare fenomene din istoria creațiilor artistice din întreaga literatură română”. În această perioadă, până în 1940, în Bucovina are loc o adevărată efervescentă a vieții literare, fiind publicate peste 30 de volume de versuri, un număr important de volume de proză (povestiri și romane), iar tinerii dramaturgi și critici literari își fac debutul. Tot la Cernăuți a fost fondată, în anul 1938, *Societatea Scriitorilor Bucoveneni*, care a funcționat aici până în 1940. După cel de-al Doilea Război Mondial, viața literară românească la Cernăuți a cunoscut o stagnare, care a durat până în anii 1986–1990, când are loc o revigorare a vieții cultural-literare românești.

În anul 1989 a fost fondată *Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”* (primul președinte fiind ales Grigore Bostan), precum și alte societăți culturale. În această perioadă apar primele volume de versuri ale poezilor Vasile Levițchi, Mircea Lutic, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Grigore Bostan, Elena Marița, iar Grigore Crigan debutează cu proză. În anul 1996, scriitorii fondează *Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți* (președinte – Ilie Tudor Zegrea), iar în anul 1999 apare primul număr al revistei scriitorilor români din Cernăuți, *Septentrion Literar* – prima publicație de acest fel de după cel de-al Doilea Război Mondial. În paginile ei au publicat atât scriitorii din Bucovina, cât și unii scriitori din România și Republica Moldova.

Grigore Bostan (1940 - 2004)

Poet, folclorist, istoric literar. Grigore Bostan s-a născut la 4 mai 1940 în satul Budineț, fostul raion Storojineț (actual Comuna Ciudei). După absolvirea școlii și-a continuat studiile la Universitatea de Stat din Cernăuți, Facultatea de Filologie Romano-Germanică, pe care a absolvit-o în anul 1965. Doctor în filologie (1971), doctor habilitat (1988), din 1965 până în anul 2004 a activat la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității de Stat din Cernăuți, îndeplinind funcțiile de conferențiar, profesor și șef de catedră din 1979. A fost membru de onoare al Academiei Române (1991) și membru al Academiei Școlii Superioare din Ucraina (1993), autor a peste 500 de studii în domeniul folcloristicii, istoriei literaturii și artei românești.

A debutat cu versuri în *Cultura Moldovei* în anul 1961. Este autorul volumelor de poezie *Cântece de drum* (1982), *Revenire* (1990), *Vitrina manechinelor* (1992), *Cetatea de sus* (1994), *Dincolo de vârstă* (1996), *Poem bucovinean* (1998),

Cronograme în piatră (2003), *A treia chemare* (2007) și al romanului-eseu *O evadare din Eterna-I* (2001). A fost alcătuitorul a multor antologii și culegeri de folclor. Totodată, a publicat volume de studii în domeniul folcloristicii comparate și al istoriei literaturii și artei românești din Bucovina, precum *Corelații tipologice și contacte folclorice* (1985), *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean* (1998), *Folclor din Țara Fagilor* (1993), *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți 1775–2000* (în colaborare cu Lora Bostan) și altele.

Este membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina, al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Uniunii Scriitorilor din România. Pe parcursul vieții, s-a impus și ca un activist de seamă al vieții cultural-literare și social-politice din Bucovina, contribuind la redeşeptarea națională a românilor. Astfel, în 1989, a fost ales primul președinte al *Societății pentru Cultura Românească Mihai Eminescu din regiunea Cernăuți*. Ca poet, este apreciat pe deplin de critica literară din România și Republica Moldova, unde i-au apărut numeroase cronici literare și studii dedicate creației sale.

Academicianul Eugen Simion subliniază: „*Sufletul lui trage spre melancolie și peisaje autumnale, spiritul treaz îl ține în modernitatea lirică și îi fragmentează poemul. Un ciudat amestec se observă în poemele sale*”.

Unele dintre versurile lui Grigore Bostan au fost traduse în limbile ucraineană, germană, franceză și poloneză.

Poem bucovinean

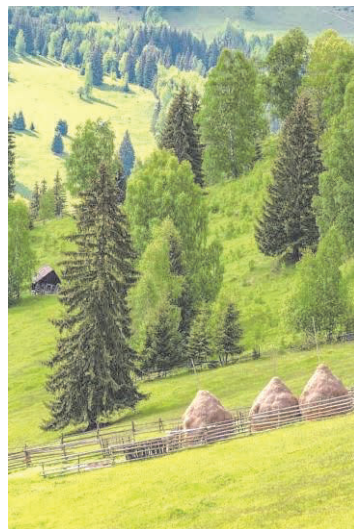
Cu ramuri verzi de busuioc în grai,
Cu zbor de ciocârlie în vioară,
Stă neamul meu pe-acest picior de plai
Și vârsta lui cu doina se măsoară.

Siretul curge-n vremuri legănat
Ca versul nesfârșit dintr-o baladă
Ori se frământă-n prund înfierbântat
Când stelele din vaduri prind să-i scadă.

De unde oare, dinspre care veac
Străbate lovitura de secure...
În armă de vrăjmași sau în copac?
Și ne privesc străbuni cu ochi de mure...

Se zbate-n pietre drum neostenit
Chemând cărări din munte și câmpie...
Poetul tânăr iarăși a pornit
Cu pașii măsuțați de veșnicie?..

Stă neamul meu la poale de Carpați
Un codru vechi de vis crescut în piatră
Cu cerul umed în cununi de brazi
Aproape de tulpină și de vatră...

Poezia *Poem bucovinean* este o meditație lirică profundă asupra identității naționale, a legăturii dintre neam și pământul natal, cu accente de reflecție istorică și de interogație existențială. Compoziția poetică este structurată într-un registru solemn și melancolic, construit pe imagini simbolice din registrul naturii și al spiritualității românești, reflectând spiritul bucovinean – o sinteză între frumusețe, suferință și statornicie.

În prima strofă, poetul ancorează ideea de neam în elemente ale limbii și ale tradiției. „*Ramurile verzi de busuioc*” și „*zborul de ciocârlie în vioară*” devin metafore ale graiului dulce și ale sufletului înălțător al poporului român. Neamul este înfățișat ca făcând parte organic din acest spațiu mioritic, „*pe-acest picior de plai*”, iar vârsta sa nu este măsurată cronologic, ci prin dimensiunea eternă a doinei – cântecul plin de dor și memorie colectivă, esența sufletului românesc.

Strofa a doua aduce în poezie imaginea Siretului, un element natural cu valoare de simbol: apele sale „*curg legănat*” în vremuri de pace, asemenea unei balade nesfârșite, dar se pot „*frământa în prund*” atunci, când timpurile devin tulburi. Dualitatea aceasta între echilibru și zbucium oglindește destinul istoric al neamului. Stelele care „*prind să-i scadă*” accentuează ideea de pierdere, de amenințare ce vine din cer sau din destin.

În strofa a treia, tonul devine interogativ și tulburat. Apare întrebarea dramatică „*De unde oare, dinspre care veac / Străbate lovitura de secure...?*”, sugerând o neliniște ancestrală legată de pericolele ce au amenințat mereu ființa națională. Securea devine un simbol al răului, fie că este fizic – *în mâna vrăjmașului*, fie moral – *înstrăinarea, dezrădăcinarea, pierderea sensului*. Străbunii, cu „*ochi de mure*”, veghează și par să judece tăcut prezentul, privind cu tristețe și așteptare.

Strofa următoare accentuează ideea de continuitate: drumul care „*se zbate-n pietre*” evocă lupta, efortul neîntrerupt de a păstra identitatea și valorile. Acest drum nu este doar fizic, ci și simbolic – un traseu spiritual, cultural, existențial. Reapare imaginea poetului tânăr, care „*iarăși a pornit / cu pașii măsurăți de veșnicie*” – o aluzie la datoria generațiilor tinere de a duce mai departe moștenirea culturală, de a scrie istoria în continuarea celor de dinainte, cu demnitate și simț al răspunderii.

Ultima strofă oferă o imagine de echilibru și speranță. Neamul este așezat „*la poale de Carpați*” – o formulare care evocă rădăcina, stabilitatea, continuitatea. Este un „*codru vechi de vis crescut în piatră*” – metaforă a dăinuirii, a visului neîntrerupt și a rezistenței. Cerul „*umed în cununi de brazi*” aproprie dimensiunea cosmică de cea telurică, sugerând că între cer și pământ, între trecut și prezent, există o unitate ce protejează vatra, tulpina neamului.

Poezia *Poem bucovinean* este un omagiu adus neamului românesc din Bucovina, cu rădăcini adânci în istorie și sufletul colectiv, un cântec de dragoste, de durere și de speranță.

Poezia lui Grigore Bostan impresionează prin sinceritatea sentimentului, prin bogăția metaforelor și prin modul în care leagă trecutul, prezentul și viitorul într-un tot liric armonios și emoționant.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce semnificație au expresiile „*Cu ramuri verzi de busuioc în grai*”, „*vârsta lui cu doina se măsoară*”? Ce simbolizează busuiocul în contextul poeziei? Cum este reflectată relația dintre neam și pământul natal în versurile poetului?
2. Ce rol are râul Siret în poezie? Cum se schimbă imaginea acestuia?
3. Cum este reprezentată figura strămoșilor în poezie și ce înseamnă „*ne privesc străbuni cu ochi de mure*”? Dar „*lovitura de secure*”?
4. Cum contribuie ultimele versuri la conturarea unei imagini durabile și demne a neamului românesc?
5. Redactați o compunere cu titlul „*Bucovina – rădăcină adâncă în vers și istorie*” cu referire la poezia lui Grigore Bostan.

Generalizarea și sistematizarea cunoștințelor

1. Ce caracteristici definitorii are literatura populară și cum se reflectă acestea în balada *Monastirea Argeșului*?
2. Care este importanța *Scrisorii lui Neacșu din Câmpulung* în evoluția limbii române scrise?
3. Cum se deosebește stilul lui Grigore Ureche de cel al lui Miron Costin în *Letopisețul Țării Moldovei*? Ce prezintă cronicarii în letopisețele lor?
4. Ce semnificație are legenda istorică în literatura română? Realizați o analiză a nuvelei *Răzvan și Vidra*.
5. Ce valori și trăsături morale promovează parabolele biblice *Arca lui Noe* și *Parabola talanților*?
6. Ce trăsături specifice romantismului apar în nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi? Caracterizați perioada descrisă și personajele nuvelei.
7. În ce constă viziunea lui Homer asupra eroismului în epopoea *Odiseea*?
8. Cum se reflectă idealul cavaleresc în *Viteazul în piele de tigru* de Șota Rustaveli?
9. Cum este reprezentată Moldova în *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir? Cine a fost Cantemir și care e aportul lui în dezvoltarea culturii și literaturii?
10. Ce teme sunt abordate de Dante Alighieri în *Divina Comedie* și cum este structurată opera? Care idei generale apar în operă? Caracterizați personajele.
11. Cum combină Jules Verne elementele de aventură cu cele științifice în romanul *Copiii căpitanului Grant*? Caracterizați personajele principale.
12. Ce simboluri poetice sunt utilizate de Grigore Bostan în *Poem bucovinean* pentru a reda legătura omului cu plaiul natal?
13. Comentați, într-un text, balada lui Ion Heliade Rădulescu *Zburătorul*. Ce legătură e între această balada și mitul popular?
14. Caracterizați opera lui Omar Khayyam. În ce constă valoarea poeziilor sale (rubai)?
15. Scanați codul QR și completați fișele propuse.

CUPRINS

Literatura – arta cuvântului.	4
Literatura populară.....	6
Monastirea Argeşului.....	9
Primele scrieri în limba română.....	22
Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung.....	25
Proza istoriografică medievală.....	35
Grigore Ureche.....	37
Letopiseţul Ţării Moldovei.....	40
Miron Costin.....	55
Letopiseţul Ţării Moldovei.....	59
Ion Neculce.....	68
Letopiseţul Ţării Moldovei.....	70
O samă de cuvinte.....	72
Legenda istorică.....	78
Dimitrie Bolintineanu, Codrul Cosminului.....	80
Dimitrie Cantemir.....	82
Descrierea Moldovei.....	85
Gheorghe Asachi.....	98
Valea Albă, La patrie.....	102
Şota Rustaveli.....	114
Viteazul în piele de tigru.....	115
Homer.....	126
Odiseea.....	127
Parabola biblică. Arca lui Noe.....	136
Parabola talanţilor.....	144
Costache Negruzzi.....	148
Alexandru Lăpuşneanu.....	150
Ion Heliade Rădulescu.....	169
Zburătorul.....	171
Bogdan Petriceicu Haşdeu.....	178
Răzvan şi Vidra.....	182
Francesco Petrarca, Sonete.....	202
Dante Alighieri.....	208
Divina Comedie.....	211
Omar Khayyam. Rubai.....	218
Jules Verne.....	222
Copiii căpitanului Grant.....	224
Literatura română din Bucovina.....	234
Grigore Bostan, Poem bucovinean.....	235
Generalizarea să sistematizarea cunoştinţelor.....	238

Навчальне видання

**ГОВОРНЯН Лілія Серафимівна
КОЛЕСНИКОВА Дойна Олександрівна**

РУМУНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ

**Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державного бюджету.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Румунською мовою

Редактор *Л. С. Пушкарьова*
Обкладинка *С. Л. Говорнян*
Художнє оформлення *С. Л. Говорнян*
Верстка *С. Л. Говорнян*
Коректор *Л. Г. Криган*

*У підручнику з навчальною метою
використано деякі ілюстративні матеріали,
що перебувають у вільному доступі
в мережі «Інтернет».*

Формат 70x100^{1/16}. Ум. друк. арк. 19,50.
Обл.-вид. арк. 18,80. Тираж 2602 пр. Зам. 25-276

Державне підприємство «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua; e-mail: office@svit.gov.ua, svit_vydav@ukr.net

Друк ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09100, Київська обл., м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, буд. 4 Свідоцтво
суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5454 від 14.08.2017